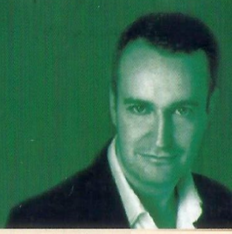
ANDREW O'HAGAN

BABALARIMIZ

TÜRKÇESİ: DEVRİM DENIZCI

ROMAN

agorakitaplığı

agorakitaplığı

39

ANDREW O'HAGAN

Eserlerinde, kurmaca, anı ve belgesel yazın türlerini bir araya getirerek yazın sanatının sınırlarını zorlayan Andrew O'Hagan, 1969 senesinde Glasgow, İskoçya'da doğdu, Irvine New Town'da büyüdü. Strathclyde Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı eğitimi aldı. Daha sonra *London Review of Books*'da çalışmaya başladı ve 1995'te ilk kısa romanı *The Missing*'i yazdı. Radyo ve televizyona uyarlanan kitap, BAFTA ödülü aldı ve yazar, Yılın İskoç Yazarı ödülüne aday gösterildi. 1999'da yayınlanan *Babalarımız*, Booker ve Whitbread ödüllerine aday oldu. 2003'te James Tait Black Merorial Prize'ı alan son kitabı *Personality* yayınlandı. Londra'da yaşamakta olan yazar, *London Review of Books* ve *Granta* editörlerindendir.

DEVRİM DENİZCİ

1987 Ankara doğumlu. İlkokulu İnebolu'da okudu. Kastamonu Anadolu Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nı bitirdi. Apostolos Doxiadis, Antoni Jach, Emily Perkins, Brian O'Doherty ve Neval el-Saadavi gibi yazarların kitaplarını çevirdi.

BABALARIMIZ

Andrew O'Hagan

Türkçesi: Devrim Denizci

a

agorakitaplığı

Çağdaş Dünya Edebiyatı 11

Babalarımız

Andrew O'Hagan

Eserin özgün adı:
Our Fathers
Faber and Faber, Londra, 1999

İngilizce'den çeviren: Devrim Denizci
Yayına hazırlayan: Begüm Kovulmaz

Kapak tasarım: Mithat Çınar
Dizgi: Gül Dönmez

Birinci Basım: Ağustos 2004

ISBN: 975 - 8829 - 31 - 9

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık

Tel: (0212) 501 46 35

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.**agorakitapligi**.com
e-posta: agora@agorakitapligi.com

Babam Gerry ile
kardeşlerim Michael, Gerald ve Charlie için...

"Ahlâk dersi verenlere güvenmekte ve hayran olmakta fazla aceleci davranmayın; onlar melekler gibi söylev verir, fakat sıradan insanlar gibi yaşarlar."

(Samuel Johnson, *Rasselas*)

BABALARIMIZ

1
DENİZ KIYISI

Doğduğum ev hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Hatırladığım tek şey kasabanın görüntüsü. Yine de, bir daha açmamak üzere arkamızdan kapattığımız kapının sesini hâlâ duyabiliyorum. Berwick'ten ayrılan trende tek başıma oturuyordum; uzun pantolonlu, altı yaşında bir çocuktum. Sulu gözlü oğlan Jamie. İşte o bendim. Benden bir parça, hep o kompartmanda oturuyor olacak. Trenin camından yansıyan gözlerime bakıyordum. En nihayetinde gürültüsü dinmiş olan Berwick kasabası, camın ötesinde kalmış, uzaklaşıyordu. Dalgalar, tren istasyonunun bulunduğu tepenin eteklerindeki kumsalın

kahverengi kumlarını dövüyor, her dalga kıyıyı bağışlarcasına okşuyordu. Şimdi, o günün hatırasıyla baş başayım. Daha çocukken terk ettiğim İngiliz kasabası; arkamdan kapanan kapı.

Evler, Kuzey Denizi'ne bakıyordu. Tuzlu karanlığı gözlüyorlardı dikkatle; yosunların ve deniz seslerinin dünyasını. Çocuk aklımla karanlığın nereye kadar gittiğini merak ederdim. Kilometrelerce uzanan denizin, kilometrelerce uzanan karanlığın. Hiçbir şey sonsuza kadar gitmez derler. Gelgit bile en sonunda bir yere varır.

Bayan Drake, Berwick'teki papaz evinde yaşıyordu. Yumuşak terlikleriyle gezinen yaşlı bir kadındı; o gün çarşaflarını ipe asarken, kış rüzgârının gayda sesini andıran çığlığı geldi kayaların arasından ve ben de arkadaşımın beni güzel kitaplarla tanıştırmış olmaktan ötürü ne kadar mutlu olduğunu düşündüm; gürültüsüz patırtısız, sessizlik içinde yapılan tuhaf işler için kibarca verilen bir karşılıktı bu. Orada hayatı öğrenmeye başlamıştım. Bacaların dumanı Tanrı'ya yükseliyordu. Uskumru kokusu. Nehrin denizle buluştuğu Berwick kasabasında, mutluluk arayan, sahildeki kumları inceleyen ve böyle şeylerle hayatında ilk kez karşılaşan biri için bütün küçük güzellikler vardı. Tren hareket etti ve ben o kasabayı bir daha hiç görmedim. İngiltere'nin kuzey doğusu yeşillikler içinde hızla akıp gidiyordu. Fakat, Kuzey'e yol almak için terk edip gittiğim kayaların arasında kısa süreli bir zamandan fazlasını bırakmıştım; deniz tarafında yankılanan kendi ilk sesim, somon balığı ve buğdayın hatırası, bu çocuksu koyda yaşanan güzel şeyler. O gün, bunları her zaman özleyeceğimi biliyordum ve her zaman özledim.

Bayan Drake, İskoçya'ya götürmem için bana bir kitap vermişti. Kitap yalnızca benim içindi. Kitap benimdi. Yaşlı kadının gözleri gibi parlayan tuhaf, mavi bir kapağı vardı; sırtındaki kelimeler beyaz boyayla basılmıştı, yine onun saçlarını andırıyordu. Kitabım daha önce başkasına aitti, ama artık benimdi ve çay rengi sayfalarında başkasının izlerini taşımaktaydı. Onu yanımda götürebilirdim. Tren istasyona varıp yavaşladığında kitabı sıkı sıkı tutuyordum. Elbette ki bu süre zarfında, Bayan Drake'in öğleden sonraları beni sımsıkı saran güzel elleri, piyano çalan yüzükleri gevşemiş parmakları, benim ellerimin üzerine kenetlenmişti. Balıkçı şarkılarını söyleyen, söylemekten çok fısıldayan yumuşacık sesi, karmakarışık saçlarımın arasına kondurduğu öpücükler, Berwick rüzgârlarıyla savrulan tatlı kokusu. İhtiyar arkadaşım bir anda köşeyi dönüp gözden kayboluvermişti.

Uzaktaki Aziz Abbs deniz fenerini görebiliyordum. Deniz fenerinin ışıkları, gece vakitlerini ve fırtınaları hatırlattı bana. İşte o zaman, günün tamamen hareketten ibaret olduğunu hissettim; kalbimin atışı, rayların üzerinde takırdayarak ilerleyen tren, gelgitler, ışık. Kitabı, sardığım kazağın içinden çıkardım. Sürekli onu düşünüyordum. C.M. Yonge'nin *Deniz Kıyısı* adlı kitabı.

Bayan Drake iki sayfanın köşesini katlamıştı. Kelimeleri yüksek sesle okurken hiç acele etmedim. İlk sayfanın başlığı şöyleydi: "Kayalık Sahildeki Midyeler ve Yumuşakçalar". Kalemle yuvarlak içine alınmış kocaman kelimeleri okudum. Bayan Drake, bir sayfanın kenarına yazdığı notta şöyle diyordu: "Bir yere yaz, tatlım ve hatırlamaya çalış."

> Deniz minareleri hiç kuşkusuz bir 'evsel içgüdü'ye sahiptirler. Bu huyları, bu güne kadar incelemelere meydan

okumuştur; belli sınırlar içerisindeki görüş, koklama ve dokunma yetilerine bağlıymış gibi görünmemektedir. Şekil 35'te görüldüğü üzere, deniz minareleri evlerinin çevresine kabaca bir daire çizerler ve buradan en fazla bir metre, genellikle çok daha az uzaklaşırlar. Gerektiği zaman evlerine tekrar dönebilmek için ihtiyaç duydukları yön duygusuna da sahiptirler.

Bazı kelimeleri okumak zordu, çok yeni gelmişlerdi kulağıma. Paragrafın altında, bir İngiliz kayasına yapışmış duran bir deniz minaresinin resmi vardı. Bayan Drake'in işaretlediği diğer sayfa kitabın sonlarına yakındı. Sayfanın kenarına kendi el yazısıyla, "Bunu öğren, Jamie. Diğer yakadaki yeni evinin yakınında bunlardan görebilirsin," diye yazmıştı.

Ayrshire'ın kıyı bölgelerinde su yosunları çoğunlukla patates tarlalarında kullanılır, yaklaşık dört bin metrekarelik alana otuz ton kadar su yosunu dökülür. Millport'taki Denizcilik İstasyonu'nda (altı çizili) yapılan araştırma sonuçlarına göre, Galler kıyılarında ve özellikle İskoçya'nın batı sahilinde (altı iki kere çizili) bol miktarda bulunan *gigartina*'dan (ok: kırmızı su yosunu) başarılı agar (ok: jöle, bütün deneylere yarıyor) hazırlanması konusundaki yöntemler işe yaramıştır.

Bayan Drake bir şeyleri not almaya bayılırdı. Bunu en az kendisi kadar sevmeyi bana da öğretti, fakat benim onunla birlikte yapmayı en sevdiğim şeyler kazma, ölçme, yürüme çalışmalarıydı ve tabii ki günün en sonundaki süt ve tost. *Deniz Kıyısı*'nın işaretlenmiş sayfalarının yanı sıra, ihtiyar öğretmenim kare biçiminde bir sayfaya - bir yerden koparılmış siyah kenarlı bir kâğıt- bir şeyler yazmış ve kitabımın arasına koymuştu. Kitabın kendisi

bir tarafa, o kâğıtta yazan şeyler de bana hep Bayan Drake'i hatırlatacak, ne zaman okusam beni onun oturma odasına, şöminede yanan ateşin başına, pikabına, yüksek raflarda duran, ağzına kadar deniz salyangozları ve midye kabuklarıyla dolu kavanozlarına götürecekti.

Sevgili Jamie,

El yazısıyla yazarken harfleri güzelce yuvarlamayı ve kuyruklarını uzatmayı unutma lütfen. Sen çok iyi bir çocuksun, seni çok özleyeceğim. Bu günden itibaren deniz kıyısında yürürken hep seni hatırlayacağım. Bol bol oku, sıkı çalış, bu konuda çok iyisin. Kendi hazır hissettiğinde okumaktan zevk alacağın iki güzel kitap öneriyorum sana. Elinden gelirse iyi bir kütüphaneden bunları bulmaya çalış. Biri John Graham Dayel'ın kitabı, komik bir başlığı var; *İskoçya'nın Nadir ve Saygıdeğer Hayvanları; Canlı Hayvanları Temsilen: Doğaları Üzerine Kullanışlı Gözlemlerle.* Diğeri Philip Henry Gosse'ye ait: *Sahilde Bir Sene.* Bunlar sana yardımcı olacaktır. Anneciğine benden selam söyle.

Sevgilerimle,
Bayan P. Drake

Kâğıdın arka tarafına birkaç söz yazmıştı. "'Kim söyleyebilir bir denizin yaşlı olduğunu? Deniz ki güneşten süzülür, ayla yoğrulur, yenilenir senede bir, günde bir, ya da saatte bir.' Sevgiler, Pat."

Babam İskoçya'ya nefretten gözü görmez bir ruh haliyle döndü. Annem onu sınırda, bir Bedford vagonunda sakinleştirdi. Beni trene bindirip ardından büyük insan meselelerine doğru gittiler ağır aksak. Tren beni önce

Glasgow'a, hasta babam hakkında asla soru sormamaya özen gösteren, adresimizi tam olarak bilmeyen, ancak annemin 'nasıl idare ettiği'ni merak eden büyükbabam Hugh'un yanına götürdü. Büyükbabam da beni istasyondan alıp Ruchill'deki yeni şantiyelerden birine. Oradaki ustabaşının önüne bir zarf fırlattı. Bir deste para çıkardı. Şakır şakır yağan yağmurun altında bekleyen arabanın arka camından bakınca büyükbabamın çalışanlara bağırdığını, elini kolunu salladığını, sarı şapkalı adamlara para verdiğini görebiliyordum. Oraya uğramış olan bir kamyona girip girip çıkıyordu. Suratındaki o tuhaf, taşkın ifadeyle aynı babama benziyordu.

Ben arka koltuğa uzandım. İnşaatın beton katmanları yukarı doğru uzanıyordu. Kenarlarından demir çubuklar sarkıyordu; o kadar yükseklere uzanıyorlardı ki binaların bu kadar yüksek olacağına inanamıyordu insan. İnşaatın tozu, yağmurla beraber yere inmişti. Havayla, yolculukla ve derin, yeşil denizin hayaliyle zihnim uyuşmuştu. Artık her şey birbirine karışmıştı; arkamda bıraktığım dünya, deniz kıyısı ve Glasgow'un kuzeyindeki bu yapı sahası, inşaat gürültüleriyle çınlayan bu çamur tarlası. Kulaklarım metal çınlamaları ve uğultularla dolmuştu. Yağmur damlaları arabanın pencerelerinden süzülürken uykuya daldım.

Babam içki içerdi. Alkolikti; şu durup durup hiddetlenen ve kederlenen alkoliklerden. İngiltere'ye kaçmasının sebebi de tamamen içkiyle ilgiliydi. İçki olmadan hiçbir şeyin anlamı yoktu onun için. İçki her şeydi.

Kendini Berwick'te boğabileceğini düşünmüştü. Babasının ideallerinden fersah fersah uzaktı. Annesinin sabrıyla arasında kilometreler vardı. Rahmetli büyükannesinin ihtişamı ve onun ütopik hayallerinden beş altı

kulaç ötedeydi. Babam, benlik sorununa Berwick'te çözüm aradı. Berwick'te nehir ağzından aşağı yuvarlandı, dalgaları içti, kendini köpüren sulara bıraktı, nefretten sırılsıklam bir halde açıklara sürüklendi; kafasında yıldızların dolaştığı öğleden sonralarındaki sallanışını dengeleyecek klas akrabaları da yoktu. Babam bir alkolikti. Şu durup durup hiddetlenen ve kederlenen alkoliklerden. İyi bir işe hiç kalkışmadı, hiç iyi bir iş de yapmadı. Karanlığa âşık, kör ve sarhoş bir yarasaydı. Hiç pişman olmazdı, kederini yaşamak için çok fazla gün harcadı; yıkıma doydu.

Ve kitaplar, babamın bizi içine tıktığı o yabancı odadaki tek nefesimiz haline geldi. Bildiğim tek yatıştırıcı dil onlardı ve basılı sözlerin şefkati bana sadece babamdan daha fazla nefret etmeyi, ona daha fazla acımayı ve bütün bunların biraz olsun dinginleşeceği ya da tamamen dineceği, uğruna üzüleceğim kimsenin kalmayacağı bir günün gelmesini beklemeyi öğretti. O zamanlar düşündüklerim bunlar. Babam bir manyaktı. Bizi korku içinde yaşatıp sağlığımızı mahvetti.

Ayrshire'daki yeni evimizdeki pencerenin kenarında bir sandalyede oturup -dışarıda kuşlar cıvıldaşır, çim tohumlarını didiklerlerdi- onun içmesini ve üç çubuklu bir elektrikli soba ateşinin yanında uyuyakalmasını seyrederdim. Nemli gözlerim onu delip geçerdi. Elime çakmağı alıp, onu uyurken ateşe verebilirdim. Uzun uzun bakardım ona. Bunu yapabileceğimi biliyordum. Kuşların cıvıltıları giderek yükselirdi. Derenin öte tarafında, evlerin yoğunlukla bulunduğu yerde bir dondurma arabası neşe satardı. Müziğin sesi duyulurdu. Ben ona bakardım. Onun gitmesini sağlamaya çalışırdım; ortadan kaybolduğunu, kayıp gittiğini, artık hayatımızda olmadığını, öldüğünü ya

da kötülük için yaratılmış, zalimlerin hak ettiği, sonsuz sessizlikteki bir yerin parçası olduğunu düşünürdüm.

Kitaplarım hayatta kalmamı sağladı. Bir de büyükanne ve büyükbabamın düşünceleri. Onların, yarı yabancı dedemin ve ninemin bildiklerine âşıktım. Ağaçlar ve İskoçya krallarından Robert Bruce I hakkında bir sürü şey biliyorlardı; nehirler, binalar ve taşlar hakkında da. Ve onların düşünceleri olmadığında aklım yavaşça koltuğun üzerindeki cehenneme, bir gün gelecek o güne kayardı. Pencerenin kenarında otururdum. Babamın ölüşünü seyrederdim. Meyilli gelen bir ışık huzmesinin altında -oturma odasının pencereleri yerden oldukça yüksekti- milyonlarca küçük toz zerreciği süzülerek aşağı iner, milyonlarca şans noktacığı dönüp durur, yansır, sonra tekrar dönerdi ve her biri huzurlu bir şeyler fısıldardı. Nefret dolu bir günün parçası olan, dinginlik içinde milyonlarca ders.

Babam uyurken kendisine hiç benzemezdi. Bu da yarattığı tehlikenin bir parçasıydı. Başka biri de olabilirdi. Bu öfkeli derinin altındaki -uysal, serin bir alın- kişi, gün ışığı düşleri kuran bir başkasıydı sanki. İçi öyle iyiydi ki, mutlu olmak için, bütün bu acıların bitmesi için öyle ümitliydi ki, keşke nefes almasına izin verseydik. Uyurken, başka bir Robert gibi görünüyordu, yaralayıcıdan çok yaralıydı. O sandalyede uyurken, kendine benzemeyi beceremiyordu. Kafasının arkasında şeker rengi, şeritli duvar kâğıdımız, bacaklarının yanında uzun ayaklı kül tablası. Ayakları bileklerinden üst üste atılmış; hırkasının düğmeleri yanlış iliklenmiş; göğsü karyolasında yatan bir bebek gibi yavaşça inip kalkıyor. Orada yatarken iyi biri sanılabilirdi. Bütün o tuhaf günlerimizi, alelacele hayatlarımızı dikkatle kollayan, bizim açımızdan her şeyin iyi olmasını isteyen biri olabilirdi.

Koruyucumuz. Yüzünde bir meleğin gülümsemesiyle uyuyan deli bir adam. Gerçekten daha iyi bir adam olabilirdi ve bu ihtimal her şeyi daha da kötüleştiriyordu.

Elimde onun nefret ettiği kitaplar, pencerenin kenarında otururdum. Sayfalar çevrilirdi. *Sakın uyandırma, yatağını sarsma, onu tekrar kendi haline döndürme.* Yeni filizlenmiş yaprakların gölgeleri Venedik panjurlarından süzülüp yüzüne düşerdi: "Babam benim için bir tanrı olmalıydı. Güzelliklerimi oluşturmalı, balmumundan bana şekil vermeli, beni kendi eliyle yazmalıydı..." Ve böyle devam edip giderdi. "...kendi güçleriyle beni iyi ya da kötü yapmalıydı, iyi bir şekil vermeliydi, ya da kendisi gibi şekilsiz olmalıydım."

Kitabı kapatırdım. Bana ilgi göstermesini isterdim. Bağırmayı kesmesini. Uyanıp, çok büyük bir adam olduğunu bana kanıtladığını hayal ederdim. Dünyayı geliştirdiğini, günlerini çalışarak geçirdiğini, yeni Ayrshire gününe biraz ışık kattığını hayal ederdim. O ise bedbaht uyuşukluğuyla saatlerce yatar -suratı süt kadar sakindi- ve ancak gün biterken açardı gözlerini.

"Bana buzdolabından bira getir," derdi. "Çabuk ol."

Babamın öfkesinde ülkeyle ilgili bir şeyler vardı. Her şey yerden söküp alınmıştı sanki; zihni çürümüş bir tarlaydı. Korkak insanların ülkesiydi onunki; konuşurken gururlu, yaşarken değersiz, verdikleri her söz başka bir yalan olan insanların. Babam, toprağıyla gelen bütün öfkeyi üzerinde taşıyordu; dirilmekten, ya da tekrar ayaklanabilmekten aciz, kendi ellerindeki gücü göremeyecek kadar yavaştı. Bizim babalarımız keder için yaratılmıştı. Belleri büküktü. Yürekleri hasta, kemikleri zayıftı. Tek istedikleri, yenilginin huzuruydu. Bu dünyada yaşamayı beceremediler. Kendilerine katlanamadılar. Robert'ın

deliliği yeni bir şey değildi; onun gibi, uzun cesaret şarkıları söyleyen, ama elini bir kez olsun cesaretle uzatmayan başkaları da vardı.

Yaramaz çocuklar gibi kayıtsızlığın kollarına doğru koştular. Sözde özgürlük aşkıyla yanıp tutuştuklarını biliyorduk; aile içindeyse işler bambaşkaydı; nasıl yürüdüğünü hepimiz öğrenmiştik. Utanç, hepimiz için tanıdık bir duyguydu. Onun İskoçyası hor görülmüş, ihanete uğramış, unutulmuştu. Bu da bizim mutluluğumuzdu; bizim şarkımız.

"Sen bizi nereden bileceksin?" diye parlayıverirdi. "Seni ingiliz piçi."

Babam Berwick'teyken sıkıntılarını annemi yumruklayarak hafifletmeye çalışırdı. Hayatı çiçekli perdelerin arkasında saklıydı. Ayrshire'da ise alev alev yanan cüretkârlığıyla dışarı atardı kendini. Hiç kimse güvende değildi.

Orospular, yavşaklar, piçler, bok herifler.

Bir kafede kahve ısmarlamak, gazete almak ya da otobüs parası ödemek hep aynı şeydi; cehennemde bir mevsim. Babamın savaş tiyatrosu.

Beceriksiz orospu, işe yaramaz it. Geri zekâlı budala. Şu göte bak...

"Hayır," derdim. "Haydi gidelim."

Tam bir salak. Sikkafalı. Kıçına bir tekme atmak lazım. Hadi yallah.

Gazete satıcısı para üstünü verirken hızlı ve dikkatli davransa iyi olurdu, aksi takdirde kendisi ya da annesi, son derece yüksek bir sesle edilen akıl almaz küfürlere maruz kalabilirdi.

Seni kahrolası bok yiyen. Şöyle güzel bir şamar istiyorsun sen. Siktir git, gözüm görmesin. Domuz herif.

Hayvani bir darbeyle dağıtılan şekerci vitrini.

"Üzgünüm," derdim ben, içimden sessizce: *Üzgünüm. Hep üzgün olacağım.*

İşte, evimizde yaşayan adam buydu. Kendi derin öfkesi içinde tutuşur, hiddetini dışarı püskürtmek için sebepler arar ve bas bas bağırırdı. Kendi gücüne bayılırdı. Zayıflığınınsa hiç farkında değildi. Bilmek istediği ya da bilmediği hiçbir şey yoktu. Benzine bulanmış koltuğundan oturup bağıra çağıra fikirlerini beyan ederdi. Dakikalar geçtikçe anlattığı hikâyenin başını sonunu unuturdu.

Hitler: *İnsanlar için en iyisini yapmayı denedi, hepsi bu.*

Churchill: *Kralın kıçını yalayan süzme salağın teki.*

Kitaplar: *Saçmalığın daniskası, sadece iyi vakit geçirmeyi bilmeyen sıkıcı piçlere göre.*

Yemek pişirmek: *Eğer et iyiyse içine hiçbir şey koymak gerekmez, sadece su ve tuz. O ibnelerin sos saçmalıklarını bir kalemde geç.*

Churchill: *İskoçya'nın insanlarını aç bıraktı, evet öyle yaptı.*

Kadınlar: *Siktiğimin başbelaları.*

Yarış atları: *Koşmaktan aciz sürüngenler.*

Esnaf: *Pakistanlı hırsız piçler.*

Kriket: *İngiliz domuzluğu.*

Hitler: *En azından askerleri uygun adım yürüyebiliyordu.*

Çek defteri olan insan: *Gösteriş meraslısı orta sınıf züppesi.*

Bahçesi olan insanlar: *Zamanlarını boşa harcayan saksı kafalar.*

Churchill: *Hiçbir şeyden anlamaz. Kalın kafalı. Tam bir hanımevladı.*

İşsizlik maaşı alanlar: *Tembel asalak piçler, çoğu öyle.*

Trafik polisleri: *Ayaktakımı pislikleri.*

Tanrı: *İğrenç bir yük.*

Politikacılar: *Yalancı piçler, tıpkı senin büyükbaban gibi.*

Ve böyle sürüp giderdi.

Babamın gözünde, dünya nefret edilesi bir şeydi. Ve tabii, korkulası. Ve kötülenesi. Bir gün onu geride bırakacak, kendi krallığına gömülecek, burada en iyi arkadaşı alkol olacak ve alkol, bütün iyi arkadaşların yaptığı gibi düşmanlarıyla arasında siper işlevi görecekti. Kutular ve şişelerle birlikte en iyi şekilde savaşır ve kendini kendinden korumayı yine başarırdı.

Annemle babam hiçbir zaman genç görünmediler. Daha hayatlarının baharındayken çöküşe hazırlanmaya başlamışlardı. İkisinin de erkenden çökeceğini düşünürdüm. Ben çocukken, babamın kumral sakalları vardı. Saçları kısa ve kızıl, gözleri yeşildi. Yeterince genç çıkıyordu sesi, ama otuz iki yaşında olmasına rağmen giderek kamburlaşmaktaydı. Ayakkabıları ve pantolonu babasının zamanından kalmaydı. Robert genç olmak istemiyordu; her şeyin ötesine geçmek istiyordu. Zamanın dışında bir yerlerde yaşamak istiyordu. Asla blucin giymez, yüzmeye gitmez, bisiklete binmez ya da salata yemezdi. Dans etmezdi. Emeklilerin arkadaşlığını arardı, çünkü gençliği onların yanında parlıyor, genç bilgeliği kulaklarda çınlıyordu; hararetle şikâyet ederdi. Sakalsız yanakları, har vurup harman savurduğu paraları vardı.

Babam, anneme ya da bana bir şeyler almaktan hiç hoşlanmazdı. Onun gözünde hiç önemi yoktu bunun. Barda oldukça cömertti; neredeyse adını dahi bilmediği birtakım insanların kendisinin özgür ve harika biri olduğunu düşünmelerini sağlamayı tercih ederdi. Ailesinin onun çok iyi birisi olduğunu düşünüp düşünmemesi hiç önemli değildi. Bunu istemiyordu. Karısı ve çocuğu onun annesiyle babasıydı; benliğini tüketen bir delik, ka-

rın ağrısı, bir tomar para, kendisinden haksız yere sorumluluk bekleyen çağrılar. Bunu şu anda görebiliyorum; kendisi üzerinde hak sahibi olmamızdan nefret ediyordu. Kendini nasıl da kötü hissederdi. Bardaki adamlar hiçbir şey istemezdi, bu yüzden her şeyini onlara verirdi. O barlardaki bütün adamlar birbirinin aynısıydı. Özgürlük dürtüsüyle bağlanırlardı birbirlerine. Babam sadece iki kere gördüğü ayyaş bir herif uğruna, ucuz kopya plak aramak için ülkeyi baştan sona dolaşabilecek biriydi. Fakat bir kez bile olsun benimle birlikte oturup ödevimi yapmama yardım etmedi. Bunu yapmasını isteyeceğimden değil aslında. Ev ödevim benim kendi özel derdimdi. Ve ev ödevi başka bir bıkkınlıktı.

Böylece babam, henüz kırk yaşına gelmeden baston kullanmaya başladı. Annem de yirmi beşine gelmeden bütün dans etme ve şarkı söyleme isteğini içinden söküp attı. Annem tek çocuktu, babası İkinci Dünya Savaşı'nda ölmüş, annesi tekrar evlenmişti ve Avustralya'da yaşıyordu. Yeniyetme bir kızken kendisini alıp uzaklara götürebilecek bir erkek düşlemişti hep. Bir müzisyen ya da bir gezgin; onu baştan yaratacak, yeni yerlere götürecek birisi. Yılın iki haftasını Man Adası'nda geçireceklerdi, kahkahalar vaat eden, yepyeni şeyler görecekti. Bütün bunlardan sonra da rahat bir hayat sürecek, birbirini kovalayan rengârenk günler geçireceklerdi. Mutfakta huzur, yataklarında çocuklar. Bir gün gelecek, kendi kendine düzenleyebileceği yeni bir evi de olacaktı. Komşu anneler, Noel hediyesi bisikletler, cuma gecesi limonlu bira. Kredi ödeyerek ev sahibi olma şansı, üç parçalı oda takımı, duvardan duvara halılar; kısacası, hayatın keyfini çıkacaklardı. Koca denilen bir adamla seks yapacaktı.

Her gece onun yanında yatacaktı. Seven bir adam. Hataları olan, bir melek olmayan ama sevgi dolu bir koca. İnşa edebileceği bir dünyanın hayalini kurmuştu annem. Herkes gibi. Zamanla ve sevgiyle parçaları birleştirip 'bizim' diyebilirlerdi bu dünyaya. Hiçbir özelliği olmayan durumlardan ortaya çıkardıkları bir hayat. Onların yarattıkları hayat, kendi küçük zaferleri.

Fakat annem kaosa âşıktı biraz. Babamın kendi babasından nefret etmesinden hoşlanır, beni de kendi babamdan nefret etmeye cesaretlendirirdi. Sıradan hayata karşı duyduğu büyük sevgiye karşın, yabancılara hayran olmak için doğmuştu. Dramatik olaylar, dertler ve ters giden şeylerin elektriği karşısında kendini daha önemli hissettiğini görebilirdiniz, her zaman kurduğu rahat hayat hayali, çoğu yönden bir rüya olarak kalmaya mahkûmdu. Babamın, annemin hayatının yarısını öldürmesine, ona sürekli el kaldırmasına, söylediği sözleri asla dinlememesine rağmen, onun kayıtsız telaşında, öfkeli kininde son derece çekici özellikler bulan bir taraf vardı annemde. Annem ve ben, yani bizim küçük ittifakımız, çok daha geri plandaydı; babamın şuursuzluk ya da vahşet anlarında sığınılacak bir şeydi.

Annem babama âşıktı, bense hiçbir zaman olmadım. O zamanlar yüreğimde babama karşı hiçbir şey hissetmiyordum. Bunu o zamanlar da söylerdim. Annem de benim ondan nefret etmemden hoşlanıyordu. Babamın sevilebilecek yanlarının da ona kalmasını sağlıyordu bu, ayrıca beni onların ortak anlayışına yabancı bir hale getiriyordu. Bazen geceleri yanıma gelir, yatağımın kenarına oturur ve yerde bir yığın halinde duran maket motorlarımla trenlerime bakardı. "Avustralya'ya gidebi-

liriz, sen ve ben," derdi. "Onu terk etmek istiyorum. İğrenç bir herif o."

"Anneciğim," derdim ben de, "kendini bu kadar üzme."

Başını ayağımın yanına dayar, pikemin ucuyla gözlerini silerdi. Dudaklarının kırmızısı, yaşlı yüzü, kapının üst tarafından gelen ışıkla parlardı. "Jamie, sen tarihi ve çiçekleri seven bir çocuksun, bu hiç alışıldık bir şey değil. Bu küçücük motorları yapıyor, sonra söküyorsun. Eminim ileride büyükbaban gibi ev planları yapacaksın. Baban şimdiye kadar hiçbir işe yaramadı."

Annem, babamın dünyasına biraz daha girebilmek için zaman zaman içki içmeyi denerdi. Fakat benim dünyama girebilmek için kitap okumayı, plaja gelmeyi, ya da beni o gökdelenlerden birine götürmeyi denemedi. Bu yüzden onu kim suçlayabilir ki? Annem benden vazgeçmeye hazırdı. Sinirlenip hakaretler savurur, bir an bana sımsıkı sarılır ve babamı çürümeye bırakarak terk edip gideceğine söz verirdi. Ne var ki, kendini benden daha iyi tanıyordu. Eninde sonunda hep odasına dönerdi ve ben oldukça mutlu bir halde yalnız bırakılırdım; çocukça şeyler arasında huzur bulmaya çalışarak, söylediği şeylere inanan bir dünyada ailemin olmayacağı bir gelecek planı yapardım. Annem hastalıkta ve sağlıkta onu seveceğini söylediğinde, söylediği şeye inandığını anlatmıştı. Böyle söylerdi, böyle söylemekte de haklıydı ve günün birinde babamın bütün söylenenleri hiçe sayarak kendisini Kraliyet Postası kanalıyla boşamasına da izin verecekti. Annemin inandığı böyle bir şefkatti. Annem, benim olabileceğimden çok daha iyi bir insandı. Ebeveynler ile çocukları arasında akitler yoktur.

Şortumun beline lastik takılmıştı. Tenime yapışıyordu. Tam göbeğimin üst tarafındaki deride her zaman kır-

mızı işlemeli şerit şeklinde bir iz çıkardı. Bir yaz günüydü, Ayrshire'a geleli çok olmamıştı. Unco Guid adında bir barın kapısının önünde oynuyordum. Denizin kokusu ve barın kokusu aynı şeymiş gibi geliyordu burnuma.

Kollarımı, kazağımın kollarından çıkardığımı hatırlıyorum. Ellerimi kazağın altından çıkarmıştım ve beş taş oynamakla meşguldüm. O oyunu çok iyi oynardım. Havaya bir taş at-iki tanesini yerden al-düşeni tut-onları yan tarafa ayır-bütün taşları aynı şekilde yakala-sonra hepsini topla-tekrar hepsini havaya at-aferin sana-sonra taşlar elinin üst tarafına düşsün. Aferin sana. Barın kahverengi duvarına yaslanmış otururken, ellerim kir içinde kalmıştı. Spillers köpek maması fabrikası biraz ilerdeydi.

Köpekler kötüydü.

Salya.

Tıpatıp sahiplerine benzer bir hale getiriliyorlardı. Sinirli, dişlerinin arasında yemek artıklarıyla havlayan köpekler. İskoçya'daki adamlar köpeklerini kendilerine benzetirler; öfke makineleri haline getirirler.

Berwick'te, Ayrshire'da yapılanın aksine, insanların köpeklere tekme attığını göremezdiniz. Babam köpekleri sevdiğini söylerdi. Bardan tutup -uysal, kaybolmuş- bir tane getirir ve sonrasında insanları ısırması için onu eğitirdi. En çok teriyerleri severdi. İskoç, tel gibi tüyleri olan, Batı Dağlarının teriyerlerini. Keskin dişli küçük köpekleri. Sahip olduğumuz her köpek, Robert'i, görür görmez korkudan işeyiverirdi. Onları çok fazla döver ve en önemli kuralı öğretirdi; ondan korkmaları gerekiyordu. Çişini yapan bütün köpeklerin burnu, yerdeki ıslak halıya sürtülüyordu; kamçılanıyor ve hakaretlere maruz kalıyorlardı. O zavallı köpekçiklerden yükselen inleme

ve acı havlama sesleri. Buna karşın o kendilerine azıcık ilgi gösterdiği zaman nasıl da sokulup elini öpüyor ve yalıyorlardı. Bütün o teriyerlerin her birinin içinde uysal Yahuda'dan bir parça vardı. Babam onları birer birer alıp götürürdü. Onlardan sıkılırdı. Günün birinde uyanır ve sepeti boş bulurduk, köpek maması konserveleri çöp kutusuna tıkıştırılmış olurdu. Babam tir tir titreyen köpekle birlikte giderdi. Kırlık bölgelere sürerdi arabasını. Oralarda bir yerlerde de köpeği kaybederdi.

Köpek maması fabrikası yolun karşı tarafındaydı. Adı, Spillers'dı. Spillers: "Mutlu Köpekler için Mutlu Seçim." Arabalar aceleyle bir yerlere giderdi. Biraz uzakta, bulutların altında hareket eden vinçleri görebiliyordum. Her tarafta yeni evler yükselirdi. İnsanlar alışveriş arabalarını iterek caddeden geçerlerdi. Bazı kadınlar durup bana doğru eğilirlerdi.

"İyi misin, çocuğum?"

Evet, iyiydim, çok teşekkür ederim. Yaklaşık olarak her saat başı parmak uçlarımda yükselerek kapının üst tarafındaki tel gerilmiş camdan içeri bakardım. Babamla annem önlerinde kahverengi bardaklarla köşede oturmuş olurlardı, arkalarındaki duvarda bir müzik kutusu asılıydı. O gün onları köşede öpüşürken gördüm. Annem ellerini babamın saçlarında dolaştırdı. Boynunu öptü. Odanın içinde salınıp duran mavi bir duman tabakası vardı. İçeriden bardakların birbirine değme sesi ve şarkılar yükseliyordu. Ve o karanlık mekânda birbiri üzerine binen insan sesleri. Kocaman kahkahalar. Bozuk para şıngırtıları. Sonra biri aniden kapıyı itti. Bir adam üzerinden düşen pantolonuyla gün ışığına çıktı, kıpkırmızı suratıyla bir şeyler haykırıyordu.

"Defol git," dedi sendeleyerek; gözleri sulanmış ve şehla, adımları dengesiz, parmakları sarıydı. "Yoldan çekil."

Annem arada bir elinde biraz çerez ve bir bardak portakal şurubuyla dışarı çıkıyordu. "Ben ve baban sadece konuşuyoruz, oğlum," diyordu. "Fazla uzun sürmez."

Tuz ve ekşi sirke. Ağzımda onlar yüzünden yapış yapış ve çiğ bir tat vardı. Gözlerim yaşardı. Bardak kapkara koktu. Orada saatlerce oturdum, gökyüzü değişiyordu. Bütün sokak lambaları yanıp arabaları aydınlatmaya başladı. Işık kütleleri tekerleklerin üzerinde hızla geçip gidiyor, insanların yüzleri halk otobüslerinde oturdukları yüksek yerlerden aşağı çevrilip bakıyordu. Bazıları birbirleriyle konuşuyor, bazıları kafalarını pencereye dayamış uyukluyor, bazıları da aşağıya bakıyordu; barın, kaldırımın ve benim yanımdan geçerken gözlerini kocaman açıp bön bön bakıyorlardı. Onlara isimler bularak, işler uydurarak, doğum günlerini ve tatilde gittikleri yerleri düşünerek kim olduklarını merak ettim. Nerede yaşıyorlardı? Herkesin o anda çok uzak yerlere gittiğini düşündüm. İçinde çocukların bulunduğu, televizyonun bölgesel haberleri verdiği iyi aydınlatılmış bir mutfağa vardıklarını hayal ettim.

Beni hatırladıklarını düşündüm. Yataklarında yatarken. Otobüsle Barrhead'den geçerken yolda gördükleri çocuk. Bar kapısının önünde oturuyordu. Bir saniyeliğine görmüşlerdi. Havaya bakarak orada oturuyor, lacivert geceye el sallıyordu. Çocuğun yüzünde 'bu benim hayatım değil' gülüşü vardı, ağaçların öte yanındaysa dağın yamacında uzanan bir mezarlık. Taşları görebiliyordunuz. Dağ karaağaçlarının dalları arasından süzülen ışıkları görebiliyordunuz, yeşil tüylü akçaağaç tohumları dö-

ne döne barın çatısına iniyordu. Bütün bunların altında gülümseyen bir çocuk vardı.

Bir saniye sonra görünmez oldu.

Otobüs durağına doğru bir aşağı bir yukarı yürüdüm. Evlerden kek kokuları gelmeye başladı. Çok geçmeden eve gidecektik. Otobüs durağının iç tarafında rüzgârın biriktirdiği çöpler göze çarpıyordu. Üzerinde kız resimleri olan teneke kutular vardı yerde. Samantha. Terri. Joyce. Durak hemen yan taraftaki evlerden gelen ışıkla aydınlanıyordu. Çıplak sarıydı ışık. Kızların memelerinin görünüşüne güldüm içimden. Gözlerim uzak bir noktaya odaklandı; durağın şeffaf plastik tentesinden ışık kırılmalarını görebiliyordum.

Kaleydoskopuma bir fikir geldi.

İşte burada: bu tentenin altında duran, şu anda, bu ezilmiş seksi teneke kutuları düşünen benim; rüzgâr esiyor, ışıklar olduğu gibi, kek kokuları geliyor. Bu anı benden başka hiç kimse yaşamadı. Başka biri değil benim hayatımı yaşayan, benim.

Saltcoats kasabası, yamru yumru bozkırlardan oluşuyordu. Tarlalar giderek uzaklaşıp Clyde Nehrinin ağzından denize dökülüyordu. İlerlemenin sesi o günlerde tiz bir çığlıktı. Çamurlu patikalar ana yollar haline getiriliyordu. Çimlere, evlerden taburlar dikiliyordu. Yeni alışveriş merkezinin kıyıya bakan tarafı oldukça gürültülüydü; gençler bütün bir yıl boyunca tangırdayıp duran eğlence merkezinin önüne yığılırlardı. İnsanlar hava almak için aşağıdaki yıkık dalgakırana gelirdi. Her yarım saatte bir otobüslerle oraya doluşurlardı.

Kasaba her zaman uykulu, saat hep geçti; sessiz sonların yaşandığı, kayıp sanayi mekânı. Artık ne balıkçılar, ne

tuz havuzları vardı; sadece biraz kömür ve demir kokusu kalmıştı havada. Bir zamanlar kanal olan yerlerin kenarlarındaki bir parça çimen, gezinti yolunda dondurma arabalarının aylak aylak durduğu plajlar. Edward dönemi tatilcilerinin, hafif rüzgârda sohbet eden hayaletleri. Saltcoats, savaşlardaki ve araştırmalardaki görevlerini yerine getirmişti; artık sıra eski kısa hikâyelerini fısıldamaya gelmişti. Onun sessiz dümen suları, kayıtsızlığın tanrısına düzdüğü o uyuşuk ilahilerle doluyduk.

Saltcoats yeni bir yer haline gelmişti; artık eskisi gibi, büyük olaylara sahne olan dünyanın dışında kalamazdı. Yaşlı tarlalar, günbegün yeni tarz dairelerle, model okullarla ve başka yerlerden gelen tehlike altındaki ailelerle doluyordu. Eskiden yumuşak yaz günlerinde arkalarındaki traktörler ve kargaların tehditkâr seslerine aldırmayan çocukların yüzdüğü Mulligan Gölü, artık bir fabrika ve bir otopark tarafından işgal edilmişti; bir şirket oraya yapış yapış bir bayrak dikmişti ve yerli işçiler sabahları bahçede Japon nefes alma tekniği egzersizleri yapıyorlardı.

Gölün adı çocuklar arasında bir sırdı. İrlandalı Mulligan. Adam bir gece gölde boğulmuştu. Domuzlara hoşça kalın dedikten hemen sonra. Sarhoş olup göle düşmüştü. Yeni gelen işçiler Mulligan'ı hiç duymamışlardı. Çocuklara göre o tanıdık bir hayaletti. Suyun altında, yeni olan her şeyin hareket eden gölgesinde yaşardı ve gece gündüz o kötü içkinin içinde yuvarlanıp dururdu. Japonlar, Pasifik Okyanusu büyüklüğünde bir şantiye kurmuştu, herkes orada çalışıyordu. Osaka'dan uçakla ustabaşları ve makineler getirmişlerdi. Fakat hiçbiri Mulligan Gölü'nü bilmezdi. Orayı bir Doğu gölüne benzetmeye çalışırlardı.

Oysa biz gerçeği biliyorduk. Mulligan, köksüz bir karanlığın içinde bir o yana bir bu yana dönmekteydi.

Vadi bir zamanlar eski hayatın çukuruydu. Artık öyle değildi. Çocukluğumun her günü yeni bir şeyle kirletilmişti. Duvarların gittikçe artan ışıltısı. Açık alanlardaki özel golf sahaları. Ana yola bağlanan ve çiftlik biçiminde inşa edilen dev alışveriş merkezleri. Pencereler yola bakardı; kafalarında filelerle iş tulumu giymiş kızlar, erkek arkadaşları tarafından incitilen kasiyer kızlar, tembel ya da yorgun, etiket yapıştırma tabancalarıyla bütün gün içeride dolaşırlardı. Pencerelerin ötesinde Barrat evleri sıralıydı, deniz kıyısı ölgündü ve biraz ötede, ufkun üzerine gümüş rengi bir gömlek gibi yayılan Arran Adası duruyordu.

Evet; hayat, kasabamızın kargaşası içinde devam ediyordu. Tam tepesinden, yani Ashgrove Dağı'nın üzerinden bakınca ilerlemenin yüreğinin buralarda bir yerlerde attığına inanmak işten bile değildi. Mekân, eski fotoğraflardaki görüntüsünü kaybediyordu. Güçlendirilen beton zeminler ışığa doğru ilerliyordu. Fakat tam ortadaki tek kule hâlâ göze çarpmaktaydı; tek başına öylece duruyordu, gri kilise kulesinin taştan tuğlaları hep aynıydı. Tepenin üzerindeki evimizden bakınca göz hizasındaydı. Diğer kiliseler tek katlı yapılardı. O gri kule ne kadar da yalnız görünürdü. Ne kadar da yaşlı. Gri havanın örttüğü yüzüyle ne kadar da yaşlıydı. Kasabanın her tarafına o yeni evler doluştu. Liman kapandı, taş ocağını sel bastı ve yıktı. Ama hâlâ yerinde duruyordu. Her gün yepyeni bir şey oluyordu. Ve güneşin altında bir gri çan kulesi.

Esinti blokları. Ferguson civarındaki beğenilen okul binası bu tuğlalarla yapılmıştı. Ve benim hafızamda, yü-

reğimin ta içlerinde, ıslıklar çalan rüzgârın uğultusu hâlâ duyuluyor ve rüyalarımın bir köşesinde iniltiye dönüşerek kayboluyor.

Berwick'ten geldikten birkaç yıl sonra, babam Ferguson Okulu'nda aşçı olarak işe başladı. Lojmanlardan birine taşındık. Ev de okulun yapıldığı tuğlalardan yapılmıştı. Taşındığımız gün bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Küçük halılarımız, tek kişilik yataklarımız. Babama göre orası tam bir cennetti. İşle birlikte ev de gelmişti. Ve bu iş, babamın keşmekeş maceralarını beraberinde getirmişti. Ona, babalarının topraklarında bir ev vermişti.

Okulun sahipleri babama bayılıyordu. Çok tecrübeli, güngörmüş bir adam izlenimi vermişti onlara. Anlayışlı bir adam gibi görünmüştü. Oradaki zavallı serserilerle, onun gözetimine ihtiyaç duyan çocuklarla kolayca başa çıkabilecek meraklı bir adam. Patronlar onu seviyordu. Onun kararsızlığını, deneyiminin garantisi olarak görüyorlardı. Şüphesiz, çocuklar da seviyordu onu. Babaları yerine koyuyorlardı. Bir süvari gibi küfreden, kâfirler gibi içen, bir bombardıman uçağı gibi sigara tüketen biriydi babam. Tıpkı onlar gibi babamın da günlere tahammül edebilmek gibi bir yeteneği vardı; ihmalkâr küstahlığı, çocuklar için olgunluktu. Kahraman haline gelmişti. Sonunda evini ve duracağı istasyonu bulmuştu. Zayıflıklarının onu kahraman haline getirebileceği yerdi burası: Ferguson Yatılı Erkekler Okulu.

Bense Ferguson deresindeki balıkları seyrederek bayağı vakit öldürürdüm. Öğleden sonraları çizmelerimi giyer, büyükannemin yeni ördüğü atkıyı takar, dereye doğru yola koyulurdum. İşte, orada okuldan bazı çocukları görürdüm ara sıra. Dere, eski sandallarla doluydu.

Köprünün altında çürük yapraklar akıntıya mani olur, çı-
kıntılı dallar küçük bentler oluştururdu. Dere çimento
yüzünden yoğunlaşmıştı; suyun rengi ağaç diplerinin
oralarda iyice koyulaşıyordu.

Suyun üstünde çimento parçaları yürüyordu.

Bu çocuklara firariler denirdi. Berry de onlardan biriy-
di. Bulduğu her fırsatta okuldan kaçardı. Onu ilk gördü-
ğümde suyun yanı başındaki eski kalede, otların ve çöp
tenekelerinin yanındaki bir taş yığının arkasında saklanı-
yordu. Bana on beş yaşında olduğunu söyledi ve ısırgan
otlarının teninde bıraktığı kırmızı izleri gösterdi. Daha
önce zihnimde canlanan biriydi; kitaplarda okuduğum şu
korku kumkumalarındandı. Babasının otuz, belki de kırk
kere kendisini boğazlamaya çalıştığını söyledi. Evi Glas-
gow'daydı. Yaşlı adam, neredeyse Berry ölünceye kadar
ellerini onun boğazından çekmemişti. Babası bunu ya-
pınca bayılırdı. Şimdi bu yüzden sara nöbetleri geçirdiği-
ni söyledi; bazen, Berry'yleyken, çimenlerin üstünde iki
büklüm olur, bedeni piston gibi gerilip gevşerdi. Boyu
uzun, sırık gibiydi, saçları siyahtı. Parmak boğumuna
Hint mürekkebiyle yaptığı dövmeyi gösterdi bana. Yara
gibi görünüyordu. Hep kaçardı. Babası ondan nefret edi-
yordu. Berry bu okula gönderildiğini, çünkü Glasgow'da
gittiği okuldan kaçtığını anlattı bana. Bazen yapıştırıcı
kokladığını da. Dudakları yara gibi kabuk kabuktu.

Berry'nin yüzünde doğaüstü bir ifade vardı. Olduğun-
dan çok daha yaşlı görünüyordu. Başka bir yerde bam-
başka şanslara sahip olduğu takdirde, akşamları beyzbol
oynayan, piyano çalmayı öğrenen, maket uçaklar yapan
ya da toplama işleminin amacını anlayabilen bir çocuk
olabilirdi. Berry, benden farklı olan ilk arkadaşımdı. Fa-
kat sırrımız aynıydı. Sırrımızı paylaşmıştık. Babalarımı-

zın bizden nefret ettiğini biliyorduk. Berry ve ben dere kenarında buluşurduk. Ben halkalı deniz kurtlarıyla, yosunlarla, deniz kabuklarıyla ve okyanustan gelen sabah haberleriyle ilgili bir şeyler anlatırken sahile doğru yürürdük. Çoğunlukla kum tepeciklerine oturur, uzaklara bakardık. Berry hep aynı şeyi söylerdi; bir tekneye binip uzak diyarlara yelken açmayı istediğini. Teknenin insansız dinginliğinde uzaktaki deniz fenerini geçmeyi. Dönüp arkasına bile bakmayacağını söylerdi.

"Başka bir ülkede büyülü zamanlar geçirebilirsin."

Bazen hava kararınca, onu gidip tanıdığı bir kızla birlikte yaşayabileceği Glasgow'a kadar nasıl gönderebileceğimizin planını kurardık; bir defasında ona bir şişe sütle tren bileti için bir avuç gümüş para çaldım. Fakat her defasında onu tekrar okula getirdiler. Bazen babam polis merkezine gidip onu alırdı. Berry'nin benim babamın diğerlerinden daha iyi kalpli olduğunu sandığını gördüm. "En azından seni sadece kötü şeyler için dövüyor," derdi. "Hem bize de bir şeyler alıyor."

Yatak odamda yatarken dışarıdan sesler duyardım. Bazen çocukların pencerelerden dışarı bağırdıklarını işitirdim. Geceler karanlık olur, derenin suyu zifiri karanlıkta ağır ağır akardı; kale birkaç soğuk taştan başka bir şey değildi, konut alanlarının etrafındaki ışık kör bir kandırmaca, adı konmamış bir umutlar demetiydi. Çocuklar çoğunlukla anneleri için bağırırlardı. Tarlalarda yankılanırdı haykırışları. Sessiz gecede sanki seslerini kimse duymayacakmış gibi avazları çıktığı kadar bağırarak annelerine seslenirlerdi. Bu okuldaki, bütün acıları aynı olan, gözleri bile birbirine benzeyen bu çocuklara inanamazdım. Ağlayışları bile aynı geliyordu kulağa.

Bir gece odamdan çıktım. Bu seslerden birinin Berry'ye ait olup olmadığını merak etmiştim. Pijamalarımın üzerine kıyafetlerimi giydim. Mavi bir kazak, eşofmanlarım ve çok küçük olduğu için ayağımı sıkan ayakkabılarım. O geceye dair her şeyi hatırlıyorum; ağacın birinin dalındaki Morgan dediğimiz baykuşu, bizi önceden uyarmaya çalışan kırmızı ayı, oyun alanındaki ayaklar altında kıtırdayan otları... Elimde bir fenerle okula doğru yürümeye başladım. Berry, üzerinde yalnızca futbol şortuyla pencerede duruyordu. Yüzünün ağlamaktan şiştiğini görebiliyordum. El fenerimin ışığı yere vuruyordu. Berry beni tanıyamadı. "Hepiniz piçsiniz!" diye bağırdı. "Yakacağım burayı!" Bunu defalarca kez haykırdı. "Dibine kadar yakacağım." Ne yapacağını bilmiyormuş gibiydi. Birden kafasını pencereden dışarı çıkardı. Bir cehennem çığlığı attı. Sonra da ellerini yüzüne kapayıp hıçkırıklara boğuldu. "Eve gitmek istiyorum," dedi.

"Piçler," dedi.

Okulun kazan dairesi benim gizli mağaramdı. Her zaman ılık olurdu. Pazar günleri çoğunlukla bir kitap alıp oraya giderdim. Sadece kaynayan sıcak suların fokurtusu duyulurdu. Kalın borular duvarlardan çıkıp tavanda dolanırdı; sayaçlarla ve borularla capcanlıydı burası. Kirli ve gürültülüydü, yağ kokardı. Arka taraftan periskop gibi bir soğutma kulesi yükseliyordu. Her zaman sarı ve titrek bir ışık vardı. Tek bir ampul yanardı. O gece ıslak kapı kolunu çevirdim ve fenerimle içeri yürüdüm. Bütün borular birlikte gürüldüyormuş gibiydi, ne olduğunu ancak tahmin edebileceğim bir görev için ateşlenmişlerdi. Nemli hava beni sarmalıyor, saçlarımı yumuşatıyor, tenimi çimdikliyordu. Zar zor ayakta duran eski bir okul sıra-

sı köşede bekliyordu. Cıvataları tamir edilip pekâlâ kullanılabilirdi. O gece halimden memnun bir durumda, çıldırtıcı gürültünün içinde kaybolarak orada oturdum. Yağlı loşluğun içinde sorular dans etmekteydi: *Ya hiçbirimiz buradan çıkamazsak? Burada ne yapıyoruz?* Düşünüp durdum ve merak ettim. *Bundan sonra bir yere dönebilmek mümkün mü? Geri dönebilmek mümkün mü?*

"Orada hayal mi kuruyorsun?" dedi, yağ kazanlarının arkasından bir ses. "Şunu unutma; şimdi baba sensin."

Ses babamındı. Köşenin simsiyah karanlığında bir sigara ateşi sallanıyordu. "Evet, şimdi baba sensin."

Derken boruların gürültüsü kayboluyormuş gibi geldi; sadece onun sıcağın içindeki sesiydi duyulan. "Sana bir tavşan almıştım, Jamie, hatırlıyor musun? Tavşanın garajda. Sanırım bugünlerde ona pek bakmıyorsun, değil mi? Annen onu garaja koydu; biliyorsun, bahçeye zarar veriyordu. Orada tek başına duruyor. Ve gelincikler, biliyorsun, koklaya koklaya garajın etrafında dolanıyorlar. Belki bu gece içeri girmenin bir yolunu bulurlar. Senin tavşanın, Jamie. Ona eskisi kadar iyi baktığını sanmıyorum. Hem gelincikler de orada. İyi bir baba olman gerekiyor, Jamie. Minicik yavrular. Zifiri karanlıkta. Oysa senin kitapların... Lambanın etrafındaki deniz kabukların... Haritaların. Büyükbabanın ölü tuğlalarla ilgili hikâyeleri. Fakat yaşayan şeyler, Jamie. Minicik yavrular. Zifiri karanlıkta. Sonra onlar sana bağımlı, Jamie. Sanırım gelincikler onların yanında. Orası çok karanlık. Ve sen el fenerinle bu sıcak yerdesin. Utanç verici, oğlum. Hiç hayra alamet değil."

Sigara yağlı yere düştü. Ve hiçbir şey olmadı. Gitmişti. Boruların sesi tekrar yükselmeye başladı, odada da kimsecikler yoktu. Sadece ben, sıcak ve çıplak ampul. Çok

geçmeden yatağıma döndüm. Ağaçtaki baykuş çığlık attı. Dışarıdaki garajda tavşanım falan yoktu. Tavşan aylar önce ölmüştü. İkimizden biri yalan söylüyordu. Kuşkusuz, o gece babam yatağından hiç çıkmamıştı. Ben kâbus görürken o uyuyor, yan odada annemin yatağının yanındaki yatakta sessizce kendi kâbus sahnelerinin peşinden gidiyordu. Ben kazan dairesinde yalnızdım. Sadece onun yanımda olduğunu hayal etmiştim. Ya da belki, daha sonra girmişti rüyama. Emin değilim; o zamanlar kafamın içine kolaylıkla süzülüverirdi. Onun havası gizli gizli dolaşıyordu. Karanlıkta sigarası yanıyordu; ağzı uğursuz bir gölgeydi.

Annem o zamanlar bir köpek gibi yaşıyordu. O yıllar en iyi anlaştığımız yıllardı. Bana karşı hiçbir zaman dürüst olamadı -zaten biliyordum- ama yine de şiddetli rüzgârlarda yan yana durup olmadık şeylere gülebilmeyi başarıyorduk.

Her sabah saat dörtten sekize kadar ekmek fabrikası Superloaf'ta çalışırdı, sonra kahvaltımızı yapmak için hava yağmurlu veya güneşli olsa da tepenin eteğindeki demir kapıda buluşurduk. En rahat ve huzurlu zamanlarımızdı; ikimiz için de bir aile anıydı. Çantasında hep iki tane sıcak ekmek olurdu. Bir-iki bisküvi. Bir kutu süt. "Endişelenme," derdi defalarca, "sen buradan geçiyorsun sadece."

Her zaman böyle şeyler söylerdi. Bazen de o kapıya yaslanıp sadece gülerdik; hayatımızın saçmalıkları birdenbire bizi umutsuz bir şenlikle doldurur ve konuştuklarımız sadece deli saçmalarından ibaret olurdu. Fakat başörtüsünün ve ucuz, tüylü botlarının içinde çoğunlukla yorgun görünürdü. "Çok şakacısın," derdi.

“Beni doğurmaman gerekiyordu,” dedim bir defasında. “O zaman ikiniz daha iyi anlaşırdınız.”

“Şaka yapıyorsun,” dedi. “Bir gün onun kendi babasıyla arasının nasıl olduğunu da göreceksin. Rab’ın problemi, kendisine benzemeyen insanları anlayamaması. Sen zaten kendi kendinin çocuğusun, Jamie. Onu düşünüp canını sıkma. Ama şunu da aklında tut, o da kendince seni sever.”

Belki de annemi daha mutlu edebileceğimi düşündüm. O zamanlardan beri buna pek kafa yormadım. Hayattaki tercihini yaptığını düşünmeye alıştırdım kendimi. Belki de aslında hiç yapmadı. Fakat gerçek şu ki, annem babamdan farklı biriydi. İyi insanlara özgü o basit cesarete sahipti. İşine gider; bana küçük ekmekler getirir; işe yaramaz kocasına destek olurdu. Başka insanların hayatlarının anlamını görebilecek kadar zekiydi. Herkesin iyiliğini isterdi. Benim için her şeyin düzeleceğine, zamanın bana karşı nazik olacağına inanırdı. Fakat bazen durup bana bakar ve çocukça bir şey söylediğimi anlardı. O zaman, derinlerde hiçliğe yakın olduğumu fark eder, bana sarılır ve sonra büyümüş de küçülmüş tavırlarım imdada yetişip ikimizi de kurtarırdı.

Kapının yanında durup gülerdik. Ülkemizde olan, evimizde olan çılgınlıklara gülerdik. Son savaş hakkında hep sorularım olurdu. Çok fazla hatırlamıyordu. Şu anda kimsenin o hayata razı olmayacağını anlattı bana. “Savaş, fikirlerimizi gözden geçirmemize sebep oldu,” dedi. “fakat her şey iyi gitmedi.”

Bütün ailelerin aynı olduğunu anlatırdı bana. Elimden gelenin en iyisini yapmam gerektiğini söylerdi. “Babanın ailesi ağırlıklı olarak bu işlerin içinde. Siyaset falan. Sokaklarda bildiriler dağıtırlardı.”

İnekler kocaman kahverengi gözleriyle bizi izliyormuş gibi görünürlerdi.

"Haydi hoşça kal," derdi. "Derslerinden iyi notlar alacağından eminim. Burada kalın kafalıları istemiyoruz."

Annem gülümseyerek kırmızı topraklı oyun alanlarından okula doğru yürürdü. Ben de uzaklaşırdım. Ara sıra yolda dururdum. Ağaçların yapraklarını koparır, ışığa tutardım. Bazen ısırırdım onları. Ara sıra birkaç tanesini çantama koyardım. Çantam yapraklar ve benzeri şeylerle doluydu. İnekler gözlerini devirip bakarlardı. Bir ayyaş çok da önemli bir şey değildi. Çocukların evinde vardı. Bazen öğretmenler endişelerini dile getirirlerdi. Fakat çoğunlukla hiçbir şey söylemezlerdi. Genellikle yanımıza gelip kahvaltı yapıp yapmadığımızı sorarlardı.

"*Si, al fresco.*"

"Evinizde ışık var, değil mi?"

"Oturma odasındaki halının üzerinde genellikle ateş yanar. Yarasaları kovmak için."

Onlara bu tür şaka yollu şeyler söylerdim. Kendimden uzak tutmak için. Böyle cevaplardan sonra öğretmenler sizi yalnız bırakırdı. Bir de, babam onaylı bir okulda çalıştığı için, her nasılsa onun bir onaylamalar havuzunda keyif çatabileceğini hayal ederlerdi. Ne olursa olsun onun hakkında tek kelime etmezdim. Bazı çocuklar sınıfta gözyaşlarına boğulurdu. Bazıları kendilerini suçlu durumuna düşürüp dayak yemek için evin yolunu tutarlardı. Okulumda ailevi sorunları olan iki tür çocuk vardı. Birincisi, sık rastlanan bir türdü; yapıştırıcı koklar, otların arasındaki mantarları çiğner, camları kırar, sigara almak için bedava yemek fişlerini satar, asla çalışmaz, sonunda ıslahevine atılır ve orada günler boyunca köpek muamelesi

görürlerdi. Endişe ve heyecanla inşaatları ateşe verir, oyun alanında kızlara saldırır, sonunda bir öğretmene vurur ve bir gün kendilerini okuldan atılmış bulurlardı.

Bu, St Bridget's'taki birinci türdü. Diğer küme ise ders aralarında kütüphanede kalırdı. Fazladan ödev isterlerdi. Öğretmenlerin ayak işlerine koşarlardı. En küçük müfredat dışı görev de onların olurdu. Zevksiz işlerle kendilerini oyalarlardı. Öğretmenleriyle okul dışında da görüşür, halka açık parklarda onlara şiirler okurlardı. Hırslarını ve öfkelerini sınav kâğıtlarından çıkarırlardı. Bilgisayar ve ev ekonomisi öğrenir, bir gün yaşayacakları hayatın, uyanacakları, dışarı çıkacakları ve bütün bunlardan uzaklaşacakları geleceğin planlarını yaparlardı. Ebeveynleri gibi olmama şansını onlara sunabilecek her şeyi isterlerdi. Hayatlarını kendilerine saklayacaklardı. Sınıfta pek fazla sesleri çıkmazdı. Partileri hep kaçırırlardı. Asla kız arkadaşları, erkek arkadaşları ya da uyuşturucuları olmaz, asla öğretmene karşı gelmezler ve ailelerine haber gönderilmesine neden olacak bir şeye yol açmaktan ödleri patlardı. O çocuklar seneleri sayıyordu. Her biri büyük kaçışı gerçekleştirecekleri zamanı bekliyordu. Kurtuluş gününü duymuşlardı ve buna kalemlerini sağlam oynatarak ulaşmayı deniyorlardı.

Ben biyolojide kendi çapımda ünlenmiştim. Öğretmen kestane rengi saçlı, dudakları boyalı, akıllı biriydi. Adı, Bayan McCardle'dı. Çocuklar onun adının Bunsen olduğunda ısrar ederdi. Derslerinde kendimi kaybederdim; fotosentezde, geotropizmada, üremede, solunumun muğlak sürecinde. Bunsen, özel kadındı. Dünyanın benim olduğunu görmemi sağladı. Yalnızca benim değildi tabii, ama dünyanın benim de olduğunu bilmeliydim.

Deneyler için beni seçerdi. Bir defasında parmağımı iğnelemiş -kibar, neşeli bir hareketle- ve hücreleri işlediğimiz ders için biraz kan almıştı. Mikroskobun etrafına üşüştük. "İyi bir kanın var, Jamie," dedi.

"Ah, evet," dedim.

Gülümsedi. Bunsen, bir şeyin cevabını daha kendisine sorulmadan bilirdi.

Bana anlattığı şeylere bayılırdım. Saatlerimizi bitkilerin arasında, sarılgan sarmaşıkların kokularını içimize çekerek, bir yaprağın damarlarını izleyerek geçirirdik. Bu saatler benim için her şeyin kendine ait bir yolu yordamı olduğunu öğrenmeye dönüştü; bitkilerin nasıl büyüdüğünü, nasıl yaşayıp nefes aldıklarını ve kendilerini nasıl çoğalttıklarını. Bunsen saat dörtten sonra dersliği ziyaret etmeme izin verirdi. Önümüzde agar jelatinleriyle arka tarafta otururduk. Hayatın oluşmasını, hücrelerin bölünmesini seyrederdik. Aylar sonra kendi şarabımızı imal ettik. İçine biraz da maya koyduk ve kahkahalarla güldük. Noel'de onun ofisinde elimizde plastik bardaklarla oturduk.

"Ne kadar medeniyiz," dedi kusursuz sevgili.

"Ne kadar akıllıca ve doğru bir söz," dedim.

Çocukluğumun denizinde şanslı adalarım oldu. Bayan Drake ve Berwick'in midyeleri. Bayan McCardle ve Saltcoats'un sirenleri. Hatta ara sıra babamın babası. Büyükannem Margaret. Onlar, diğer çocukların sahip olduğundan çok daha fazlasını verdiler bana. Denizler ve toprağın nasıl işlediği hakkında daha fazlası; kendi sevgili sağlıklarıyla ilgili daha fazlasını. Fakat Bayan McCardle yepyeni bir şeydi; saçları, tatlı gülümsemesi. Ben onu tam dudaklarından öpmek istedim. O ise bana hareket-

lerime dikkat etmemi söyledi. Bu kadar. Ben de dünyanın nasıl olduğunu gösteren haritalara döndüm: H_2O'lar ve CO_2'ler. Sular. Karbonlar.

Ders saatlerinden sonra, sabahın erken karanlığında dersliklerin ışıkları yanardı. Evlerinden çıkan temizlikçiler gelir, sessizce ortalığı süpürür, sandalyeleri taşır, akşam yemeklerini düşünür, çöp tenekelerini boşaltırlardı. Ama Bunsen ve ben çalışmaya devam ederdik. Kısa bir süreliğine beni kimyanın gizemlerinde dolaştırdı. Periyodik cetveli ezbere biliyordum. Şu metali, bu minerali, gazları tartıştık. Bana kayaların neden oluştuğunu gösterdi. Maddelerin ne kadar sağlam olduğunu konuştuk. Ne işe yaradıklarını. Aradan aylar geçti, bana fizikte yardım etti.

"Basınç ve zaman araştırmaları," dedi.

Nedendir bilmem. Hâlâ da bilmiyorum. Fakat o derste öğrendiğim bütün konular, gelecekte çekeceğim ağrıların etkili bir reçetesiydi. Beni mantıkla teskin etti. Onun titizliği beni yatıştırdı. Bunsen, ana konusu olan biyolojinin yorulmaz bir neferiydi. "Dünyanın nasıl canlı kaldığını bilmek çok mantıklı," dedi.

"Fizik muhteşem," dedim, lafı uzatmak için.

"Mutlaka," dedi, "basınç ve zaman. Ama hayatı sakın unutma, Jamie Bawn. Hayatı unutma. Ekosistemleri. Çünkü her şeyden önemlisi hayattır."

İngilizce öğretmeni benden hoşlanmazdı. İngiltere'de doğduğumu biliyordu. İskoçlar uğruna, atalarının, 'demir dili kınından çıkarmak için savaşanlar'ın dili uğruna yaşardı. İskoç aksanıyla konuşurdu. Bizim İskoç seslerimiz ona kanun gibi, kılıç gibi gelirdi. Her lafımız tartışmaya sebep olurdu.

Kravat takmayı reddederdi. Dunbar'ı, Fergusson'u ve MacDiarmaid'i beğendiğini pek çok kez dile getirmişti.

"Kafa ve yürek şairleri onlar," derdi.

"...kendilerini komşularımızın uysal mırıltılarının önüne siper ettiler."

Onu seyretmek çok eğlenceliydi; bizim deniz savaşçımız, dile getirilmeyen baş belamız, Bay Buie. Çamur rengi, ezilmiş ayakkabılar giyerdi. Yün pantolonları ipin ucunda sallanan posta çantaları gibi görünürdü. Bir bebek gibi tombul ve pembe yanakları vardı, dalgalı saç lüleleri korku veren kaşlarından tamamen farklıydı. Griye çalan gözleri her daim üzerimizdeydi. Çok eski zamanları anlatırdı gözleri. Kayıp toprakları, yalnız akşamları ve günahları anlatırlardı.

Buie, sıradanlığın ihtişamına inanıyordu; gerçek insanlardan söz ederdi, baskıdan söz ederdi. Böyle birini daha önce hiç tanımamıştık. Konuşma şeklimizin siyasi bir mesele olduğunu bilmemizi isterdi.

"Onlar, dilinizi sizden söküp almak için çok uğraşacaklar," derdi.

Buie böyle konuşurdu. Her zaman 'onlar' vardı. Soyut içerlemeler konusundaki ilgisizliğimizi hiçbir zaman anlayamadı. 'Onlar'ın kim olduğunu pekâlâ biliyorduk. Ve pek çoğu -umursadığımız ve bir gün bile aklımızdan çıkmayan 'onlar'- sınırın öte yanı kadar bile uzakta değildi. Bizim odamızın yanındaki odada horluyor, ya da o pis ve miskin haliyle paralel caddede oturuyor, bazıları da mahalle okulunda derse giriyorlardı.

Buie'yle başım biraz beladaydı. MacDiarmid'in "İngiliz Şiirleri"ni ders konularından çıkardı. İskoç derlemelerindeki hikâyeleri dışında Robert Louis Stevenson'ın

adını duymak bile istemiyordu. Walter Scott'ın bir faşist olduğunu düşünüyordu. Buchan domuzun tekiydi. Muriel Spark ise 'dönek Londra hıyarı'. Sınıfta iki kız arkadaşım vardı. Buie onlara Kleopatra ve Canavar isimlerini takmıştı. Şımarık ve baş belası şıllıklar olduklarını düşünüyordu.

"Sen ay gibisin, Bawn," dedi, bir gün. "Bu ikisi de oldukça becerikli bir tavırlı havada dönüp duran, kargaşa, kaos ve gürültü çıkaran iki uydun senin!"

Gülmekten yerlere yattık. Buie delinin tekiydi. Ama söyledikleri sadece sözlerden ibaret değildi; onlara inanıyordu. Bir gün Birlik Anlaşması imza kampanyası konusunda sınıfta atıp tuttuktan sonra çıkıp gitti ve o gün geri dönmedi.

Boşta olan bir vekil öğretmen imdadımıza yetişti. Amerikan edebiyatından bahsediyordu kadın. Norveç oyunlarını anlatıyordu. Bir sonraki gün de bütün o tuhaflığıyla dersimize tekrar geldi. Bizim sınıfın yerel konuşma biçimine bağlılığını fark etmişti. "Konuşma her şey değildir," dedi. Tahtaya yürüdü ve bize bir kitap gösterdi. "Bu ülke kâğıt üzerinde *kulağa nasıl geldiğine* her zaman o kadar da fazla takılmadı. Yıllar boyunca başka şeylere de büyük ilgi gösterdi. Mesela, nasıl *düşündüğüne.* İskoç Aydınlanması bize gösteriyor ki, İngilizce'yi İskoçça haline getirmenin birden fazla yolu var. İskoç İngilizcesi yazmanın birden fazla yolu var. *Güçlü bir İskoçça zihnin aksanı,*" yazdı. "Tartışın."

Buie ders bitmeden geldi. Bir süre dersi dinledi. Yüzü karardı. Bileklerinde bilezikler olan kızı kovdu. Benden tahtada yazanları silmemi istedi.

"Bu benim tahtam," dedi. "Bana ait."

Onun tebeşirinden bir çizgi bile bırakmamamı söyledi bana. "İngiliz propagandasının," dedi, "çok güzel bir örneği."

Bize, ütopya kelimesinin anlamıyla ilgili bir söylev verdi. Bu kelimenin İskoçya'da her şey anlamına geldiğini söyledi. "Hepimiz burada yaşamak istiyoruz," dedi. Buranın büyük çalışmalar sonucunda, 'ruh gücüyle', cesaretle ve bizim alçalmayan sesimizle kurulduğunu söyledi. Hükümeti olan bir ülkeydi. Savaştan uzak bir yerdi. Hepimizin eşit olduğu bir yerdi. "Geleceği kurun," dedi. "Bize kendimizi getirin, daha da iyisine ulaştırın."

"Burası inşa edilmeyi bekleyen bir yer," dedi Buie. "Burayı kendi ellerinizle inşa etmeye, kendi kafanızda, kendi yüreğinizde canlandırmaya başlayın. Babalarımız bunu gerçekleştirebilmek için tükettiler kendilerini. Bu, yüzyılın tarihi, bizden öncekilerin tarihi, Sanayi Devrimi'ne ve daha öncesine dayanıyor. Tarihimiz hep bizimle kalmalı."

Bana baktı. "Doğru, değil mi, James Bawn? Babalarımızın yaptıkları bize umut verebilir."

Gözlerimi sırama indirdim. Hem haklı hem de haksız olabilirdi. Gerçekten zihnin güçlü bir İskoç aksanı olmalıydı.

Yine de, Buie'nin anlattıklarının pek çoğu aklımda kaldı. Onun sevdiği şiirleri sevdim. Onlardaki güzelliği idrak etmeye başladım. O zamandan beri dilimdeler. Bana hep büyükannemin özlemlerini, hepimizin özlemlerini hatırlattılar. O İskoç tavırlarıyla McCardle'a olan aşkımın içine doğru aktılar ve şimdi, zaman geçtikçe, onun bir zamanlar öğrenmem için önüme ittiği hayatı renklendiriyorlar.

Onlar Biyoloji ve Fizik şiirleriydi. Coğrafya şiirleri. Nefes Alma Şiirleri.

Bay Buie kendi toprağına sımsıkı yapışmıştı. Böyle bir toprak görmemişti. Kendi yükselen sesi dışında hiçbir ses duymadı. Bay Buie bize benziyordu. Geleceği bilmeyi düşledi ve ölümü bilerek uyandı.

Büyükbabam Hugh ve büyükannem Margaret o sene durmadan dolaştılar. Sahil şeridinin yükseklerinde bir evde on sekizinci katın aydınlığına taşındılar. Hugh meşhur bir iskan adamıydı. Bütün hayatı daha iyi evler yapmanın yollarını arayarak geçti. Yüksek blokların yapımını yürüten adam olarak tanınıyordu. İnsanların ihtiyaçlarına cevap verdiğine inanıyordu. O binalara hayatının sonuna kadar inandı.

Her zaman onlardan birinde yaşayabileceğini söylerdi. Ve sözüne sadık kalarak bir gün onlardan birine taşındı. Yükseklerdeki canı sıkılan insanların arasına katıldı. Margaret ve Hugh batı seyahatine çıktıklarında ben on üç yaşındaydım ve Ferguson'da üçüncü yılımızdı. Seyahat onların gözünde oldukça uzundu. Fakat benim için daha kısaydı; Hugh, bildiğim her şeyin temeliydi. Eski kasabanın renk cümbüşünde olduğu, yeni kasabanın mülk sahiplerinin bozukluklarını şıngırdattığı, her birinin ellerinde fincanlarıyla kırlara gittiği yıllık fuarın bir gününde Hugh Bawn bu eve geldi; tertemiz evyesinin yanında bir demlik çayıyla, sahilin temiz havasıyla, pencerede manzarasıyla ona saray gibi görünen bu eve yerleşti. O gün musluklarda kırmızı kurdeleler yoktu. Bando geçerken büyükannemle büyükbabam geldi. Fakat gözüpek Hugh, hayallerinin bozulmasına izin vermeden ses-

sizce merdivenleri çıktı. Onlar, inşa etmek için yaşadığı evlerdi. Ve burada, hayatının tam bir daireyi tamamlaması gerekiyordu.

İnşaatçılar ustası olarak geçirdiği yıllar tükeniyordu. O yılların yerini, benim nimetim olduğu yıllar aldı. Birbirimizin iki ayrı yarısı haline geldik. Bana kendi gençliğine ne kadar benzediğimi anlattı durdu. Fakat daha önceki haline sonuna kadar inanıyordu. Kendisi ile Glasgow şanı arasındaki sevgi hiçbir zaman kaybolmadı. O zamanlar öyle söylerdi ve biz buna inanırdık. Fakat Hugh kendini yenileme becerisine sahipmiş gibi görünmüştü bize. Çıngırakları, kitapları ve el değmemiş akıntı haritalarıyla geldi bu Ayrshire sahiline; beraberinde eski hikâyeleri ve yakmak için getirdiği daha eski umutları vardı. Fakat elini ayağını işten çekmedi. Hiçbir zaman emekli olmayacaktı. Bütün yeni konutların planlanmasına destek olmayı tasarlayarak çıkageldi Yeni Kasaba'ya. Yarı kırsal bir tahtın kralıymış gibi geldi. Biraz ürkmüştüm, ama geldiğine memnun olmuştum.

Gizli ziyaretlerime o zaman başladım. Hugh'un mesleğinin inceliklerini öğreniyor, büyükanneme limandaki çiçek dükkânında yardım ediyordum. Ferguson'daki okuldayken Glasgow ziyaretlerim oldukça seyrekti. Oradaki evlerine belki on kez gittim. Fakat o boşa geçen zamanlarda beni sakinleştirmiş olduklarını anladım. Tuhaftır ki, yaşlarına ve Hugh'un idealler meselesine karşı tahammülsüzlüğüne rağmen, bana yaşama gücü veren ve benim için geleceği en iyi şekilde temsil edenler bu insanlardı. Daireleri, gelecekteki saadete adanmış bir mozole gibiydi. Eskiye dair hissettikleri gelecek için bana umut verdi ve ileride yaşanmaya değer zamanlar olacağı duygusunu uyandırdı bende. Bütün bunların ne anlama geldi-

ğini bana Hugh öğretecekti. Babamın hastalığı bizi güçsüz düşürmüştü. Her zaman nefret doluydu. Sadece yalanlar gördü. Büyükbabam Hugh'un da kendine ait umutsuz bir yüreği vardı. Batıya kaçışı aslında göründüğü gibi değildi. Fakat bunu daha sonra anlayacaktım. Henüz bıyıklarımın yeni terlemeye başladığı zamanların acıklı ihtişamında büyükannem ve büyükbabamın çıkagelmesi benim açımdan bir kurtuluştu.

Ferguson'daki evde geçirdiğim son seneydi, annem ve babamla harcadığım son ay. Ailemizin sonu geliyordu. Babamın aklı pek yerinde değildi. Zaten hiç yerinde olmamıştı. Bunu yıllar sonra anlayabildim. Ama Ferguson'daki iş o kadar umut verici ve onun için o kadar doğru görünmüştü ki. Orada bile, daha da kötüye giden ışıkta bile kazanabileceğini, İngiltere'deyken onu ölümün eşiğine getiren benliğinden sıyrılabileceğini düşünmüştük. Fakat en karanlık vakitler gelmişti. O günler geçecekti, sonra ben gidecektim ve Ferguson'da geçirdiğimiz günler tamamen umutsuz bir mezar gibi görünecekti. O günler hep soğuk gelecekti bana. Kelimelere dökülmesi imkânsız saatler. Ancak şimdi, aradan geçen bunca zamanın güvenli uzaklığı sayesinde, Liverpool'daki hayatım sayesinde bu gölgelerin kâğıda dökülmesine izin verebilirim. Büyükbabam, hikâyemizi anlatmam gerektiğini söylerdi. Cennetin ya da cehennemin çağrısı, derdi. Şimdi, dağılan günlerimizi görebiliyorum. Bize ait olan yerlerdeki halimizi. Ferguson'da geçirdiğimiz son günler hayatımızın en zor zamanlarıydı. Berry de olayların içindeydi. Berry bu kötü zamanların başını çekiyordu.

Kiliseye kabul günümdü. İlk komünyon ayinine biraz geç katılmıştım. Babam komünyon ayini formunu iki kez

yırtıp atmıştı. Sonra Hugh ve Margaret üstlerine aldılar her şeyi. İnanç yolunda ilerlemem onlar için çok önemliydi, bir şekilde benim için de çok şey ifade ediyordu. Babam bunu daha az istedikçe ben daha çok istemeye başladım. Tören sabahı Irvine'deki o yüksek daireye gittim. Margaret bana bol tuzlu bir yulaf lapası yedirdi. İlahiler okudu ve bana yepyeni beyaz bir gömlek hediye etti. "Aziz Michael" yazıyordu etiketinde. Hugh, azizlerden bahseden kendine has konuşmalarıyla mutfakta göründü. Aklına bir şey geldiğini söyledi.

"Alexander," dedi. "Bence senin vaftiz ismin Alexander olmalı."

Annesinin bunu beğeneceğini söyledi. Konu da kapandı. Hiçbirimiz bunun kötü bir isim olduğunu düşünmedik. Margaret tatlı kokulu arabasıyla beni Affleck'e, St Joseph şapeline götürdü. "Sen aramızdaki bir meleksin," dedi. "İlk önce rahibe günah çıkar. Piskopos'la görüşmek için tam zamanında geri döneceğiz."

St. Joseph modern bir şapeldi. Çatı yere doğru meyilliydi. Her yer beton ve çam kaplamaydı; aydınlatma elektrikle yapılıyordu. Heykellerin suratı bir tuhaftı. Çarpık ağızlar, patlak gözler. Hiçbiri yumuşak, kutsal ya da eski yüz hatlarına sahip değildi, kitaplarda gördüğümüz azizlere hiç benzemiyorlardı. Tanıdığımız, sıradan insanlara benziyorlardı. Güçlü çehreler değillerdi, sadece güven içindeymiş, ya da sadece oraya hapsolmuşlar gibi berrak bir sevinç içindelerdi. Modern kederlerle yontulmuş yüzlerdi, ya da şimdiki zamana ait ıstıraplarla hazırlanmışlardı. Bütün heykellerin hatları keskindi. Uzun parmaklı, geniş haleli, bütün küçük yaralarından kanayan. Ve Meryem, hiç de Cennet Kraliçesine benzemiyordu; saçları bü-

yük bir itinayla toplanmış, yüzlerinde endişeli ifadelerle marketlerde çalışan kızlar gibiydi. Fakat kilisenin içindeki koku, eski zamanların kokusuydu. Sunağın kubbesinin altında son zerreleri yanmakta olan mumların dışında elektrik lambaları asılıydı. Mumlar, alevlerin sallanan diliydi. Sarı ışık havayı son bir kez yaladı ve söndü. Ben kapıda dururken sunağa yeni bir mum dikildi.

Peder Timothy itirafları bir odada dinlerdi. Onu okuldan tanıyorduk. Rahip olmak için oldukça gençti. Saçının bir buklesi alnına dökülür, gözlerinde İskoç çamlarının yeşili parıldardı. Oğlanlara âşıktı. Hepimiz biliyorduk bunu. Günah çıkarma sırasında insanı öperdi ve kimse bunu pek fazla umursamazdı. Bazen kendinizi onu öperken, ılık dili dudaklarınızın üstünde gezindiğinde ağzınızı açarken ve bundan hoşlanırken buluverirdiniz. Diğer zamanlarda bunun kötü bir şey olduğunu düşünürdünüz. Ben fazla rahatsız olmazdım. Sandalyeye oturup günahlarınızı anlatıyordunuz, sonra o yumuşak başlı tavrıyla teninize dokunuyordu, sizin tövbe etme eyleminiz iki taraf için de sonuçsuz kalıyordu. Fakat Peder Timothy'den zarar geleceğini hiç düşünmedim. En azından bana. Her zaman hoş bir sabun kokardı. Öpüşme çok uzun sürmezdi; kahkahalar atan çimlere kısa bir süreliğine uzanmak gibiydi. Birçok şey daha kötü olabilirdi. Bir öğleden sonra bedeni zangır zangır titreyen genç bir rahip tarafından gizlice öpülmekten daha kötü şeyler vardı.

"Sakın Peder Healy'ye söylemeyin," derdi; gözbebekleri gece gibi simsiyahtı.

Bilmiyorum. Peder Timothy hem kibar hem de kötüydü. Ama en azından nazikti. Sözleri o kadar tatlı söylü-

yordu ki ağzımı açıveriyordum. Ve hiç şüphesiz, istemiş olduğum tek şey yüzümde gezinen iki hassas eldi. Yıllar boyunca özel olarak yanına çağırdığı iki üç çocuk vardı.

"Noel'den beri ayine katılmadım."

"Bir sandık süt şişesini dereye attım."

"Bayan McIntosh'a yaşlı şişko inek dedim."

"Kapıcıya kalçalara memelere bak diye laf attım."

Ve çoğunlukla her şeyin yolunda olduğunu söylerdi.

"Tamam, her şey yolunda. Kravatını çıkar bakalım."

Boynunuzu onlarca kez öper, başını omzunuza yaslardı. Genellikle benim kollarım da ona dolanırdı. Onu kendime çekerdim.

"Her şey yolunda," diye fısıldardım. "Her şey güzel."

Peder Tim, kiliseye kabul günümde oradaydı. Tertemiz bir gülümsemeyle odasında oturuyordu. Yüzü, güçlü dualar ve şehvetle ışıldıyordu.

"Bugün buradaki en büyük çocuk sensin, Jamie," dedi. "Evde durumlar nasıl?"

"Vaftiz ismim Aleksander olacak, "dedim. "Güzel değil mi?"

"Hepsi kadar güzel," dedi. "Ama bunu daha sonra halleder. Şimdi itiraf öncesi dualarına geçelim."

Başını bana doğru yaklaştırdı. "James Aleksander..." diyerek nefes aldı.

Bugün beni öpmesini istemiyordum. Üzerinde duaların yazılı olduğu kâğıdı elime aldım.

"James," diye nefes aldı tekrar. Tıraş kolonyası kokuyordu.

Yüzünü boynuma bastırdı. "Yapma," dedim.

Fakat bunu yapmasına izin verdiğim günler de olmuştu daha önce. Onun ileri gittiği ilk günü hatırlıyo-

rum. Beni her zaman öptüğü gibi öpüyordu. Kravatımı gevşetmesine ve boynumu öpmesine izin verdim. Ağır ağır geçen saniyeler bir tür değişime neden oldu. Bir anlık ateş. Ve sonra, gayri ihtiyari elini alıp pantolonumun önüne koydum. Fermuarımı açtı. Dışarı çıkardı. Büyük bir şefkatle, hafif hareketlerle o odada eliyle beni okşamaya başladı. Kahkaha atmak istedim. Ağlayacağım sandım. Saçlarımı gözlerimin önünden ittim. O gün o odada olduğumdan emin değildim. Fakat kımıldamadım, peder de devam etti ve odadaki sessizliği bölmek için elimdeki kâğıttan dua okuyarak, genç adamın öpücüklerinden uzaklaşmaya çalıştım, ama aletimi eline almasına izin verdim; sözlerim yükseliyor, gözlerim aydınlanan pencereye kayıyordu. Nefesim düzensizleşti. Ne okuyabildiysem okudum.

> "...beni esirge, Tanrım, bağışlayıcılığına yalvarmak için ayaklarına kapandım. Bütün kötü huylarımı uzakta bırakmayı, bugüne kadar içinde kendimi kaybettiğim bu ölümlü dünyadan vazgeçmeyi içtenlikle arzuluyorum..."

Nefesim endişeyle dolmuştu. Kısa kısa iç çekişler halinde soluk alıp vermeye başladım.

> "...sana dönmeyi, hayat pınarından içmeyi arzuluyorum. Lakayt bir çocuk olarak, ciddiyetle kendimi fark etmeyi ve gecikmeye mahal vermeden mertliğe erişip evime..."

Gözleri kapanmıştı. Pencereden gelen ışık saçlarına düşüyordu. "Tanrım," diye düşündüm. "Yüce Tanrım. Burada ne yapıyorum ben?"

> "...Babama dönmeyi arzuluyorum, ne var ki, O'nun sonsuz rahmetine nail olabilme umutları içerisinde, O'nun çocuğu olarak anılmak için son derece değersizim. Biliyorum ki Sen bir günahkârın ölmesini değil, tövbe edip yaşamasını istersin."

Fakat kabul günümde onu kendimden uzak tuttum. Peder Timothy tarafından tehdit edildiğimi değil, sadece düşünmem gereken başka şeyler olduğunu hissettiğim için. Büyüyordum. Evde her şey çok üzücüydü. Ve o gün benim Kilise'ye kabul günümdü.

Büyükannem kefilimdi. Bilmek zorunda olduğum her şeyi bildiğimden ve Kilise'ye kabul edilmeye hazır olduğumdan emindi.

"Katolik inancına bağlanmak tamamen bir teslimiyet hayatıdır," dedi.

Ben kalkıp yürüdüğümde Hugh en ön sırada oturuyordu. Siyah kravatının üzerinden bana gülümsedi.

"Alexander," dedim.

Piskopos yüzüme dokundu.

"Tanrı seninle olsun," dedi.

Havada hafif bir tıraş kolonyası kokusu asılı duruyordu. James Alexander. Diz çökme sırasına geri dönerken, Tanrı'dan ve kendimden hoşnuttum.

Ferguson'daki evimiz çok rutubetlenmişti. Sular yer döşemelerine kadar yükselmiş; kararan küfler duvarlara tırmanmaya başlamıştı.

Kâğıt, pudra ve yabani otlardan bir ev.

Çürümüş halı kokuyordu içerisi. Her odada nefesinizi izleyebiliyordunuz. Pofuduk dumanlar halinde tavana yükseliyordu. Süpürgeliklerde tahta kurtları yuva kur-

muştu. Banyonun döşemelerinde sümüklü böcekler geziyor, kahverengi salgılarından izler bırakıyorlardı. Saltcoats'taki evin her odası yabancı sporlar nedeniyle yoğunlaşmıştı. Doğa içeri girmişti.

Tül perdeler nemli hayat gezegenleri oldu. Tavanlardan sarkan Japon aplikleri soğuk hava yüzünden dönüyor ve yeşil birer canlı yaratığa benziyorlardı. Örümcekler pirinçten küçük süslerin içine mağaralar yapmışlardı ve tarlafareleri mutfağın neminde oluşan meyveleri, yabani mantarları ve süngersi yemişleri yalarlarken, fiş soketlerinin plastikleri ıslandığı için zehir saçıyordu. Oradaki soğuğu sevmiyordum, fakat soğukla ve suların yükselmesiyle birlikte gelen haneye tecavüz durumlarıyla aram iyiydi. Bitkilerin meydana getirdiği kaos, bu felaketler evine şeref vermişti. Hayvanlar ise aşağılıktı.

Kiliseye kabul törenimin gerçekleştiği gece babam sınırı aştı. Ev soyuldu. Ben yatağımda yatıyordum, ışıkları yakamıyorduk. Karanlık çöktü üstümüze. Fakat o kadar karanlığın içinde biraz ayışığı vardı. Ağaçların dalları arasından geçip, dereye de uğrayarak benim yatak odamın penceresinden içeri yayılan bir ışık. Saatlerce uyanık yattım. Duvar kâğıdındaki nemli desenler gözlerimi fal taşı gibi açık, beni uyanık tuttu. Nemli lekeler ülkelerin şekillerine benziyordu. Hindistan vardı. Japonya ve Fransa. İrlanda'nın tamamı siyah, güherçileli bir lekeydi. Dublin, kâğıdın birleşme yerine denk geldiği için kalındı. Tavan denizle buluştuğunda Kuzey göz kırpıyordu.

Girit Adası uzak uçtaydı. Falkland Adalarının bir kümesi. Saatlerce uyumadan yattım.

Babamın köpeğinin aşağıdan gelen havlamasını duyuyorum. Bir kapı kapanıyor. Merdiven sahanlığında dola-

şırken annemle babamın uyuduğunu duyabiliyorum. Oturma odasının penceresi açık. Önünde ayakta duruyorum. Ayaklarım sırılsıklam halının üzerinde. Perdeler darmadağın olmuş, annemin bibloları yerlere saçılmış. Camdan kuğuları, porselen köylüleri, özenle düzenlenmiş plastik çiçekleri; sapları kumlu bir süngerin içine güzelce batırılmış.

Pencereden bakınca çimenlerin üstünde altın varakla boyanmış bir Buda heykeli görüyorum. Yeşil yapraklardan oluşan yatağından anlaşılmaz bir sakinlik içinde gülümsüyor. Ayışığı hâlâ orada. Bizim aramızda. Pencereyi kapatıp merdivenlerden çıkıyorum. Her şey yanlış. Hiçbir şeyin anlamı yok.

Yatağın içinde donakalmıştım. Ölesiye korkmuştum. Birinin merdivenlerden yukarı çıktığını duyabiliyordum. Ayak sesleri diğer odaya girdi.

Annemle babamın uyurken nefes alıp verişlerini duyabiliyordum. Merdiven aralığından biraz daha ses geldi. Karanlıkta dudaklarımdan süt rengi bulutlar çıkıyordu. Ve sonra, nazik, kaçınılmaz bir sesle yatak odamın kapısı bana doğru açıldı. Yatağımın yanındaki masaya doğru ilerledi. Arkadaşım Berry'ydi bu. Bana baktı. Saçlarının uçları sarı, dipleri siyahtı. Değişik bir saçtı. Gözleri bambaşka bir yerdeydi. Parmağını dudaklarının üzerine götürdü. Hiç ses çıkarmadan ağız hareketleriyle hayır dedi. Gözümün içine baktı. Kımıldamadım. Plastik bir torba çıkardı ve eşyaları onun içine koymaya başladı. Masanın üstünden küçük dürbünü aldı. Çakıyı aldı. Ağaç şeklindeki bir saati. Henüz hiç giymediğim futbol ayakkabılarımı. Hepsini çantaya koydu. Ellerindeki Hint mürekkebini hatırladım. Gaz kokusu; onun varlığı.

Kapıya yaklaştığı sırada bana döndü.

Yüzünde dalgın bir gülümseme belirdi. Bu, hoşçakal demekti. Başka şeyler de demekti. "Kimin umurunda?" "Ne olmuş yani?" Onu bir daha asla görmeyeceğimi de söylüyordu. O arkasını dönmeden elimi kaldırdım, parmaklarımı avucumun içine kapadım. "Hoşça kal, Berry," diye fısıldadım.

Sabah babam deliye döndü. Birisi, okuldaki kazan dairesinde yangın çıkarmıştı. Bizim de evimiz soyulmuştu. Polis bunları yapanın aynı kişi olduğunu düşünüyordu. Babam gece bir yabancının gelip halıların üstünde yürüdüğünü duymadığımıza inanmadı.

"Siktiğimin yataklarımızda öldürülebilirdik," deyip durdu.

Ben elimde bir kitapla kanepede oturdum sadece. "Bir şey duymadığından emin misin?" diye bağırdı. Önüme baktım ve başımı salladım. İtfaiye kazan dairesindeki yangını söndürmüş, muhtemel bir patlamayı önlemişti. "Tanıdığın biri bu eve girip çıktı mı?" diye bağırdı tekrar. "Kahretsin, bütün odalardan bir şeyler almışlar. Düşün!"

Başımı sallamaktan başka yapacak bir şey yoktu. İtfaiye gittikten ve polis parmak izi aldıktan sonra, annem nemli bir bez alıp süs eşyalarını toparlamaya girişti. (Ev rutubetli, küfler yüzünden kararmış olabilirdi, fakat annem her zaman ortalığı derli toplu tutmaya çalışırdı. Düzenli yerleri severdi. Düzen, onun gözünde temizlikten çok daha fazlasını ifade ediyordu.) Babam odanın tam ortasında dikiliyordu. Ağzının kenarları bembeyaz kesilmişti. Televizyonun üzerinde bir şişe votka duruyordu ve bağırmaya her ara verdiğinde, nefes almak için her durduğunda, şişeye uzanıp bir yudum daha alıyordu.

"Lanet olsun!" diye tekrarlayıp duruyordu. "Boktan aklımı kaybetmek üzereyim."

Bütün gün kanepede oturdum. Kitaptaki sözleri düşünmeye çalıştım. Aynı satırı tekrar tekrar okudum. "Artık uyuma," ve "Artık uyuma." Artık uyuma.

Babam mutfakta köpeği dövdü. Köpek çığlıklar attı, bütün sabah acı acı viyakladı. İlk suçlanması gereken köpekti. Havlamamıştı. Kendini bir dolabın içine kapatmalarına izin vermişti. Babam köpeği halının üzerine işeyinceye kadar çok fena dövdü. Sonra bunu yaptığı için biraz daha dövdü.

"İnsanlar bana kafayı yedirmeye çalışıyor!" diye bağırıp duruyordu.

Merdivenin başında ayakta duruyorlardı. Annem biraz sakinleşmesini istediğinde ben aşağıdaydım. Birden anneme bir tokat patlattı, ağır elleri balyoz gibi iniyordu suratına. Annem kendini korumak için kollarını kaldırdı ve sessizce, alçak sesle durmasını istedi.

"Yapma, Rab. Lütfen."

İçimde korkunç bir şey oldu. Ben merdivenlerin altında gözlerim faltaşı gibi açık bir halde dururken, o güne kadar geçen yılların yoğun birikimi ve o iki tuhaf günün kıvılcımı birlikte alevleniverdi aniden. Bulunduğum yerden fırladım, merdivenleri çıktım, ikisini de aynı anda yapmıştım, nefret kükremeleri ve sıkılı bir yumrukla merdivenin başına dikildim, öylesine delirmiştim ki babamın kabadayı öfkesini bastırabilirdim. Bir cam masa devrildi. İçinde tavus kuşu tüylerinin olduğu vazo yere düşüp parçalandı. İki küçük yumruğumla suratına vurdum. Ona tükürdüm. Yere düşer düşmez karnını tekmeledim. Gözyaşlarım ve tükürüklerim üzerine saçılıyordu.

Annem aramıza girmiş, çığlıklar atıyordu. Kendi sesimi duyabiliyordum. Çok uzaklardan geliyordu sanki.

"Seni geberteceğim!"

Ses tekrar tekrar gürledi. Her seferinde bağıran bendim. Babam köşede, cam kırıkları arasında yatıyordu. Ağzı kesilmişti. Gözlerindeki bakışı hiçbir zaman unutmayacağım. Bakışları, beni daha da hırslandıracak kadar sakindi. Sakindi ama cinayetin parıltısı oradaydı. Aynı parıltı bende de vardı, babamın oğlunda.

Soğukkanlı bir tavırla, kırılan vazonun bir parçasını eline aldı.

"Seni bekleyeceğim," dedi. "Senin serçe yumrukların bana vız gelir. Bekleyeceğim." Sonra, cam parçasının keskin tarafını koluna bastırdı.

Vazonun üzerinde, duvar kâğıdında kan damlaları belirdi.

Annem bağırıyordu ama ben onu duyamıyordum. Her şey yavaşlayarak bir nabız atışına dönüşmüştü. Kendi kalbimin sesi dışında hiçbir şey yoktu kulaklarımda. Kalbim gümbür gümbür atıyordu. Kırık camlar babamın kanıyla kaplanmıştı. Babam bir kan gölünün ortasında delirdi. Kulaklarımda kendi kalbimin sesi. Merdivenlerden inip bahçeye koştum ve kustum.

Boyalı şeytandan korkan, çocukluğun gözüdür.

Soygundan sonra haftalar boyunca çalıların arasına saklandı babam. Karanlık çöktükten sonra bir av bıçağı alıp çalıların arasına oturarak hırsızın dönmesini bekledi. Orada votkasıyla başbaşa gizlenip pembe kenarlı tavşan gözleriyle hazır halde bekledi, ama davasını doğrulayacak kimse çıkıp gelmedi. Bu olayın etkisini hiçbir zaman atlatamadı. Hepimiz uyurken eve gelmişlerdi. Bu

konu hakkında hiçbir şey bilmediğime inanmadı. Bu soygun ona yapılan bir saldırıydı. Babam daha zeki biri olduğunu sanıyordu. Yatağında yatarken soyulmak onun gözünde büyük bir aşağılanmaydı. Ne büyük hakaret. Böyle şeyler başkalarının başına gelirdi.

"Geri zekâlı budalaların başına gelir."

Eğer kapının mandalı kaldırılsaydı duyardı. Ama hayır, duymamıştı. Berry onun yatağının yanı başında durmuştu. Ve bu düşünce onu mahvediyordu. Bu da babamın daha gençken saplantı haline getirdiği tuhaflıklarından bir tanesi; bütün o yıllar boyunca bizim için bir tehditti, fakat diğer insanların bizi tehdit etmesi düşüncesine tahammül edemiyordu. Bizi sadece o tehdit edebilirdi. Biz aileydik. Biz onunduk. Biz ona aittik. Değil mi? Bir yabancının gece yarısı bizim yatağımızın yanında durduğunu ve kendisinin bu esnada uyuduğunu düşünmek onu deliye döndürdü. Deliye döndürdü.

Ferguson Yatılı Erkekler Okulu işe yaramamıştı. O yıllarda, okulda çalışmanın babamın çöküşünü biraz olsun geciktirebileceğini düşünmüştüm. Fakat o zamanlar, babam için yeryüzünde öyle bir yer daha olamazdı. Okul ilk başlarda ona oldukça yardımcı oldu -çocukların hakkında iyi şeyler düşündüğünü sanıyordu-, ama evimizin o çocuklardan biri tarafından soyulduğunu da biliyordu. Bunu biliyordu. Ancak Ferguson'dakiler gibi çocuklar böyle bir hırsızlık için gözünü karartabilirdi. Böyle şeyler yapabileceklerini biliyordu, ama hiçbir şey, hem de hiçbir şey bunu kendisine yapabilecklerine inandıramazdı onu. Ne var ki, biri yapmıştı işte. Kendi oğlu da ona yardım etmişti.

Çok geçmeden bütün bunlardan, Ferguson okulundan ve babamın hastalığından kaçacak olmama karşın,

şu anda o günlerin etkisinden kurtaramıyorum kendimi; iyi yaptığımı da, kendimle gurur duyduğumu da söyleyemem. Üstelik tek pisliğin o olduğunu da düşünmüyorum. Şöyle ya da böyle, o zamanlar hepimiz çok kötü şeyler yaptık. Okul zaten kokuşmuş bir dünyaydı. Projektörler bizi bembeyaz ve yapayalnız kılıyordu. Hepimiz pencerelerin önünde biraz ağlardık. Ağaçların arkasında, karanlık sular pis mecralarından akıyordu, çitlerin ardındaki kale dimdik ayaktaydı, zindanları tarih derslerine konuydu. Nihayetinde öylesine alçak sesli konuşurduk, öylesine kayıptık ki. Nasıl olduğunu bilmiyorum. O kasvet mevsiminin etkisini yitirmesi uzun yıllar alacaktı.

Bir gece, kırmızı topraklı tarlaya şiddetli bir yağmur yağdı. Sular yataklarımızın altından akıyordu. Terliklerimi giyip kapının önüne çıktım. Elimi çalıların içine uzattım. "Baba, gelsene," dedim. "İçeri gel, yağmur yağıyor." Elinden tutup onu çekerken, nasıl da titredi, nasıl da kendi kendine konuştu. Tavşan gözleri. Evet, bunu da biliyorum. Robert o gece yatağına çıktı ve aramızda en kötü kâbusları gören o oldu.

Hayatım boyunca denizi düşledim. Sularımızı. Ve bu adanın etrafındaki sahillerde uzun uzun yürümeyi. Kayalardaki farkı hissediyorum; kumu ve pırıldayan zerrecikleri, havanın toprak, gökyüzü ve sis üzerinde oynadığı oyunu görüyorum. Hatıramda yaşıyorlar; İngiltere'nin ve İskoçya'nın renkleri. Gümüşi bir ışığın altında elimde bir kova ve kürekle Hadrian Duvarı boyunca yürüyorum. Dudaklarımda tuz. Sandaletlerim ıslak. Bütün taşlar kırılmış ve gevşek. Taptaze bir şarkı hiçbir yere, hiçbir şeye doğru yükseliyor. Başka bir sahile doğru yol alıyorum.

Denize olan susuzluğum. Hiç bilmediğim bir ev biliyorum. Uysal bir sahilde sıvı bir yatak. Rüyamda çok iyi tanıyorum bunu. Deniz kıyısı belli belirsiz. Sınır işaretleri tahrip edilmiş ya da yeni. Ama deniz, milletler hakkında hiçbir şey bilmez. Milletlerin adını taşır -onlar sahip çıkmıştır suya- ama su yalnızca kendisidir. Rüyalarımdaki saf yeşil deniz, tanıdığım tek dünya. Fakat hiçbir zaman orada bulunmadım. Sadece su. Sadece bir rüya. Ve hâlâ her gece rüyalarımda oraya sürüklenirim. Ve uyandığımda hâlâ o deniz kıyısını ararım.

Saltcoats'da geçirdiğim son haftada pek çok kez sahile gittim. Babamın durumu her geçen gün daha kötüye gidiyordu. Kumları kar altında görmek tuhaftı, sanki deniz köpükleri dalgaların üzerinden aşıp gelmiş, orada burada duruyordu, sahilin kenarında beyaz bir kıtırtıydı.

Yıllar önce Berwick'teyken Bayan Drake doğru söylemişti. Onun hâlâ hayatta olup olmadığını merak ettim. Hâlâ iç çekip nefes alıyor muydu? Ya da bir gün elinde küreğiyle düşmüş müydü, Kuzey Denizi havayı ikiye bölerken, martı çığlıkları sahil şeridini belirlerken bir yaşlı kadın ölmüş müydü, nefesi kayıp gitmiş miydi? Onun orada öylece yattığını düşünmek. Elini çok sevdiği sahile uzatmış. Deri hücreleri kumun üzerinde uçuşurken.

Deniz Kıyısı kitabının arkasına yazdığı notun mürekkebi hâlâ belirgindi. Onu hep sakladım. Thomas Hardy'den en sevdiği dize: "Kim söyleyebilir bir denizin yaşlı olduğunu? Güneşten süzülür, ayla yoğrulur, senede bir, günde bir, ya da saatte bir yenilenir."

O gece gelmekte olan değişikliği sezerek sahilden kasabaya doğru yürüdüm. Aldo'nun yiyecek dükkânının vitrini yeni çökmekte olan karanlıkta ışıldıyordu. Kafesli pencerede genç erkekler toplanmıştı. Yere kuvvetle vuran topukların sesi duyuluyordu.

Ferguson deresinin denize döküldüğü sahilden gelen patikayı izlerdiniz. Konut bölgesinde başka bir patikaya sapıp eski köprüyü ve hareketsiz kaleyi bulur, sonra ağaçların arasından geçip okula doğru gelirdiniz. Ben yürürken patika tamamen buzla kaplıydı. Geceleri bazen evlerin çevresine bir sessizlik çökerdi. Bütün evler turuncu renkte bir ışık yayardı. Bir köpek havlaması duyardınız. Bir bebek ağlaması. Bir yatak odası penceresine ıslık çalan birini. Fakat çoğunlukla o geceki gibi sessiz olurdu ortalık. Çamaşır iplerinden, rüzgâr güllerinden buzlar sarkardı ve beton yollar iri taneli kumla kaplıydı. Manzaranın bir kenarında bir iki evin bacasından duman tüterdi. Fakat bacalardan hemen hiç duman çıkmazdı. Havadaki uğultu telgraf direklerinden gelirdi; soğuk, sinir bozucu elektrikli bir uğultu.

Geçirdiğim bunca zamandan sonra sokakların isimlerini öğrenmiştim. Durdum ve onlara baktım. O zamana kadar evlerin arasından kör gözlerle geçmiştim. On iki sokaktan oluşan bir ağdı. O gece birinden ötekine dolandım durdum; yavaş yavaş hareket ediyordum, kaldırımlar buzluydu, kemikleşmiş şosede derinlere dokunan bir soğuk vardı.

Keir Hardie Yolu.
John McLean Yolu.
Sandy Sloan Yolu.
James Maxton Yolu.

Arthur Woodburn Yolu.
Helen Crawfurd Yolu.
Tom Johnston Yolu.
Jean Mann Yolu.
Hugh Murnin Yolu.
William Gallagher Yolu.
John Wheatley Yolu.
Campbell Stephen Yolu.

Başlanıçta, bu isimleri hiçbir zaman tanıyamayacağımı, çok geçmeden de hiçbir zaman unutamayacağımı düşünmüştüm. Hugh'la geçireceğim seneler onları tanımamı sağladı ve o zamandan beri geçirdiğim seneler daha da tuhaflaşmalarına neden oldu.

Fakat o dondurucu gecede onları tanımak istedim. Evimizdeki soğuk bu isteği bir anda belirgin kıldı. Pencereden dışarı, o aniden beliren sodyum sarısı cennete baktım. Konut alanına. Büyükbabam tarafından planlanmıştı. Yeni hayatım oradaydı. Modern yapılanmamız. Ağaçların arasında sapsarı görünüyordu. Sıra sıra uzanan, ölmüş sosyalistlerin geride kalan anısını yaşatmak için onların ismi verilmiş modern sokaklar.

Yeni pencerelerimiz. Babamın eski acılarından hiçbirini yansıtmıyordu. Babam kan tükürüyor, doktoru görmeyi reddediyordu. Bilmemizi istediğinden çok daha gençti. Ama işte orada, o bataklık evdeydi; kül tablasının içine kan tükürüyor, çenesini göğsüne dayayıp küfrediyordu. Annemin suratı bembeyazdı. Okulun personeli yanından gözünü bile kırpmadan geçip gidiyordu.

Bir gece polis bir minibüsle eve getirdi babamı. Onu kasabanın merkezinde karların içinde yatarken, saçları

soğuktan kaldırıma yapışmış bir halde bulmuşlardı. Polis onu kayıp masasına götürmüş, içlerinden biri de onu eve getirmişti. Polis memuru saçlarını kesmek zorunda kaldıklarını söyledi. Onu caddeden söküp alabilmek için saçlarını kesmişlerdi. Buz yüzünden yere yapışmıştı. "Yaşadığı için çok şanslı," dedi. "Neredeyse onu kaybediyorduk," dedi. Çok geç olmadan ona yardım getirmemiz gerekiyordu.

Annem oturma odasında bir tabureye oturttu onu. Bulabildiği bütün ısıtıcıları getirdi. Babam zangır zangır titriyordu. Annem onu tabureye oturttu. Ona bir kutu hafif bira verdi.

"Artık viski yok," dedi.

Ve sonra, bütün şefkatiyle, dünya üzerinde var olabilecek bütün sabrı göstererek saçlarını düzeltti. Kızıl bukleler, kör makasın şakırtılarıyla düşüyordu. Halının üzerine dökülen kırmızı güz yaprakları gibiydi. Kaldırımın üzerinde donmuş, hâlâ orada duran saçlarını düşündüm. Aşağıda, kasabada, onun ölümle yüz yüze geldiği yerde donmuş duran saçları.

Ferguson'dan bana kalan tek şey, korkuydu. Soğuk korku. Ve gece yarısı hepimizin ölebileceği düşüncesi. Oradan çıkarken zaman o kadar yavaş ilerliyordu ki. Son günüm öylesine ağır geçti ki. Kül rengi bir suratla, şefkatsizce, kendi özümden bir sabah sonra.

Şafak sökerken çizgili pijamalarımla ayakta dikiliyordum. On üç yaşındaydım. Annemle babamın yatak odasının penceresinde duruyordum. Yalnızdım. Annem Superloaf'ta çalışıyordu; babam dışarıda zaman öldürüyordu. Gün, bir istiridye gibi yarılıp açıldı. Yollara tuz serpilmişti ve çimenler bozulmamış bir kar örtüsüyle kaplıydı.

Benzerlikler, sabahı kır bir renkle dolduruyordu. Sadece benzerlikler.

Ağaçlarımız, üç cadının kıvrılıp bükülen parmak hareketlerine benziyordu.

Bulutlar, Mulligan Gölü'nün dibindeki adama benziyordu.

Ben de babasının botlarını giyen babama benziyordum; boş gözlerle yolu bakıyor, çıtırdayan soğuğun arasında biraz sonra yükselecek olan Baltık güneşini kolluyordum. O gün düşüncelerim değişikti. Sonra sendeleyerek patikada ilerleyen annemi gördüm. Siyah bir düğüm gibiydi -arkasında beyaz gökyüzü, altında kar-, başının etrafına doladığı kaşkoluyla patikada ilerliyordu. Yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu hemen anladım.

Babamın dağınık yatağının kenarına oturdum. Kokusu geldi burnuma. Oturduğum yerden merdivenleri görebiliyor, aynı zamanda annemin ayak seslerini ve kuru hıçkırıklarını duyabiliyordum. Merdivenlerde ağlıyordu. Orada otururken korkunç bir endişe aldı beni. Annemin derdinin sesi. Merdivenleri çıkarken duyabiliyordum onu; sonunda sahanlığa ulaştığında görebildim. İki eliyle tırabzanlara tutunmuştu, kaşkolu başına sarılıydı. Tanıdığım bir ses değildi bu. Öfkenin ya da mutsuzluğun, hayal kırıklığının, kederin, gücenmenin, pişmanlığın sesi değildi. Koridordaki ses, onun acısının sesiydi. Bir yeri acımıştı. Çocuk gibi ağlıyordu. Aniden yaralanan birinin çıkardığı ağır ve yoğun iniltilerdi duyduğum. Yatak odasının kapısına doğru gelirken yatağın kenarından kalktım. Annemin görüntüsü bütün hayatım boyunca üzecek beni.

Doğru düzgün nefes alamıyordu. Loş kapı önünde kaşkolunu başından çıkardı. Onu yatıştırmak için benim

nefesim imdada yetişti. Alnı şişmiş ve morarmıştı. Yanağı gözünden çenesine kadar sıyrılmıştı. Dudağındaki yaradan kan akıyordu. Gözlerim aramızdaki sarsıntılı boşlukta kaybolmuştu. Bir çocuk gibi ağlıyordu. Bakışlarımız küflü halının üzerinde buluştu. Anlaşılamaz bir bakış. Orada beraberce, sözsüz cehennem saniyeleri geçirdik.

"Arkamdan koştu," dedi. "Onun hatası değildi. Yolda tartıştık. Beni itti. Koştum, koştum. Karanlıktı. Kayaların üstüne düştüm. Yüzüm yaralandı, Jamie. Bana bir bez parçası getir. Onun hatası değildi."

Kapıda ağlayan annemi kucakladım. "Onu öldüreceğim," dedim.

Günün geri kalan kısmını yatakta geçirdi. Başucuna bir lamba koydum. O yastıkların üstünde yatarken, Alice'in duygusuz bir hali vardı. Çok fazla şey anlatmadı, ben yüzünü temizlerken, yaralarına tentürdiyotlu pamuk bastırırken irkilmedi.

"Onunla neden evlendin, anne?"

"Onu sevdim, oğlum," dedi.

Öğleden sonra babam onun yanına geldi. Bir fincan çayla merdivenleri çıktım. Yatağın kenarına oturup başını annemin dizlerine dayadı. Boşa akan gözyaşları. Annemin eli onun makas izleriyle dolu başını okşuyordu. Fincanı yatağın kenarına bıraktım, babam bana döndü. "Kazaydı, Jamie. Yola düştü."

"Sen de onu orada bıraktın," dedim. "Bana bakma. Bitti artık."

Kaçışım pek çok insanınkinden daha çabuk oldu. Bir sabah bacaklarım ağrıyarak uyandım, bacakları ağrıyan bir çocuktum, annemle babama yürüyemediğimi söyledim. Okula ambulans geldi. Beni yatağımdan kaldırdılar.

Annem de ambulansa bindi. Birlikte geri dönmeyecektik. Bacaklarımda hiçbir sorun yoktu. Uyandım ve tül perdelerden içeri güneş vuruyordu, hepsi o kadar. O sabah güneş korkunç bir şeyler vaat ediyordu; duvardaki nemi, ülkeleri, buzulları ve kayıp ormanları kavuruyor, çerçevesiyle duvarda asılı duran İlk Komünyon ve Kabul sertifikamın üzerinde parlıyordu; işte o anın engin beyaz sıcağında, gitme vaktinin geldiğini anladım. Bu hayatı daha fazla yaşayamazdım. Bu yüzden bacaklarımla ilgili yalanı uydurdum. Sonra, Kilmarnock Kliniği'nde annemle yepyeni bir ağızla konuştum. "Ben gidiyorum," dedim.

"Nereye gidiyorsun?"

"Cehennemin dibine," diye fısıldadım, "Kal deme bana, başka bir şey de deme, çünkü gideceğim."

Doktor tekerlekli sandalyeyle bekliyordu. Hayatını saçlarını tarayarak geçirmiş biri gibi görünüyordu. Onun beyaz önlüğünden merhamet dileyerek konuştum.

"Tarihi ve çiçekleri severim ben," dedim.

"Kapa çeneni," dedi doktor. "Bu konuşmalarla anneni üzdüğünün farkında değil misin?"

"Bir de yukarılara doğru yükselen pencereleri olan binaları."

Bazen ölmek istediğimi hissederdim. Annemin sıyrıkları. Boğucu asansörlerin yanında ağladık. Koğuşların delirtici kokusu dışında hiçbir şey düşünemiyordum. "Büyükannem ve büyükbabamla kalacağım," dedim, sonunda.

Sonra annem, yürüdü gitti. Hep naylondan bir önlük giyerdi. Ev işi yapmadığı ya da dünyadan uzaklaşmak için kendi kendini yormadığı zamanlarda bile kareli bir önlük giyerdi. Sanırım giyecek fazla kıyafeti yoktu. Ve o,

gözyaşları içinde uzaklaşırken, yaralı bir hayvan gibi koridor boyunca yürürken, durduğum yerde donup kalsam da hiçbir şeyin değişmeyeceğini hissettim. O bana yardım edemezdi; ben onu kurtaramazdım. Artık birbirimizi sakinleştiremezdik bile. Kafamı ankesörlü telefona dayayıp titreyen bacaklarımın üzerinde durmaya çalıştım. O duvarları yumruklamak, Tanrı'ya telefon etmek, ya da son sözlerimi haykırarak kendimi asansör boşluğuna bırakmak istedim. Fakat yapacak hiçbir şey yoktu. Büyükbabamın sesi telefona cevap verdi.

"Jamie'ciğim, oğlum," dedi ihtiyar ses, "elbette olabilir. Bizim yeni binalarımızı seven bir insansın, sonra büyükanneciğinin çiçeklerini de severdin. Hatırladın mı? Buradaki odana gel."

Sınavlarıma sonra girebileceğimi söyledi.

"Bu konuda akıllı olacaksın. Odana gel. Büyükanneni ve beni tanıyorsun, sana bir şeyler öğretmeye bayılıyoruz. Kimya setin de burada. Yeni kitaplar da."

Annem, babam ve benim ortak yaşantımız böylece sona erdi. Onları uzun yıllar boyunca görmeyecektim. Onları tanımaya başlamam bu yıllarda oldu.

Çok kolay, bir o kadar da zordu. Koridorda uzaklaşan annem, hastane ışıklarıyla parlayan naylon önlüğü, kendi mutsuzluğuyla bizi öldüren evdeki hasta babam. O gün beni bırakıp giderkenki görüntüsü. Genç bir kadındı ve varlığının ince telleri onu, bir zamanlar nefret etmeye karar verdiğimiz o adama doğru çekmişti. Belki de artık saatler durana kadar onun yanında yatacaktı. Elbette ben hiçbir şey bilmiyordum. Onu şişeleriyle baş başa bırakıp gidemezdi tabii. Ve ben orada kaldım işte; ilk büyük bencilliğimi yapmıştım.

Ağlamayı kestim. Ayağımın altındaki cilalı döşemeler birden parladı ve bana doğru parıldayarak yansıyan yüzümü gördüm. Yeniyetme blucinim ve aslanlı tişörtüm. Uzaklaşan hastane sesleri geri döndü. Annem, onu babama götüren otobüste olmalıydı. Nefesim düzelmeye başladı. Bir şeyler yerli yerine oturdu. Evimizi özlememe imkân yoktu zaten.

Annick Suları'nın yanındaki binalarda yaşamaya işte böyle başladım. Büyükbabamın evi aydınlıktı. Kaloriferler akşamları yanıyordu, duvarlar ahşap desenli kâğıtlarla kaplıydı, tavandan oturma odasının yerlerine kadar tertemizdi, beyazdı, Yeni Kasaba'ya yukarıdan bakan, kitaplarla, resimlerle ve yeni bir başlangıçla dolu yüksek bir oda. Güzel görünüşlü zehirler, küflü duvarlar yoktu, yavaş yavaş çöken o eski karanlıktan eser yoktu. Yalnızca Margaret ve Hugh'un geçmişleri, halklarının, ülkelerinin ve binalarının geçmişleri vardı. Bu ülkenin neden yapıldığını bildiğimi sanıyordum. Onlar hayır dediler; hayır, bizimle gel. "Dünyada yıkılmış binalar vardır," dedi Hugh, "ama virane taşlar yoktur."

Hugh sonra beni projesinin bir parçası olmaya davet etti. Bana kitaplarını, aletlerini, her şeyin ismini öğretti. Bizim bugünümüzü sağlayan hareketli yılları anlattı. İskoç ev yapımıyla ilgili bütün sırlar birinci elden bana geldi. Hepsini değil -Hugh'un kendine özel taş bilgileri dışında- ama ticaretin hilelerini, ailemizin Ütopya'ya kalkışmasının öyküsünü anlattı. Sendikaları öğrendim. Azizleri duydum. Ama Hugh bana çoğunlukla inşaat tuğlalarını, toprakları, çimentoları ve çelikleri anlattı. San Gioacchino Kilisesi'nin kubbesinin 1897'de alüminyum tabakayla kaplandığını anlattı. Wembley'deki Empire

Stadum'un 1923'te asbest döşemelerle kaplandığını. Katran kaynaklarının, Trinidad'taki Zift Gölü'nün bir haritasını çizdi bana. Plastiklerden, reçinelerden ve yağmur suyu malzemelerinden bahsetti; sıva yerine kullanılan suni tahtaları anlattı. Hugh bana sevgi gösterdi; Margaret'e, bana ve güçlendirilmiş betona olan sevgisinin büyüklüğünü gösterdi.

Ferguson okulundan yaklaşık beş kilometre uzaklıkta, başka bir dünyada yeni bir mekân bulmuştum. Disiplin ve umut dünyası. Bir bilgi vadisi. İyi aydınlatılmış bir oda. Margaret ve Hugh anlayışı kıt insanlar değillerdi. Birlikte nehirlere gittik, Kyle ve Carrick tepelerini aştık, eğreltiotları ve ağaçlar tıpkı benim burunda durup dinlediğim gibi çevreyi dinliyorlardı ve durmadan anlattıklarıyla Hugh, kırda capcanlıydı. Büyükanne Margaret onun adını yanlış söylediği çiçek ailelerinin doğru adlarını sayıyordu. Ve aşağıdaki Ayrshire sahili suskundu. O eski Ocak ayı ışıkları altındaki deniz ve sahil sessizdi.

2
GECE MERDİVENLERİ

İşte, ay tam tepede. Tam karşımda. Bir gözün aşağıya baktığını da biliyorum. Bizim göremediğimiz toprakları ve tabii gürültüyle ilerleyen, bu gece bataklıkları geçen, hızını arttıran sarı treni, trenin içine yığılıp kalmış bir yabancı olan beni de görüyordur, Ayshire'ı da, karanlıktaki ay sarhoşu o fahişeyi de. Gökyüzünden gelen bu ışık, bizi bulabilmek için seyahat ediyor yılların arasından.

Beıwick'ten ayrılırken bindiğim trenin üzerinden yıllar geçti. Bu defa başka bir trendeydim. Kararan pencerelerden yansıyan yüzde, çocukken sahip olduğum yüzden fazla iz kalmamıştı. Üzerimde kömür karası bir takım el-

biseyle tek başıma oturuyordum. Bir trendeki otuz beş yaşında bir adam. Büyükbabamı görmek için Ayrshire'a dönüyordum. Dışarıdaki koku, gölgeler. Bunlar bildiğim ve hatırladığım tek şeydi. Tarlalar kapkaraydı. Ağaçlar bir yağmur serpintisinden sonra sallanıyorlardı.

Kafamdaki sözcük, karbondu.

Kömürün bitkisel kökenleri. Yaşlı ağaçların ve çalıların çürümesi. Bunun kokusunu Ayrshire'ın tarlalarında alabilirsiniz. Buradaki her şeyin nefesi; yer altındaki siyah maden damarları. Katman katman karbonlu cevher. Ben burada büyürken, insanlar hâlâ arazinin eski yükünü kaldırıyor, madenleri kazıyorlardı. Ama şimdi yine yer üstünde yaşıyorlar. Şimdi o kömürü oluşturan babalarımız dışında. Onlar artık öldü, kendileri karbonlu cevher oldular. Jeoloji fikri; kayıpların hatırası.

Karbon. Tren ilerlerken benim düşüncelerimi yönlendirdi.

Takırdayan, takırdayan tren.

Yaşayanların verdikleri nefesle çıkan karbonu düşündüm. Dışarıdaki çayırların soğurduğu madde. Derinlerdeki atomlar, dışarıdaki, hayatlarımızın en ufak uzantısına bile ulaşan kömürün içinde; basınç ve zaman, basınç ve zaman. Ham demir madenindeki karbonu düşündüm -yanan, yanan- ama onu iyi çeliğe dönüştürmek için yeterince saklayan. Tren, tarlalar, evler ve ben. Elbette bu geriye dönüş yolculuğunda hepimiz birdik. Yavaş trenin ritmi kafamı dağıtmıştı. Basınç ve zaman.

Garbols binalarının görüntüsü karbonu tekrar aklıma getirdi. Metal ışık huzmeleri; büyükbabamın umutları.

Boş vagonda uzunca bir nefes verdim. Havada pamuk gibi kalan nefesinizi görebiliyordunuz. Eve gidiyordum.

Karbon, sülfür ve hidrojenle birleşir. Dr. Priestley tarafından gözlendiği üzere demirle birlikte çelik şeklini alır; ve bakırla birleşip karbonlu bakırlı olur.

Tren hızlanınca zihnim eskilere döndü.

Babalarımız keder için yaratılmışlardı. Bunu şimdi görebiliyordum. Bütün hayatımız boyunca mutsuzluğun gerçekleşmesini bekledik. Güneşli günleri altından bir tüy kutusuna hapsolmuştu. O İskoç babalar. Boş yere ağlamazdı karıları, boş yere ağlamazdı çocukları. Saat beş gölgelerinin üzerindeki karanlık şehirler. Konuşmaktan bıkan insanlar. Ve şimdi bizim için karanlıklarda yaşamaları. Ya da bizim yüzlerimizde nasıl yaşadıkları; uzun süre inkâr edilerek. Neredeydi babalarımız? Onlardan kaçtık. Koştuk, koştuk. Hayatım kilometrelerce, kilometrelerce uzakta kalmıştı. Bu ekim ayına kadar.

Tren, çığlıklar atarak kapkara bir tünele girdi.

Yeniden İskoçya. Bu şenlik vadilerinde filizlendik hepimiz. Babalar dar görüşlü muhtemel aptallardı, kocalar serseri; ve acılı, ölümlü saatler. Sadece onların hayatını yaşama ve günün birinde tıpkı onlar gibi olma ihtimali. Bize bahşedilenleri hiç sorgulamadan taşımayı nasıl da öğrendik. Okul ceketinin içine dikilen mor bir deve dikeni. Fakat vaat edilen tek şey sert içkiler olmuştu her zaman. Tek vaat buydu ve tarih kitaplarımızda adı geçmiyordu.

Çok geçmeden tekrar kaçma umuduyla eve dönüyordum. Benim için değişiklik olabileceğini sanmıyordum. Bu öteki ülke. Geçmişe ait bu mekân. Beni fazla alıkoyamayacaktı. Trenin dışındaki ışıkları, bir zamanlar modern olan evlerin pırıltılı çizgilerini görebiliyordum.

Karbonlu.

Bir yığın kemik, harap olmuş bir lâl taşı. Sokak lambalarıyla ışık seline dönüşmüştü; Paisley Hutchinson Vakıf Okulu. Okulun kalıntılarının yanından bir saniyede geçtik. Büyükbabam Hugh Bawn, bu okulda öğretmenlik yapan John Davidson'ı tek şair olarak görürdü bir zamanlar. Margaret ondan hiç hoşlanmazdı. Barrhead'in şeytanı Davidson. Din düşmanı. Bilim soytarısı. "Teleskopun ters tarafındaki tanrı." Kendi kendini öldüren adam.

Fakat bize göre John Davidson, modern bir ruha sahipti. "Bu adam bize ne anlatıyor?" derdi Hugh, büyükanneme duyurmadan. "Söylediği şey ne?"

"O adamın mayası, evrenin mayasıyla aynı," derdim.

Hugh gülümserdi. "Bu mu yani?"

"Ah, evet," derdim ben. "Onu burada söylüyor. Victoria'ya sırtını dönüyor..."

"Evet."

"Bilim bizim sevincimiz olacak diyor."

"O modern bir çocuk," derdi Hugh.

Ben o gizli şiirleri orada okurdum. Babasını sakalından yakalayan o adamı. "Babam olmak için ne yaptın?"

Hugh, John Davidson'ı çok severdi. "Şiire zamanım yok, ama ona bütün günümü ayırabilirim."

Eter biçimler, en başta gelen hidrojen,
Azot ve oksijen, sabit olamayan şekiller,
Karbonla birlikte, en dayanıklısı
Bütün elementlerin...

Eski okul arkada kaldı. Davidson'ın ini. Ve ben o trende onun karbona kesmiş buhurlarının kokusunu duydum.

Çocukluğumun geçtiği ev karanlıklar içindeydi. Ağaçların arkasında bir ışık. Savrulan akıntı, erken gelen don; savrulan akıntı, gözleri ay kadar büyük. Evimiz oralarda bir yerlerdeydi. Evde babamdan bir hatıra olup olmadığını merak ettim.

Dertlerinin nikotinli kokusu bir zamanlar havada asılı dururdu. Nasıl da yalardı yeni tavanları. Günler boyunca döne döne yanan ateşin karşısında otururdu, televizyonun sesi hep yüksekti ama söylediği her şey anlamsızdı; elinde bir bardak içkiyle otururdu, Ayrshire yağmurları pencereleri döverdi, üzgün kanı damarlarında akardı ve o içinde hareket eden kanın sesinden delirecek gibi olurdu.

Tren Misty Law dağının eteğinde bir süre durdu. Hattın üzerinde soğuk yapraklar vardı. Gözlerim aşağıdaki ev sıralarına bakıyordu.

Annemle babamı kendi çöküşlerini yaşamaya bırakmıştım. Bunun ne anlama geldiğini göremeyecek kadar küçüktüm o zamanlar. Annemin arkasını dönüp yürürkenki görüntüsü nasıl da kazınmıştı zihnime.

Annemin yaptıkları, benim yaptıklarım, babamın yaptıkları.

Bütün bunlar zamanın gürültüsüyle sessizce büyüyecekti. Fakat ben son birkaç senemde onların isimlerinden kaçmayı nasıl da büyük bir erdem bellemiştim. Çok uzun zamandır bu hatıraların mekânından uzaktım. Çoğunu da aklımdan çıkardım zaten. Fakat zaman hepsini geri getirdi. Büyükbabam yatağında ölüyordu.

Karışık düşüncelerim yıldızlara uzandı. Tren Ayrshire'a girdi. Bu yola girmeyeli on yıl olmuştu. Kilmarnock'ta bacaklarımın ağrıdığı ve sonunda ihtiyar Bawn'ların yanına taşındığım o günün üzerindense yaklaşık yirmi sene geç-

mişti. Peki ya, bize neler olmuştu? Bir zamanlar orada mutlu olduğumu söyleyebilirim. Hugh ilk başlarda hayal kırıklığı yaşamıyordu. Ben de kendime onu örnek almıştım. Sonra büyüdüm. Tıpkı oğlu gibi, her birimiz gibi, Hugh'un da kendine göre takıntıları vardı. Hugh dünyaya sırtını dönmeye pek hevesliydi. Hayatında sadece Margaret'i ve beni istiyordu. Doğal hatıralar, Margaret ve ben; onun tek soyu, görmek istediği tek şeydik.

Sonra bacaklarım tekrar ağrımaya başladı. Üniversiteye gitmek üzere evden ayrıldım. O zamandan sonra bana bozguncu dedi..

Tren çelik raylar üzerinde öne doğru atıldı.

Ayrshire'a yaptığım o yolculuğu şu anda hatırlıyorum. O geceki düşüncelerimi de hatırlıyorum. Yansıyan camdaki o kaybetme hissini. Ölüm ve karbon hissini.

Ayrshire'a gitmek üzere yola çıktığım zaman, o Ekim gününde, bütün huzurumu, üstün İngiliz iktidarımı riske atmıştım. Huzurumun risk altında olduğunu biliyordum. Ayrshire benim için uzaklarda kalan bir dünya, hastalıklı sevgilerden oluşan bir bulmacaydı. Fakat büyükbabam ölüyordu. Geri dönme zamanı gelmişti. Nefesimi tuttum. Çantamı hazırladım. Yatak odasının kapısında kız arkadaşımı öptüm. Arabamı orada bıraktım. Yanıma kredi kartlarımı, anahtarlarımı ve bir iki tane gömlek aldım. Mutfakta durup taksinin gelmesini bekledim.

Eski duygular yağmur gibi yağıyordu tren istasyonuna. Kendimi o yıllardan uzak tutmayı ne kadar iyi başarmıştım. Göğsümü ovalayarak, çeneme dokunarak peronda durdum; çenemdeki sakallar, zamanın durmadığı ya da öfkelenip kabarmadığı bir yer olan düzenli bir bahçe gibiydi. Büyük bir dikkatle ulaşmıştım erkekliğe. Bedenim

o çocuğu büyütmekten memnundu. Bazen onu, bu tenin içinde bir zamanlar yaşamış olan insanı unutursunuz. Baş parmağınızdaki bir yara izini görürsünüz. Parmağınızın üzerinde duran beyaz bir doku, anaglif gibi. Bir zamanlar bir taşla parmağını kesen o çocuğun hikâyesini hatırlarsınız. Onun sesini duyarsınız. Kitaplarını kalemlerini düşünürsünüz. Gözleriyle etrafa nasıl baktığını hatırlarsınız. Sonra onların sizin de gözleriniz olduğunu anlarsınız. Algınız açılır. O çocuk sizdiniz. Onun evinin her odası buradadır. Onu asla yıkamazsınız. O hiçbir zaman sizi terk etmeyecektir. Siz kendinizi terk etmediğiniz sürece. O çocuk Ayrshire'da kalmamıştır; buradadır. Hep burada olmuştur.

Peronda ayakta duruyordum. Ev düşüncesi gömleğimin içinde büzülmeme neden oldu.

Fakat sakindim. Bu yolculuğa çıkmak istemiştim. Vakti gelmişti. Zihnim diğer mekânlardan kopmuştu. Ve Lime Caddesi çekilip gitti, küçük bir hatıra kaldı geriye.

Karanlık, treni sarmaladı. Yanan tren, dışarıdaki tarla; iribaşlar göletlerinde parlıyordu.

Paisley, sonra Johnstone. Wester Gavin'in ve Beltrees'li Newton'un tarlaları. Tren sarı bir ışık şeridiydi. Yosunları ve Herb Robert'ı sallıyor, üst taraftaki tellere dokunarak son hızla ilerliyor, kırları gürültüye boğuyor ve rüzgârı üvez ağaçlarının tepelerine savuruyordu. Lochwinnoch'un ortasında katır tırnakları ve eğreltiotları öbek öbekti.

Boş yollarda bir aşağı bir yukarı, bir şişe Irn Bru.

Silahlan, yaşlı Ayr, tekrar silahlan. İntikam davulları çalıyor.

Beith'i geçtik, sonra Glengarnock'u. Powgree Deresinin kumullarından geçtik. Görebildiğim kadarını gör-

düm. Bir yığın bozuk sandal ve eski pil. Dalry kasabası, kimyasal madde fabrikaları, ışık kümeleri ve gece vardiyaları. Gözlerim kıvılcımların, kaynak ışıklarının içinde kayboldu. İnsanlar çalışıyordu. Ve Garnack tepelerine pis dumanlar yayılıyordu. Dumandan bir örtü; sülfür, azot, eter.

Ayrshire bataklığı.

Tren iyice hızlandı. Zihnime bir şarkı düştü.

Daha parlak bir ödül, daha geniş bir çerçeve,
Bekliyor zahmetli uğraşımızı;
Babalarımızın tuttuğu yürekleri tutuyoruz,
Ve koruyacağız topraklarını.
Silahlan, yaşlı Ayr, tekrar silahlan,
Hevesli savaşçılar çığlıklar atıyor.
Ve Carrick, Coil, ve Cunningham,
Hançerlerini bileyliyor.

Ayrshire oradaydı işte.

Amfiteatr şekilli bir kasaba. Hilal gibi kavisli. İrlanda'ya bakan tek İskoç kıyısı. Tren yoluna devam ediyor, aklım tepelerin doruklarında geziniyordu. Tavşanların ve baykuşların gözleri yukarı çevriliyor. Onlar Kyle ve Cunningham yaylalarından aşağı bakarlar; yükseklerdeki tarlalarındaki, deniz için çıldıran, kayalıklı koltuklarında oturup denizin gümbürtüsünü, üst sıralardaki yerlerinden bakıp aşağıdaki ada manzarasını alkışlayan insanlar da öyle. Onları kendime yakın hissettim. Nefeslerini pencerede hissettim.

Ve nehirler de tepelerden aşağı iniyordu.

Garnock, Irvine, Ayr, Doon Suları. Nith ve Stinchar. Girvan, Lugar.

Toprağın yardımıyla, rüzgârın kaldırışıyla nasıl da eğilip dönüyorlardı ve birer birer nasıl da açıyorlardı mecralarını, sonunda dökülüyorlardı, birden dağılıveriyorlardı Clyde Körfezi'nde. Sonra ilerlemeye devam ediyordu, doğuya, batıya, İrlanda Denizi'nin balaban kuşu mezarlarına.

Ayrshire tepelerinin arkasında yıkık kaleler vardı. Onların altında da büyük adamların çürümüş yürekleri. Şu an oralardaki açık kırlar onların adını ve söz veren ruhlarının izini taşıyordur. Pek çok şarkı duruyordu uzun çimenlerin arasında. Başıboş yemiş çalılarının üstlerinde güney-batı rüzgârlarının taşıdığı sözleri duyabilirdiniz. Reformun kozalakları hâlâ yuvarlanıyordu Garnock Vadisi'nde. Orada, o karanlıklarda, kadınlarla erkekler Melville ve Knox için ölmüşlerdi; toprak inançla kazanılmıştı. Artık bu yalnızca fısıldayan otların sesinde görülüyordu. Bakanların ve madencilerin, sendikacıların, cemaatlerin eski hikâyeleri tükenmişti ve arazi temizlenmişti artık. Yakında Japon fabrikaları gelecekti.

Kan ve karbonla yüklü bu tarlalar. Hugh ve annesi gibilerin savaşlarının mevzii haline geldiler; ev kazanımı için ve yeniden gelişme için gireceğimiz savaşların. O ölü savaşçıların isimleri, Wallace ve Eglinton, Maxton ve Hardie, meclis villalarındaki caddelerin isimleri olarak biliniyor şimdi, Ardrossan ve Saltcoats'un eski zaferleri. Fakat yıkıntıların üzerine inşa edilen bazı evler, artık kendileri de yıkıntıdan başka bir şey değiller. O tarlalarda moloz halinde duruyorlar.

Ben hâlâ orada olduklarını biliyorum. Eğreltiotlarının ötesinde bizim yıkıntılarımız yatıyor çimenlerin içinde. Her şeyden önce evler yapmıştık. Ve kendi ellerimizle onları alaşağı etmiştik.

Tren yavaşlamıştı.

Kilwinning ve Irvine. Aşağıdaki ışıklar bunlardı. Bir zamanlar insanlar pazarın karşısındaki bu kumtaşı evlere doluşurdu. Hareket eden trenden bu evlerin kalıntılarını görebiliyordum. Bazı evlerden duman bulutları yükseliyordu. Ateşi olan insanlar kışın ilk soğuğunu uzak tutmak için son kalan kömürü yakıyorlardı.

Düzenli parkların üzerinde konutlar vardı. Televizyonlar, bir çeşit baş döndürücü semafor gibi, hastalıklı ışıklarını gönderiyorlardı evden eve, bloktan bloğa. Duvar diplerinde şenlik ateşleri yakılmıştı. Tren toprak setin yanından geçerken, çocuklar ellerinde yanan sopalarla kirli beyaz evlerinden aşağı koşturuyordu. Başımı pencereye dayamış oturuyordum. Artık hayat ve ışık yıldızların görünmesini engelliyordu. Tren son istasyonuna vızıldayarak yavaşça girdi. Şişe uyandı. Koridora yuvarlandı. Çantamı aldım ve açılan kapıya doğru yürüdüm.

Dışarıda havadaki tuzun tadını hissedebiliyordunuz. Tuz, sülfür ve temizlenmiş balık kokusu. Huzursuz bir rüzgâr gayda sesi çıkararak istasyonun üstünde esiyordu. Hemen aşağıdaki limanın ışıklarını görebiliyordum. Affleck köyü; St. Joseph kilisesi. Kayaları döven denizin sesi.

Bir sigara yakıp peronda içerken parmaklarım âdeta dondu. Hemencecik izmaritine kadar içtim. İçimin dumanla yoğunlaştığını hissetmek istiyordum; derin derin çektiğim için biraz kafam bulandı. Sigara, soğuk bir gecede çok iyi nefes alan biri olduğunuzu hissettirir size. Sigara içerken canlı olduğunuzu hissedersiniz. Gerçekten yaşadığınızı. Organlarınızın derinlerindeki o muhteşem

dumanı merak edersiniz. İç akıntınızın hızlandığını hissedersiniz. Muhteşem duman. Soğuk bir gecede kendinizi sağlıklı hissettirir. Akciğerler ve kalp, karaciğer ve böbrekler.

Kendinizi iyi hissedersiniz. Dudakların narin aralığı; hızlı çekilen duman ve soğuk hava akıntısı.

İzmariti ıslak bir *Ayr Advertiser*'ın üstüne attım.

Bu istasyon İskoçya'daki en düzenli istasyondu. Bilet gişesinin duvarında asılı duran pirinç plakada öyle yazıyordu. İstasyonun saati de pek sır tutan türden değildi. Saniyeleri balyoz gibi kafasına vuruyordu insanın. İstasyonun önü yapacak bir şeyi olmayan taksilerle doluydu. Glasgow treninden bir tek ben inmiştim. Otoparkın arkasında kalan kasaba o gece sessizdi. Kilise kulelerinde, ya da barlarda pek çılgın bir şeyler yoktu. Bingocuda da gece yavaş geçiyordu hiç kuşkusuz. Yüksek bloklara sonbahar yağmurları düşüyordu. Yatmamış olan insanlar ya da televizyon seyrederken uyuyakalmayanlar ya da barların arkalarında iki büklüm sızmayanlar, son çocuklarının da eve gelmesi için kapılarda bekliyor olacaktı. Oraya vardığım gece cadılar bayramıydı.

Elbette benim kasabamdı burası. Tekrar gördüğüme memnundum. Trende geçirdiğim zaman her nasılsa beni daha da yakınlaştırmıştı oraya. Kasaba rüyalardaki saraylar gibi belirdi önümde. Şimdi besberraktı; balıkların buğusu ve bir Presbiteryen malasıyla kesilmiş kumtaşı.

Aidiyetin verdiği yersiz bir mutsuzluk, o istasyonun peronunda benimdi. Buraya çok fazla bir şey görmeye gelmediğimi fark ettim. Doğru olan şeyi yapmaktı tek derdim. Yetişkin uykularımı bölen dünyaya serin bir el

sürmekti. Değişiklik, zafer, çılgınlık ya da pişmanlık aramıyordum. Aradığımı sanmıyorum. Sadece büyükbabamı görmek için eve gelmiştim. Fakat belki de kördüm. Belki de eve yapılan sıradan bir gezi diye bir şey yoktur; benimki kadar lekesiz bir eve. Fakat sıradan olabilir diye düşündüğümü biliyorum. Benim istediğim gibi olabilirdi.

Bir dakika daha durdum orada. Sonra Hugh Bawn'ın mektubunu cebimden çıkardım. Kâğıt otuz yıllık bile olabilirdi. Yazısı darmadağınıktı. Mektup yeşil mürekkeple yazılmıştı.

Sevgili küçük Jamesie,

Peki iyi olmadığımı bilmelisin, işte artık biliyorsun. Bütün her şeyi yazarak zaman kaybetmek istemiyorum. Burada hasta yatağımda olduğumu ve şu anda pek de mutlu olmadığımı bilmen senin için yeterli. (Fakat daha ölmedim, sanırım bu da Tanrı'nın insafı.) Bunu büyük bir beden rahatsızlığının ve yorgunluğun arasında yazıyorum. Bir telefon numarası çevirecek kadar iyi değilim. Zaten bende senin telefon numaran da yok. Tabii burada bizi rahatsız edecek bir telefon da yok.

Elbette bizden hep uzak kalmayacaksın, değil mi? Seninle konuşmak istiyorum, Jamesie. Burada mektupta değil (mektupları sevmem), seni gördüğümde, seni gördüğüm zaman. Boğazım ağrıyor, nefesim de pek iyi değil.

En iyi dileklerimle,

Büyükbaban

Hugh Bawn

Not: Babanın nerede olduğunu bilmiyoruz, sanırım tamamen kendini kaybetti, ama sen onu boş ver.

Bu Hugh, hayatının sonuna gelmiş olan Hugh'a benziyordu. Mektup bile onun gibi kokuyordu. Kendi kendine acımak ona daha değişik bir güç kazandırmıştı, ki bu, hareketli bir insandaki tipik bir durumdur, fakat her zaman olduğu gibi, yine dünyanın gerçekleriyle başa çıkma konusunda diğer insanlardan çok daha yetenekliydi. En azından benim onu hatırladığım kadarıyla öyleydi. Ve bu mektup çocukluğumun kahramanını haksız çıkarmıyordu. Onunla ilgili daha da fazlasını vaat ediyordu. Uzun bir süredir hastaydı, ama her nasılsa ben burada onun hastalığına bir son gördüm.

Bir yağmur fırtınası üzerimden geçmişti.

Tepeyi ve oyun sahalarını aşıp konut alanına doğru gittim. Yağmur ince, uzun ağlarını aşağıya atıyordu. Sırılsıklam çimenlerin üzerinden zorlukla yürüdüm. Saat on biri geçmişti. Sahanın cansız merkezinde durdum. Kulelere ve Monboddo Parkı'nın ağartılmış kışlalarına baktım. Bu endişeler ve rüyalar hisarında hayat devam ediyordu.

İlköğretim okulu dikenli telli çitlerle çevrilmişti.

Fakat geç de olsa çok uzaklardan bir dondurma arabasının şarkısı gayet net duyuluyordu. Uydu antenleri dev bir takımyıldız oluşturuyordu. Yukarılarda küçük odacıkların ışıklarından takımyıldızlar vardı. Pencerelerin çoğundan turuncu bir ışık süzülüyordu. Ama hepsinden değil. O yüksek odalardaki insanları düşündüm. Mor ötesi ışıkların altında bronzlaşmaya çalışan yeniyetme kızlar. Naylon pijamalarının içinde sıkılan yaşlı adamlar. Elinde plastik bir gitarla orada olmayan bir kıza serenat yapan yeniyetme bir oğlan. Mutfak penceresinde sigarasını sömüren bir kadın. Gözleri dışarı fırlamış.

Karanlık parktaki beni görebiliyor muydu? Sahanın karanlığında, o sahada durduğum yere doğru mu bakıyordu?

Ekim ayı gibisi yoktur. Çamurun içinde milyarlarca yaprak vardı. En sevdiğim ay, havaların erken kararmaya başladığı, yağmur kokulu ekimdi. En azından Ayrshire'da, ışığın tükenmesiyle, çimlerin biçildiği yaz akşamlarının sona ermesiyle birlikte eski günlere, karanlıklara yapılan gayet yerinde bir dönüş gibi hissettirir bana. Ekim bana paganları ve şairleir hatırlatır, gökyüzünün insanları üzerine çöktüğü o günleri hatırlatır.

Güç kazanan fırtına gibi bir araya gelen yamaçlar.

Bir defasında bir çocuk yazın pencerenin önüne oturdu. Saman nezlesi evde olmasını gerektiriyordu. Islak yaprakları düşündü. Nefesi camın üzerinde buğu damlacıkları yapsın istedi. Gözleri şelaleleri aradı. Ödünç aldığı kitaplarla pencerenin önünde oturdu gelecek olan ekimlerin kokusunu düşleyerek, o zaman her şey yoluna girecekti...

...ve bütün her şey yoluna girecekti.

Özlemini duyduğu dünya, şekerleme ve pekmezden ibaretti. Dağların arkasından haykıracak bir ölüm perisi. Dönüp duran yapraklar diyarı. Bir cadılar bayramı. Bizim Ayrshire ekiminde, ölenleri hâlâ hatırlıyorduk. O ay ölülerin geri döndüğü aydı; hayaletleri ve cinleri meyveler ve şarkılarla kandırdığımız aydı.

Futbol sahasının sonundaki kale direklerini geçerken son oyunlarını oynayan çocukların ve köpeklerin belli belirsiz şamatalarını duyabiliyordum. Çimenlerin kenarından onları görebiliyordum, oyalanıyor, birbirleriyle dalaşıyorlardı.

Son oyunlarını oynuyorlardı. Tahta kızaklarla kayıyorlardı.

Blair Caddesi'nin ağzında bir kalabalık vardı. Yolun kenarındaki metal bir fıçıdan alevler yükseliyordu. Bir düzine adımdan sonra aralarındaydım.

"Hey sen, para ver bize." Hep bir ağızdan bağırmışlardı.

Çocukların çoğu yaşlı kadınlar gibi giyinmişti. Kızlar cadılar ve pankçılar gibi makyaj yapmıştı. Oğlan çocukları rujlarla boyanmış, çenelerinin altından bağladıkları eski eşarplar takmışlardı. Bazıları elbiseler giymişti, ama kocaman spor ayakkabıları elbiselerinin altından görünüyordu. Hepsinin gözlerinde aynı donuk ifade vardı. Tonikli şaraptan ve ateşin ışığından ara sıra kırpışan gözler.

Ellerim telaşla ceplerime gitti. "Bu iş için biraz erken," dedim.

"Hiçbir zaman fazla erken değildir," dedi küçük olan.

"Ya bizim cadılar bayramımız?" dedi diğeri. Kenarlarından tutup açtığı plastik bir poşet vardı elinde. İçinde elmalar, maymun fındıkları ve biraz bozuk bakır para vardı.

"İyi çalışmışsınız," dedim. Sonra çantanın içine bir avuç gümüş bozukluk attım. "Akıllı olun ve parayı aranızda paylaşın."

"O parayla sigara alacaklar," dedi küçük olan, elbisesinin kollarını sıvayarak. "O avanakların beyni bile yok ki. Dinleyin, bayım, çantanızı taşıtmak için ihtiyar bir bayana ihtiyacınız var mı?"

Hep birlikte kıkırdadılar ve uzun boylu çocuk bir şişenin içindeki elma şarabı gibi bir şeyden bir yudum aldı. Büyükçe bir yudum aldı. Bir kısmını yanan fıçıya doğru püskürttü.

"Aferin sana," dedim.

"Bu cadılar bayramı da tam fiyasko bu arada," dedi kızlardan biri. "Bu lanet olası yerde parti falan da yok."

"Senin yatağında olman gerekiyor," dedim.

"Bu bir teklif mi?"

Hepsi birden tekrar gülmeye başladı. Küçük adamın adı Caesar'dı. Caesar ateşin önünde birtakım hareketler yapmaya başladı. Fıçının etrafından dans ederken bir araba hip-hopçu şakası yaparak arkadaşlarına takıldı. Söylediği şarkıyı da Amerikan aksanıyla söylüyordu.

"O bir *kaltak.*"

Lafını bitirmemişti ki alevler harlayarak fıçıdan dışarı fırladı. Annesinin eşarbı kaymaya başladı.

"Kapa çeneni, Caesar," dedi kız. "En azından bu büyük adam biraz heyecanlı görünüyor."

Diğer kızlar korkmuş gibi yaparak kıkırdadılar. Girdikleri çöp poşetlerinin içinde kırıtıp gülüştüler.

"Eğer Elvis sarışın olsaydı sana benzerdi. Harbiden," dedi bir tanesi, dans ederek.

"Hepiniz delirmişsiniz," dedim ben de.

"Peki o zaman. Sen şarkı söyleyebiliyor musun, sarışın Elvis?"

Caesar neredeyse gülmekten ağlayacaktı. "Hayır, kesin şunu. Kesin. Durun yoksa altıma işeyeceğim," dedi, döne döne dans ederken, eteklerini savurarak.

"O çimlerde ne yapıyordun?" dedi, çöp poşeti giymiş kızlardan biri.

"İstasyondan yeni geldim."

"Seni tanımıyoruz. Buralarda yaşamıyorsun. O kravatı niye taktın?"

"İngiltere'den yeni geldim."

"İngiliz," diye fısıldadı, uzun boylu çocuklardan bir tanesi, yukarı doğru bakarak.

"İngiliz," dedim.

"Sıçtığımın piçleri," dedi diğeri.

"Pek değil."

"İngiliz gibi konuşmuyorsun. Ama pek İskoç gibi de değilsin."

Hiçbir şey söylemedim.

"Evet, öyleler."

"Ne?"

"Sıçtığımın piçleri."

"Niçin öyle diyorsun?"

"Futbolun içine sıçıyorlar. Manchester United dışında."

"Ve Everton."

"Everton'u al başına çal. Bok kafalılar."

Bunun üzerine gülmeye başladım. Uzun olan daha da ilgilenmiş görünüyordu.

"İngiltere'de yaşamak iyi mi?" diye sordu.

"Bazı yönlerden evet," dedim. "Her açıdan değil."

"Kraliçeyi görmek falan," dedi Caesar.

"Buradan pek farklı değil," dedim. Bana inanmadı.

"Hayır, hayır, Kraliçe diyorum." Yine Caesar.

"*Londra*'da Kraliçeyi görebilirsin."

"Hayır, hayır, onu demiyorum. O tam bir kancık. Değil mi? Kaltağın hası."

"Elbette," dedim, "sen öyle diyorsan öyledir."

"Peki öyle-diyorsan-öyledir diyen koca adam," dedi. Fıçının etrafında dans etmeye devam etti.

"İngilizleri yenebiliriz," diye bağırdı uzun olan.

"Hangi konuda?"

"Denediğimiz her şeyde. İstediğin konuyu söyle."
"Hayır, sen söyle."
"Ben mi?"
"Yenebileceğiniz şeylere bir *örnek* ver."
"Savaşlar falan."
"Fakat genellikle aynı tarafta savaşırız."
"Ama onlarla tekrar savaşırsak, onları yeneriz, tamam mı?" dedi çocuk. Alaylı bir tavırla güldü ve yanmakta olan fıçının yanından uzaklaştı. Biraz ötede biriken grubun yanına gitti. Şişeyi orada daha rahat döndürüyor gibiydiler.

Küçük Caesar benimle birlikte duvarın içindeki geçide yürüdü. Birileri taşın üzerine sprey boyayla şunları yazmıştı: CESARETİNİZ VARSA GELİN APAÇİLER.

"Siktiğimin salakları," dedi çocuk, arkada kalan arkadaşlarına bakarak. "En azından İngiltere'de biraz para toplamadan kuklaları yakmadıklarına bahse girerim. Bu gerzekler hazır olur olmaz kuklayı yakıyorlar. İngiltere'dekiler bunu yapmazdı."

Küçük Caesar, diye düşündüm.

"Al bakalım," dedim, ona büyükçe bir İngiliz banknotu verirken. "Hepsini aynı dükkânda harcama."

Plastik poşeti bileğinde sallanıyordu. Parayı iki eliyle açtı, sonra boyalı dudaklarına bastırdı.

"Bu ne güzellik," dedi. Arkasından ışık vuruyordu. Kollarını öne doğru uzatmış, elindeki paraya bakıyordu. Charles Dickens'ın yüzü boşlukta asılı duruyordu. Suyla ıslanmış yüzü açıkça seçilebiliyordu. Çocuğun gülümsemesi ve benim gülümsememem arasındaki boşlukta asılı duruyordu.

"Çok kıyak. Kaltak Kraliçe."

Çocuk paranın diğer tarafına bakıyordu. Bir Batı Highland teriyeri ayağına atladı.

"Görüşürüz, Elvis," diye bağırdı, arkasını dönüp. Kılık değiştiren kalabalığa doğru ilerlerken spor ayakkabılarının topuğunda küçük ışıklar parıldadı. Yeşil beyaz çizgili Celtic formasının sırtındaki düğmeler gizlice arkasından bakıyordu.

Büyükbabamın apartmanının adı Annick Suları'ydı. Altı binalık bir sıranın tam ortasındaydı. Yirmi dört kat. Güçlendirilmiş beton. Alçı sıvalı. Dört köşede balkonlar. Bir zamanın en gözde yapıları. Hepsi bir buçuk ayda inşa edilmişti. Yukarı doğru bakarken, Hugh'un sesini, rüzgârın yönünü değiştirmek konusunda verdiği dersleri duyar gibi oldum.

"Binanın tam merkezine sağlam bir sütun yapabilirsin. Geminin direği gibi iş görür. Katlar bu merkezi sütunun üzerinde dururlar, görüyor musun? Bu, binayı sabit tutar. Ya da çelik bir boru düşünmek isteyebilirsin. Rüzgâr binanın yan taraflarına kuvvetle çarpar ve gücü temellere gelince yön değiştirene kadar çelik direkleri takip ederek aşağı iner. İşte, güç burada yatar: temellerde." Bir cetvelle işaret ederdi. Bana bir gemi göster.

Rüzgâr benim ve apartman bloğunun üzerine doğru sertçe esti. Bir zamanlar bu bina salt mükemmellikten ibaretti. Modernist melekler olan mühendisler tarafından inşa edilen. Büyükbabam Hugh da, Aziz Peter ve Paul'du. Bu kulelerin bütün İskoçya'ya yayılmasını istiyordu. Kule ardına kule, bir ilerleme efsanesi. İskoçya'nın batı taraflarındaki yüksek binaların çoğu, Hugh Bawn'ın gayreti ve yorulmak bilmeden çalıştığı müteahhit günlerinin sonucunda yapılmış ya da onun çalışmalarından

esinlenmişti. Çelik güvertelerin ve betonun rahibi Hugh'tu. Ve şimdi o on sekizinci kattaydı. Gözlerimi yukarı çevirdim. Yukarıda ışıklar maviydi.

O yüksek binaların güzelliğini bazen hâlâ görebiliyorum. Hayret uyandırıcı şeyler, göklere doğru uzanıyorlar, hatta bazen büyük, çok odalı kudretli yeraltı mezarları olarak bile görülebilirler. Diğerlerinin istediği hayat tarzı için, gördükleri gelecek için ve artık terk edilmiş olan umutlar için ayakta duruyorlar. Son yıllarda bunlardan birçoğunu yıkmıştım. Fakat bana göre bile bir güzellik vardı onlarda.

Bir Sovyet jimnastikçisi gibi gururlu. Başımın üzerinde dönüp duran kar taneleri. Geleceğe, tarlalara ve aşağıdaki yollara bakan demir bir yüz; ağzı gelecek zaferlerin azmiyle kısılmış. Yükselen gelecek. Saf inancın ve dürüst emeğin toprağı yukarılarda; Annick Suları ve güzel inşa edilmiş yoldaşları gibi binaların araziye yayıldığı yerde. Bizim hayatlarımız; temiz hava ve açık alan meselesi. Nihayetinde lekesiz.

İşte oradaydı.

Çok çalışmıştık. Bu kuleler bizim için her şey demekti. Yüreğim oradaydı. Yüreğimi yok etme ihtiyacım da oradaydı. Parlayan camlardan birinin arkasında yatan büyükbabam hayatını bu binalara adamıştı. Bu bizim modern yaşama biçimimizdi; kenar mahalle yerleşimlerine elveda deyip, tek sonlu dünyayı def etmiştik başımızdan. Bana uğruna yaşamayı öğrettiği şey buradaydı. O zaman bana ne kadar güzel ve ne kadar üzücü göründü bu. Kar taneleriyle birlikte; donan amaçlarımız. Önce biz binaları şekillendiririz, sonra onlar bizi.

Çift numaralı katlara çıkan asansörün sürme kapısı ezilip sıkışmıştı. Diğer asansör stratosferde bir yerlerde

infilak etmişti. Zavallı herifin birinin arabasının ön camı koridorda külçe gibi duruyordu.

Bir gün daha sona erdi.

Koridorun sonu loştu. Duvarlar badanayla sıvanmıştı. Kırmızı bir kapı rüzgârla takırdadı. Kapıya yamuk yumuk harflerle bir şeyler yazılmıştı. Siyah boyayla yazılmış kelimeler. Eski bir not, muhtemelen kapıcı tarafından yazılmış.

Gece Merdivenleri.

Kapının diğer tarafında, merdivenlerin dibinde, ışık neredeyse tamamen kayboluyordu. Işığın çoğu pencereden geliyordu. Yerler aerosol kutuları, buruşturulmuş kesekâğıtları ve bira tenekelerinden oluşan bir halıyla kaplıydı. Yapıştırıcı ve idrar kokusu yüzünden hava ağırdı. Saat 10.45'ti. Fazla şey duyulmuyordu. Fazla ses yoktu, arada sırada çok yukarılarda bir kapının açılıp kapanma sesi duyuluyordu sadece.

Gece merdivenleri. Sonsuza kadar uzanıyorlardı. Her kattaki küçük pencerenin arkasındaki dünyayı görüyor ve beni karşılamayı bekleyen ışıkla karşılaşıyordum. Kendimi tutmaya çalışırken bir yandan da duvara tutunuyordum, onuncu katı çıkarken ayağım tökezledi, on dördüncü katta ayakkabılarımı zorlukla kaldırıyordum, pencerenin ardında havada asılı duran yıldızlar, hilal biçimindeki ay belirdi gözlerimin önünde, ince havanın uzaklardaki gizemli fırtınası, kulaklarımda basınç, her türlü kalp ağrısının belirişi, tırmanışın telaşı, *terra firma*'nın uzun zaman önce kaybedilmiş hatırası.

On altıncı kattan sonra seyredilecek bir tek gölgeler var. Üst katlarda siz hareket ederken bina da hareket ediyormuş gibi, Liverpool çantanıza tutunarak siz sallanırken bina da sallanıyormuş gibi görünüyor. Nihayet on se-

kizinci katta duruyorsunuz. Biraz soluklanmak için tırabzanlara tutunuyorsunuz, artık kendiniz değilsiniz, fakat bir şekilde minnettar, bir şekilde hayattasınız, evet, son derece canlısınız ve yükseklik korkusuyla dışarıya bakıyorsunuz, hayatınızdaki tüm olaylar bir araya gelip sizi buraya getirdi.

Ay, dingin denizin üzerinde asılı duruyordu. Orada ne kadar bekledim, bilmiyorum. Bir süre bekledim. Sonra döndüm. Büyükannemin teneke tavus kuşları kapıya yapıştırılmıştı. Onların altında kareli İskoç kumaşı desenli, kapıya asılmış plastik bir isim levhası vardı: Bawn.

Zamanın geçmesinin ne anlama geldiğini orada anladım. Orada, o basamakta saatim durmuştu sanki. Belki de o anın hayalini hiç kurmamıştım. Belki de başka bir anın hayalini hiç kurmamıştım. Kapı eşiğindeki soğuk sakinlikte kendi dünyam dönüp geri bakacak ve hayatımın tüm o ölü dakikaları birdenbire canlanacak, dile gelecek, o ıslak gecede, bir adamın ellerine ve bir çocuğun gözlerine sahip olarak o kapının önünde bulunmamı haklı çıkarmaya çalışacakmış gibi görünüyordu; kapının üzerindeki o tavus kuşları tam anlamıyla inancın resmiydi.

Margaret kapıyı açtığında neredeyse bayılıyordu. Karşısında güçsüz kaldım. Başımı aşağıya, o mahçup kokusuna doğru çekti ve alnımdan öptü. "Jamie, oğlum benim," dedi. "Sağ salim geldin, şükürler olsun."

Büyükannemin elleri sürekli üstünü başını düzeltirdi. Her türlü karışıklığın ortasında bile kol ağızlarını düzeltip saçlarını toparlayabilirdi.

"Şu boyuna bak, Jamie," dedi. "Saçların da sırılsıklam. Evine hoş geldin, oğlum."

"Seni çok özledim, büyükanne."

"Buraya gel, oğlum," dedi. Parmakları kolyesini dikkatle boynuna yaydı. "Benim için bu evden bir gün bile çıkıp gitmedin sen."

Böyle söyleyip beni içeriye çekti. Girişteki ışık yanıyordu. Elimi tuttu. Çantamı kendine özgü tavrıyla elimden çekip aldı. Oturma odasına değil, doğrudan arkadaki yatak odasına götürdü beni. Oranın ona ait olduğunu anlayabiliyordum. Kendisi için yarattığı bir çeşit dünyaydı. Özel eşyaları düzgün biçimde etrafa yerleştirilmişti. "Ta İngiltere'den bir günde mi geldin?" diye sordu.

"Kolay oldu, büyükanne," dedim, onun bambu sandalyelerinden birine oturup. "Tren yolculuğu güzeldi."

"Pencereden bakıyordum," dedi. "Taksinin geldiğini görmedim."

"Hayır, yürüdüm ben, parkın oradan. Veletler dışarıdaydı."

"Gecenin bir yarısı kapıya geldiler," dedi. "Para, elma falan istiyorlardı, daha neler neler. Dur, sana bir havlu getireyim, sırılsıklam olmuşsun." Isıtıcının derecesini yükseltti. Kapıyı arkasından kapattı.

Evet, Margaret, kalbim acıyor onu görünce. Sürekli üstünü başını düzeltiyor. Saçları Atlantik'in dalgaları gibi coşkun ve gri. Söyleyebileceğiniz her şeyi dinlerken kafası bir o yana, bir bu yana sallanıyor ve radyonun yanında, yüzündeki o acı gülümsemesiyle oturup İskoç dans müziklerini dinlerken başı bir kırlangıç gibi titriyor.

"Kemiklerim çıtır çıtır kırılacak kadar hassas," dedi.

Elinde soluk renkli bir havluyla içeri girdiğinde beni odasını incelerken yakaladı. Isıtıcının çubukları turuncu renkte bir ışık veriyordu etrafa. Her yüzey beyaz dantel örtülerle kaplıydı.

Dantel.

Küçük masası. İki sandalyesi. Yatağının başlığı. Her yerde ekose kilimler vardı. Bardakların içinde küçük çiçekler. Oda için çok büyük olan bir duvar saati. Tuhaf bir yerdi. Bir selden kurtarılmış eşyalarla dolu gibiydi. Fakat düzenli ve temizdi. Örgü ördüğünü gösteren çok fazla kanıt vardı. Bu odada çok sakin görünüyordu. Yatağının yanındaki raflı dolapta dört kitap duruyordu. Bir İncil, eski bir dua kitabı, İskoç şair Robert Burns'ün bir kitabı, yıpranmış karton kapaklı bir kitap; Mills&Boon yayınlarından. Kapağın üstünde bir kızı atın üzerine çıkaran esmer tenli, bandanalı bir Adonis vardı. Büyükanneme gülümsedim.

"Gördüğüm kadarıyla kitaplığına yeni kitaplar eklemişsin."

"Ah, o deli saçması," dedi, hırkasından bir tüy koparırken. "Çöpe atsam yeridir. Uykunda bile okuyabilirsin. Okulun sabah kahvesi toplantıları var. Orada kitap tezgâhı açılıyor, çoğunlukla işe yaramaz kitaplar, ama çok ucuza alabiliyorsun."

Bir iki dakika hiçbir şey söylemedik.

"O nasıl, büyükanne?" dedim, önce halıya, sonra onun gözlerinin içine bakarak. "Nasıl?"

"Fazla zamanı kalmadı, Jamie," dedi. "Yakında ölecek, biliyorsun."

O da bakışlarını yere çevirdi. Soluk alıp verişimizden ve saatin tik taklarından başka hiçbir ses duyulmuyordu.

"Ama bugünlerde ölmeyecek," dedi. "Dr. Riccarton iki ay daha yaşar, dedi."

"Bilinci açık mı?" diye sordum. Sonra birdenbire bu cümlenin Margaret'e ne kadar yabancı olduğunu hisset-

tim. Durdum ve hatırladım. "Ağrıyı... ağrıyı hissediyor mu?"

"Evet, ağrısı var," dedi, burnunu temizleyerek.

"Şimdilik dayanabiliyor mu ağrıya?"

"Ağrıyı hissediyor, Jamie oğlum. Mesele ağrı değil. Senin büyükbaban ağrıya hiçbir zaman aldırmadı. Büyükbaban ve ben uzun süredir bu evin iki ucunda yaşıyoruz. Bilirsin, geçinilmesi kolay bir insan değildir. Hugh hâlâ dünyanın kendisini duymasını istiyor, Jamie. Mesele onu duymak.... onu dinlemek. Onun dayanmasını sağlayan bu, şükürler olsun."

"Söylemek istediği şey ne?"

Margaret kahve koymak için kalktı.

"Bütün azizleri onun başına topladım, oğlum," dedi, "bu soruya bir cevap bulmasına yardım etmeleri için. Fakat ne istediğini sana söyleyemem. Onun durumundaki bir adam huzurdan başka ne ister, bilmiyorum. Dudakları kuru. Ama hikâyelerinden, binalarından nasıl da heyecanla bahsediyor, bazen nasıl da saçmalıyor kendin göreceksin, neler anlatmıyor ki? Sabah, öğle, akşam, şeytan onunla beraber. Çoğu kez rüyalarında konuşuyor. Kira direnişçileri hakkında çok fazla konuşuyor. Kendin de duyacaksın zaten. Odayı öyle bir hale getirdi ki, üzerini değiştirmek, onunla ilgilenmek ve akşam yemeğini götürmek dışında odaya girmiyorum. Şu aralar benim ona verdiklerimi de pek yemiyor. Bunları duymamak aslında senin için daha kolay olurdu, Jamie. Fakat gelmekle iyi ettin. Sen burada kal, çayını getireceğim."

Uzaktaki odadan öksürüklerini duyabiliyordum. Öksürükleri iyice artmış gibi görünüyordu. Ağrıyla yayılan o öksürüklerdendi. Hırıldaması derin, uğursuz bir can çe-

kişme sesiyle sarmalanıyordu. İhtiyar Hugh orada, hastalığın batağına saplanmıştı. Hayatının eğrilip yamuluşunun sesini duyabiliyordum. Ve şimdi rüzgâr onun çorak göğsündeydi. Onun sonunu dile getirmeye başlamak işe yaramazdı. Onun öksürüklerinin sesi arasında oturduk. Orada, o koridorun sonunda, elimde büyükannemin çayıyla donmuş, gömülüp kalmıştım. Cesaret toplamak için fincanın içine diktim gözlerimi.

Hugh'un yabani, terk edilmiş yüzünü görmeye, şimdi bir de aile nefretinin içinde iyice pişmiş olan o uzun kelimeleri sarf edeceği çatlak sesini duymaya korkuyordum.

Bir zamanlar gülümseyen, mükemmel bir genç adamdı. Konuşurken ve şarkı söylerken sesi duru, boğazı nemliydi. Elinin bir hareketiyle kalabalıkları ayağa kaldırabilirdi.

"Bakın, bakın," derlerdi, "kudretli Hugh Bawn bizim için gevezelik ediyor, bizim için şarkılar söylüyor, bizim için ses çıkarıyor, genç Hughie Bawn, bakın, bakın."

Ve bütün gözler yukarı çevrilip ona bakardı. Genç Hughie Bawn'ın insanlara yaptığı büyüleyici konuşmalar.

Söylev Kralı.

Aydınlanma, ah evet, aydınlanma ve tutku, Hughie'nin yumuşak sözleriyle birlikte yürüyor.

Kadınların gözleri.

Ve bugün. Şu anda kim benziyordu Hughie'ye? Geniş alınlı, ütülü takım elbiseli, konuşmayı bilen ve sevgi dolu adamlar kalmış mıydı? Köprülerin, Hugh benzeri bir yapıcısı var mıydı? Fakat neden olsundu ki? Neden böyle bir şeye ihtiyaç olsundu? Artık kendi yöntemlerimiz

vardı; dünyamızın farklı zaferleri vardı. Hugh gibilere ansızın ihtiyaç kalmamıştı, ortalıktan yok olmuşlardı.

Hugh'un genç benliği yoktu artık. Sadece kendisi için değil, hepimiz için yok olmuştu. Artık Hugh gibi genç adamlar yoktu.

Çatıları yükselttiler, onun öksürük taburu duyuluyor.

Fakat başından beri kendi yöntemlerine saplanıp kalmamışlar mıydı?

Granitten yapılma okuldaki bir yazı tahtası en baştan çatladı.

Sert içkiler ve Frenk asmalarıyla geçen bir pastırma yazı.

İlk alışkanlıklarından çekilip alınan küçük bir kız. Dertler, ya da oyun hünerleri içinde eğitilen.

Bir aile hastalığı soylu ve değişmez yaptı onu. Bütün yeni karakterler bir yana fırlatıldı.

Yemek pişiremeyen ve zorlukla nefes alan bir oğul.

İyi evladın annesinin epeyce nefret ettiği bir gelin. Ve gelecekteki mutluluk için savurduğu bütün o tehditler.

Hugh gibi bir adam pişmanlıklarıyla birlikte yatmalı. Seçilmemiş yollar hakkındaki bitmeyen şüpheler; yürekteki ateş; gerekli yalanlar; merhamet isteği, ama fark edebileceğiniz ölçüde değil; kabile reisinin ölgünleşen bilgeliği...

Evet, evet. *Hepsi fakir olan babalarımız, daha da fakir olan babalarımızın babaları.*

Kabile reisi. Sonunda emin olduğu şeylerin onurlandırılacağı bir mekâna doğru iniyor. Aşağıdaki gözyaşları, şimdi gelen kadınların ve bebelerin mutsuzluğu, ama artık çok geç, bu büyük adamın değerini anlamak için çok geç.

Sevildiklerini hissetmeden sevgi gösteremeyenlere lanet olsun.

Lanet onların kalbinin ta içinde.

Gözlerinizi şömine rafına çevirin bir. Kalpleri sonunda hastalığa yenik düşen iyi adamların resimleriyle dolu. Biz buradayız şimdi, bu metal ateşin karşısında mahrum, oradaki resimlere bakıyoruz; kemik çerçeveli gözlüklü, ciddi hırkalı ve saçları briyantinli, gri yüzlü adamların resimlerine. Onlara bakarken de onları düşünüyoruz ve her taraftan onların haklı olduğunu söylüyor bir şeyler. Onlar haklıydı. Ah, evet, onlar haklıydı.

Ve çevremizdeki kokuları.

Günün birinde siz de yaşlanacaksınız.

"Kusura bakma, büyükanne," dedim, "söylediklerini dinleyemedim."

"Öksürüğü biraz daha iyileştirilebilir diyordum."

"Ah, evet."

Büyükbabam diğer odada hayattaydı. Kolay kolay pes etmiyordu. Onunki gibi bir hayattan kolay kolay vazgeçilmezdi.

Bir gün büyükbabamı sağanak yağmurun altında Doon nehrinde yüzerken görmüştüm. Altmış yaşında, kalın gövdeli bir adamdı, o gün nehrin kuzey kıyısında duruyordu, gömleği, yeleği, yün pantolonu karaçalıların üzerine seriliydi. Soğuktan ürperirken bile nasıl da gülümsüyordu. Gökteki bulutlar kararmıştı. Çimenler sırılsıklam, hava yanık yaprak ve ıslak toprak kokuyordu, insanlar kaba mantoları içinde yaşlı adamın kendini suya bırakmasını bekliyordu. Nehir kirliydi ve suları yükselmişti. Bunu gayet iyi biliyorduk. O gün bütün yılan balıkları, çöpler, yolunu şaşırmış boya kapları alela-

cele denize akıyordu. Büyükbabam fanilası ve külotuyla orada dikiliyordu. Saçında gümüş rengi teller vardı. Suya balıklama dalarken bir gümbürtü yükseldi. Aynı anda kolları suları dövmeye başladı; suya kuvvetli tokatlar atarak ilerliyordu. Bir anda akıntıda on metre aşağı sürüklendi, ama kavisler çizerek nehir yukarı yüzdü, güçlü akıntılarda dengesini kaybediyor, nereden geldiği belli olmayan bir güçle sele karşı bedenini itiyordu. Ara sıra su, nefesini zorlayarak, onun yüzme yeteneğini dalgalarıyla engelleyerek onu yenecekmiş gibi görünüyordu ve su onun çabalarıyla böylesine dalga geçtiği halde, kalabalık bağrışıyor, onun cesaretine kahkahalarla gülüyordu.

Fakat ben gülmüyordum. Nereden geldiği belli olmayan nehri izliyor, büyükbabamın yüzünün suyun üstünde belirdiği anları kolluyordum. Çarpıntı ve ürpertiyle savaşıyordu. Nehir aşağı sürüklendiğinde, yine yukarı doğru yüzmeyi başarıyordu. Fakat yüzündeki ifade hiç de insanların söylediği gibi değildi. O ifade büyükbabamın azimli olduğunu söylüyordu. Ben, daha fazlasının olduğunu biliyordum. Korku har zaman canlıydı, korku benim içimde de vardı.

Su deli gibi akıyordu. Bütün intikamını büyükbabamdan alıyormuş gibi gelmişti bana. Nehir büyükbabamla oynamaktan memnundu, sonra kendi adını duyurmak istermiş gibi, büyükbabamı içine almak, o aylak bakışların sesini kesmek istermiş gibi göründü. O gün büyükbabamı alıp götüreceğini, uzaklara götürüp denizde kaybedeceğini düşünmüştüm. Fakat büyük Hugh Bawn birden nehrin kıyısında belirdi, akşam karanlığında göğsü kabarmış, saçları kirpi dikenleri gibi havaya kalkmıştı ve o

anda orada olan herkes sanki yarın yokmuş gibi bağırıp çağırıyordu.

Çaydan nefret ediyorum. Çayın süslü kahverengi tarafsızlığı midemi bulandırırdı, hâlâ da bulandırıyor. Sulu, anlamsız bir hava ve nehir kenarı çamuru. Margaret çayın yanında bisküvi vermeyi asla ihmal etmezdi. Tunnock's çaylı kekleri ve Bourbon kaymağı tabağa yayılmıştı. Tunnock's; bulanık, şekerden bir karamela tepeciği, ona birleşik duran yoğun bir çikolata kreması.

"Kapıya gelenin kim olduğunu soruyor," dedi Margaret.

"Söyledin mi?"

"Hayır, cadılar bayramı için çocuklar gelmiş dedim."

Büyükannem sanki kendisini sakinleştiriyormuş gibi içiyordu çayını. Her zaman tabaklı bir fincanda alırdı çayını; oysa dünyanın geri kalanı artık kupayla içiyordu. "Soğuk bir gecede bir fincan çay içmek güzel," dedi, sessizliği bozmak için, sonra ekledi: "Liverpool'da, Jamie, çay poşetini fincanın içinde bırakıyorlar mı?"

"Bazıları bırakıyor, evet," dedim. "Liverpool'da da insanlar aynı şekilde seviyor çayı."

"Orada kendine James mi diyorsun?" diye sordu, durduk yere. Bu büyükannemin özelliğiydi; önce bir çay sorusuyla insanı yumuşatır, sonra tuhaf bir şey söyleyerek şaşkına çevirirdi.

"Evet," dedim, aptal aptal gülümseyerek. "Onlar James demeye daha yatkınlar. Fakat telefonda neden anlaşamıyorsunuz, anlamıyorum. Belki de buradaki aksan kafalarını karıştırıyordur."

"Ama senin konuşmanı anlıyorlar?"

"Hmm."

Sessizce oturduk.

Büyükannem eline örgüsünü aldı ve bir süre gündelik konulardan konuştuk. Sessiz kalmayı ve seyredilmeyi seviyordu. Ortak evren, büyükannem için çok gürültülü bir yerdi. İstediği şey katıksız huzurdu. Bazen aradığı düzen fikrini kucağında tuttuğu o örgülerde, o durgun, renkli sıralarda bulduğunu düşünüyordum. Parlak kâğıt zeminlerde önceden belirlenmiş erdemlerden oluşan bir evren. Onun isteklerine göre iyi olan her şey, o bitmiş olan giysilerdeydi. Günün bu uzun saatleri boyunca ördüğü o tüylü sıralara bakıyordu ve o zaman şu aklıma geldi; onlarda güç, iyilik, yararlılık ve saflık görüyordu. Bütün o uzun yıllar boyunca heyecanı birbirine değen şişlere kaymıştı ve günler geçtikçe umutları sepetteki yünlerle birlikte açılmıştı.

Bir düz, iki ters. Bir düz, iki ters.

Büyükannemin günleri bebek başlıklarıyla ve hırkalarıyla kuşatılmıştı. En özel anlarının meyvesi şimdi bebek arabalarına gidiyor, hiç görmediği bebeklerin tenini yumuşacık sarmalıyordu. Sonra gün geliyor, bu giysiler yünü biten yaşlı kadınlara hayatlarını bunları sökerek geçirsinler diye, boş saatlerini süslü örgüleriyle doldursunlar diye üç kuruşa tekrar satılıyordu.

Tıkır-tıkır-tıkır, tıkır-tıkır-tıkır.

“Her şey olacağına varır,” dedi, sandalyesinin derinliğinden. “Aramıza dönmeni hep dört gözle bekledim, Jamie.”

Ona gülümsedim. Yağmur pencerelerde pıtırdıyordu.

Büyükbabamın odasının girişinde ışık yoktu. Tünel gibi karanlık bir koridorun sonundaydı oda. Fakat korido-

run sonunda tuhaf mavi ışıklı bir parıltı vardı. Kapısına yaklaşınca ışığın dışarıdan geldiğini görebiliyordunuz; binanın tepesindeki mavi ışıklı projektörden geliyordu. Ben koridorda yürürken öksürüğün sesi daha da yükseldi.

Kapı açıldı. Karşı duvarda Nat King Cole'ün çerçeveli bir resmi asılıydı. Diğer tarafta bir arı kovanı resmi vardı; altın sarısı ve pembe bir arı kovanı.

O mavi sisin altında her şey donuk görünüyordu. Tül perdelerden vuran gölgeler hemen her şeyin üstüne düşüyor, tavanda kobalt rengi şekiller oluşturuyordu. Halının üzerinde bir elektrikli ısıtıcı çalışıyordu. Oda, yaşlı adam kokusuyla dolmuştu; ter ve tütün. İlaç.

En tuhaf şey de duvarlara olmuştu. Bütün duvarlardaki sıvalarda yumruk izleri vardı. Baş hizasında derin, çatlak kraterler oluşmuştu, altındaki alçılar görünüyordu. Diğer delikler, duvarın daha aşağısındakiler, daha yukarısındakiler, daha çok küçük deliklere ya da çentiklere benziyordu. Büyükbabam köşedeki tek kişilik yatakta yatıyordu. Gözleri parlaktı.

Dakikalarca birbirimize baktık. Evet, büyükbabamın gözleri parlak ve nemliydi, hemen hemen hiç kırpışmıyorlardı, aramızdaki havayı yakıp kavuruyordu bakışları. Sert mavi ışık, üzerinde asılı duruyordu. Kafası yastıklara gömülüydü.

Bana bakıyordu. Göğsü, biriken öksürüğü karşılamak için kabardı. Fakat öne doğru eğilirken bile gözlerini benden ayırmadı, sadece pijamasının bacaklarını kavradı ve aramızdaki uzun boşluğa doğru elini kaldırdı. Gülebilmek için hava almaya çalışıyordu.

"Her zamanki gibi yakışıklısın, tıpkı benim gibi," dedi.

Sesi çatlak; alçak, yoksun kalmış bir uğultu gibiydi. Bir zamanlar büyük bir konuşmacı olduğunu anlayabilirdiniz, çünkü sesinin tonu hâlâ aynıydı, ama o hayati tadı yoktu artık. Eski kalesinde odasız kalmış bir adam gibiydi. Kilitler değiştirilmişti. Planlar yenilenmişti. Hizmetkârlar artık çağrısına kulak asmıyordu. O, mekânı tanıyordu, ama mekân artık onu tanımıyordu. Gücünü ve bu sarayda bir zamanlar yaşadığı gibi yaşama hakkını kaybetmişti. Şimdi adımları boş koridorlarda yankılanıyordu. Hugh Bawn'ın bedeni, kendi sesine yabancılaşmıştı.

"Buraya gel," dedi. Bacaklarını yatağın içinde topladı ve açtığı yeri iki kez işaret etti. "Yanıma otur. Çok ağrım var."

Çimen rengi gözleri.

Beni baştan aşağı süzmeye devam ediyordu. "Şu alnının üzerine düşen saç ne işe yarıyor?" dedi. "İngiltere'de berber yok mu? Sanırım, zeki görünmek için bırakıyorsun."

"Birkaç tel sende de olsa memnun olurdun."

"Ah, evet. Zeki olan sensin. Annen gibi sarışınsın. Bir anda Nazi üniformaları içine girsen yabancılık çekmezsin."

Bunu söylerken elini yatak örtülerinin içine soktu. "Sigara içecek kadar dirayetli olduğunu sanmıyorum?" dedi.

Elimi ceketimin cebine attım, paketi yokladım ve bir tane çıkardım. Ona verdim, sonra yine elimi cebime soktum.

"İyi bir dişçi," dedi, "dişleri her zaman tek tek söker."

Hiçbir hileyi kaçırmıyor, diye düşündüm.

Sonra sigarayı yüzüne yaklaştırarak ağzıyla ekmek böler gibi izmariti koparıverdi. Yan tarafa attı ve sigarayı

baştan sona yaladı, patlatıp açtı, sıkışmış tütün parçalarını dağıttı. Yarısını bir Rizla sigara kâğıdına koydu. Sarı parmaklarıyla sardı.

Bütün bu operasyona mükemmeliyetçi bir kibir eşlik ediyordu. Tütünün geri kalanını yatağın kenarındaki yeşil teneke kutuya koydu. “Peki, Maggie sana bütün sırlarımı anlattı mı?” dedi, battaniyenin üzerine biraz tütün tükürürken.

Eve döndüğüm ilk haftalarda alaycı bir tavır takınmayı tercih ettim. Bunun Hugh’u rahatlatacağını, beni daha az duygusal yapacağını sanmıştım. Tabii bu, hiçbir şey bilmeden önceydi. Kendimdeki değişikliği görmeden önce. Fakat o ilk haftalarda çıkardığım ses bile kötü niyetliymiş gibi algılanabilirdi. Sonsuza kadar olduğumuz gibi yaşayacağımızı sanmıştım.

“Büyükannem bir sırrı ancak,” dedim, “örgü sepetini aleve verirse fark eder.”

Gözlerimi ovuşturdum. “Onun senin için fazla iyi olduğunu hiç söylemiş miydim?”

“Başlatma şimdi benden,” dedi. “Burada ölüp gitmeden önce görebileceğim bir umut ışığı var mı acaba?”

Büyükbabam sessizlikte bugüne kadar tanıdığım insanların hepsiden daha rahat ederdi. Sessizliği severdi. Duvar gibi otururdu. Söylemek istediği hiçbir şey, söyleyeceği bir şey de yoktu, tabii hiçbir şey umurunda olmadığı zamanlarda daha önceden zaten söylemiş olduğu sözler dışında. Başka insanların konuşması sadece rahatsızlık vericiydi. Ya da onun söyleyebileceği bir sözü tetikleyen bir konuşma. Ama eminim en çok konuşma aralarındaki sessizlikleri seviyordu. Onları beklentilerle yüklerdi; konuştuğu her iyi insanın bu sessizlikleri bilgece

kullanacağını, Hugh'un az önce söylediği sözlerdeki dehayı ortaya çıkarmaya, bilgeliği olgunlaştırmaya çalışacağını zannederdi. Bu yüzden severdi sessizlikleri. Sessizlik konusunda her zaman çok cömertti.

Havayı dumana boğduk birlikte.

"Sen ağrı nedir bilmezsin," dedi. "Bu herkesin dayanabileceği bir şey değil. Bu ağrı. Ama bana göre hava hoş. Hastanedeki hemşireler benim iyi bir herif, zeki bir ihtiyar olduğumu düşünüyorlar. İnsanların genelde alt üst olduğunu, canları alınıyormuş gibi çığlık çığlığa bağırdıklarını söylüyorlar, ama ben öyle yapmıyorum. Bunun bir çocukla oynanan top oyunundan ibaret olduğunu anlattım onlara. Başka insanlar, onların topları yok. Bugünlerde sorun bu, Jamesie. O sikindirik topları yok. Mutlu bir şekilde burada oturuyorum. Bunun bedelini biliyorum, inan bana. Hiçbir sorun yok..."

Bunu söylerken orta parmağıyla alnına vurdu.

"...beni bilirsin. Kendimi üzgün hissedemeyecek kadar çok meşgulüm. Hay sıçayım içine. Hâlâ çok meşgulüm."

Seksenli yaşlarındaydı. Fakat hâlâ bu şekilde devam ediyordu. Söylenebilecek tek şey vardı; kendinden hiçbir zaman bıkmamış, vazgeçmemişti. Hugh bunu yapmazdı. Maruz kaldığı o kadar dertten sonra hâlâ sevimli bir gangster gibi konuşabiliyordu. Her zaman telaş içinde, her zaman meşgul, her zaman akıllıydı; gerçeklerle kolay başa çıkardı, memleketini aşinaydı, salaklara ayıracak zamanı yoktu, kendinden daha az çekici olan dünyayı her zaman dışarıda bırakırdı.

Genç Hughie. Jimmy Cagney.

Dünyanın asla kendilerine dokunamayacağını göstermekten hoşlanan insanları severdi. Çocuklar olarak biz

de severdik bu adamları. Onlar, Clyde'nın altından ibaret olduğunu anlatabilirlerdi bize. Onlar bizi korkutan şeyler karşısında her zaman akıllıca davranırlardı. Onların sohbetinin dışında kalan herkes kaybedendi. Onlar bütün dünyaya yumruklarıyla doktorluk yapabilirlerdi. Ve kimse onları hiçbir şeye zorlayamazdı; mesaj buydu. Bu aptallar yığınının içinde nasıl parlayacaklarını iyi bilirlerdi. Bu bilgiye saplanıp kalmışlardı. Parıltı yok olduktan sonra bile. Kendi konuşma biçimlerine, kendi görünüşlerine saplanıp kalmışlardı. Kendi kapılarının ardında üzülebilirlerdi bu adamlar. Bazıları hep üzgündü. Fakat sonsuz kabadayılıklarıyla ilerlemeye devam ettiler hep.

"O salak doktor var ya; tanıyor musun, Riccarton? Bana bunalıp bunalmadığımı sordu. Ona baktım. 'Bunalmak mı?' dedim. 'Dinle beni, lanet herif, benim geldiğim yerde insanların bunalmaya vakti yoktur. Biz işleri yoluna koymakla meşgulüz.' Haklı değil miyim, Jamesie?"

"Haklısın."

"Sonra o deli doktor ne dedi, biliyor musun? Zorlu bir yolda olduğumu düşündüğünü ve kendime karşı dürüst olmam gerektiğini söyledi. 'Dürüst mü?' dedim. 'Sen annenin memelerinde salyalar akıtırken ben bu ülkedeki insanlara dürüst olmayı öğretiyordum. Demek istediğimi anlıyor musun, evlât?' Tanrı aşkına. Adam dürüstlükten bahsediyor. Lanet olası dürüstlük. 'Bana bak, evlât,' dedim. 'Boş ver. Onları gördüğün zaman hasta olduğumu söylersin, ben de gidip işime gücüme bakacağım.' Bu insanlar yapacak hiçbir şeyin olmadığını düşünüyorlar. 'Sana karşı *dürüst* olacağım, tamam mı? Her şey yolunda. *Ben* iyiyim. Bir sorunum yok. Sen sadece yardıma ihtiyacı

olanlarla ilgilen.' Bana cevap vermedi. Onunla işim de orada bitti."

Hugh her zaman bu tarzda konuşurdu. Hayat karşısında her zaman onu anladığı şekliyle hazırdı. Bunun dışında kalan şeyler -gırtlak kanseri gibi bir darbe bile- saçmaydı onun için. Aile dışında hiç kimse Hugh hakkında özel bir şeyler biliyormuş gibi görünmüyordu. Belediye yönetiminde büyük bir halkaydı. İnsanlar onun yüzünü tanıyordu. Bir zamanlar, Bay Müteahhit'ti. İnsanlar onun sloganlarını, büyük söylevlerini, yaşlı bir adam olmasına rağmen gürül gürül akan nehri yüzerek geçişini hatırlıyorlardı.

Bu yüksek evlerde yaşayıp ölebileceğini söyledi. "Sizin için iyi, benim için yeterince iyi."

Onu gördüğümde dünyadan kayıp gitmişti, ama kendinden değil. Yatağının üzerinde otururken bu şekilde daha ne kadar devam edebileceğini merak ettim. Bu odadaki her şey onun ıstırabını anlatıyordu, ama kendisi söyleyemiyordu bunu. Bu kadar geç kalınmışken bile, ilerlemiş hastalığında tek torunu onu görmeye gelmişken, Margaret de ona bu kadar yakınken bile; aramızda çok fazla da kayıp yokken, o saatte şakır şakır yağan pervasız yağmurun arasında bile kendini açığa vurup korktuğunu söyleyemiyor, ya da mavi ışığın altında gözlerimin içine doğrudan bakamıyordu. Hugh, içindeki o halk adamına bir saniye olsun arkasını dönemiyordu. Daha sonra anlayabilirdim bunu. Ama o ilk gece ondan utanmıştım.

Bir saat boyunca mükemmel sıhhatinden bahsetti. Mektubu sorduğumda bana aceleyle yazdığını söyledi. Endişeli değildi. Bana anlatacak hiçbir şeyi yoktu. Yanlış olan hiçbir şey yapmadığımı hissettirmeye çalışıyordu bana. Söylediği buydu. Olaylar karşısında kendimi daha iyi

hissetmemi istiyordu. Şu anda daha da yaşlanmış halimle nasıl göründüğümü görmemi istiyordu. Benim konuştuğumu duymaya can atıyordu.

Fakat sadece kendisi konuştu. Söylemiş olduklarını da, söylemediklerini de anlattı.

"Kendi kendine acımanın hiçbir anlamı yok."

O odada bunu söyledi. Sonra da aramıza çöken sessizliğin tadını çıkardı.

Biraz uyudu. Az sonra birden uyanarak büyük binaların ve yaptığı büyük işlerin hikâyesini anlatmaya başladı. Bu hikâyelerin arasındaki geçmiş konuşmalarını fark etmeye başladım. Gaitskell ve Wilson arasındaki çizgiyi. Politika kargaşası; demografi. Sonra konuşması yavaşça, gelecek olan başarılara kaydı. Gözleri havada yüzüyordu. Kendini kaybetti. Bir ara onu yavaşlatmak için kolunu sıvazlamaya başladım. Zamanla yarışıyor gibiydi. Sararmış parmaklarıyla havayı deliyordu. Sonra döndü. Gözleri dikkatle bakıyor, kıvılcımlar saçıyordu.

"Benimle dalga mı geçiyorsun, evlât?" dedi.

"Hayır," dedim.

"Çünkü eğer öyleyse, seni dümdüz ederim. Tamam mı? Bir ton tuğla gibi dümdüz olursun. Seni de, o okul çocuğu saçını da dümdüz ederim."

"Büyükbaba, buraya seni görmeye geldim."

"Beni görmeye mi? Karnının üzerinde sürünerek gelmedin herhalde. Seni tanıyorum. Neyin peşindesin? Bu merdivenleri bana gülmek için mi çıktın? Ben hepinizden önce buradaydım. Burası Liverpool değil. Orada neye istersen gül. Burası benim evim."

Sesi çatlak çıkıyordu. Fakat sinirliydi ve bunları söylerken ağlıyordu, ben de sözünü kesmedim. "Sen de aynı o

yağmacılar ve Tory'ler* gibisin," diye bağırdı. "Karabacaklılar."

Yataktan kalktım. Margaret koridordan telaşla geldi.

"Onu moralini bozma, Jamie," dedi. "Bütün bunlar da ne oluyor?"

"Bu kahrolası döneği bana gülsün diye mi getirdin buraya?" Öksürüyor ve yatak örtülerinin üzerine tükürüyordu. "Adını sordun mu ona?"

Margaret plastik bir fincanda bir şeyler getirdi ona.

"Hâlâ binaları mı yıkıyorsun, yabancı?" dedi bana. "Onu bir yere kilitlesen iyi olur, Maggie. Sen daha ne olduğunu anlamadan evini kıçının altından çekiverir bu."

Şaşırmadım. Bunu tercih ederdim. Böyle olması gerekiyordu, bu olanlarda dürüst bir şeyler vardı. Fakat yüzündeki ifade beni biraz huzursuz etti. Aile içi kinin ölçülerini ve ağırlığını epeyce unutmuştum.

"Seni görmeye geldim, büyükbaba. Sadece seni görmeye. Böyle yapmana gerek..."

"Buraya gelerek o boktan zamanını boşa harcamışsın. Siktir git."

Yatağın yanındaki bir sandalyeye sessizce oturdum. Büyükannem bizi yalnız bıraktı. Hugh bir süre daha bağıra çağıra bir şeyler söyledi, konuşmalar yaptı, sonra yüzünü duvara döndü.

"Sadece otur orada," diye fısıldadı.

Mavi ışık hastaneleri çağrıştırıyordu. Yağmur yine sulusepken kara dönmüştü. Penceredeki tülü açtım, ceketimi üst tarafa astım. Dijital saate göre dakikalar geçip gitti. Ve saatler. Büyükbabamın nefesi kalınlaşıp sessizleşti. Uyuyordu. Bazen uyurken nefessiz kalıyordu. Dudakları san-

*) Muhafazakârlar. (ç.n.)

ki bir şey söyleyecekmiş gibi açılıyor, sonra tekrar dalıp gidiyor, uyku mırıltıları çıkarıyordu, odayı dolduran tek ses hırıltılı nefesiydi. Saat 4.42'de, "Thomas" dedi.

Yüksek apartmanımız rüzgârda sallanıyordu. Turuncu lambaların altındaki bir arabanın bozuk alarmı bana bir çalarsaati hatırlattı. Havada yankılanan tiz sesini duyabiliyordunuz. Nerede olduğumu unutmuştum. Hugh bütün düşüncelerimi alıp götürmüştü. Onu seyrederken, saatler boyunca, giderek kararan saatler boyunca ben ve o hariç kimse yaşamıyor gibi görünmüştü. Ölüm fikri bizi bütünlemişti.

Fakat başka hayatlar da yerlerini almıştı. Bu dertli odaların ötesinde, bu yüksek binaların, beyaz sularla yıkanan kasabamızın mahallelerinin ötesindeki tarlalarda, Ayrshire çiftçileri süt sağmak için uyanacaktı. Başka tür bir gün başlıyordu. Kendilerine ait başka hayatları yaşayan kadınlar, erkekler ve çocuklar kendi sevgili dertlerinin hasadını yapmak için uyanacaklardı. Bazıları mutlu olacaktı, bazıları mutlu olabilirdi.

Derenin aşağısındaki küçük fabrikalardaki vardiya değişme saati neredeyse gelmişti. Bir şey için, ya da başka bir şey için eve giden insanlar. Ve deniz kenarında balıkçılar paylarına düşen morina balıklarıyla geri dönüyordu.

Gece bitmişti.

Büyükbabam uyurken karanlık aydınlandı ve bir tür merhamet hızla dağılan karanlığın içinde baki kaldı. Hugh Bawn yastıklarının üzerinde uyuyordu. Yaşlı elleri yatak örtülerinin pamuğu içine hapsolmuştu; damarları şişmiş, eklem yerlerinin üzerinde maviye dönmüştü, göğsünün açık düzlüğü şimdi seyrek tüyler ve sıra sıra ke-

miklerle kaplıydı. Kararmış gırtlağı, o kırışık derisine açılmış deliğin altında aşılanmış bir şekilde duruyordu. Karaciğeri kan damlaları gibi noktalarla kaplanmış ve kafasının üst tarafı benek benek olmuştu.

Gece sona erdi.

Margaret ara odada bana bir yatak hazırladı. Ben Hugh'un odasından sessizce çıkarken o üzerinde kırmızı bir gecelikle koridorun sonuna geldi. Fazladan bir battaniye verdi bana. Burns kurabiyelerinden bir tane ikram etti.

"Evde olduğun için çok mutluyum, Jamie oğlum." Saçları sıkıca toplanmış ve fileye geçirilmişti. Arkasını döndü. "Güzelce uyu," dedi. "Her şey yoluna girer."

Son sözleri, karanlık koridorun sonundan gelmişti. Odasının kapısını kapattığını duydum.

İç çamaşırıma kadar soyundum ve yatağın içine girdim. Martılar çıkmıştı ortaya. Çatıdan aşağı dalışa geçiyorlardı. Pencerenin dışında çıkardıkları sesleri duyabiliyordum. Margaret yatağın yanındaki çekmeceli dolabın üzerine püsküllü bir abajur koymuştu. Bir yığın kâğıt yerlere saçılmıştı. Dosyalar, kesilmiş kâğıtlar. Ciltli kitaplar. Bütün gün boyunca koklamayı beklediğim bir koku; eski ve tatlı, karbon kâğıdı.

Karşı duvarı Keir Hardie süslüyordu. Çay renginde bir resim. O çirkin gülümsemesi bıyıklarının altına saklanmıştı.

Toz parçacıkları tavandan yağmur gibi dökülüyordu. Tozun düşüşü. Martıların sesi daha da yakınlaştı. Bacaklarım ısınmıştı; göğsüm de sıcaktı, aletim de, boynumda, yüzüm de. Hortlak gözler rafın üzerinden aşağıya bakıyordu.

İyot renkli fotoğraflar. Kocaman çizmeli çocuklar. Yumuşak başlıklı kızlar. Ellerinde bayraklar, pankartlar taşı-

yan insan kalabalıkları. Uzaklardaki kalabalıklar, bayrakların altında yüzleri bulanık, kaldırımlar ıslak ve gürültülü. Bilinmezlerin kalabalıkları. Fakat resmin tam köşesinde bir kadın var. Etekli bir kadın, kollarında bir erkek çocuğu. Çocuğun bakışları tanıdık bir şeyler anlatıyor.

Çocuğun yüzü. Gözleri dışarıyı gözetliyor. Gözleri gelecekte uyuyacağı uykuyu gözetliyor.

3
ESKİ TOPRAKLAR

Hugh, 1913 kışında Ayr'da doğdu. Annesi Euphemia Bawn, birden gelip gidiveren o vazife anına kadar yatakta öylece yatmıştı; dizleri, karnı ve kafası Arran'ın doruklan gibiydi. Kasım ayının son haftasının ilk günü bebeğini görmek istemişti. Doğumda ne kadar acı çektiğini kimse tahmin bile edemezdi. Fakat ilk ve son çocuğunu görür görmez kutsal bir söz yükseldi. En sevdiği aziz olan Aleksander Nevski günü ışıyana kadar yatağının kenarlarına tutunup beklemişti. O zaman hem anne, hem de çocuk, Glengall akıl hastanesinde bir koğuşta gözetim altındaydı.

Euphemia'nın yaman bir sesi vardı, ellerini dua eder gibi kavuşturup haykırırdı sözlerini.

Karmaşık ayin kitaplarından parçalar ezberlemişti. Aleksander Nevski'nin papalık elçilerine verdiği cevabı su gibi bilirdi. Onları kendi özgü İskoççasıyla harmanlama özgürlüğünü eline geçirmişti. Orada çalışan bir hemşire bir defasında sanatoryumun en genç rahibiyle birlikte onun şakımasını teybe kaydetmişti. Rahibin kulaklarını azizlerin deyişleriyle ve sadece kendisinin anladığı birtakım sözcüklerle tırmalamıştı.

"Tanrı'nın kanunlarına kalpten bağlıyız," dedi, "ve sizin gibi kaçıkların verdiği derslere ihtiyacımız yok."

Tedavi sürecinde tutulan kayıtlarda rahibin cevapları yer almıyordu.

Famie, azgın rüzgârların hayranıydı. 1913'te Ayrshire'in vadilerinde çok fazla insanın Aleksander Nevski'den bahsetmediğinden emin olabilirsiniz. Adı çok fazla duyulmamıştı, tabii Kilwinning'in rahipleri o zamandan beş yüz yıl öncesinde demir çanlarıyla onun ismini canlandırdığından beri. Gelecekteki savaşlar onun ismini ünlendirecekti. Fakat Hugh'un annesi bu işi onlardan önce üstlenmişti bile. Tarih için yaşayan biriydi. Ve gelecek yıllarda, o fısıldanarak söylenen emirlerden başka faydalar yaratacaktı kendine. Siyasi yüreği her zaman ilahiyata meyilliydi biraz. Hastalık içinde geçirdiği mahrem yıllarda bile, Euphemia Bawn azizlerle arasını iyi tutmaya çalışmıştı.

Kocası Thomas, iyi bir şarkıcı, kötü bir çiftçiydi. Herkes gibi o da umutsuz bir köleydi. Ölümünden sonraki hayatında adı çok büyümüştü; insanlar ölümünden sonra bahsetmişlerdi ondan; ama bu dünyada pek fazla saygı duyulmayan, çoğunlukla acınan bir insandı. Görünü-

şe bakılırsa Thomas çok hoş bir adamdı, hayattan tat alan, neşeli biri; fakat hayatında şansın kırıntısına bile sahip olmayan bu adam, hayatını kazanma konusunda da oldukça umutsuz bir vakaydı.

Yaşama konusunda iyi, hayatını kazanmak konusunda kotu. Faturalarını hiçbir zaman ödeyemezdi.

Bu dünyadan diğerine göçünce şöhreti nasıl da değişmişti. Hugh babasından bir çeşit tanrı gibi, ya da kötü talihle ve yanlış meslekle lanetlenen bir kahramanmış gibi söz ederdi. Başka insanlar da iyi birisi olarak hatırlıyorlardı onu. Ochiltree'de kendisinden daha yaşlı, kitaplara düşkün olan bir arkadaşı vardı. Birlikte şarap içerlerdi.

"Thomas'ın acılı bir neşesi vardı," diye yazmıştı arkadaşı, bir mektupta. "Bazen de derin bir soyluluğu."

Hugh babasını asla tam olarak tanımadı. Fakat her zaman düşündü onu. Ruhunda iyilik ruhu, yanlış yapma alışkanlığı olan bir adam. Thomas sarı saçları ve tepelere dikilmiş bakışlarıyla bir efsane haline gelmişti.

Fakat hiçbir şey yolunda gitmedi onun için. Günleri kendine özgü bir huzursuzlukla doluydu. Muzip tarlakuşu ve onun cıvıltısıyla kalkar, kahverengi ve beyaz ineklerle birlikte tarlalarda gezerdi, o ineklerin sütünün şanı büyüktü, ama Thomas bu bereketli sütten yararlanamazdı. Birlikte büyüdüğü geri zekâlı çocuklarsa ödüllü boğalarıyla birlikte kapısının önünden hızla geçerlerdi.

Laird'lerin Jock, Fairlie Geordy'ler.

Dünyada onlarınki gibi bir şansa sahip olamadı. Üzgün gözlü inekleri Carrick suyundan içer, arada sırada satabileceği bir litre süt verirlerdi. Fakat kendisinin olmayan bir canı suçlamak Thomas'ın yaradılışında yoktu. Sıska hayvanlarını ailedenmişler gibi muhafaza etti. Evi-

nin arka tarafındaki ümitsiz tarlayı çok sevdiğinden de kimsenin şüphesi yoktu. Gerçekten seviyordu. Bütün otların, bütün zararlı sarmaşıkların adını biliyordu; tepeler ona uzun zaman yoldaşlık etmişti. Bu yüzden Ayr kasabasını hiçbir zaman suçlamadı. Sahip olduğu tek şey oydu. Bar, Famie, şiir ve içki, onun aşklarıydı.

Tam, bir defasında İrlanda'daki kuzenine bir mektup yazmış, mektupta bu çiftliğe sırf Robert Burns yüzünden saplanıp kaldığını anlatmıştı. "Benim tarlanın durumu kötü," diye yazmıştı, "ama boş ver, burada şairin de elini yanı başımda hissederek verdiğim hayat savaşında görülecek bir şeyler var."

Uzaklarda kalan bu Bawn'ların hikâyelerini duyardım. Büyürken Thomas'ı düşlerdim. Tarlalarda dolaşan, karısını seven, çiçeklere isim koyan ve dere kenarında onlara şiirler yazan o müşfik adam gibi olmak isterdim. Aradan geçen onca zamana ve aramızdaki dünyalar kadar farka rağmen şimdi bile bazen başarısız olduğumda, ama onun eli yanı başımdayken başarısız olduğum zaman mutlu olurum. Tıpkı oğlu gibi, ben de hiç tanımadım onu. Ama onun elini tanırdım. Hâlâ sayfanın üzerinde düşen gölgesini ararım.

Bawn'ların tarlaları da verimsizdi ve Thomas bunu, kemiklerinin Skibereen ahırlarının dibinde gömülü olduğunu bildiği atalarının kötü şansına bağlardı. En kötü zamanlarda, geceleri takırdayan kepenklerden korktuğunda, bu korkunç suratlarla birlikte uyanık yatar, karanlıkta babası Lorcan'ı düşünürdü. O, toplu mezarlardan çıkıp, toprağın uğursuz siyahlığını terk edip, ağzı yeşilli diğer hayaletlerin yanından ayrılıp Glagow'a gelmişti. Çamurun hastalığından çıkıp İskoçya'ya gelmişti. Ya da Thomas

öyle sanıyordu. Yatağın yanında Lorcan Bawn'ın suratı. Thomas'ın gözleri. Takırdayan kepenkler.

Buraya doğru akan İrlanda suları. Cork'tan, Ayr'ın kumlarına gelen.

Gece gölgesi.

Yatağında uyanık oturan genç Tam, babasının haç üzerine yemin ettiğini biliyordu....

"Asla başka bir çiftlik ya da başka bir kürek yok..."

Glasgow'da motor yağında boğulsak daha iyiydi. Fakat Thomas Bawn geçmişten iyi bir şeyler çıkarmak istemişti. Yeni bir hayat kurmak. Ayrshire'daki toprak da bunun için uygun görünmüştü. Kaderini Caledonia hattında bulmaya gelmişti. Yol boyunca kömür ateşleri yanıyordu.

Ama yine de bazı şeyler yolunda gitti. Famie ve Thomas birlikte mutluydular. O koca dünyaya kahkahalarla güldüler, güldüler. Tarlaları çaputlara sardıkları karga korkuluklarıyla doldurdular. Onlara kaş çatan yaşça büyük çevre sakinleri vardı. Famie ve Thomas ünlüydüler. Gençler tarafından takdir ediliyor, yaşlılar tarafından hakir görülüyorlardı. Fakat onların bu insanların hiçbirini umursamadığı-da biliniyordu. Tam ve Famie mutfak masasında sevişıyorlardı (yaşlı hemşirenin söylediklerinden biri)...

"Ve masanın üstünde asla ekmek olmazdı..."

Tam, ahırda viski imal ederdi. Tepelerin etrafında yaşayan kodamanlara satardı. Famie de aklı başında olduğu zamanlar çalışıyordu. Newmilns'te bir fabrikada ütücüydü. Ama sıklıkla aklı gidiverir -titrer, sallanmaya başlar- ve buhranları yüzünden kendini tımarhanenin, Glengall'ın kapısında buluverirdi.

Tam, küçük bir çocuk gibi hastaneye koşardı. Topladığı çiçekler ve gözünde yaşlarla. Famie yatağında çığlık

çığlığa bağırır, su içmek isterdi. Böyle zamanlarda onun sağlıklı olmasını hasretle isterdi Thomas.

"Karımın bir sorunu var," derdi.

Bir sorun vardı ama hatası yoktu. Onu hiçbir zaman yargılamadı. Ona göre karısı, azizlerden biri; üzerine titrediği, övgüler düzdüğü o mahcup idollerden biriydi.

Thomas bir defasında şarkı söylediği için akıl hastanesinin koğuşlarından kovulmuştu. Famie yatağa bağlanmıştı. Ona "Mauchline'nin Dilberlerini"ni söylemişti. Müziğin duvarda nasıl şekiller oluşturduğunu, koğuşların dışında nasıl gezindiğini, bahçeleri nasıl aydınlattığını, denizleri nasıl aştığını hiç bilmiyorum.

Bilmiyorum.

Fakat öyle olduğunu sanıyorum. Şarkıyı da duyuyorum. Thomas, Famie'nin adını Jean Armour'unkinin yerine koyuyordu. Bizim asla bilemeyeceğimiz bir zamanda, Glengale tımarhanesinin penceresinden bir şarkı süzülüyordu dışarı; çitleri aşıp, deniz dalgalarının içine, oradan vahşi denizin tuzuna, sonra bulutlara, derken dalgaların sesine karışıyordu.

Mauchline'de, altı güzel dilber yaşar,
Kasabanın ve mahallenin gururu.
Arabaları ve giysilerini aldıkları yerlerin,
Anlayabilir bir yabancı bile, Londra ya da Paris olduğunu.

Bayan Miller hoştur, Bayan Markland âlâ,
Bayan Smith nüktecidir, Bayan Becky şahane,
Bayan Morton'da güzellik ve varlık çok fazla,
Fakat Famie onların içinde bir mücevherdir bana.

Famie'nin gözleri acıyla ve hiç kuşkusuz özlemle kapanırdı. Thomas orada oturuyordu -bir an için büyük bir

dünya haline gelen koğuşta-, sonra sıkışıp kalmış pişmanlıklarıyla başhemşire geldi, onu son kez uyardı. Thomas kendine söylendiği şekilde oradan uzaklaştı, ama karısının yüzündeki örtüyü son kez açtı, sonra orada cemaatin zavallı kaçıklarının önünde, karısının ağzını yaladı ve dudakları ıslanıp ürperinceye kadar öptü onları, ürpertisi durana kadar da devam etti.

Büyükbabam Hugh doğunca Famie'nin sağlığı iyiye gitmeye başladı. Fakat mali durumları kötüye gidiyordu. Tam, imalathanesinde yaptığı bütün viskiyi içmeye başladı. Sonra bir gün Glasgow'a gitmek istedi. Hugh'a baktı ve kaderine lanet etti. Bu umutsuz çiftlikten kurtulmak, bu bölgenin merhametsiz insanlarından uzaklaşmak ve bildiği tek şehirdeki St. Mungo'nun hücresinin gölgesi altına sığınmak istedi. Kendisini tüketecek kadar içebileceğini biliyordu. Glasgow, onun gibi erkekler için biçilmiş kaftandı. Sakin, huzurlu günler sona ermişti.

Bu, Famie'nin hayatında yeni bir başlangıç oldu. Deliliği dindi, bebeği gözlerini açtı. Fakat altın Thomas için gün kapanmıştı artık. Bir şeylerin sonu gelmişti. Geldiğini görebiliyordu; ya şişede boğulacaktı ya da Fransa'ya gidecekti.

Govan'da savaşlar daha evvel patlak verdi, tersanelerde gece yarısı mesaileriyle ve Clyde'ın üzerinde yükselen devasa vinçlerle. Ne yönden bakarsanız bakın caddeler apartmanlarla doluydu, binalar dökük ve hasta akciğerler kadar karaydı, eski topraklar kül yığınlarıyla kaplıydı.

Fakat Bawn'lar ilk olarak Glasgow'un aydınlığına geldiler.

Çiftliğin satılmasından sonra ellerinde az miktarda bir para kalmıştı. Yeni bir başlangıç için yeterliydi yine de

bu kadarı. İki hafta kadar Battlefield'da, Tam'ın büyük teyzesinin yanında kaldılar. Teyzesi 'iyi taraf' tandı. Bir tütün dükkânı zincirinin sahibiydi. İri yapılı, esmerce, mağrur bir kadındı; parasını saklar, sahte aristokratlığını desteklemek için kullanırdı. Birisinin ona Hugh'un şair olduğunu söylemesinden sonra onun orada kalmasına izin verdi. Tam da bunun doğru olduğunu söyledi. Onun güzel saçlarının hatırına on beş gün kalmalarına izin verdi ve 'hoş bir sevgili', 'Ayrshire papatyası' ama 'evlenilecek kadın olmayan' Famie'yi de misafir etti.

İlk hafta dükkânları gezdiler ve Bayan Cranston'un çay odasında oturdular. Oval ve kare şekiller Famie'yi çok heyecanlandırmıştı; her şeyin o modern görüntüsü. İlk başlarda Argyll Caddesi'ndeki tramvaylardan korkmuştu, mağazalar yerden çok yüksekteydi. Tam, onu sakinleştirirdi. Gözlerini doğru yönlere çevirmesini sağlardı. Sinirlerini yatıştırırdı. Gün boyunca Bunchan Caddesi'nde dolaşır, kıkırdayarak, etraflarına bakınarak aşağı yukarı gezinirlerdi. Bazen Tam bir saatliğine onun yanından ayrılırdı. Bu arada Famie yürür, insanlara merhaba der ve Glasgow'da sürebilecekleri hayatı düşünürdü.

Büyük, büyükannem yıllar sonra oğluna bir şey anlattı. Glasgow'un orta yerinde geçirdiği bir haftanın, Thomas'la geçirdiği hayatın en mutlu haftası olduğunu söyledi. Öyle görünmüş olmalıydı. Ayrshire çiftliğinin sıkıntısı arkalarında kalmıştı ve Govan onları bekliyordu. Bir hafta kadar sonra, Kibble Sarayı'nda, Broomielaw'da, Glasgow Green'in çimenlerinde, ilerleme sürecine, modern hayata ve Famie'nin iyileşme ümitlerine bağlanıp kaldıklarını hissettiler. Glasgow yabancı bir yer gibi göründü. Şapkaların, güzel çayırların, ince çay fincanları-

nın ve otellerde içilen içkilerin şehri. Fakat bütün bunlar başlamadan bitmiş gibi görünüyordu. Teyze, Tam'ı elinde bir şişe şeriyle yatakta yakaladığında, kalış sürelerini uzatmayı reddetti.

Para bitmişti. Tam, savaş gemisi silahlarının yapıldığı bir yer olan Parkhead Forge'da işe girdi. Aceleyle ancak bunu bulabilmişti.

Soğuk bir gündü.

Birkaç battaniye ve bir Cork haritasıyla Govan'a taşındılar. Pencerelerden kara yağmurlar süzülüyordu. Famie'nin kalbi zayıflıyordu. Grace Yolu'ndaki apartmanların hepsi doluydu. Forge'dan bu kadar uzak olmasına rağmen kiralar da ucuz değildi. Tam dışarı çıktı ve bir kutu tabak, büyük Aziz Mungo'nun elinde kıvrılan bir somon balığı tuttuğu çerçeveli bir resmini alıp geldi. Famie huzursuzlandı. Zorla gülümsedi.

Sonraki birkaç gün boyunca evi örgü şişlerinin hararetli sesiyle inletti.

Tıkır-tıkır.

Küçük canavarları öldürmeye çalışıyordu. Kutulardan yaptıkları yatağın altında hamamböcekleri vardı, şöminenin arkası böcekle doluydu. Famie hepsini şişleriyle öldürdü. Mauchline Koruluğu'nda daha beterlerini de görmüştü. Bebek Hugh, masanın üzerinde oturuyordu. Britanya savaşa girdiğinde, Bawn'lar henüz bir aydır Govan'dalardı.

Tam, eninde sonunda Hollanda'ya gidecekti. Tarlaları tekrar göreceğini söylerdi. O sarhoşken, bizim Famie onun savaşa gideceğini biliyordu. Bildikleri her şey uğruna savaşacaktı, Famie de ağladı, söyleyecek hiçbir şeyi yoktu. Tanıdıkları tek ülke buydu. Ne var ki, boğazlarına çok uzaklarda kalan bir sebebin ağrısı düğümlendi. İn-

giltere için mi savaşacaktı? İçinde ona hayır diyen bir sebep buldu.

Karşılıklı durdular; aralarında kalan hava sessiz ve bulanıktı.

Evet. O anın sessizliğinde Famie ve Tam bir sebep bulmuşlardı. İngiltere uğruna neden ölmemesi gerektiğini biliyorlardı. "Ama bu Britanya," dedi Tam. "Savaşmamız gerekiyor."

Bu sebeplerden son derece emindiler. Fakat hiç şüphe yok ki, o Glasgow akşamında, yardımlarına gelen birkaç sözün daha etkisiyle, ne şarkılarının, ne rüyalarının, ne de İrlandalı çocukların yağmuru bu üzgün pencereden uzaklaştıracağını biliyorlardı.

"Savaşmamız gerekiyor."

Ve savaştı da.

Yıllar sonra, 1940'larda, Famie'nin son hastalığını geçirdiği aylarda, mutfaktaki muslukların damlayışıyla Tam'ın gözlerindeki bakışı hatırlayacak ve Alman bombardıman uçakları Clydebank'e doğru ilerleyecek bir rota ararken, Dublin'deki İrlandalılarının ışıklarını yakmasını asla affetmeyecekti. Tam'ın parıldayan gözlerini, şaşkınlığını, babalarını düşünmesini, hardal gazı yüzünden yanan gözlerindeki acıyı hatırlıyordu. İrlandalıların ateşini hiçbir zaman affetmeyecekti. Zaten zamanı da olmadı. Tanrı onu korudu, İrlandalıların hepsinden nefret ederek azizlerine ulaştı.

Erkekler uzaktayken, Famie, Govan kadınlarına çok iyi arkadaşlık etti. Savaş bir bakıma onun kişiliğini değiştirmişti. Nereden geldiği bilinmeyen, nereden geldiğini hiçbirimizin bilmediği bir güç kazanmıştı. Bakışları bile değişmişti; sesi sertleşmiş, yüzü şefkatli bir sabırsızlıkla

olgunlaşmış ve uzun saçları bir topuzla toplanmıştı. Dünyaya ve onun getirdiği dertlerle karşılaşmaya hazırdı.

Bawn ailesinin halk için evler yapma konusundaki takıntısı aslında Famie'yle başlıyordu. Her şeyi o başlatmıştı. Saflığı ve genel olarak kederli havası onu bu konudan asla uzak tutmamıştı. Hayatının asıl meselesi haline gelmişti bu. O kısa yıllarda kaydettiği başarılar, bizi azarlamak, olanları durmadan hatırlatmak için zamanın içinden döne döne bu güne gelmişti. Ben nasıl Hugh'unkilerle yaşadıysam ve her zaman da yaşayacaksam, Hugh da Famie'nin ideallerinin gölgesinde yaşayacaktı.

Famie, 1915'te komşularına yakınlaşmıştı. Sadece Grace Caddesi'nde değil, çevredeki başka mahallelerde de iyi tanınıyordu. Çamaşırhane için bir vardiya listesi hazırlamıştı -kadınlar bu şekilde tanımıştı onu-, sonra ütü işini ve çocukların bakımını kendi üzerine almış, böylece annelerin daha fazla saat çalışabilmelerini sağlamıştı. Hugh ve kendisi için çok az parası vardı. Fakat bunu fazla dert ediyor gibi görünmüyordu. Kendi zihninde çok daha kötü yerlerde olmuştu.

Birçok şeyin üzerine bir sağduyu örtüsü sermişti. Fakat insanların hâlâ hatırladığı Effie Bawn'ı yaratan asıl şey, tahliyelerdi.

Effie. Bu onun halk arasındaki adı haline gelmişti.

Bundan önce siyasetle hiç ilgilenmemişti. Siyasetçileri hiçbir zaman dinlememişti. Sadece azizleri dinlerdi. Fakat kira direnişleri, hiddetle sıkılmış küçük yumruklarıyla onu dünyanın önüne çıkarmıştı. Yumrukları küçük, fakat sesi sağlamdı; bir zamanlar Ayrshire rahiplerinin suçlanması sırasında ona yardımcı olan enerjiyi içinde tutmuştu, ancak bu kez sözler değişikti. Şimdi, Britanya İn-

gilizcesi'ni Glasgow aksanıyla, Ayrshire'da kullandığından çok daha az İskoçça kelime kullanarak, ama bunun yanı sıra bizim altmış yıl sonra Saltcoats'ta onun hiç göremeyeceği bir okulda karşılaşacağımız İskoç zihin aksanıyla konuşuyordu.

Famie'nin günlerinde serbest piyasa kötü bir hükümdardı. Bina sahipleri acımasız ve görünmezdiler, süslü anonim şirketlerinin, St. Enoch Meydanı'ndaki şatafatlı pencerelerin arkasına saklanır, oradan kenar mahallelerin kan emicileri olarak hükmederlerdi. Mal sahiplerinin basit bir savaşı vardı. Uğruna savaştıkları tek şey, kiraydı. İnsanların verebileceğinden çok daha fazla kira istiyorlardı.

Famie, Grace Caddesi'ndeki evinin ön penceresinden 1915'te yapılan ilk tahliyeleri dehşet içinde ve giderek artan bir öfkeyle izlemişti.

"Bu inanılmaz bir şey."

Fransa'da ölen erkeklerin haberleri ve Glasgow'da kalıp onların yardımına toplar ve gemiler göndermek için son sürat çalışanlar. Kurşunlar, bombalar.

İnanılmazdı.

Siperlerde ölen babalar ve onların sokağa atılan karıları, çocukları. Famie, Glasgow'daki evinin pencerelerinden dışarı bakarken kederliydi. Orada dururken, kendi pencerelerinde kederlenerek iki yana sallanan kadınlar gördü. Binaların merdivenlerinde ayakta duran, ağızlarını kapatan, aşağıda işlerini yapan icra memurlarını izleyen kadınlar. Famie diğer kadınları, onlar da Famie'yi gördü. Evlerden evlere buluştu gözleri. Yolun başında oturan Mary Barbour onları örgütlemeye gönüllüydü. Famie de ona katıldı. Beraberce Govan'ın kadınlarını ve

diğer bölgelerdeki kadınları, bir cemiyet altında topladılar. Hiç kimsenin kirasını ödememesi gerektiğinde karar kıldılar.

Savaş meydanları meçhul topraklardı; acıyla, yitik bedenlerle doluydu. Yapılacak tek şey yere sağlam basmaktı. Kadınların heyecanı duman gibi yükseldi ve sanki bir yerlerde silah seslerini duyabileceklermiş gibi, sanki utançlarından ağlayan kocalarını resmedebileceklermiş gibi siyasi gerçeğin havasıyla birleşti.

Kira direnişleri başladı. Hayat artık eskisi gibi olmayacaktı. Ne kadınlar için, ne de kucaklarındaki bebekler için. Mary Barbour'ın yüreğinden, toplumsal değişimden çıkanlar iliklere varan bir gelişime yol verecek ve İskoçya değişimin, sosyalist liderlerin ve gelecek mutluluğun efsanesi haline gelecekti. Bu umut yüzyılı kanımızda baki kalacaktı. Onları karıştırıp, geri püskürtecektik. Fakat Effie Bawn, ilk adımı atanlardan biriydi. Ailesi de her zaman evlerle uğraşacaktı.

"Buradan Ayrılmayacağız," diyordu pankartlar.

Bir çoğu Efiie'nin 11 numaradaki mutfağında yazılmıştı.

Toplantılara gelen kadınlar, en fakirlerden değildi. İyi onarılmış giysileri, etekleri ve potinleri vardı. Direniş başlar başlamaz, Kelvinside'ın koruluk bölgelerinden kadınlar, William Morris kitaplarıyla dolu ağır çantalarıyla Govan'a geldiler. Aynı zamanda Bağımsız İşçi Partisi'nin broşürlerini de taşıyorlardı. Çorba için bira jambon. Bir kutu şekerli galeta.

O şekerli galeta kutuları Hugh'a kalmıştı. Annick Suları'ndaki evde, ara odadaki bir rafın üzerinde duruyorlardı. Çoğu 1909'daki ilk İmparatorluk Sergisi'nden sol-

gun manzara resimleriyle süslenmişti. Fakat bazıları daha geç dönemden kalmaydı: 1938. Öyle güzellerdi ki; Mühendislik Sarayı, Sanayi Sarayı, Bahçe Kulübü, Hakimiyet Çadırı. Rafa yığılmışlardı. Hugh içlerini sigorta poliçeleriyle doldurmuştu.

Böylece kadınlar Grace Caddesi'ne gelecekti...

"Bu aşağılık mülk sahiplerinin yaptığı şey tam bir rezalet. Nasıl ve ne zaman olursa olsun, onların yenildiğini göreceğiz."

Bazı günler kadınlar kucaklarında bebekleriyle Burgh Hükümet Sarayı'na giderlerdi. Belediye binalarına. Her yer ağaç reçinesi kokardı. Öfkeli kiracılar kalabalığı, tahliye emri çıkmadan önce ayaklanacaktı.

"Neden kiranızı ödemiyorsunuz?"

"Kocam cephede. Param yok. Bebeğim hasta. Hiçbir şeyim yok."

"Ya üç hafta içinde ödeyin, ya da çıkın."

Bazen de, "Çarşambaya kadar ödeyin, ya da binaları boşaltın," derlerdi.

Govan, Patrick ve Wilton caddelerinin kadınları tırabzanlara tutunup sinir krizi geçirirlerdi. Kadınlar bağırıp çağırıp çocuklarını yetkililere doğru sallardı.

O, artık Effie olmuştu. Kadınlar ona böyle hitap etmek istiyordu.

Bir nöbet sistemi başlattı. Çıkarılma ihtimali olan bütün kiracıların pencerelerine pankartlar yapıştırdılar. Her blokta kadınlar sırayla caddeyi gözetliyordu. Ellerinde bir çanla ayakta duruyorlardı. Bir icra memuru görünür görünmez alarm çanı direnişçilerin duaya çağrısını duyuruyordu. Sonra binaların her tarafından kadınlar aşağıya iniyordu...

"Bazıları eğer bir şeyler pişiriyorken çan sesini duyduysa, un içinde, çamaşır yıkarken duyduysa sırılsıklam geliyordu," diye yazmıştı Effie'nin arkadaşı, Helen Crawfurd.

Ellerine geçirebildikleri silahı kapıp çıkıyorlardı. Helen, icra memurunun, adalet için ayaklanan, tahta kaşıklarını sallayarak üzerlerinde önlükleriyle acımasızca kendisini kovalayan ayak takımından canını kurtarabilmek için nasıl kaçtığını yazmıştı. Bazen mühendisler ve işçiler kapkara yüzleriyle tersanelerden çıkıp gelirlerdi. Bayan Barbour'un, Helen Crawfurd'un ya da Effie Bawn'ın ani emirleri doğrultusunda suçluluk duygusu içinde dışarı çıkarlardı. Bu hoş kalabalık caddenin aşağısına doğru rap rap yürürken, Glasgow'daki hiçbir icra memuru, elindeki mahkeme kararına rağmen orada oyalanamazdı. Kira direnişi, dökme demir bir kapı gibi dimdikti.

Hugh iki yaşını daha yeni doldurmuştu. Ama renkler hâlâ duruyordu. Sesler de. Kira direnişçilerinin George Meydanı'na yürüdükleri o gün.

O da orada, Effie Bawn'ın kollarındaydı, bazen annesinin elinden, parmağındaki büyük altın sarısı halkadan tutup kendi kendine de yürüyordu. Sabah hava çok sertti. Glasgow'un kirli suları o gün gökyüzünün bütün yağını ve kirini taşıyordu. Her yer sisle kaplıydı. Clyde nehri yükselmiş, Green çamur içindeydi. Sırtlarındaki buz tabakasıyla sonbahar yaprakları halk parklarına döne döne iniyor, heykellerin üzerinde asılı duruyordu.

Çürümüş yapraklar, demir giysilerinin içindeki büyük adamların ayakları dibinde savruluyordu.

Tüm evlerde bir sessizlik vardı, lambalar kancalarının ucunda sallanmaya başladığında büyük kalabalıklar şar-

kılarını söyleyerek belirmeye başladılar. Sabah sisi pis kokuların arasında dönendi, sonra açıldı, caddeler ortaya çıktı ve ayak seslerinin gürültüsü daha da arttı. Yolun baş tarafından davul ritimiyle uygun adım yürümeye başladılar. Onların ayak seslerinden çitler zangırdadı. Gladstona ve St. George'un heykelleri için kötü bir gündü, fakat sel gibi akıp gelen Glasgow kadınları için değil...

Güneş şemsiyelerinin karmaşası, ya da havaya karşı açık duran yüzler.

Sel gibi geldiler. Binlercesi, dirsek dirseğe.

"Ben de oradaydım," derdi Hugh. "Sesleri de duydum."

Pankartlar herkes görsün diye kaldırılmıştı. Yürüyüş alayı St. Enoch hisarının arasından geçerken, aldırmaz saatleriyle süslü binaların cephelerini fırçalayan yaygara yükseldi ve Buchanan Caddesi'ne doğru ilerledi. Şimdi binlerce kadın bağırıyordu, bütün tramvaylar raylarının üstünde durmuştu, onlara tezahürat ediyor, var güçleriyle haykırıyorlardı, Campsie tepelerinden rüzgâr geliyor, caddeleri boğuyordu, sarhoş adamlar yol kenarlarından kahkahalar atıyor, kadınların gösterisine tezahürat ediyorlardı.

Evet, konut müdürleri Kraliyet Borsa Binası'ndaki balkonlarından aşağıya sarkmış, hiçbir şey düşünmüyorlardı. Hiçbir şey düşünmüyorlardı.

Saatçi dükkânları ve kuyumcular yağma korkusuyla kepeklerini indirmişlerdi.

Binaların tepelerinden, "Hayır, hayır, hayır!" diye bağırarak yılan gibi kıvrılan bir kalabalık görülüyordu.

Hugh, George meydanındaki kadınların kürk yakalarını ve siyah eldivenlerini, o günün sakin gülümseyişlerini, postane binasının tepesindeki metalik parıltıyı hatır-

lıyordu. Effie pankartın bir tarafından tutuyordu: VAHŞİ MÜLK SAHİPLERİNE KARŞI SAVAŞIYORUZ. Evlerde yazılıp boyanan başka pankartlar da vardı. İNSANLARIN ARZUSU ADALETTİR. Bayan Ferguson'un Partick'ten gelen grubu, insanlara rozetlerle ve broşürler dağıtıyordu.

KOCALARIMIZ, OĞULLARIMIZ VE KARDEŞLERİMİZ ALMANYALI PRUSYALILARA KARŞI SAVAŞIYOR. BİZ DE PARTICK'İN PRUSYALILARINA KARŞI SAVAŞIYORUZ. TEK ALTERNATİF: BELEDİYE KONUTLARI.

Netta Laurie, zamanın önemli karakterlerinden biriydi. Effie'nin pankartının diğer tarafından tutuyordu. Pipo içerdi, parlak kızıl saçları vardı, bir çeyrek şişe viskiyi giysisinin içine saklamıştı. Gelecek yıllarda ülkenin içkiyle mücadele derneklerini gezecekti. Kişisel kefaretinin hikâyesini anlatacaktı onlara ve Effie Bawn'ın, Aziz John Ogilvie'den sonra Glasgow'da yaşayan en iyi insan olduğunu söyleyecekti. Fakat ıslah olmuş bir kadın olmadan önce, yeni bir reform, yeni bir iyilik için Barlinne hapishanesinde elbiselerini yıkayacaktı. Bir yığın insanı ayaklanmaya kışkırttığı Leuchars İstasyonu'nun yakılmasına yardım ettiği söylendi.

Netta, küçük Hugh'u kucağında tutuyordu. Hugh'un annesi bir kamyonun üstüne çıktı. Kalabalıklara söyleyeceği sözler vardı ve emindi onlardan. Ama tanrı biliyor ya, tir tir titriyordu.

"Biliyoruz ki, Tanrı'nın kanunları burada bizden yana," dedi, "biliyoruz ki, adalet bizlerin olacak ve zararı yalnızca onu görmezden gelerek kâr sağlamaya çalışanların olacak." Kadınların yüzleri ona çevrilmişti.

"Erkeğim şu anda Belçika cephesinde. Tanrı onu korusun. Tanrı hepsini korusun, onları tekrar görebilirsek

tabii. Fakat hangi ülke erkekleri savaşa gönderip, kadınları ve bebeleri sokağa atar ki? Askerler ülkeleri için savaşıyor, simsarlar mobilyalarını istiyor. Glasgow'un kadınları, size söylediklerim çok açık. Bu yüksek kiraları ödemeyeceğiz. Vahşi mal sahiplerine cevap bile vermeyeceğiz. Evlerimizden çıkmayacağız. Biliyoruz ki, adalet bizim olacak, ucuz kira ödeyeceğiz, çalışacağız, erkeklerimiz de çalışacak. Bu evler, açlık çekmeyi bir tarafa bırakın, yaşanacak durumda bile değil; bir de fazladan kira istiyorlar. Gurur duyulacak bir halkımız var ve bir gün gelecek, gurur duyulacak evlerimiz de olacak. Bir gün, içinde yaşayıp içinde öleceğimiz odalarımız olacak. Ama bu arada, evlerden çıkmıyoruz. Tanrı hepimizi korusun."

Gazete onun sözlerini kelimesi kelimesine aktarıyordu. Kamyonun üzerindeki Effie. Kalabalıklar, onun Ayrshire'a özgü aksanından bir şeyler duydular, gözlerindeki yaşları gördüler. Bazıları ellerindeki dantel mendilleri salladı ve onun konuştuğu taraftaki kalabalığı susturmaya çalıştılar. Ve onu hatırladılar. Ölünecek bir oda. Daha önce çok fazla insan bunu söylememişti. Fakat bizim Famie'nin sözleri yüreklerine işledi, o kamyondan aşağı inerken bir gürültü koptu, kadınların kükreyişi gökleri hayrete düşürdü. Hugh duyduğu sözlerin anlamından habersizdi. Fakat postanenin çatısını fark ettiğini söylüyordu. Elmaslarla dolu bir tepsi gibi, dünya için ışıldıyordu.

Lloyd George o gün mesajı aldı. Kira Sınırlama Belgesi de kitap ayracı olarak kullanılmıyordu artık. Lloyd George'a hakkında konuşmasını sağlayacak bir şeyler verdiğini söylemek Famie'nin hoşuna gitmişti. Ona bir konu vermişlerdi: İskan. Fakat Famie, Lloyd George'u şu yönden seviyordu; onun da bir şeye ihtiyacı vardı. Govan ka-

dınları ona bir konu vermişti, onun yaralı zihninin ötesinde bir konu. Lloyd George'a hep gülerdi. Fakat bir Londra gazetesinden kestiği bir kupür taşıyordu cüzdanında. Wolverhampton'da yapılan konuşmadan bir alıntı yapmışlardı.

"Görevimiz ne?" diyordu. "Britanya'yı kahramanların yaşamasına uygun bir vatan haline getirmek. İlk mesele bu. Bununla baş etmenin bir yolu, elbette, iskan durumlarıyla baş etmek. Kenar mahalleler, bu savaşı kazanan insanlar ve onların çocukları için hiç uygun değil."

Famie, Glasgow'un encümen üyesi oldu. 1918'den sonra gazetelerde okudukları kendi konuşmalarıydı. İşçi Partisi'nin kurucularındandı. Arkadaşlarıyla, bağımsızlarla birlikte hareket etmek istemedi ve kendine komünist dememeyi seçti. "İşçi Partisi yolu gösterecek," dedi. "Sosyalist bir ülkede yaşıyoruz ve bu hiçbir zaman değişmeyecek." O zamandan sonra Effie durmadan çalıştı; günlerce, gecelerce kendini Sağlık ve İskan meselelerine verdi.

"İnsanlara temiz hava verin..."

Söylediği buydu.

"Temiz hava. Pencereler. Bahçeler. Temiz yataklar."

Famie, Temizlik Hareketi'nin Emmeline Pankhurst'ü haline geldi: Kendisi 'Lady Günışığı'ydı. Yeni kooperatif evleri cennetten bir parça olacaktı. Aydınlık, tertemiz, çürümeden uzak. Beyaz tarlalar, tertemiz hava...

Onları buna inandırdı.

Temiz hava. Tek hareket: tertemiz düşüncelerimiz ve uzuvlarımız. Tanrının soluğu, bulutlardan dökülen arınmış bir nefes, ağaçların arasında esen rüzgârlar, mahallelerin üstünde gezinen ve Clyde'a tırmanan serin bir rüzgâr, uyuyan insanlarının kalplerini, ciğerlerini okşayan hava.

Thomas, Ypres'de ölmüştü, işte bu kadar. Bir gaz saldırısı sırasında son nefesini verdiğini söylediler. Famie'ye göre, Aziz Finbar gününde ölmüştü. Bir İngiliz'den mektup gelmişti. Tommy'nin güvercinlerle uğraştığını söylüyordu. Kaçmaya çalıştığı için icabına bakılmıştı. Sırtından vurmuşlardı. Bu özgürlüktü. Tommy iyi bir insandı. Son iyi adamlardan biriydi...

"Çok hoş bir insansın sanırım, onun anlattıklarına bakılırsa. Birlikte kâğıt oynardık. Sanırım gerçekleri duymayı tercih edersin. Bazı insanlar gerçekleri de ister."

Sırtından vurmuşlardı. Bütün erkekler hastaydı. Tommy iyi bir insandı. İçkiye ihtiyacı vardı. Zavallı Tommy Bawn. Güvercinlerini aldılar.

Thomas, Famie'ye bir not yazmıştı. Hiçbir zaman yollamadı. Fakat İngiltereli adam bir çantanın içinde, askeri bir zarfla mektubu Govan'a gönderdi.

Kısa bir kurşunkalem, bir Aziz Christopher madalyonu. Thomas'ın notu hiçbir şeye sarılmamıştı; bir penilik siyah posta pulu boyutundaydı.

> Sevgili Famie Semple,
>
> Buranın Dalry'deki inek pazarına benzemediğini söylemeliyim. Fazla şaka yapamam, kâğıt çok küçük. Seni ve bebeğimizi gerçekten çok özledim. Endişelenmediğini ve her şeyin yolunda olduğunu umarım. Biliyorsun, seni seviyorum. Burada geçirdiğim gecelerde sadece bizi düşünüyorum. Bir gün ikimiz yine baş başa kalacağız. Herhalde Glasgow'da havalar güzeldir. Beni düşün. Burada bir aşağı bir yukarı uçuşup duran güvercin yavruları var. Korkunç bir şamata. Kurşun seslerinden daha beter.
>
> Denizler duruldugunda görüşmek üzere, aşkım.
>
> Sevgiler, Tam.

Büyükbabam Hugh, dört yaşından itibaren sosyalist pazar okullarına devam etmeye başladı. Orayı çok seviyordu. Bütün şarkıları öğrendiği yerdi orası. Pearce Enstitüsü'ndeki tozlu bir odada çocuklar daire şeklinde oturuyorlar, tahtaların üstünde resim çiziyorlardı. Kepli genç adamlar gelip Rusya'daki hayat hakkında konuşuyor ya da onlara sakallı adamların resimlerini gösteriyorlardı.

Gün ışığı döşeme tahtalarına yayılırdı. Köşedeki eski piyano çatırdardı. Ilık limonata içerlerdi.

Dokumacıların ve şehitlerin resimleri metal levhalarda asılıydı. Geçmiş, kanıt altında tutuluyordu. Fakat Hugh'un sevdiği dünya, gelecek dünyaydı. Makinelerin ve dev motorların olduğu bir İskoçya. Yıllar sonra ona, artık onun da sakalı vardı, en sevdiği sesin ne olduğunu sordum. Bir konuşma ya da Shelly'nin bir şiiri değildi. Ekmek pişiren karısının sesi de değildi. Sevdiği ses, metalin metale çarptığında çıkan sesti.

Söylediği buydu: Çekiç sesi.

Bunun Hugh'a çok erken yaşlarından miras kaldığından eminim. Geceleri uyumadan önce duyardı, sabah uyanınca duyardı. Çocukluğu sanayileşme sürecini izlemekle geçmişti. Olayların işleyişini bilmesi gerekiyordu.

Şeker ve çay imparatorluğuna ısınmıştı.

"Ne kadarını stokta muhafaza edebiliyorlar?" diye sorardı.

On bir yaşındayken, Bellahouston Parkı'ndaki su sistemlerini inceledi. Okuldan önce bahçıvanları izledi. Bütün gördüklerini not aldı. Suyu inceledi: değişik zamanlarda baktı. Onlara sistemin yavaş olduğunu söylemek için bir mektup yazdı.

Kafası terk edilmiş kanallar ve yeni su depolarıyla doluydu. İnşaat için ayırdıkları yeri zihninde canlandırmaya çalıştı. Binlerce tonu taşıyacak bilyeli yatakların hayalini kurdu. Sonra numune istemek üzere John Brown's'a gitti.

"Bir haftada ne kadar kullanıyorsunuz?" diye sordu. Sonra defterini ve kalemini çıkardı.

Ona bir avuç verdiler ve güle güle dediler.

Çeliğini bir futbol çorabının içinde taşıdı. Fakat diğer çocuklarla oynamıyordu; ne misket ne de başka bir şey. Çorabını bir kütüphaneye taşıdı. Sonra bir köşede oturup köprüler hakkında bir şeyler öğrendi.

Hugh'un Glasgow'u, tren istasyonlarından, halı fabrikalarından oluşan bir cennetti. Yükselen duman. Cam altındaki insanlar. Trenlerin, fabrikaların kapıları Possil'in atölyelerinde yeni imal edilmiş menteşeler üzerinde hareket ediyordu. İnsanlar ana caddenin arkasındaki dükkânları aramakla meşguldüler; başka insanların saatleriyle dolu olan rehin dükkânlarını, en iyi pazar kıyafeti, onun hemen yanında turtalardan, keklerden ve yumurtalardan oluşan bir piramit. Yıllar bu cam vitrinli dükkânlardan hızla gelip geçti. Çocuklar büyüdü. Moda değişti. Ama Glasgow'da bazı şeyler hâlâ aynıydı; bir adam vitrine doğru eğilir, camın üzerine ekşi ekşi solur, gözleri bezelye yeşili bir tekneye dalıp gider, kendisi cennete giderdi.

Hugh ve annesi Lommond Gölü'nün kıyılarında dolaşarak, Tanrı nimeti temiz havanın tadını çıkararak ve o zamanın ılımlı konuşmacılarını dinleyerek haftalar geçirdiler. Hugh sosyalist limonatasının tadını, her şeyin ötesindeki çayın bilgeliğini hatırlıyordu. Çocuklar bağıra

çağıra şarkı söyler, parmaklarıyla gölün kıyısındaki sulara ve taşlara dokunarak oynarlardı; şakrakkuşlarının sesi, balıkların neden olduğu dalgacıklar ve hem üzerinde oynaması hem de uzanması çok güzel olan uzun çimenler. Bu resimler hâlâ zihnindeydi.

Dunoon'un sığlıklarındaki kahverengi eğreltiotlarını biçen bir adam. Işık arkasından vuruyordu. Dalgalar dizlerine kadar geliyordu. Çocuklar şarkı söylüyordu. Adam güneşin sarısında elinde şişesiyle siyah bir lekeydi.

"Şarap aldatmacadır. Sert içkiler heyecan verir!"

Bakımlı çocukların gümüş düğmeleri gölün karşı tarafında parıldıyordu.

"Şarap aldatmacadır. Sert içkiler heyecan verir!"

Famie, şık başlıklı annelere, "Çalışan insanlara karşı görevlerimizi unutmayalım. Dünyanın ağzına içki koymayan insanları, onların yardımına koşun. Söz vermekte şeref ve onurdan başka hiçbir şey yoktur. Çocuklar! Unutmayın: 'Bir gece neler getirmez ki?'" dedi.

Hugh'un arkadaşları büyük bir sevgiyle şarkıyı söylemeye başladı. Bazen elinde şişesiyle çok uzakta olmayan bir adam onları görür, elini gözlerinin üzerine koyar, tırpanını yere bırakır, merakla bakardı. Parıldayan düğmelere.

Hugh her zaman büyüme sürecine hız kazandırmıştı. Yükseklerdeki mezarlıklara tek başına çıktığı günlerde. Nekropolis'in barok mezarları arasında Lenin ve Marx'la birlikte yürürken. Güneş, Denninstoun ufkunda daha tam yükselmemişken, küçük Hugh bir çanta dolusu kitapla birlikte gelecek düşünceleriyle baş başa orada otururdu. Edgar Rice Burroughs'un hikâyelerine güler, Jack London'ın şatafatla anlattıklarına bir mana veremezdi.

Buradan bakınca, Hugh geride kalan ölü tüccarların dünyaya neler sağladığını görebiliyordu. Caddelere ve binalara yukarıdan bakabiliyordu. Nehri, Hindistan'a ya da New York'a gitmek için hazırlanan gemileri düşünebiliyordu.

Büyükbabam kendi sesini yaşayanların arasında buldu. Onun için tüm zamanların kahramanı, sağlık ve iskan bakanı John Wheatley'di. Hugh bir yerden Wheatley'in resmini kesmişti; geniş bir kürsüde oturuyordu, saçları yağlı, elleri birbirine kenetlenmişti. Sosyalist çıkartma defterine yapıştırmıştı onu. Bay Wheatley'in yeni Glasgow kır evleri konusundaki fikri kadar güzel bir şey yoktu. Hugh zihninde evlerin resmini çiziyordu. Glasgow kır evleri. Diğer çocuklar hayal güçlerini Buck Rogers ve Uzay'la aydınlatmaya çalışırlarken, Hugh kendi arka bahçesinin, iyi yağlanmış motorların, yeşil kemerlerin, modern evlerin, iplerde sallanan beyaz çamaşırların resimleriyle uğraşıyordu.

Bu gelecekti. Mr. Wheatly'in insanlık için planları vardı. İnsanların nasıl yaşayabileceğini biliyordu. Farnie'nin kabilesindendi, İskoçtu, Katolikti ve gelişme duygusuyla doluydu; yaşadığı kederden, açlık hikâyesinden, pislikten ve kayıplardan çıkıp gelen bir duyguydu bu. Hugh, St. Mungo Akademisi'ne gitti. Ülkenin kuzeyinde de Wheatley'in yeni ev projeleri yükselmeye başladı.

Hugh, John MacLean'ı kendine baba yaptı. Ajitatör, mahkum, yeni Sovyetler Birliği'nin ilk konsolosu MacLean, iktisat dersleri veriyordu. Hugh babasının ölümünü düşünüyordu ve her gün konuşabileceği bir baba istiyordu, fakat Alman ordusu hepsini alıp götürmüştü. Hugh bu konferanslardan bazılarına katıldı. Çıkartma defteri,

kalemleri, *Forward!* ve *The Builder* dergilerinin kopyalarıyla öne yakın yerlere oturur, babası John MacLean'a bakar ve paltosunu çıkarırken ona yardım edebilmeyi arzulardı. 'Haklı eller', 'üretim araçları': MacLean parmağını havada sallayıp dururdu. Hugh, kâğıtları ve şaşkın gözleriyle otururdu. Sadece on yaşındaydı.

"İrlandalılar şu anda bizim halkımızın bir parçası. Ve bu noktada Bay Engels ve Bay Carlyle'la uyuşmamamız gerekiyor. Onlar tarihin güçleri olgunlaşmadan önce yazmışlardı. Eskilerin sözlerini dinleyin şimdi."

MacLean bir kitap açardı. Suratı kararırdı. Okumaya başlardı. "'Buharlı bir geminin güvertesine sığırlar gibi doldurulup dört peniye göç eden bu İrlandalılar her deliğe giriyorlar. En kötü konutlar bile onlar için yeterince iyi; kıyafetleri, tek bir iplikleri bile sağlam kaldığı sürece çok az sorun çıkarıyor; pabuç nedir bilmiyorlar; yiyecekleri patatesten, yalnızca patatesten ibaret; bu ihtiyaçlarının ötesinde kazandıklarının hepsini içkiye yatırıyorlar. Böyle bir ırk yüksek maaşı ne yapsın ki?'"

MacLean kafasını kaldırıp anlatırdı.

"Fakat bu yazılanlar şu anda bizim halkımız için geçerli değil. İrlandalılar mücadelemizdeki en güçlü silah. Onların çocukları en sıkı müttefiklerimiz. Onlar, kendi sınıflarına boyun eğdiren ekonomik sistemde değişiklik yapacaklar."

Famie bu söylenenleri beğenmeyebilirdi. İrlandalı olan ne varsa zaman içinde uzaklaşmıştı ondan. Fakat Hugh o gün John Maclean'ı dinledi. Bir iki adım ötesindeydi. Sabunun kokusunu duyabiliyordu. John MacLean'den gelen sabun kokusunu duyabiliyordu. Keşke John Maclean benim babam olsaydı, diye düşündü.

1920'lerin sonlarına doğru Hugh, siyasi kahramanlarının ötesinde bir yere ulaştı, annesinin ve babasının önüne geçti. Yeterince okumuştu. Şehirler inşa etmek istiyordu; bildiklerine anıtlar dikmek istiyordu.

Tuğlalar, betonlar, çelik çerçeveler, tavan döşemeleri hakkında konuşuyordu. Hatta o zaman bile bağlantıları vardı. İnsanlar onu iyi bir genç adam olarak tanıyorlardı; iyi insanlardan gelen bir insan. Fakat ofis işi istemiyordu. Seçimler ve konuşmalar istemiyordu. O zamanlar değil. Ticaret öğrenmek istiyordu; inşaat devriminde bir tuzu olsun istiyordu. İlk kariyerini inşaat alanlarında para kazanarak elde etti. El emeği işler yaptı, tuğla dizici olarak, tesisatçı yardımcısı olarak çalıştı; eve dönerken tramvayda problemlerle, fiyatlarla ve kayıplarla ilgili gizli notlar alıyordu.

Gün solup giderken kendi benliğini tanımlıyordu.

Kendisini öncü bir doktor, fakirlere yardım eden çağın kahramanı olarak görüyor ve kirli suları içip kendi hasta bedenine çareler bulmaya çalışıyordu. Alacakaranlık saatlerinde, dâhi bir kâşif gibi haritalara, mukavemet ve düzlemlere dalıyordu. Bir sabah yatağından kalkacak, potinlerini giyecek, Kuzey Kutbu'nu bulacaktı. On yıl boyunca hayaller âlemindeki bir casus olarak çalıştı. Onun zeki olduğunu düşünenler için bir hayal kırıklığı gibi görünüyordu. Fakat çoğunlukla sessizdi. Ne yaptığını çok iyi biliyordu.

Alüminyumdan, kontrplaktan, asbestten, plastikten bahsediyordu.

Bir şantiye ustası, bir arabulucu oldu.

Tüccarlar Hugh'u her zaman sevmişti. Ne var ki hiç içki içmiyordu. Her şeyi özümsüyor, hiçbir şeyi unutmuyor

ve mutfak masasında oturup çok sıkı çalışıyordu. Tuhaftır, kendisi hakkında hiçbir şey söylemiyor, ama sorular soruyordu ve adamların cevaplarının çok daha geniş projelere, belirsiz durumlara varacağını ve dürüst ilkelerinden uzaklaştıklarını hissetmelerine neden oluyordu. Bir cuma gecesi barda bir bardak limonata içiyordu. Diğer adamlara birer bira ısmarlıyordu, sonra oradan ayrılıyor, çay demleyip annesiyle birlikte içmek üzere Govan'a dönüyordu. Annesine planlarını gösteriyordu. Bir gün bütün işlerin sorumlusu olarak ortaya çıktı. O zaman kimsecikler bu duruma şaşırmadı.

Hugh'un düşmanları -ve hatta arkadaşları-, onun konuşma tarzına her zaman gülerlerdi. Bazı kelimeler üzerinde ısrarla duruyordu. Bu kelimelerin bazıları onun lakapları haline geldi. Kabahatli Bawn. Çürüme. Gelişmeci. Plan Yapıcı. Bay İskan.

Sınıflarında oturan Glasgow'lu çocuklar bile öğrenmişti bu lakapları. Govan'lı Hugh Bawn. Bay İskan. Bu şehri tırnaklarıyla inşa eden adam.

1938'de Hugh, İnşaat Mukavelеleri ve Malzemeleri Şirket Danışmanı oldu. Komitelerde, muhtıraların sessiz kralları gibi oturuyordu. İskan bakanlığının faturalarını dikkatle gözlüyordu. Küçük ayrıntıların ve yüksek ideallerin profesörü, paranın satın alabileceği evler istiyordu.

Daha azı için daha da fazlası gerekiyordu. Bütün bunlar için gereken paranın halkın cüzdanından çıkması şarttı. Gençlik kibriyle İskan Müdürü'ne baskı yaptı. Savaştan hemen önce, genç Hughie Bawn, yakışıklı ve ekose kravatıyla çok hızlıydı.

Garrowhill'deki yeni hususi ev yapılanmaları konusunda çok hevesli olan, ılımlı ve muhafazakâr bir encü-

men üyesi vardı. Bu adam mülkiyeti kişi üzerinde olan evlerin şöyle olacağını söylüyordu:

"...komünizm ve faşizmin yayılmasını önleyecek."

Bu sonuç sözlerini bir broşürden okumuştu. Trongate Rooms'ta havasız bir gündü.

"...sosyal aydınlanma ve bireysel özgürlüğün sağlam temeli üzerinde demokrasiyi tesis edecek," diyordu.

Komite odası sıcaktı. Hugh Bawn ayağa kalktı. Gözlük kabının içinden küçük bir parça kâğıt çıkardı. Çok açık konuştu. Çok sinirliydi.

"Attığınız bu sıkıcı nutuk için teşekkürler, Bay Argyll. Bay Hitler'i uzak tutmak için harcadığınız çabaya teşekkür edebiliriz, ayrıca Bay Stalin'in de ondan iyi olmadığı konusunda verdiğiniz bilgiye de güveneceğiz. Sizin gibi zevkine düşkün bir adamı ve tabii, iş pazarlığa geldiğinde, demokrasinin en yüksek standartlarını destekleyen birini takdir etmek bizim işimize yarayabilir. Bütün bunlar bir tarafa, merak ediyorum, acaba çıktığınız son seyahat için talep ettiğiniz masraf miktarıyla ilgili birkaç soru sorabilir miyim..."

Hugh, Rothesay'a giden teknede Margaret'le tanıştı. İş gezisiydi. *Glenn Sannox* adlı teknede Clyde Körfezi'ne girdiler; suda bir yunus gördüler. Oradaki rüzgârın kendine has bir hayatı vardı. Fakat yumuşak, çok yumuşak esiyordu.

Rothesay'da deniz suyuyla dolu bir yüzme havuzu vardı.

Kalabalık oraya gitti. O kollar, bacaklar, gülen yüzler, tatil çorbasının içinde karaya vuran neşe. Margaret en şık kostümü giymişti; mavi, pembe renkte, kısa, fırfırlı bir etek giymiş, çiçeklerden yapılma bir kemer takmıştı. Havuzun sığ kısmındaki, daktilo bölümünden boneli kızlar ikili gruplar haline caz dansı yapıyorlardı.

Yıl 1939'du.

Hugh seyircilerin arasında oturmuş, gazete okuyordu. Margaret ilk önce kendisinin onu gördüğünü söylüyor. Gazetenin üzerinden görünen temiz, güzel saçları. Sonra bütün kalabalık Kış Bahçeleri'ndeki varyete gösterisine gitmişti. Eski Glasgow şarkıları. İskoç etekleri giymiş palyaçolar. Kadın gibi giyinmiş erkekler. Alman gibi giyinmiş kadınlar.

Margaret gelip Hugh'un yanına oturdu. "Utangaç bir gülümsemeydi," demişti, sonradan Hugh'a. "Hoş bir gülümsemeydi," demişti Hugh. "Zekâ fışkıran gözler ve eşsiz bir konuşmacı," dedi Margaret. "Eğlenceli bir kızdı," dedi Hugh, "ve kimsede görmediğim en güzel dişlere sahipti." "Ve saf," diye düşündü. "Güzel kokuyor," diye düşündü Margaret. Gizlice dışarı çıkıp gezinti yerinde dolaştılar. Dondurma yediler. "Burası güzel," dedi Margaret. Suyun üzerine ışık düşüyordu. Muir of Ord kasabasının yakınlarındaki bir çiftlikten o gün geldiğini söyledi Margaret. "Bir İskoç," diye düşündü Hugh. İş gezisine daktilo kursundan bir arkadaşıyla gelmişti.

"Soyadın ne, Margaret?"

"Dargan," dedi, "Ballydargan kasabası gibi. Fakat benim akrabalarım hep İskoçya'da yaşamış."

Katolik, diye düşündü Hugh.

"Okula Glasgow'da mı gittin?" diye sordu Margaret.

"St. Mungo'ya gittim," dedi Hugh.

Yeşilden kahverengiye dönen suya bakarak gülümsedi Margaret. Hugh onun konuşma şekline bayılmıştı. Şarkı söylüyordu sanki. Cesurdu. Hugh dudaklarını onun saçlarının arasına gömdü ve parmaklıklara yaslandılar. Anakaranın üzerinde beliren ışıkları görebiliyordu.

"Çok güzel öpüyordu," dedi Margaret. Otellerden gürültüler geliyordu. "Haydi tekneye erken dönelim," dedi Hugh, "güvertede otururuz, biraz da konuşuruz."

İlişkileri böyle başladı.

Margaret annesine çok zeki bir adamla evleneceğini söyledi. Rothesay'dan sonra Hugh onu mektup bombardımanına tuttu. Onu her gün düşündü. Margaret, Muir of Ord'da tırnaklarını kemirdi. Sonra bir gün karar verdi. Duvardan resimlerini indirdi. Bavulunu hazırladı. Trenle Glasgow'a geldi. Şirketten arkadaşı ona bir anahtar verdi.

Famie, Margaret'i sevdi. Singer fabrikasında iş bulmasına yardımcı oldu. Altı ay sonra Margaret ve Hugh, Aziz Andrew Katedrali'nde evlendiler.

Sığırcık kuşlarının oluşturduğu bulutlar yedi köprünün üzerinden hızla geçti.

Margaret farklıydı. Aile fertleri çok kibar insanlardı. Evlerinin her tarafına resimler, mutfak masasının üzerine kır çiçekleri koymayı seviyorlardı. Tabaklar masadan kaldırıldığında babası roman okuyordu. Ailede doktorlar da vardı çiftçiler de; onlar Charles Edward Stuart'ı suyun kenarına kadar takip eden türden insanlardı, dedi Margaret. Bütün şarkıları biliyordu. Kendisini nasıl biliyorsa, şarkıları da öyle biliyordu.

Margaret bir defasında bana Muir of Ord'da geçirdiği son günleri anlatmıştı. Resim defteri ve boyalarıyla dere kenarına iner, süpürgeotlarından oluşan kalın döşeğine oturup köknar ağaçları ve kayalardan aşan suların ötesine, açık alanlara bakardı. Sonra eğilip kulağını toprağa dayardı. "Dinlerdim," derdi. "Yıllarca dinledim." Sonra duyduğu şeyin resmini çizmeye çalışırdı. Tavşanlar ve

kartallar, somon balıkları ve rüzgâr; kendi içinde dolaşan kanın sesi.

Havayı çizerdi. Diğer dünyaları çizerdi, ayakkabıları.

Şehir düşüncesi.

Bunty Cadell resimlerindeki kadınları severdi; beyaz yüzlü, sinirli. Siyah şapkalarını. Bu resimleri posta kartlarında ve baskılarda görmüştü. Pabuçlu, küçük şapkalı ve dik yakalı kadınlar, kilometrelerce uzanan inciler takan kadınlar.

Bir Shambellie buldoğu, bir banyo, bir zenci, saksıda bir çiçek.

Cadell ona yepyeni bir dünya göstermişti. Yeni bir İskoçya'ydı bu. O, renkleri istiyordu. Söyleyebildiği kadarıyla...

Değişim. Değişimi öğrenmek istiyordu.

Babası bir günlük tutardı. O güne ait şeyler doldururdu; Glasgow boksörleri, Londra prensesleri. Maggie bir çeşit özlemle bakardı sayfalara. Bir tanesi gazeteden kesilmiş bir kupürdü. Yazar kadındı, Leydi Constance Emmott; yeni İskoç ressamlardan nefret ediyordu. "Renklerdeki Yeni Bolşevizm" diyordu buna. Halkın görüşüne uygun olmadıklarını söylüyordu. "Kıpkırmızı, bizmut mavisi ve Reckitt mavisi haykıran farslar..."

Maggie o resimleri seviyordu. Onun için her şey demekti onlar. Büyükannemi o kâğıt parçalarıyla birlikte görebiliyorum, tıpkı kendimi kendiminkilerle görebildiğim gibi. O dünyayı bilmek istiyordu. O renklerin içinde yaşamak istiyordu.

Hugh Bawn'la tanıştığında hayat için hazırdı. Margaret dünyanın döndüğü mekânı arıyordu. Yeni kocası hakkında çok az şey biliyordu. Fakat kendini tanıyordu. Modern olmak istiyordu.

Hugh orduya katılamadı. Kulaklarında bir sorun vardı. Savaş bittikten sonrasının planlarını yapıyordu sadece. Karartma gecelerini hesaplar yaparak geçiriyordu. Shettleston'daki dolabı; metal zil kolleksiyonu.

Japonlar Pearl Harbour'ı bombaladıktan bir gün sonra, Grace Yolu'na çağırıldı. Famie ölüyordu.

"Uçaklar ne yapıyor?" diye sordu, Hugh odasına girerken. Yatağındaydı.

"Endişelenme, anne. Şimdi her ülkede uçaklar var. Sirenleri duyarsın."

"Aptal domuzlar, piçler," dedi. Gözleri çılgın gibiydi.

"Sen rahat ol, anne," dedi Hugh. "İyileşeceksin." Battaniyeyi düzeltti. Famie ağzını açıp kapadı. Saçları griydi ve yastığın üzerine saçılmıştı.

"Boktan bir durumdayız," dedi. "Vakit geldi mi? Hoşça kal, genç adam."

"Şşşş," dedi Hugh.

"Davullarla yürüdük ve caddeye rüzgârı getirdik. Sana anlatmış mıydım, oğlum? Tanrı'nın kurallarını biliriz... biz..."

"Sakin ol," dedi Hugh. "İyi olacaksın." Famie yaşlı değildi. Hugh onun göründüğü kadar kötü olduğuna inanamıyordu. Doktor, ateşinin olduğunu söylemişti. Bir başka yere doğru kayıp gittiği hissedilebiliyordu. Her şey karmakarışıktı.

"Görebileceğin en iyi perdeyi dikerim," dedi. "Dantel işi yapabilirim, evinizi de temizleyebilirim, değil mi? Şimdi beni dinle. Süt bebeklerinin nefes almasını bekleyemezsin, onları sabunla temizlemek...."

Gözleri gitmişti.

"...pencereler içerideyken tek kurtarıcı Tanrı'dır ve.... her erkeğin Leuchar İstasyonu için harcayacağı son şey iç-

kidir... daha iyi... ve senin insanlar için yaptığın iyi evler.... binlercesine dert getirir... Aziz Michael ve Aziz Mungo hep sinirlenir... bizim gibi.... bizim gibi... bizim gibi."

Hugh, onun elini sımsıkı tuttuğunu söylemişti. Hiç bırakmadı. Hiç şüphe yok ki, sonunda Famie'nin yüzünde bir panik belirmişti. Konuşmalar yapmıştı, ama hiçbiri aklına gelmedi, toparlayabildikleri de sadece parçalar halinde duyuluyordu. Bir şeyler tekrarlıyordu. Sonra geceleyin mırıldanarak Tanrı'yla konuşmaya başladı; Tanrı'yla ve bir zamanlarki küçük kız haliyle konuşmaya başladı. Famie'nin son sesi çabucak gidiveren bir sesti. Kelimeler Grace Yolu'ndaki evin tavanında kümelenmişti. Duvardan da elinde kıvrılan somon balığıyla Aziz Mungo bakıyordu.

Hugh onun yanındaydı. Midesi bulanır diye mavi bir kap tutuyordu elinde. Derin bir nefes verdi ve sonra soluk alıp vermesi durdu. Bu, onun gidişiydi. Hugh başını onun eline yaslayıp bir saat boyunca öylece durdu. Dışarıda yağmur çiseliyordu; Mayıs yağmurları başlamıştı.

Hugh, St. Vincent de Paul Derneği'nden her şeyi Govan'dan alıp götürmelerini istedi. Cenaze töreninden bir gün sonra kıyafetleri ve mobilyaları toparladılar. Hugh kutularca belgeyi ve bütün fotoğrafları aldı. Cork haritasını bitişik evdeki, oğlu Celtic takımında futbol oynayan kadına verdiler. Margaret, Shettleston'daki evine iki şey götürdü; çamaşır teknesi ve sazdan örülmüş bir halı çırpıcı. "Eğer Effie'nin bir aile arması olsaydı mutlaka bunun üzerinde olurdu," dedi Margaret.

Hugh karşılık vermedi. Onun için Grace Caddesi'ndeki boş evin görüntüsü sonsuza kadar kalacak bir hayaldi. Kendisini dünyada yapayalnız hissetti. Hayatları-

nın büyük bir kısmını bu iki odada geçirmişlerdi. Duvarlardaki gölgeleri kardeşleri gibi tanırdı. Su borularının konuşmasını, tahtaların çatırtısını duymuştu küçük kulakları.

Hugh güçlü bir insan olmuştu artık. Encümen üyesiydi, ne var ki, o son günde mutfakta ayakta dikiliyor ve hiçbir şey hissetmiyordu. Famie çekip gittiği için kendini değersiz hissediyordu. Geçmiş sohbetler, gülüşmeler ve radyo sesleri havada geziniyordu. Duvar kâğıdındaki çiçekler bugünküler gibi tazeydi. Musluklar damlıyordu. Hugh ışıkları söndürdü ve karanlıkta durdu. İki elini de duvara dayayarak eğildi ve duvardaki sıvaları öptü. Buz gibi öptü. Yılları yanağında hissetti. Kapıya döndü. Yeni yılın başlarında caddenin yarısı bombalanarak yerle bir edilmişti.

Savaş yılları Hugh'u sert bir politikacı haline getirdi. Gençliğinde yaptığı büyük iskan konuşmaları kişisel deneyimleri sonrasında daha da sertleşmişti. İşçi Partisi'nin rozetini takıyordu. Ulusal Sağlık meselesiyle haşır neşirdi.

Babam Robert, 1943'te doğdu. Çocuğun ilgilendiği tek şey futboldu. Politikaya hiç ilgisi yoktu. Bina ve iskan konuşmalarından nefret ederdi; bir defasında, yaşamak istediği tek evin Celtic sahasına yukarıdan bakan ev olduğunu söylemişti. Hugh bundan nefret etti ve yıllarca Robert'ın karşısında durdu. "Bu çocuğun hiç hayali yok," diyordu. "Belki geleceği bir top gibi kıvırıp, tekmeleyebileceği bir şeye dönüştürebiliriz, belki o zaman..."

Emek, Hugh gibi adamların hamuruydu. Savaştan sonra kendilerine gelmişlerdi. Büyükannem inşaat sanayiine binlerce yeni işçi çekmek için bağlantılarını kullanmıştı. Zaman gelmişti artık. Glasgow inşa edilecekti. Hugh'un planları geçmişten alınan dersleri vücuda geti-

riyormuş gibi görünüyordu; otuz yılın kârı, savaşın kayıpları. Şehir, İskan Dairesi için bir özlü söz icat etti: "Mümkün olan en kısa zamanda azami miktarda ev."

İnşaat sektöründe büyük bir yenilikçi -modern yaşam kaptanı- olan Hugh, kendi benliğine karşı çok sert davranmaya başladı. Neredeyse hiç yemek yemiyordu. Öğle yemeklerini küçük sandviçlerle geçiştiriyordu. Küp şeker yutuyordu. Annesinin temizlik ve ev düzeni konusundaki yüksek standartları sıklıkla dile getirilir olmuştu. Hugh yoğun bir çalışma temposuna girmişti; evdeki her kâğıdın arka tarafına birtakım hesaplar ve ölçümler yapıyordu. Eski faturaların, şeker kâğıtlarının. Babam neredeyse hiç görmüyordu onu. Hugh eve geç geliyor, kendi odasında saatlerce çalışıyordu. Genellikle gece yarısı kalkıyordu. Pencereden dışarı bakıyordu.

Hugh 1950'li yılları prefabrike evler için yer açmakla geçirdi. Yıllar boyunca şehir, greyderlerin ve yer matkaplarının sesiyle inledi. Eski tozlu yapılar yerle bir oldu. Bütün kasabalar temizlendi. Bu, Glasgow'un sesinin bir parçası haline gelmişti. Halkın bir kısmına, radyolardan yükselen yeni müzikler Hugh Bawn'ın matkaplarının sesi gibi geliyordu. Her caddede yarısı yıkılmış binalar vardı. Havada asılı duran döşemeler.

İnsanlar şöyle düşünüyordu: Aman Tanrım.

Yıkılmış duvarlar, pencere çerçevelerinin izleri, bir haçın duvarda bıraktığı gölge. Toz bulutları arasında soyulmuş sarkan onlarca duvar kâğıdı. Açık bir şömine ağzı. Birdenbire insanların odalarının birbirine ne kadar yakın, katların ve ara duvarların ne kadar ince olduğunu fark ediyordunuz. İnce duvar dilimleri. Sıva sargısı. Geçip giden saatlerin artıklarını görebiliyordunuz. Kırık

camlar, hafif eskimiş yüzeyler. Ayna parçacıkları; her biri gözlerin anısını taşıyan.

Hugh sonunda içinde yaşayacağı makineleri bulmuştu.

Yüksek binalar. Çok katlı binalar. Kule blokları.

Wheatley'in İskoçya'sının çocukluk resimleri geldi aklına. Yıllar boyunca Glasgow halkına temiz esintiyi getirmeye uğraşmıştı. Şimdi başarmıştı işte. Şimdi onları açık havaya çıkarıyordu. 1960'lar geldiğinde Hugh en temiz - ve en yüksek- gayelerini buldu. Bütün o modern eğitimleri, bütün o modern düşünceleri onu buna hazırlamıştı; kule blokları.

Doğamızın değişmesi gerekiyor, demişti Hugh, kendi kendine. En büyük isteği buydu. Politikayı kavramış, malzemeleri kavramıştı, şimdiyse yüksek daireleri savunmasıyla asıl meseleyi de kavrama noktasına gelmişti.

"Kendimiz tekrar yapılandırmalıyız."

Geçmişi silip atın.

"İlerleme için değilse, ne için buradayız? Değişim için değilse ne için!"

Havaya karışın. Glasgow'un tepesinden eskiden ne olduğumuza bakabiliriz. İnsanlarımızın nasıl olduğuna. Ve yükseklere tırmanarak dertlerimizden kaçabiliriz. Geçmişi ve onun yıkıntılarını aşağıda bırakırız.

Açık alanlar. Bu evlere ihtiyacımız var. Binlercesine. Aya daha yakın, ısıtan güneşe daha yakın olmaya.

"Roystonehill'den denizi görebilirsiniz."

Cennete daha yakın, Tanrı'ya ve onun mavi eline daha yakın evler. Kule bloklar; zaaflarımızı bilen azizlere daha yakın olmak için.

Hugh Bawn, Glasgow'daki yüksek bina inşaası projesinin başına getirildi. Mimarlardan, plancılardan, mühendislerden ve tüccarlardan oluşan küçük bir grup, başkan

Hugh'un lider ışığıyla durumu idare ediyordu. Sarı ofislerde buluşup panjurların arkasında gelecek savaşlardan konuşuyorlardı. Pistonlar ve cıvatalar hakkında bir şeyler biliyorlardı, fakat Hugh onlara olayın felsefesini anlattı. Onlara bir sebep sundu. O gruptan bazıları yıllar sonra geriye bakıp güleceklerdi; Hugh Bawn kendini Napolyon zannediyordu, diye.

İnsanlar ona Bay İskan diyordu. Belgeler o evlere *gökdelen* diyordu.

Gökdelenler. Bu sözcük bile insana kendini daha büyük bir evrenin parçasıymış gibi hissettiriyordu. Sarı odada Bawn grubu, Le Corbusier'den bahsediyordu. "Modaya yetişemeyecek kadar çok yavaş hareket ediyoruz," dedi Hugh.

"Buna ulaşmak için çabalıyoruz."

Berlin, Chicago ve Kopenhag'dan bahsedip diğer encümen üyelerini heyecanlandırırdı.

"Glasgow'da bir söz verdik," dedi. "Halk konutları. İnsanlar için, insanlar tarafından yapılan evler. Mümkün olan en kısa zamanda azami sayıda konut! Önümüzdeki aylarda ve yıllarda çok hızlı hareket edelim. Bu modern konutlar sadece hayat tarzımızı değiştirmeyecek; kimliğimizi de değiştirecek. Daha yükseklere ulaşalım."

İşte böyle oldu. Glasgow yeniden inşa edildi. Modern rüyaların şehri; Hugh Bawn'ın göğe yükselen ileri teknoloji ürünü kaleleri.

Köşedeki düz çatılı bar, o kenar mahalleden geriye kalan tek şeydi. Babam, Robert, genç yaşından beri içiyordu orada. Kendinden yaşlı insanlarla arkadaşlık etmeyi severdi. Gürültülü işlerden nefret ederdi. Margaret, Caldlerigs çiçekçi dükkânında çalışıyordu; ünlü kocasıyla gurur du-

yardı. Aynı zamanda endişelenirdi de; kocası çoğu zaman planlarının içinde kaybolup gidiyordu. Doğru düzgün yemek de yemiyordu. Onun mücadelesinin ilk zamanlarında bile bu konularda endişeliydi. Fakat kocasını hakkaniyet ve dürüstlükle seviyordu. Gizli bir dünyaları vardı; tarih, çiçekler, çayırlar ve dereler. Elbette oğulları bir gün kendine gelecekti. Zavallı Robert. Sadece aptalca davranıyordu.

Babam annemle postane sırasında karşılaştı. Annem kendisini kurtaracak birini arıyordu. Hugh onunla sadece birkaç kez karşılaştı. Robert babasından nefret ediyordu. Diktatör olduğunu düşünüyordu. "Bencil, deli herif," diyordu. Annemle babam evlendiğinde Hugh'la konuşmamışlardı bile. Düğüne çağrılmamıştı. "Onu boş ver," demişti Robert. "Cehenneme kadar yolu var, baş belası herif."

Kendi babasından nefret etmek babamın kolayına gelmişti; kendi oğlum da acaba bir gün beni terk edip gider mi diye düşünmeden bu üzücü olayda fazlasıyla huzur bulmuştu. Fakat Robert ve Hugh kendilerine has tiplerdi; öfkelerini mezara taşıyacaklardı.

Annemle babamın düğününün sessiz geçtiğini söylerlerdi. Martha Caddesi'nde on dakika geçirmiş, bir otelde içki içmiş, sonra bir trene atlayıp güneye gitmişlerdi. Asla geri dönmek istemediler. Yıllar boyunca yaklaşmadılar bile oraya. Berwick Bar'ın yanında bir ev buldular. İki sene sonra, başlarının belası geldi; ben.

Berwick'teki nehir, dalgaları içerek sendeliyordu. Northumberlend'in şüpheli suları. Şehir tam on üç kere el değiştirmişti; İngiltere, İskoçya, sonra tekrar İngiltere. Ağlayan sesim yerel bir doğumhanede yankılandı; İngiltere sabahında avaz avaz bağıran aykırı bir bebek.

Büyükbabam en sevdiği kiracıların mektuplarını odasının duvarına asardı. Yanımda bir tane var.

> Sevgili encümen üyesi Bawn,
>
> Şehrin etrafında biraz daha sık dolaşıp Tanrı bilir ne için boşa harcanan o alanları görebilirsiniz. İnsanların kocaman bahçeli prefabrike evleri var. Umutsuzca yeni ev isteyen insanlar varken, bir sürü çocukla dolu büyük bahçelere ihtiyaç yok. Yeni inşaat alanları için aşağı yukarı her yere baktığınızı söylüyorsunuz, ben size aradığınızın nerede olduğunu söyleyeyim. Otoparka ihtiyacımız var mı? Bütün bu zavallılığın arkasında kötü planlama var. Bütün prefabrike evleri yıkın ve yerine yüksek apartmanlar yapın. Bahçelerin canı cehenneme. Burada asıl mesele, yaşayacak bir ev bulmak. 1968 hareketine bir bakın ve Tanrı aşkına annelerin şöyle doğru düzgün bir evde huzura kavuşmalarını sağlayın. Daha az ölüm ve cinayet, daha az akıl hastası olacaktır.
>
> Sadık dostunuz,
> Mary McCandlish
> Castlemilk

Bu, gördüğüm ilk mektuplardan biriydi. Onu tekrar tekrar okuduğumu hatırlıyorum. Shettleston'daki eve ilk geldiğimde Hugh'un duvarında asılıydı. Beş yaşımı biraz geçmiştim. Hugh cetveliyle oynamama izin verirdi.

"İşte oğlumuz," derdi, Margaret'e.

İngiltere'den trenle geldim; annem, büyükannemle büyükbabamı tanımamam için can atıyordu. Bunu çok istiyordu. Fakat o ve Robert hiç gelmediler. Tabii ki gelmediler. Karanlık çağların tam ortasıydı. Bir trene bindirildim. Tarlaları, Bayan Drake'le birlikteyken gördükleri-

me benzer tarlaları geçtim. Edinburgh'da daha yavaş bir trene aktarma yaptım. Tren Glasgow'a girdiğinde Margaret ve Hugh platformda ayakta duruyorlardı. Merkez İstasyonu mazot ve çay kokuyordu. Gürültü heyecan vericiydi. Bir adam sesi, iyi ve huzurlu bir insanın sesi yer isimleri söyleyerek, İskoçya'daki yer isimlerini söyleyerek havada yükseliyordu.

"...duraklar Paisley Gilmour Caddesi, Johnstone Glengarnock, Dalry, Kilwinning, Irvine, Barassie, Troon, Prestwick ve Newton-on-Ayr. Ayr'a varış saati..."

Adamın sesi yukarılardan bir yerlerden geliyordu.

Beni sıska kollarımdan tutup platformda boylu boyunca sürüklediler. Kafam arkaya doğru düştü; istasyonun gölgeliğindeki metrelerce uzanan cam; diğer tarafta sığırcık kuşları, siyah bir duman bulutu, o yanda bu yanda her yerde, bir duman bulutu.

Hugh yeni dairelerinin fotoğraflarını bana göstermeyi çok severdi. Bazı resimlerde oyuncak gibi görünüyorlardı. Parlayan binalar göklere uzanıyorlardı.

Evdeki odayı sadece benim içinmiş gibi hazırlamışlardı. Alıcı kuşlar. Bitkilerin yaşamı. Bina, bina, bina. Bir sepetin içindeki kitap yığını. Margaret bazen benim yanımda kitap okurdu. "William Augustus," derdi, "Cumberland Dükü. Adamlarımızı kırk dakikada katletti. Onun adının verildiği bir çiçek var. Bakalım bulabilecek miyiz, hımm, Ekşi Billy."

Hugh sigara üstüne sigara yakardı.

Odasının her tarafı fotoğraflarla doluydu. İyot rengi fotoğraflar. Kocaman potinleriyle oğlan çocukları. Yumuşak başlıklarıyla kız çocukları. Bayrakları ve pankartlarıyla insan kalabalıkları. Ufka kadar uzanan kalabalık-

lar, bayrakların altında yüzler bulanıklaşmış, kaldırımlar ıslak ve o gün gürültüyle verilen teklifler. Meçhul kalabalıklar. Fakat resimlerden birinin tam göbeğinde bir kadın vardı. Etekli bir kadın, kucağında bir çocuk.

Büyükbabam telefondaydı. Cin çarpmış gibi bağırıyordu. "Çabuk yapın! Lanet olsun, harekete geçin! Listelerde bekleyen insanlar var."

Hugh her zaman bir numaralı küfürbazdı. Margaret, en kötü laflar onun ağzındadır, derdi hep ve bunu asla hayvandan da çocuktan da saklamaz. Hugh'u en fantastik coşkuların içinde görürdünüz. Genellikle inşaatçı meslektaşlarıyla, ya da baskıcı yönetimlerle, o yüksek kulelerin dikilmesine karşı çıkmak için sebepleri olan insanlarla tartışırdı.

"Tanrı aşkına, bu kahrolası şehrin golf kursuna ihtiyaç duymasının bir tane mantıklı sebebini söyleyin bana," derdi.

"Tembellik, Sayın Bawn. Tembellik. Yani, insanların sizin o yüksek binalarınızda bütün gün oturmalarını beklemiyorsunuz herhalde, değil mi?"

"Hayır, Bay McCafferty. Onlar lanet işlerinde olacaklar. Ya da olmaları gerekiyor. İşlerinde olmadıkları zamanlarda da kıçlarının üstüne oturup pencereden dışarı bakabilirler. Bakmaları için onlara verdiğimiz güzel manzaraya bakın. Manzara gözlere huzur verecek. Örneğin, o aptal golf sahaları olmayacak."

Bunları yavaş yavaş öğrendim. Büyükbabamın hali ve var gücüyle geleneklerine tutunması gözlerimi kamaştırmıştı. Bir çocuk için -ve çocuklukları çok uzaklarda kalmış birçok insan için- onun görüntüsü kusursuzdu. O zamanlar çok güçlü görünüyordu. Tanıştığı herkes üzerin-

de iyi bir etki bırakıyordu. Bir sabah Şehir Meclisi'nin orada -Saltcoats'tan geldiğim tatillerden birinde- elimden tuttu. Yeni blokların dikilmesi için uygun olan boş alanlara bakmaya gidiyorduk. Beni o bölgelere götürmekten hoşlanıyordu. Sanırım, benim hayranlığım onu da hayran bırakıyordu.

"Bana o lanet olası maliyetlerden bahsetme," dedi, spor ceketli kibar bir adama. "İnsanlar hâlâ gecekondularda yaşıyor. Onlara yeni evler vaat ettik. Yapalım. Gecikme yok. Bununla meşgul olmak zorundayız."

Adamın bıyık altından sessizce bir şeyler söylediğini hatırlıyorum. 'Standartlar'la ilgili bir şeydi. Büyükbabam onu boğazından yakaladı ve bir aslan heykeline yapıştırdı.

"Dinle bakalım, küçük züppe müsveddesi. Buradaki çocuk, standartlar hakkında senden çok daha fazla şey biliyor. Biz güzel daireler yapıyoruz. Harika daireler. Eğer mümkün olursa ucuza. Ben senden harcadığımız paranın ne kadar olduğunu söylemeni istiyorum. Anladın mı? Senin hesap konusunda uzman olduğunu söylediler."

Sessizce Hugh'un arabasına doğru yürüdük.

Hugh evdeki hayatım hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Hiç bilmemişti. Ben de ona bir şey anlatma heveslisi değildim. Ayrı hayatlarımız vardı. Bana yeni binaları göstermesini istiyordum sadece. O gün büyükannemin dükkânından çiçek aldık. Margaret çiçek saplarını saydı. Hugh ona bir buse kondurmaya çalışıp sıkıştırdığında kıkırdayıp, omuz silkti. Ben de bir zambak vazosunun yanında durmuş, gülüyordum. Hugh bizi güldürüyordu. Maggie çiçeklerimizi kahverengi bir kâğıda sararken Hugh bir şiir okumaya başladı. Bütün bunları yüzünde sahte bir gülümsemeyle Maggie'ye bakarak yaptı, Maggie'nin yüzü

de mutluluk ve eskiden kalma sürprizlerin heyecanıyla kızarmıştı.

İyi niyet kanımızda var, sende ve bende,
Soylu ve varlıklı insanların birçoğunda;
Bu yüzden zengin fakir, kadın erkek, yaşlı genç
Hayal eder biraz gerçeklik payı,
Ortak bir eşitlik temelinin olabildiği
Sosyalist inançta.

"Ah, yapma, Hugh," dedi Maggie. "Bu korkunç."

"Korkunç ve doğru," dedi Hugh. "Barrhead'in Ozanı."

Beni annesinin Govan'da yaşadığı yere götürdü. Yıkık bir duvarın yanına çiçekler koyduk. Önümüzde beyaz verandalı genç evler duruyordu. Eskiden bu taraftan geçen gemileri anlattı bana. Sadece bir defa güneydeki hayatımızı sordu.

"Oradaki yerel tarihi takip ediyor musun?" dedi.

"Şu anda Ayrshire'da yaşıyoruz," dedim.

"Ah, evet."

Bütün bunları Maggie'ye bırakmıştı. "Senin baban müsrifin teki," dedi.

Glasgow bloklarından bazıları bir iki ayda yükseliyordu. Hugh şanının tadını çıkarıyordu; o daireleri hayatının zaferi olarak görüyordu. Yeni kulelerin birçoğunun açılışını yapmıştı. Aşağıdaki ön bahçede genellikle Wheatley ve MacLean'dan bahsederdi. Kira direnişlerini ve annesi Effie Bawn'ı anlatırdı. İskoçya'nın iskan sorunları karşısında kazanılan büyük zaferi anlatırdı. Kurdeleleri keserken bazen gözleri dolardı. Bu daireler onun için çok özeldi. En mahrem zamanlarında ortaya çıkmıştı bu fikirler.

Beni Gorbal'daki açılışlardan birine götürdü.

Parlak bir gökyüzü, şarkılar. Her yer kırmızı balonlarda doluydu.

Hugh bir düğmeye basarak asansörlere ilk elektriği gönderdi. Ben Florence Meydanı'nda duruyordum.

Maxton Bloğu. Yirmi katlı. Bana dünyanın en güzel şeyi gibi görünmüştü. İnsanlar fotoğraf çekiyorlardı. Kocaman pencereleri vardı evlerin. Evet, bu dünya yüksek ve hoştu. O gün gazetelerden biri için beni havaya kaldırmıştı.

Encümen Üyesi Hugh Bawn, "Bay İskan", 62, yerli çocuklardan biriyle.

O gün seneye tekrar görüşmek üzere vedalaştık. Sonra bir gün üstünde benim ismimin yazılı olduğu bir zarf geldi evimize. Büyükbabamın el yazısıydı.

"Glasgow'a gel, Jamesie. Numaranı bilmiyorum."

Oraya vardığım gün yeni kazı makinesini göstermek için beni bir yere götürdü. Kendi çizimlerimden bazılarını da götürmüştüm.

"Genç bir teknik ressam ve hiç hatası yok," dedi.

Yeni makine olağanüstüydü. O günü işçi kulübelerinde geçirdim. Arabasıyla beni inşaat alanlarında gezdirdi. Onun arabasında elimde bir kitapla oturmaktan memnundum. O da gidip ustabaşlarıyla konuşuyordu. Genellikle kara bir öfkeyle geri dönüyordu.

Günün sonunda arabasıyla Roystonehill'in üst tarafındaki bir tarlaya gittik. Hava çoktan kararmıştı; gece yapılacak son işti.

Otoyoldaki lambalar alev almış kurt mantarları gibi parlıyordu. Farklı perdeleriyle onlarca yüksek daire ve radyatörün odaları dolaşan sıcaklığı. Arabanın dışında soğuk bir rüzgâr esiyordu. Motor çalışır vaziyette araba-

da oturduk. Radyo açıktı. Denizcilik haberleri; deniz mutedil dalgalı ve sakin. Cromarty, Finisterre'de uyarılar.

Sarı ışıkların arkası tamamen karanlıktı. Deniz tuzu, pencerelerdeki buz tabakalarını çatlatıyordu.

"Ayrshire'da yaşamaya geliyoruz," dedi. "Irvine, New Town'daki yeni inşaatlardan bazılarına yardım edeceğim. O zaman sana çok daha yakın olacağız."

Nefesim derinleşip hızlandı. Korkmuştum. Memnun olmam gerekiyordu. Memnundum. Ama... bir yandan da endişeleniyordum. "Evde işlerin pek yolunda olmadığını biliyorum," dedi.

Jarse ceketimi çekiştirdim. Ona baktım; dudaklarım titriyordu. "Hiçbir şey söyleme," dedim. "İstemiyorum... orası hakkında konuşmak istemiyorum."

Arabanın radyosunda bir deniz fısıltısı vardı. Bir kıyıda patlayan dalgalar gibiydi.

"Burada işim bitti, oğlum. Artık yaşlanıyorum. Maggie ve ben sayfiyeye daha yakın olmak istiyoruz. Bazen keşke diyorum..." Fakat bu cümleyi hiç tamamlamadı. Sadece kafasını kaldırıp yukarıdaki rutubetli dairelere baktı.

Koltuğun altından bir poşet Caramac çikolatası çıkardı. Poşetin içinde belki on tane vardı. Ve biz Roystonehill'de oturup hepsini yedik. Dairelere, ışıklara ve ötesindeki karanlığa bakarak çikolata kâğıtlarını açtık. "Bunları tekrar yaptık, Jamesie," dedi. "Şu dışarıdaki dünyayı. Gelecek var ya, gelecek çok daha kolay olacak."

Arabanın içinde konuşmaya devam etti. Benimle değil, kimseyle de değil. Yüksek sesle bile değil. Dışarıya bakarken sadece dudakları kımıldıyordu. Gözlerinden yansıyan sarı ışıkları görebiliyordum. Sadece dudaklarını kımıldattı. Kimseyle, hiçbir yerle konuşmuyordu.

Son çikolata parmaklarının arasında eridi.

4
ESKİ OCAK AYI

On sekizinci katta denizi düşledim. Her gece denizi hayal ettim. Özellikle ilk iki hafta. Yarı uyur durumdayken odanın duvarları sıvılaşırdı; bir taraftan gelen küçük öksürük sesleri; diğer taraftan şarkı kırıntıları. Büyükannemle büyükbabam genellikle gecenin bir yarısı uyanık olurlardı.

O deniz rüyasını durmadan görüyordum. Her defasında deniz daha soğuk oluyor, daha yavaş geliyor, düşen dalgalar sahilde kırılıyordu. Sabahları erken kalkıyordum. Yatak odasının penceresine hep aynı martılar gelirdi. Büyükannemle büyükbabamın evine geldiğimden be-

ri neredeyse hiç evden dışarı çıkmamıştım. Kendini konuşacak gibi hissettiğim zamanlarda Hugh'la konuşuyor, büyükannemin bağış kutularını hazırlamasında yardım ediyordum.

Günlerimin çoğunu arka odada geçirirdim. Yatağın üzeri kâğıtlarla kaplıydı; eski mektuplar, gazete kupürleri, resmi raporlar, kâğıt parçaları. Bir gün kız arkadaşım Karen'den bir mektup geldi. Mavi zarflarından biriyle göndermişti; Liverpool damgasını taşıyordu. El yazısı çok küçüktü. Çok özenli yazmıştı. Yazısını sanki daha sonradan delil olarak kullanılabilirmiş gibi yazmıştı. Bu da Karen'in işiydi zaten; avukattı. El yazısı bana neden çıkmaya başladığımızı hatırlattı. Birbirimizin kesinliğine âşık olmuştuk, ya da bunun için yanılmıştık. Gerçekler karşısında her zaman çok olgun görünürdü; Karen, dünyanın akılcı olmasını ve kendisini kurallarla ifade etmesini istiyordu; haklar ve sorumluluklardan bahsediyordu; çok düzenliydi. Bunlara rağmen onda romantik bir şeyler de vardı. Sanki dünyanın sonu gelmiş gibi gülmesi. Çok kolay dans edip şarkı söyleyebiliyor olması. İnsanı öpmesi. Ve dünyanın daha güzel olabileceğini hissetmesi. Fakat bütün eğitimine, bütün akılcılığına rağmen büyük değişimler tiyatrosunda kaybolmuştu; caddelerde kırmızı bayrakların sallanmasını, insanların bağırmasını, iyi insanların bir amaç için yürümesini istiyordu. Yeni İşçi Partisi'nin utanç kaynağı olduğunu düşünüyordu. Bazen onun sevdiği insanın benim geçmişteki halim olduğu kanısına varıyordum.

Karen, kırtasiye malzemeleri ne deli oluyordu. Öğlen aralarında beni lokantadan dışarı sürükleyip halkalı dosyalar bulmaya götürürdü. Ryman dükkânında kendini

kaybeder, akıl hastası gibi koridorlarda dolanırdı; tel raptiyeler, kâğıt delici, yapışkanlı not kâğıtları, ıstampa, büyükçe bir paket lastiği paketi. Bana gönderdiği mektup da renkli ataçlar ve yapışkan notlarla süslenmişti. Tarih belirgin bir şekilde atılmıştı. Yazıların altına çizgi çekmeyi çok severdi.

Sevgili James:

Seni özledim. Umarım İskoçya'da henüz delirmemişsindir. Burada pastanelerde büyük bir grev var, umarım bu mektup sana milenyumun sonuna kadar ulaşır.

Büyükannenle büyükbabanı tanımıyorum, ama herhalde en iyi dileklerimi onlara iletirsin. Eminim oralar korkunçtur, bütün olanlar. Geçen birkaç haftayı orada olanları düşünerek geçirdim. Eminim İskoçya'ya gitmen, ne kadar uzun sürerse sürsün, olanlarla baş etmenin en iyi yolu.

Seni özlemenin dışında, düşündüğüm şey şu anda nerede olman gerektiği.

Bunu yazmak kolay değil, çünkü aslında arkandan gelmeyi istedim ve eğer sana yardımı olacağını düşünseydim yapacağım şey bu olurdu. Fakat düşününce İskoçya'ya gelmemem gerektiğine, ya da bütün bunlar bitene kadar beni fazla görmemen gerektiğine karar verdim. Her şeyden biraz uzaklaşmaya ihtiyacın var, James; benden, buradan, ofisten. Bence bir süre için doğru olan bu ve büyükbabanın hastalığı yalnızca bunun bir parçası. Hayatını düzenlemeye ihtiyacın var. Benim her zaman burada olacağımı biliyorsun. Fakat benim dürüstçe fikrim şu; bu zamanı kendine ayırmalısın, belki de her şeyi, ne istediğini gözden geçirmelisin. Bana ihtiyacın olursa ben her zaman buradayım. Her şeyin yolunda olduğunu bil ve acele etme.

Karen durumu gayet iyi değerlendirmişti. Ben de onu özledim. Beni, kendimi tanıdığımdan daha iyi tanıyordu. Kendi başıma hareket etmeliydim. Başlangıçlar ve sonlar birbirine karıştırılmamalıydı; aşkımız kendi ritmini bulacaktı.

Margaret sürekli onunla birlikte televizyon seyretmemi istiyordu. Her sabah çayı demliyor, bir konserve etin kapağını açıyordu. Dört tane McKechnie ekmeği, kabarık kabuklarının üzerinde bir santimlik tereyağı. Aile eti. Miami'de geçen bir hafta kadar pembe. Doğranmış jambon ve domuz salamı; jelatinden bıyık. Her lokmada bir zehir şoku. Evde kapalı kalmanın şerefiyle mutlu mesut yerdik bunları. Çay bile güzel gelmeye başlamıştı; acılığı o günlere uygun düşüyordu.

Büyükannem, Galler seyircisi için yapılan programları seyreden İskoçya'daki tek kişiydi. Televizyon-Galleri cemiyetinin bir üyesi olduğu konusunda ısrar ederdi. Genellikle ulusun gerçek birliği için yüksek sesle konuşurdu (İngilizce). Fakat büyükannemin bana nazaran sadece bir seyirci, bir tatilci, bir koltuk turisti olduğundan; Angus ve Mhairi'nin Kelt haçlarından oluşan hayaletimsi dünyasında yaşadığından şüpheleniyordum. Her sabah Maggie'nin yatak odasındaki televizyonun önüne oturuyor ve Arran örgülü bir yığın dağ yürüyüşçüsünün tepelerde tökezlemesini seyrediyorduk, yüzlerimiz kahvaltı yüzünden ışıldıyordu.

Büyükannem ve ben bu yarım saati gülme antrenmanı yapmak için kullanmaya başlamıştık. Maggie oturumlarda da temel ciddiyetini sürdürüyor, Angus'a cevaplar veriyordu ve programın saçmalıklarını daha da abartma girişimlerimi bazen üzülerek görmezden geliyordu. O

günlerden birinde Mhairi, Western Isles'ta geçen yazın mayolu tatilcilerinden aldığı son moda bir şapkayla dolanıyordu. Sessiz kalmayı başaramadım.

"Mayolar mı?" dedim. "Hem de *Uist*'te?"

"Ah evet, Jamie oğlum. Bugünlerde neler neler yapıyorlar bir bilsen."

"Ama mayolar. Oralarda her zaman dondurucu bir soğuk vardır. Her zaman."

"Havalar ısınıyor, Jamie. Ozon tabakasında delik var. Sen duymadın mı bunu? Her neyse, bugünün gençlerinin nasıl olduğunu biliyorsun. Dünyadan haberleri yok."

"Biliyor musun, büyükanne. Sanırım bu programı İngilizler yapıyor. Sanırım Angus'un gerçek adı da Timothy falan."

"Böyle söyleme, Jamie. Programımı berbat ediyorsun. Televizyondaki en iyi şey bu."

"Aslında hayır. Bu programı Londra'da aktörlerle çekiyorlar. Bahse girerim. O devasa haçları da oraya taşıyorlar. Onlar da şişme. İstediğin paraya bahse girerim."

"Bunlara inanma, Jamie oğlum. Oradaki senin tarihin. Günün sonunda elinde kalan tek şey o. İçeri gel de şu yastık kılıflarını katlamama yardım et..."

Programın jenerik yazıları ahenksiz Galler müziği eşliğinde geçerken televizyonu terk ettik.

Hugh pek iyi uyuyamıyordu. Fakat her zaman çılgın gibi kendini kaybetmiyordu. Çoğunlukla geceleri rahatsızlığı yüzünden içinden çabalayarak çıkıp serbest kalan tuhaf sesler duyuluyordu; eski sözler, eski deyişler, yanan gırtlağından dışarı fırlatıyorlardı kendilerini. Ama günün büyük bir bölümünde sessizce yatağında yatardı. Bilinci tamamen yerindeydi, bazı günler sohbet bile edi-

yordu, ama gün içinde ara sıra sayıklama nöbetleri geçiriyordu.

Bazen odasına gelmemi ve bir zafer hikâyesini ya da başka bir şeyi dinlememi isterdi. Aslında istediği şey, bir dinleyiciydi. Sessiz bir dinleyici. Uzun zaman önce giden çocuklardan biri. Zafer günleri. İşte bu yüzden beni eve geri çağırmıştı. Bana hiçbir şey sormadı. Fikrimi almak için hiç çabalamadı. Elinden geldiği kadar hayatımı görmezlikten geldi. Onu kim suçlayabilirdi ki? Bunu için artık çok geçti. Diğer insanlar için daha da geçti. Bunu anlamanızı sağlıyordu dikkatle. Evet, öyle olabilirdi de. Hugh'a göre dünya hainler, yalancılar ve aptallarla doluydu, hem de ağzına kadar. Torunu da bu üçüydü. Bazı günler de odasında hiddetlenir dururdu. Ümitsiz inşaatçılara, sahte arkadaşlara. Olmaları gerektiğinden çok daha fazla İngiliz olan insanlara. Dünyanın küçüklüğüne. Onlara, iz bırakmayanlar, derdi. Annick Suları dairesindeki varlığım bütün bu sızlanmalara son bir yön vermişti. Alnında ıslak bir havlu. Aslında o kadar da sızlanmıyordu. Ölüyordu ve bir şeye ihtiyacı vardı. Birine. Sadece yanlış giden işler için suçlayacağı biri bile olsa.

Bütün bunları bilmeme ve alakadar olmama rağmen, bazen sabrımı yitiriyordum. Bir sabah kâğıt mendil kutusu aramak için odasına girdim.

"Defol git buradan, ibne kılıklı," dedi.

Elimde bir diş fırçası vardı.

"Onlar benim mendillerim," dedi. "Git kendine yenisini al, cimri herif."

Ben odadan çıkarken o tekrar sövüp saymaya başladı. "Bana bak, Jamesie, sana bir şey söyleyeceğim. Sen pisliğin tekisin."

"Peki neden, büyükbaba? Bir diş fırçasına sahip olduğum için mi?"

"Zeki olduğunu mu sanıyorsun?"

"Peki. Doğruyu söylemek gerekirse, evet. Sen hiçbir zaman bir diş fırçası sahibi olmadın. Temizlik anlayışın hiç oralara varmadı, değil mi?"

Sanki yataktan kalkacakmış gibi davrandı. Korkunç bir şey söylemiştim.

"Hayır, aptal suratlı. Bütün dişlerim seni ve senin deli boktan aileni düşünürken döküldü. Defol git. Orada randevulaşmak için bekleyen bir ayna var."

"Tamam, büyükbaba. Şu anda banyoya giren benim. Senin bildiğin aile geleneğini kırmak için dişlerimi bile fırçalayabilirim." Yürümeye başladım.

"Hadi siktir git," diye bağırdı arkamdan. "Bütün o bencil huyları orada edindin."

Yarım saat sonra bana çenesini aça aça bağırıyordu. "Gel de, Springburn'ün asansörsüz binalarını iki sütun üzerine nasıl dengelemeyi başardığımızın hikâyesini dinle."

Böyle şeyler işte. Bir tartışmadan sonra yüzü daha da renkli görünürdü. Gerçek şu ki, büyükbabam da aynı babam gibi sebepsiz tartışmalardan gerçekten zevk alıyordu. Bu onları harekete geçiriyordu.

Fakat sonra bir şey oldu. Günler geçtikçe iyileşmeye başladı. Vücudu lekelerle doluydu. Bunu biliyorduk. Zihni kararsızdı. İlaçlarla yüklüydü. Fakat kasım ayının son haftasında düzeldi. Kahve ve süt istedi. Lapa istedi. İskoç Yulaf Lapasını nasıl tarif ettiğini hatırlıyorum:

"...kutusunun üstünde kalın kollu bir azgın var."

Daha fazla süt getirmemi istedi. Her zamanki gibi huysuzdu, öksürüyor ve küfür ediyordu, ama gözlerinde bir ışık vardı. Sonra küfürler kesildi. Yanlış anlama yoktu.

Sebepsiz tartışmalar azaldı. Benim birbirine kenetlenmiş ellerim ve her şeyi ayrıntılarıyla açıklama hevesime, beni günden güne terk eden bu hevese karşı daha uysal davranmaya başladı.

"Kapa çeneni," dedi, "ve gidip pikabı bul. Buraya getir. O plakları istiyorum."

Ben plakları bulup getirdiğimde elime Nat King Cole'u verdi. "Şunu koy bakalım," dedi.

"Emin misin, Hughie, sen..." diye söylenmeye başladı Margaret, kapıdan.

"Bizi biraz rahat bırak, Maggie."

"... Kardan Adam burnunu sıkıyor,
kilise korosu Noel şarkıları söylüyor,
Eskimolar gibi giyinmiş çocuklar,
Herkes biliyor..."

Nat King Cole'un Aile Noel Albümü. Her gün dinlenecek bir şey değil. Her gün değil. Bu binada değil. Hugh eşit ölçülerde hem acı çekiyor hem de iyileşiyordu sanki ve bizim mütevazı beklentilerimizi büyük bir başarıyla yükseltiyordu. Bu noktada Hugh, hareketleri önceden tahmin edilemez bir insandı. Onun tuhaflaştığını ve korktuğunu düşündüğümüz bir anda -hızla düşerken- yıpranmış bir fıkra kitabı ve bir demet şarkıyla yatağında yattığını keşfediyorduk. Suratında dişsiz bir gülümseme vardı. Sakin bir boşvermişlik. İnsanları şaşırtma gücü onu en son terk edecek şeydi.

Herkesin hayatının birçok gününü yargılama eğiliminde olduğu bir günü -sadece bir elman gün- vardır. Daha güzel günler de vardır, daha ılık günler, daha zen-

gin zamanlar, aşk veya keder anları da, ama hiçbiri o bir tek günde yaşanan hayatın hareketiyle karşılaştırılamaz.

O, dünyanın bir parçası olduğunuzu en fazla hissettiğiniz bir zamandır. Bilinen bütün şeylerin arkadaşı olduğunuzu her nasılsa bildiğiniz bir gündür. Canlı. Her anı capcanlı. Yukarıda melekler, haşarat aşağıda. Herkes seyrediyor, her yerde zafer. Ve sağanak yağmurun altında mükemmellik hissi uyandıran büyük İskoç köprüleri. Birden mevsimler teninizden yansır; gözlerinizde gökyüzü, ağaçların arasındaki sesler içinizdeki koruluktan gelen sesler gibidir. Günün içindesinizdir. Ağır ağır geçen o öğle sonrasında dünya birden mükemmelmiş gibi gelir size. Asla sonsuza kadar sürmeyecektir; siz de bilirsiniz bunu. Fakat sahip olmuşsunuzdur. Bir kere sahip olmuşsunuzdur.

Hugh gözünde yaşlarla yatağında yatıyordu. Yetmiş sekizden kalma eski bir plak, pikabın üzerinde dönüyordu. İrlandalı tenor John McCormack söylüyordu. Ses, hışırtılı bir duvarın arasından, çok uzaktan geliyordu. Altın rengi pirinç çalgıların boğuk ses dalgaları. Melodi yavaştı. Büyükbabamın elleri titriyordu. Pijamasının yakasını sıkıca kavramıştı. Perdelerden içeri ışık huzmeleri giriyor, odanın içinde dans ediyordu. Şarkıcının sesi. Zayıf büyükbabam gözlerinin önünden geçen yıllarla köşesinde titriyordu. Gözleri nemliydi. Kafasını kaldırıp bana baktı.

"Jamesie," dedi, "benimle bara gelmeni istiyorum. Beni Ayr'a götürür müsün?"

"Tabii, büyükbaba. Bir araba getireyim."

"Hayır," dedi. "Otobüsü severim. Bir sandalye bulamaz mısın? Otobüsle gidebiliriz."

Gidip Margaret'e söyledim.

"Onu üzmeyeceksin, değil mi oğlum?"

"Neden böyle bir şey yapayım, büyükanne?" diye sordum, rehberi bulmak için telefon sehpasının altına bakınırken. "Onu üzmek için gelmedim buraya. Bana güvenmiyor musun?"

"Güzel oğlum," dedi. "Biliyorsun, resmi gazetelere çıktı. Glasgow'da mahkemesi var. Diyorlar ki... zimmetine para geçirmiş. Saçma sapan şeyler. Onların Hugh'un yanına yaklaşmasını istemiyorum. Bana yardım et, olur mu Jamesie?"

Ellerimi ellerinin üzerine koydum. "Biliyorum," dedim. "Endişelenme."

O zaman büyükannemle benim aramda bir bakışma oldu, belli ki, geçen haftalar boyunca beklediği bir bakıştı bu. Öyle ferahlamıştı ki, neredeyse bayılıyordu. "Büyükanne," dedim. "Buraya gelmemi o istedi. Şimdi ben de onun için bir şeyleri kolaylaştırmak istiyorum. Bunu anlıyor musun? Ne söylediğimi anlıyor musun?"

"Evet, oğlum," dedi. "Seni gayet iyi anlıyorum. Tanrı yardımcımız olsun."

New Town'da bir İngiliz Lejyonerler kulübü vardı. Tekerlekli sandalyelerden birini ödünç alabileceğimi söylediler. Hugh benimle birlikte yürümek istiyordu. Durağa kadar yürüyebileceğinden emindi. Sonra otobüse binecektik. O gün Hugh'la asla tartışmayacaktım. Ne isterse yapmam gerekiyordu. Margaret ona ince bir pantolon giydirdi. Gömleğin, boynunu çok sıska gösterdiğini söyledi, Hugh. Margaret de ona bir kazak giydirdi.

"Güzel ayakkabılarımı istiyorum," dedi. Maggie şarap rengi ayakkabılarını giydirmek üzere yere eğildi. Bağcık-

larını bağladı. Mümkün olduğu kadar az dokunarak -böyle telaşlardan nefret ederdi- ekose desenli atkısını boynuna doladım. Üzerine de açık kahverengi bir ceket giydi. Margaret elinde bir şapkayla geldi.

"Maggie," dedi, "bir dakika gel."

Ben kendi ceketimi giyerken Maggie'nin kulağına bir şeyler fısıldadı. Fermuarımı çektim.

"Keyfinize bakın, ikiniz de," dedi büyükannem. "Dikkat et, Hugie, acele etme."

Ben kapıya doğru yürürken Maggie'nin büyükbabamın eline bir tomar para sıkıştırdığını gördüm.

Yavaş yavaş ilerledik. On yedinci kata kadar indik. Sadece tek numaralı katlar asansörü çalışıyordu. "Bu asansörler çalıştığı zamanlarda çok güzel aletlerdir," dedi.

Benim koluma girmişti. Asansör düğmelerinin çoğu pembe ojeyle boyanmıştı. Metal levhanın üzerine de isimler kazınmıştı: ROSKO KOOL KILLA. SANTA VE AŞIK ÇOCUKLAR. INCA TAKIMI, HASH'I SEVİYOR. JULIE NEDS'LE YATTI. Onların üzerinde her zamanki meme ve penis çizimleri. UYUŞTURUCU İÇİN BU NUMARAYI ARAYIN. Hugh sürekli asansörün tavanına bakıyordu.

"Pek yumuşak inmiyor," dedi. "Makaralar yıpranmış herhalde. Yağcıları getirmelerini söylemem gerekiyor."

"Ah, Bay Bawn," dedi, dapdar mantosu içindeki yaşlıca bir kadın, en alt katta. "Küçük bir gezintiye mi çıktınız? Güzel bir gün. Çok iyi görünüyorsunuz, Bay Bawn."

"Evet, Jean," dedi. "Gördüğün gibiyim."

Tepeden aşağı inip nehrin kıyısındaki patikaya çıktık. Kahverengi su dalgalıydı. Sakin bir rüzgâr çıkmıştı, hafif bir nefes gibi, büyük bir nezaketle yaprakları kaldırıyor, iki kere döndürüyor ve suyun yüzeyine bırakıp gözden

kaybolmalarını sağlıyordu. Nehir, alışveriş merkezinin altındaki küçük bir havzaya dökülüyordu. Su bir iki saniye boyunca pırıl pırıl parlayarak orada duruyordu. Çamur ve kökler suyun içinde dönüp duruyor; anaforlarla yükseliyordu. Havza, topraktan yapılmış, kenarları kıvrık, içinde pek çok şey barındıran bir kase gibiydi. Nehrin akışını ve toparlanışını seyrettik, diğer tarafta, köprünün altında kocaman bir dudak gibi açılışı ve kâsenin kenarından sel gibi içeri akışını. Sel aktı, su kabardı, otların üzerine sular döküldü, suların üzerinde otlar belirdi. Sonunda hepsi kıvrıla kıvrıla denize varıyordu. Nehir yolu boyundaki ağaçların üzerinde beyaz bir ışık asılıydı. Karahindibalar. Yaşlı koruluk sarı çiçeklerle bezeliydi. Kiliseler sessizdi. Kiliselerin üzerindeki taş yüzler sessizdi. Hugh uzun uzun suya baktı; Auld Kirk'ün gölgesi oraya vuruyordu.

"Jamesie," dedi. "Sana inşa etmek istediğim kiliseler olduğunu söylemiş miydim?"

Suyun üzerindeki Yeşil Köprü'yü geçtik. Hugh biraz tütüne ihtiyacı olduğuna karar verdi. Önce tekerlekli sandalyeyi almaya gitmeyi düşünüyordum.

"Olmaz," dedi. "Önce sigara içelim. Yürüyelim."

Böylece ana cadde boyunca yürümeye başladık. Kaldırımları yenilenmiş ana cadde. Bay Haq gazeteler, sigara kâğıtları, doğum günü kartları ve diyet kola satacağı dükkânı açmıştı. On baş gram Golden Virginia tütünü aldık. Bir de *The Racing Post* gazetesi. Dükkânların önündeki yürüyüşümüz yavaş ve sakin geçti. Büyükbabamla dışarı çıkmıştım. Bacaklarını böyle hareket ettirebildiği; işini yapıp sızlanmadığı için onunla gurur duyuyordum.

"İyi misin, Hugh?"

"Evet, oğlum. Yepyeniyim."

Bütün yol boyunca başı önündeydi. Şapkasının altından öksürüyordu. Kız peşinde koşan çocuklar hızla yanımızdan geçtiler. Cadde dopdoluydu. Dükkânların vitrinleri de öyle. Tam ortalarında kıpkırmızı ışıklar yanıyordu.

Yüz Masajı: Evlere Hizmet Verilir. Dr. Jekyll'ın dev kimya kavanozlarının altına kutular yığılmıştı. Yeşil kavanozlar. Yüzünüzü değiştirin. Gününüzü aydınlatın. Yeni bir insan olun.

Otomatik kapılardan dışarı bir sıcak seli geliyordu.

Kestrel Biraları. Tesco'daki neşeli seçiminiz. Adidas eşofmanları içindeki bir ordu, ellerinde içkilerle önümüzden geçiyordu.

"*Önden buyrun.*"

İyi bir içki.

Önden buyrun.

Uzun çoraplı anneler; fotoğraf dükkânının önünde uzun bir sıra vardı.

Şehir Fırınının Kendi Yapımı Çilekli Turtaları.

Bir sigara sarıp Hugh'a verdim.

"Bugün burası tımarhane gibi," dedi, sigarasını yakarken. Kafasını kaldırıp önümüzden geçenlere alayla gülümsedi.

"Çizgi film gibi," dedi. Dumanını içine çekti.

Karşıdan bizim gibi kol kola girmiş kızlar geliyordu. Boyunlarında altın zincirler vardı. Cantor mobilyalarının üzerinde fiyat yoktu. Sadece koşullar yazıyordu. Peşin fiyatına dokuz ay taksitle. İki dik saçlı çocuk patenlerle yanımızdan geçerken ani bir rüzgâr kalktı havaya doğru. Onların eşofmanlarında daha çok şerit vardı. İkisi de sakız çiğniyordu. Biz Clydesdale Bankası'nı geride bırakır-

ken bir evsiz adam elinde bir yığın *Big Issues*'la yanımıza geldi. Yanında buz renkli bir melez köpek vardı. Hugh'u onun yanından geçirirken başımla hayır işareti yaptım.

"O da neyin nesiydi?" dedi.

"Ah, sadece bir koleksiyoncu."

Aralık ayı için fazlasıyla güzel bir gündü. Gökyüzünde gerçek güneş vardı. Ucuzcu dükkânların kapılarından bütün o çılgın şenlik şarkıları taşıyordu.

"Annemi öptüğünü gördüm..." Ses, dükkân hırsızları gibi çabucak çıkıyordu dışarı.

İngiliz Lejyonerler kulübünün kapısındaki adam bir İskoç turtası yiyordu. Aslında pek yiyor gibi de değildi, oynuyordu sanki. Yalıyor, öpüyordu turtayı. Şişko parmakları kenarında dans ediyordu. Yanmış kabuğunun üzerinde döndüler. Turtayı çok sevmişti. Çenesinde yağın neden olduğu bir desen vardı. Bu adamın inanılmaz derecede büyük, davul gibi bir midesi vardı. 12 Temmuz için bedenini terbiye ediyordu.

Narin Hollanda kralına edilen şişman bir sadakat yemini...

"Babamın taktığı kuşak."

Bir Highland Askeri kravatı boynunda asılıydı. Adam elinde turtasıyla bir Tennant bira fıçısı üzerinde oturuyordu. "Tanrı aşkına," dedi, taburesinden kalkarak, "bu Hughie Bawn'dan başkası olamaz. Eski bir devlet adamı aramızda."

"Merhaba, Davie. Sanırım hâlâ akşam yemeğini yiyorsun. Şişko piçin tekisin sen. Jamesie hadi..."

Koluma dokundu ve kulübün korumasını işaret etti.

"Bu adamın tam altı çocuğu var. İnanabiliyor musun? O kadın tam altı defa bu herife tahammül edip altına

yatmak zorunda kalmış. En az altı kere! Fakat çocukları kadın değil adam doğurmuş sanki. Sen tam anlamıyla şişko bir piçsin, Davie. Seni görmek güzel."

Bu arada Davie Grimes pilli bir oyuncak gibi kıkırdıyordu. Görseniz, hakaretler onun hoşuna gitti derdiniz. Büyükbabam da bu hakaretleri dağıtmayı pek severdi. Kulübün kapısına ulaşır ulaşamaz sesi değişti. Artık halktan biri haline gelmişti. Şimdi çocukların arasındaydı.

"Mazlum karın nasıl?" dedi. "Marion Hanım. Ona benim tarafımdan ilet, boşanma mahkemeleri çok uzakta değil. Söyle ona, çok iyi bir Katolik çocuğu kaçırıyor."

Hugh bana göz kırptı. "Bu adam para için bize rehberlik etmeyi teklif etmeden içeri gel, evlât."

Biz kulübün içine doğru ilerlerken Grime'in kıkırtılarını duyuyorduk. Hugh giriş kayıt defterinin yanında durdu, bir tükenmez kalem iple deftere tutturulmuştu.

İsim hanesine 'Saddam ve oğlu' diye yazdı. Adres hanesine de 'Falkland'a özgürlük. Mülkiyet hırsızlıktır'.

Davie Grimes tahtadan alçak bir tabureyle içeri geldi. "İşte geldi, efendim. Şöyle oturun ve ceplerinizi kollayın. Size ne getireyim?"

"Senin en iyi çişinden iki hafif bira, bir de tekerlekli sandalye," dedi Hugh.

Grimes görevini yapmak için barın arkasına geçti. Elindeki parayı salladı. Kulüp boştu. Salonun uzak tarafındaki dar bir sahnenin üzerine bir İngiliz bayrağı asılmıştı.

"Buraya dekoratör getirmen gerek, Davie," dedi Hugh. "Birileri masaların üzerine müstehcen resimler çizmiş." Bunu söylerken *Post*'unu barın üzerine koydu.

"Evet," dedi Davie. "Çok alem adamsın. Kimse sana komünistlerin teslim olduğunu söylemedi mi, Hughie? Bir dakika içinde hepimiz tek bayrak altında birleşeceğiz."

"Haklısın," dedi Hugh, birasını alırken.

Tekrar bana baktı. "Düşün bir, şu adam gayet güzel bir eğitim aldı. Babası da madenciydi. Bütün hayatı boyunca. Sen kalbi kararmış bir Toıy domuzusun, Davie Grimes. Babanın mezarında kemikleri sızlıyordur. Seninle bir sonraki karşılaşmamızda Yeni İşçi Partisi için oy topluyor olursun."

Grimes bana ikinci biramı da verdi. "Bu ihtiyar komünistle alakan yok, değil mi?"

"Büyükbabam," dedim.

"Kız kardeşin hâlâ Ardrossan'daki o güzel blokta mı oturuyor?" diye sordu Hugh. "Kütüphanenin yanındakinde?"

Grimes elinde bir bezle barın üst tarafını siliyordu.

"Ah.... evet, hâlâ orada, Hughie."

Bira bardağımı kaldırdı ve bana bir bakış attı. Kibarca başımı salladım. *Ona karşı çıkma*, diye düşündüm. *Kendi haline bırak.*

"Ya, kız kardeşim gayet mutlu," diye devam etti Grimes. Gözleri hâlâ üzerimdeydi.

Hugh gazetedeki köşe yazılarına bir göz gezdirdi. "Onlar çok güzel kulelerdi," dedi, neredeyse kendi kendine. "Onlara bir baktırmam gerekiyor. Boya falan lazım mı bakalım."

Grimes tekrar gözlerimle buluştu. Bir iki saniye ben de ona baktım. *Hiçbir şey söyleme.*

Gazetelere çıkan Hugh'u düşündüğünden emindim. *Hiçbir şey söyleme. Bütün bunlar hata. Onun daha önce nasıl olduğunu, şu anda nasıl olduğunu anlamazlar.*

"Hatırladım da," dedi Hugh'a, "yıllar önce, bizim okula konuşma yapmak için gelmiştin. Hatırlıyor musun? O

zamanlar Broomlands'ı inşa ediyorlardı. Yıllar önceydi. Bizim okula gelip konuşma yapmıştın. Projeler hakkında. Konuşmanın adı, 'İngiliz Konutlarının Büyük Çağı'ydı. Okulun spor salonunda. Ben hatırlıyorum, Hughie."

"Ben değildim," dedi Hugh.

"Sendin, Hugh. Hatırlamıyor musun? Glasgow'daki yüksek binaların bir sürü slaytını göstermiştin. Spor salonunda."

"Ben o isimde bir konuşma yapmadım," dedi Hugh.

"Yaptın."

"Hayatta yapmadım. 'İngiliz'... ne demiştin?... 'İngiliz Konutlarının Büyük Çağı'. Hayır. Bu sığınakta çok fazla çalışmışsın, Grimes. Konuşmanın adı 'İskoç Konutlarının Büyük Çağı'ydı."

"Biraz yavaş ol, Hughie. Bu milyonlarca yıl önceydi."

"Yine de," dedi Hugh, en iyi alaylı tavrını takınarak, "önemli bir ayrım. İş konut meselesiyse, İngiltere buradaki yeniliklerin arkasından gelmiştir. Onlar bizim ayak izlerimizi takip etmiştir. Önce övgüleriyle, sonra ödülleriyle, sonra da dinamit lokumlarıyla."

Hugh duraksadı.

"Haksız mıyım, Jamesie?"

Ona bir sigara sarıp verdim.

Daha uzun bir duraksama oldu. Birbirimize baktık.

"Senin işin ayrıntılar üzerine titizlenmek, Hughie Bawn," dedi Grimes. Barın kapaklı kapısını kaldırdı ve arkada bir yerlerde kayboldu.

"Bunun aynısı Ruslar için de yapıldı," diyordu. "Şimdi, şu tekerlekli sandalye nerede? Burada olduğunu biliyorum; bir cumartesi gecesi birini taksiye götürmek için kullanmıştık."

Otobüs durağının plastik tentesi altında kendi kendimize bekledik. Sandalye hâlâ katlı duruyordu. Hugh kasabadan ayrılana kadar sandalyeyi kullanmamamızı söyledi. Ayr'a giden yeşil otobüs beş dakikadan az bir zamanda geldi. Şoföre parayı ödedim, sandalyeyi yerleştirdim, yaşlı adamı arka sıralardaki koltuklara yönlendirdim. Sigara içilen yere.

Hugh pencere tarafına oturdu. Cama dokunduğunu hatırlıyorum. Sadece elini koymuştu camın üzerine. Bütün vücudu otobüsün her hareketiyle birlikte titriyordu. Eli camın üzerindeydi. Kasabanın kıyısına doğru tırmanmaya başladık. Fabrikaların ve konut alanlarının oluşturduğu güzel bir manzaraydı; Yeni Kasaba. Çok renkli evler. Artık çok da yeni olmayan evler. Gözleri onların arasında kayboldu. Diliyle alt dudağını yalıyordu. Uzun uzun evlere baktı.

Güneşin altında, renkli evler. Eli camın üzerinde olan Hugh, aşağıda ve ötedeki konut alanları. Seyredilmeye, görülmeye değer bir şeydi, o açık koruluklar, o çamlar, ilerideki tepelerin eğik yamaçları...

Aşağıda, daha da aşağıda ev grupları ve çamaşır ipleri görünüyordu. Beyaz çamaşırlar. Dalga dalga yükselen beyazlık; Hugh düşüncelerinde kaybolmuştu. Ben de onun düşüncelerinin içinde kaybolmuştum.

Başka çocuklar hayal güçlerini Buck Rogers ve Uzay'la aydınlatmaya çalışırken, Hugh kendi arka bahçesinin, iyi yağlanmış motorların, yeşil kemerlerin, modern ev sıralarının, iplerde sallanan beyaz çamaşırların resimleriyle uğraşıyordu.

Bu, gelecekti. Mr. Wheatly'in insanlık için planları vardı. İnsanların nasıl yaşayabileceğini biliyordu.

O zaman bile, Hugh hayattayken, Hugh'un düşünceleriyle meşguldüm; onun hayatının şeklini görmeye, he-

pimizin hayatının şeklini ve dokusunu görmeye çalışıyordum. Görülmeye değer bir şeydi. O günlerde hayatta olan yaşlı Hugh Bawn.

Loans Yolu'ndan Arran'ın tepelerini görebiliyorduk. Su gümüş rengine bürünmüştü. Arran tepelerinin tek sırrı kayaların hikâyesiydi. Batı sahilinde geçen onca yılda, o aynı gökyüzünün altında bizim gibi insanlar oraya bakmış olmalıydı, o tepelerin neleri hatırlayabildiğini, bizim hakkımızda bir şeyler hatırlayıp hatırlamadıklarını merak etmiş olmalıydılar.

Hugh ve ben, Arran'daki gümüş gibi parlayan su kıyılarına baktık.

Eminim ki, iyiliklerimiz ve kötülüklerimiz orada kalacaktı, arzularımız ve felaketlerimiz de. Bütün bunlar Arran dağlarının yüzünde baki kalacak ve bir gün başkaları bizi görecekti.

Havada sesler duyduğumu, Arran'ın yamaçlarında ölen kabilelerin izlerini gördüğümü sandım. Yalnızca oraya bakan bir insan olduğumu da biliyordum. Ayrshire'ın kumsallarında insanlar hep bunları hayal etmişlerdi. Ahşap kalelerinden yüksek sesle söylemişlerdi bunu. Yüksek damlı kulübelerinden, yıkık kalelerden, balıkçı teknelerinden, maden ocaklarından bağırırlardı. Ben de o gün -yanımda Hugh ile- Ayr'a giden yeşil otobüsün arkasında söylüyordum bunu. Fakat orada, gümüş rengine bürünmüş denizde yapayalnız duran Arran Adası'nı hiçbir zaman tanımayabilirdik. Hayal gücümüzü çok zorladık; yüksek sesle umut ettik. Fakat belki de dağlar bizim hakkımızda hiçbir şey bilmiyordu. Hiçbir zaman da bilmeyeceklerdi. Hiçbir şey uğruna harcanan kısacık saatlerimizi yaşıyorduk.

"Sana anlatmış mıydım?" dedi Hugh. "Benim kendi babam, bir çukurda öldü."

"Evet," dedim. "Flanders'ta ölmüştü, değil mi?"

Hugh gözlerini camdan ayırmadı.

"Ya da başka bir yerde," dedi. "Hiç gitmemeliydi."

Hugh, Ayrhire ve Glasgow'u büyük bir dünya olarak görmüştü her zaman. Asla gezegenin başka bir parçasını istememişti. Başka bir yeri hiç düşünmemişti. Karşılaştırma yaptığında dünyanın geri kalan kısmının epeyce küçük olduğunu düşünürdü. Ona göre İskoçya bütün yerküreydi. Bütün tarih. Bütün coğrafya. Gerçek politika. Baladlar ve şarkılar cenneti. Onun gözünde orada bir çeşit bütünlük vardı. Hayatının son günlerine yaklaştığında bile, reddedişinin gücü, gecikmiş hayal kırıklıkları, köklerine aşırı bağlılığını kuvvetlendirmeye hizmet etmişti.

"Kimse bizim olduğumuz yerde olmadı," derdi.

Bunu söyleyerek sadece gurur duyduğunu anlatmaya çalışıyordu. Hiçbir zaman mükemmel olduğunu söylemedi. Oranın, ebedi gelişme çağında var olan tek yer olduğunu söylerdi.

"Senin zamanının dışında," diyerek dudak büktü.

Ona gerçekten inanıyordu. Emindi. En azından ilk başlarda emindi. İskoçya'nın ötesindeki dünya onun gözünde ilgisini dağıtan bir noktaydı sadece. İnsanların gizli gizli Clyde Körfezi'nin hayalini kurdukları bir dizi sıradan yerdi. Nerede olduğunu biliyorlardı sanki.

Evet. Dünyanın büyük şehirlerini örnek olarak resmederdi. Helsinki'deki felaket bölgesi. Madrid'deki mükemmel konut yapılanması. Brooklyn örneği, Denver modeli. 'Tokyo'nun kuzey varoşları tarafından resmedildiği şekilde' yüksek evler yaptığı günlerde bu evlerden

yararlı olduğu varsayılan ya da reddedilen kuramlarmış gibi bahsederdi. Meslektaşlarını bu yerlerden bahsederek heyecanlandırırdı, fakat onların heyecanının tabiatını bir türlü tam olarak kavrayamazdı. Hayatın ve ölümün hüküm sürdüğü yerler olarak, kendilerine ait hayalleri olan insanların yuvası olarak görmüyordu oraları. Babası 'bir yerlerde bir çukurda' ölmüştü, Belçika'da, ya da Kıta'da, ya da hareket ve gözyaşıyla dolu bir başka yerde.

Hugh bütün dünyayı İskoçya'ya, yurduna getirmeyi gerçekten istiyordu. Fikirlerinin en iyisi buydu. Büyük derslerinin özüydü. Le Courbusier onurlu bir İskoç'tu. Sadece zamanın bu aralıklarında, insanların kayıplarla ilgili hatıralarını muhafaza ettiği yerlerin, modern toplumsal özelliklerin acılar içinde geçen yılların bedelini ödemeye hizmet edeceğinin, insanlara nasıl yaşamaları gerektiğini öğreteceğinin hayalini kuruyormuş gibi görünürdü. Rusya'yı seviyordu, zeki Rusya'yı.

Hugh hiç uçağa binmemişti. Bir kere bile.

"Çok meşgulüm," derdi. "Burada yapacak çok işim var."

O, eksildiğini hissetmeye dayanamayan türden bir adamdı. Bu onun dünyasıydı. Burada harika bir adamdı. Yabacı toprağın hiçbir parçasını istemiyordu. Kendi bahçemizi sulayalım, derdi. Uyanık hayatının tamamında diğer sesleri duymuyormuş taklidi yaptı. Farklılıklara verecek kulağı, karşıt görüşlere ayıracak zamanı yoktu, çelişkiler karşısında duymazlığıyla cesaret buluyordu. Söylediğim gibi; numara yapıyordu: Kendi aleyhinde konuşanlar konusunda takıntılı olduğunu anladım. Fakat o büyüklük fırtınası ve evcil gururu içerisinde ülkesi için yanlış olabilecek hiçbir şeyin hayalini kurmadı, kendi kendini yanlış hale getirebilecek bir hata yapmadı. Bu

onun büyük cazibesinin bir parçasıydı. Bütün hayatı boyunca yabancıların -benim gibi yabancıların- hatalarına karşı hep tetikteydi.

"Şu sahile bak, Jamesie," dedi otobüste.

Meclis evlerinin satışı. Hugh şerden ibaret olduğunu söylerdi. Bu da her şeye bir son verecekti. Bana öğrettiği bu değildi, annesinin ve babasının uğruna savaştığı amaç bu değildi. Ben de o aylarda Hugh'la ters düşmek için artık çok geç olduğunu öğrendim. Tartışmaya girmek için çok geçti. Öğretmenime bildiklerini unutturabilirim belki diye düşünerek eve geldim. Ama, hayır, olmazdı: Öğretmenime kendi en iyi derslerini önerecektim. Onun sözlerini eve geri götürecektim.

Bana geçmişini verdi. Bana araçlarını verdi. Onun hayatının sonunun parçalarını bir araya getirmek için kullanacaktım onları. Şimdi onunkinden ayrı, ama aynısına mahkûm olan kendi hayatımdan bir şeyleri ideallerle, planlarla ve asla bilemeyeceğimiz bir gelecekle açıklamak için kullanacaktım. Hugh ve ben aynı hastalığa tutulmuştuk; dünyanın bize cevap vermesini istiyorduk. Fakat o cevap vermiyordu; biz zaman içinde sadece topraklarla barışabilir ve bu fırtınalı anlarda sevgiyi umut edebilirdik. Kendimizi ya da dünyayı tamamlayamazdık. Sadece yaşayabilir, küçük erdemler arayabilir ve değişimin cömertliğini kabul etmeyi öğrenebilirdik. Bir zamanlar bana, o genç, o mutsuz edilen çocuğa büyümeyi, geçmişten faydalanmayı ve değişimle birlikte yaşamayı gösteren Hugh'du. Şimdi de ben oradaydım; ben ona göstermeye çalışacaktım.

Bunu istiyordu. İstediğini biliyordum. Beni bu yüzden geri çağırmıştı. Margaret'le bir olup onu şüphelerin ıstı-

rabından kurtarmam için. Bunu asla kabul etmedi. Buna ihtiyacı da yoktu. Hugh'u değiştirmeye çalışmayacaktım; onun kendisi gibi ölmesini sağlamak istiyordum.

Hugh'a baktım. Otobüs bizi ileri götürdü. Eli camın üzerindeydi.

"Kimse bizim olduğumuz yerde olmadı."

Bir ışık belirdi, bir deniz pırıltısı.

Sadece yaşayabilir ve küçük erdemler arayabilirdik. Hayallerimiz ne gerçekti ne sahte; hayallerimiz oradaydı işte, Clyde Körfezi'nin kendini yenileyen sularının içine batmıştı.

"Troon," dedi Hugh. "Ayrshire'da en iyi aydınlatılan kasaba. Gaz lambasıyla aydınlatmayı icat edenin buradan biri olduğunu biliyor muydun?"

İşte, bu safi Hugh'du. Her zaman Büyük Adamlarla ilgili hikâyeleri vardı. Hele annesi çok özel bir durumdu. Kitapların çoğu gemilerin mahmuzuna ilk defa buhar uygulayanlardan biri olan James Taylor'u unutmuştu. "Başka bir yerli çocuk. Şuradaki şalgamlardan başka ağzına koyacak lokma ekmeği yoktu."

Hugh'la ne yaparsanız yapın, mutlaka insan hünerinin harikaları üzerine bir hikâye anlatabilirdi, tabii bu çabalar yerli olduğu sürece. "Otobüsün bu yolda ne kadar iyi gittiğini hissediyor musun?" dedi. "John Boyd Dunlop bunu yapan adamdı. Şişirilmiş lastikler. Dreghon'daki küçük barakasının önünde çalışırdı. Ben küçükken öldü. O zamanlar hâlâ Govan'da yaşıyorduk."

Büyükbabamla her dışarı çıkışımız geçmişe, kendi geçmişimize ve Hugh'un büyük adamlar zincirinde kendine biçtiği yere yapılan bir yolculuk haline geliyordu. Hatıraları seviyordu. Ve babasını hatırlayan insanları.

Otobüsümüz Royal Troop'taki golf sahasının etrafından dolandı. Çimenlik yolun ötesinde, denizin orta yerinde Ailsa Craig görülebiliyordu. Dik bir piramit. Batmakta olan bir yağ tenekesi. Paddy'nin mil taşı. Gri renkli denizde lavanta rengi bir kaya parçası.

"Her golf oyuncusunda bir piçlik bulursun," dedi Hugh. "Çok fazla alan işgal ediyorlar."

"Galiba bu senin gizli görevin, Hugh," dedim. "Ülkeyi golfçülerden temizlemek."

"Alçaklar," dedi. "Orada esen rüzgâra karşı işiyorlar. Hele o aptal şapkaları yok mu. İçkiyi hak edebilmek için bir topa vurmak gerektiğini zanneden insan sürüsü. Ya. Hepsini toplayıp Amerika'ya geri göndereceğim. HMS *Gammet* gemisinden çocukları toplayıp onların üzerinde mermi yağdırmamız gerekiyor. Belki o zaman sığınakları bir işe yarar. Bok herifler."

Hugh, Ayrshire'a meşhur konut danışmanı olarak dönmüştü. Ancak golften nefret ediyordu. Golf oyuncularını aşağılıyordu. Turizmin de ulusun üzerine salınan bir veba olduğunu düşünüyordu.

"O lanet olası herifleri şekerli galetayla *torpilleyin*!"

Hugh, New Town Geliştirme Şirketi'nde hiçbir zaman iyi işler yapamamıştı. Golfe ve turizme olan nefreti onu efsanevi bir huysuz haline getirmişti.

"Şehirde hiç golf merkezi bıraktın mı?" diye sordum.

"Glasgow'da mı? Birçoğuna buldozerlerle girmeye teşebbüs ettim," dedi. "Ama golf oyuncularının bir özelliği var, Jamesie; her zaman söz sahibi insanlar oluyorlar. Masonlar. Polisler. IBM'in başkanı. Bunların hepsi golf oynar. Peki, sen Sandyhills'teki daireleri biliyor musun? Balbeggie evlerini? Sekiz blok. Orası bir zamanlar golf sahasıydı. İnsanlar da yeni evler için bas bas bağırıyor-

lardı. Ben bütün sahayı sabanla kaldırdım. Üç hafta sürdü. Üç ayda bloklar gökyüzüne yükselmişti. Golfçüler için büyük bir felaketti bu."

Monkton'dan geçtik. Prestwick Havaalanı'nın etrafındaki tarlalardan yükselen gübre kokusu otobüsün içine giriyordu. Tatlı çürümenin dalgalarını yutuyorduk. Traktörler aralık ayının tohumlarını saçmakla meşguldüler. Diğer tarafta son sezonun son patateslerini çıkardıklarını görebiliyorduk. Yukarıda berrak bir gök vardı.

Hugh, at yarışları için kendine bir at seçmişti. Adı, Birmanya Yazı'ydı. Ayr'da 2.45'te koşacaktı. Otobüsten indik, o da tekerlekli sandalyesine oturdu. Sandgate'teki Ladbrokes'e doğru gittik.

Şapkasını dizlerinin arasına sıkıştırmıştı. Annelerin ve bebek arabalarının arasında güçlükle ilerliyorduk; bol pantolonları içindeki patenci çocuklar çöp kovalarının kenarlarında oyalanıyordu. Çok acelemiz vardı. Saat iki buçuktu. Sandalyeyi daha hızlı itmeye başladım.

"Sür bakalım kovboy!" dedi Hugh, kasabayı ikiye bölerek ilerlerken arkasına yaslanıp çılgınca gülerek. Bahisçi her zamanki gibi sigara dumanıyla örtülüydü. Duman tavana yükseliyordu. Hugh gülümsedi, nefes aldı, öksürdü ve bir sigara istedi. Onu televizyonlardan birinin önüne oturttum. Ekranın alt tarafında görünen Ceefax'ın salyaları akıyordu. Bir kalem buldum. Bahis kuponu aldım. Yanımızdaki adam duvardaki sayfalardan birini yırtıp indirdi ve üstüne tükürdü. Yere düşen kâğıdı tekmeledi. Ceketi de suratı gibi parlıyordu.

"Siktir," dedi.

Hugh ekrana baktı: Birmanya Yazı, 6-1. Oda kıpkırmızı oldu. Adamların hepsi boynunu uzatıyor ya da avuçla-

rına bir şeyler karalıyorlardı. Hugh bana iki pound'la birlikte kuponunu verdi. Parayı ona geri vermeye çalıştım. Kasiyere başıyla işaret etti. *Haydi bakalım.*

Önümüzdeki adamın cebinde bir kutu bira vardı. Camın arkasındaki kadına bir şey söyleyecekmiş gibi durmadan parmağını kaldırıyordu. Cevap gelmedi. Masanın üzerinden yeni bir kupon aldım. "Corncake. 2 pound. Vergisiz" yazdım. Kız parayı aldı ve kafasını kaldırmadan iki kuponu damgaladı. Köşedeki ses sisteminden çatlak bir İngiliz sesi geldi kulağımıza. Hugh'un sandalyesinin arkasında ayakta duruyordum. Odanın sıcaklığı yükseldi. Adamlar ekranın etrafına toplandı -mavi ışık yüzlerine vuruyordu-, favorileri ve parmakları sonucu öğrenmek için kıpır kıpırdı. Bir şey söylemek için ağızlarını açtıklarında duman, sözlerin gölgesi gibi kıvrılarak dışarı çıkıyordu.

Dan!

"Yarış başladı, Lentil Broth çok iyi bir çıkış yaptı... Dış tarafta Gunga Din'i görüyorum, Gunga Din hızla içeri giriyor..."

Sıcaklık arttı. Adamların gözüne vuran ve onların arkasındaki derinliğe doğru ilerleyen mavi ışık...

"Earl of Stradford biraz geride kalıyor, şimdi yavaş yavaş hızlanıyor, Earl of Stradford, teklerin favori atı, sonradan açılıyor, hızlanıyor, hızlanıyor... ve Gunga Din, Gunga Din..."

Elinde birasıyla gezen bir sarhoş havada bir şeyleri işaret ediyor, bir ayağı ön tarafa sabitlenmiş, diğeri arkasında yere vuruyordu, elleri oraya buraya uzanıyor, sanki kendi kutuplarına ulaşmaya çalışıyordu.

"...ve Lentil Brown güçlendi, Corncake dışardan geliyor... en dışarıda Corncake... şimdi en dışarıdan Cornca-

ke geliyor... Corncake, Gunga Din arkada kalıyor. Gunga Din... Lentil Broth kayıyor... Corncake..."

Hugh sessizce sandalyesinde oturuyordu. Üzerinde ilaç kokusu vardı.

"Corncake bir boy farkla yarışı önde götürüyor. Lentil Broth... Lentil Broth'un mücadelesi. Fakat Corncake... Corncake ilerliyor... son dönemeç... ve evet... Kazanan at, Corncake. Corncake, Lentil Broth, Gunga Dinb, Earl of Stratford..."

İç çekişler korosu. Bahis kuponları yırtıldı; kâğıtlar yerlere atıldı.

Ben kendi kuponumu cebime koydum.

"Ne insana, ne de hayvana faydası var," dedi Hugh. "Son günlerde hiç yetenek çıkmıyor."

"Boş versene, ihtiyar çocuk," dedim, "en azından golf oyuncusu değilsin."

Dişlerini göstermeden sırıtıyor.

Üç tane çocuğun caddede bize çarpmasına ramak kaldı; birbirlerinin kahkahalarını bastırmaca oyunu oynuyorlardı. Kollarının altına havlular sıkıştırmışlardı. Yolun diğer tarafında sarı ışıklı bir otobüs vardı; Burns Evleri.

"Alloway'a gidelim," dedim.

"Şoför sensin," dedi Hugh.

"Bu otobüse binmemiz gerekiyor."

Hugh direğe tutunarak basmakları ağır ağır çıktı. Otobüsün şoförü, mümkün olduğunca az kelime kullanarak konuşmayı sevenler kulübünün bir üyesiydi.

"Bir, yirmi," dedi. Ödedim.

"Al," dedi.

Katladığım sandalyeyi sürücü kabininin arka tarafındaki boşluğa koydum.

Başını salladı. Neşeli bir refakatçi; engelli olmak, gündelik sıkıntılarımızdan biri.

Brig o' Doon'un yakınında indik. Hugh çişini yapmak istedi. Cottar's Arms diye bir otele girdik, yaşlı adam ortadan kaybolduğu sırada ben barda ayakta durdum. Yanımdaki boş sandalyeyle. Sinyal lambasının üzerinde kehribar rengi bir ışık yanıyordu. Uzun bıyıklı bir adam birasından ayrılarak bana döndü. Gözleri uykuluydu. "Bacakların mı rahatsız?" diye sordu, elini sandalyeye yaslayarak.

Ben zorla gülümsedim. Bazen insan kendini uzun boylu, aptal ve ütülü blucinin içine fazlasıyla sıkılmış hisseder. Hugh bir viski istedi. İki Glenlivet. Tadı mazot gibidir sanırım.

"Bok gibidir," dedi Hugh. "Ama ben seviyorum."

Tahtırevanına geri dönen Hugh, bardağı bir dikişte bitirdi. Bir tane daha söyledi.

"Tamam," dedi.

Onu Doon nehrinin oradaki parka götürmemi istedi.

Yolun her tarafında yabani çiçekler vardı. Boyunlarını bükmüş, suskundular. Biz de onların yanına gittik, tekerlekler dönmeye başladı ve nehir kenarına doğru yola koyulduk.

Margaret bize çiçek sevgisini aşılamıştı. Çiçekçide çalıştığı zamanlar hevesli kokuların ve yaprakların zamanıydı. Onları her zaman sevmişti. İçi kurutulmuş yapraklarla dolu eski okul defterlerini Ayrshire'a getirmişti – genç kızlığının aydınlık sayfaları. Highlands'in bütün yabani çiçekleri oradaydı; küçük avuçlardaki Latince isimler. Hugh ve ben zamanla bu kitapları sevmeye başlamıştık. İçlerinde Maggie'nin her şeyini barındırıyorlardı. O

defterlerdeki soluk mavi çizgilerin arasında bir şey vardı; hiç tanımadığımız bir Maggie'yi hissettiriyordu.

Çiçek sevgisi aramızdaki sırlardan biri haline gelmişti. Üçümüzün arasında. Güzele ve haklıya, yükseğe ve güçlüye, şerefliye ve çok eskiye dair ortak fikirlerimiz Sarı Taşkıran Çiçeğinin incecik düzenlenmiş yapraklarında beliriyordu...

Küçücük harflerle yazmıştı: *Saxifraga aizoides.*

Sıradan bir erdem duygusuyla birleşmiştik. Ya da öyle sanıyorduk. Çayır düğün çiçeğinin açılan yaprakları arasında böyle bir şeyin şeklini göremez miydik peki?

Ranunculus acris.

Kuzey şahinsakalının (*Crepis mollis*) tüylü beyaz tomurcuklarında, ya da sütlü devedikeninin (*carduus marianus*) tek bir çiçek başında bir kayıp vaadi vardı.

Bu yabani çiçeklerin çoğunu Ayrshire'da görmemiştik. Onları sadece Margaret'in tuhaf kitaplarından tanıyorduk. Margaret'in kitapları. Annick Suları'ndaki oturma odamızda başlarına toplanıp nasıl da bakardık. Toprakların hikâyesi; yağmurun hacmi.

Bitkiler bölgeseldir ve aile duygusuna sahiptir; mevcut şartlarda oluşup şekillenirler. Sahilin on beş kilometre uzağındaki hava onları öldürür, toprak bir süre sonra köklerini zehirler. Bitkiler sadece kendi topraklarını tanırlar. Hayatları yerel gerçeklerle kodlanmıştır.

Margaret'in zarif çiçeklerinden birçoğu Ayrshire'da yaşamayı başaramamıştı ve onun ötesinde yaşama ihtimalleri daha da düşüktü. Evet, o çiçeklenmeler aile kavramına tam bir örnek teşkil ediyordu. Tek ebeveynli klonlar çoğunlukla eve yakın yerlerde kalıyorlardı. Fakat bazıları dışarı çıkmayı başarıyordu. Evrim bunu bize an-

latıyor. Her bitkinin parçaları su üzerinden yolculuk etmişti; binlerce akıntının üzerinden gelen hücre parçacıkları. Diğerlerinin fideleri vardı; böceklerle taşınan, kuşlar tarafından yenen, değişen rüzgârlarla havalanıp evden uzaklaşan. Bazıları öldükten sonra yenilendi. Yan dallar. Melezler. Zaman tekrar tekrar değişiklikler yapıyordu.

İskoçya'nın bitkileri çoğunlukla tek bir yerde kaldı. Bazıları da yolculuk etti. Bazıları da değişti.

"Negatif yere doğrulum," diye yazmıştı Margaret'in babası. Güneşten ayrılıp yere eğilmek. Fakat eski kokuların birçoğu o yeni çiçeklenme mevsimlerinde tekrar ortaya çıkıyordu. Bir tüy gölgesi. Acı bir meyve. Aile isimlerinin eski özellikleri yeni yeşeren filizlerin hücrelerindeydi hâlâ. Eski özellikler. Görünmez kökler. Margaret'in küçük avuçlarındaki o hikâyeler.

Alacalı menekşeler *-viola lutea-* dağlara çıkmıştı, tüylerini kaybetmiş, çiçekleri büyümüştü; hercai menekşelerin boyu uzadı, daha da morardılar, sapları buruş buruş oldu. Solgun kır menekşelerinin boyu kısadır, sütlü mavi renktedir ve yaşamak için ovalardaki çalılıkları ister; kalp şeklindeki yapraklarıyla, sivri çanaklarıyla, mekânların en vahşisindeki sonradan görme hayatıyla köpek menekşesi. Bunların hepsi renk hatıralarıyla dünyaya yayıldı. Uzun zamandır farklılar, her biri kendilerine ait çimenlerde nefes alıyor, bağımsızlık şarkılarını söylüyorlar. Fakat biz her şeye rağmen hatırlıyoruz; her birinin kırılgan damarları olduğunu, aile ilişkilerinin derinlerde yatan gerçeğini. Kim olduklarını biliyorlar. *Menekşe.*

Nemli çimenlerin üstünden geçerken Hugh sessizdi. Nehir yağmur kokuyordu. Fakat Hugh'un çayırlıktaki

sessizliğiyle çayırın gri rengi ve kafamızın üzerindeki dallarda ayaklanmadan başka hiçbir şey yoktu.

Cıvıltılar. Hileli cıvıltılar.

Koyu renk çizgili yelekleri içindeki kuşları görebiliyorduk. Boncuk gibi gözleri, semoforlu kanatları, ağaçtan ağaca verilen siyah gagalı bilgiler, günbatımındaki borsa tellalları salonu gibi. Gökyüzü şimdiden griye dönmüştü bile.

Lindsay tarzı evlerden bir ses geldi, bir dondurma arabasından gelen taptaze bir ses. İnsanlar sigaralarını içmek için dışarı çıkmışlardı. Boş şişelerin tıngırtısı. Dumanlar ve şekerler; parkın kenarındaki bir ihtiyaç seli.

"Orada hayal mi kuruyorsun?" dedi Hugh. Yukarı baktı.

"Hmın," dedim. "Lindsay'lere bakıyordum."

"Zamanın iyi evleriydi," dedi Hugh. "Dayanıklı. Fakat çok fazla yer kaplıyorlar. Yani, buraya dikilebilecek yüksek blokları düşünsene. Bu boşluğa yüz aile daha yerleştirilebilirdi."

Tekerlekli sandayeyi bir bahçe duvarına doğru sürdüm, arkasını duvara dayadım. Tuğlalar kırmızı ve eskiydi. Çatlaklarda nemli yosunlar büyümüştü.

İki sigara sarıldı.

"Haklı olduğumu biliyorsun, Jamesie," dedi. "Yüksek binalar; makul olan tek şey. Çirkin olmayan bir bahçeyi asla yıkmadık. İlerlemenin temsilcisi biz değil miyiz şimdi?"

Yenilgiyi hiç özlememiştim aslında.

"Evet, haklısın," dedim. Sırtımı dayadığım duvar soğuktu.

"Peki, o zaman bunu önemse ve hatırla," dedi. Sarılmış sigaradan derin bir nefes çekti.

Bir saat kadar parkta dolandık; nehir boyunca, ağaçların arasında. Bütün bu süre boyunca Hugh binalar konu-

sundaki bitmemiş planlar dışında hiçbir şeyden bahsetmedi. Yakın zamanda bir gün inşaatçılar, plancılar ve mimarlardan oluşan bir konsorsiyuma başkanlık edeceğini söyledi. Bir gün geri dönüp -tabii *dinlemeyi* öğrenebilirsem- teknik asistan olarak faydalı olabileceğimi de. Yüksek binaların nasıl daha dayanıklı hale getirilebileceği konusunda bir şeyler biliyor olabilirdim.

"Ben böyle bilgilere her zaman açığımdır," dedi.

İşinin henüz bitmemiş olduğunu anlattı. Gelecekle ilgili hikâyesi yavaşça eriyip geçmiş hikâyesine karıştı. Bu onun konuşma biçimi haline gelmişti. O büyük John Wheatley'in bir gün Glasgow Şehir Meclisi'ndeki ofisine gelişini anlattı. İhtiyar beyefendi Konut Başkanı'nın ofisine gitmemişti. Hayır. İnsanların evlerin gerçek şampiyonunun kapısına gelmişti. Meşhur yenilikçinin. Bay Wheatley'in yüzü kupkuruydu.

"O eski apartmanlar gibi," dedi Hugh.

İhtiyar adamın yeşil gözleri. Hugh, göğüs cebinde katlanmış beyaz bir mendil olduğunu söyledi. Famie'nin meleklerinden biriydi, dedi Hugh.

Bay Wheatley koridorda, bastonunu döşemelere vurarak, yazıcı kızlara başıyla kibarca selam vererek bir imparator gibi yürümüştü. İnce, kemikli eli, genç adam Hugh Bawn'a uzanmıştı.

Büyükbabam onun sözlerini tastamam hatırlıyordu. Bu sözler, Londra parlamentosuna gayet alışık bir İskoç beyefendisinin kesin tavrıyla dökülmüştü Bay Wheatley'in dudaklarından. Tiz, kuvvetle dolu bir sesti ve derinlerde, kaybolmaya yüz tutmuş bir İskoç aksanının izlerini taşıyordu. Onun sesinin gücü Hugh'un sesli harflerini biraz törpülemesine neden olmuştu.

"Bay İskan'ın elini sıkmak," dedi Bay Wheatley, "büyük bir mutluluk."

"Uzun yıllar geçti, Bay Wheatley. Siz benim hiç sahip olamadığım babamdınız. Annem size hayrandı."

Bunu söylememesi gerekiyordu.

"Ah, o Effie Bawn. Onu bir daha hiç görmedim. İşimizi tamamladığınızı görseydi ne kadar da gururlanırdı, Bay Bawn. Biz sizin yapacaklarınızı, ancak umut ederdik. Bay MacLean, 'ulusal meseleler' diye adlandırdığı durum konusunda sizin için aynı kariyer umutlarını besliyordu. Bir defasında arkadaşına şöyle dediğini hatırlıyorum; 'John, bu adam bizim ulusal meselelerimizin en büyüğüne erişecek. Zavallı yüzyılımızın en büyük memleket meselesi. Konut. Annesinin feneri ona verdiğini görüyorsun. Bay Bawn bizim konut kanun tasarımızın arkasından gidebilecek *hayal gücüne* sahip bir adam. Bizim İşçi Partimizin köklerinden çıktı o.'"

"Teşekkürler," diye karşılık verdi, Hugh. "Sizin örneğiniz, Bay Wheatley ve önümdeki Parti örneği, bu zorlu işte her zaman rehber ışığım olmuştur."

"Önceden yaşanan mücadelelerin hatırasına sahip olmanız yalnızca kendinize olan güveninizi artırır, Bay Bawn. Yeni binalarınız Büyük Britanya'nın tamamı için örnek teşkil edecek."

Hugh bana birlikte nasıl yan yana durduklarını, Hugh'un masasının arkasındaki pencereden dışarı baktıklarını ve hatırladığı kadarıyla, Glasgow'un yüksek vinçlerinin nehrin kuzeyinde ve güneyinde iş başında olduklarını anlattı.

"Bu çok güzel," diye fısıldadı Bay Wheatley. "İnsanlar sonunda güneşi görebilecek."

Büyükbabam hikâyeyi burada bitirdi. Ve bu sözler bana oldukça tuhaf geldi.

Sonunda güneşi görebilmek.

Hugh, Bay Wheatley'in hikâyesini birlikte parkta yürürken anlattı. Işık gökyüzünden silinmeye başlamıştı; turuncu bir pırıltı sarmıştı etrafımızı. O hikâyesini anlatırken benim sesim arkasında kalıyordu ve ben onu cesaretlendirmek için, bu mükemmel hikâye hakkında sorular sormak için, Bay Wheatley'in muhteşem övgülerine sesimi eklemek için oradaydım. Kuşları susturmak için konuşuyorduk sanki. Hugh hikâyesiyle meşguldü; ben her cümlesine neşeyle eşlik ediyordum.

Tanrı'ya şükür. Hugh tekrar bir araya gelmemizden memnundu. Tahtırevanında havada süzülüyormuş gibi görünüyordu. Dışarıda olmaktan mutluydu. Anlatıyor olmaktan mutluydu. Birlikte geçirdiğimiz, bizim günümüzdü bu. Hugh için de güzel bir gündü. Torunu James tekrar çocuk olmuş, General'in sandalyesini parkta sürüyordu.

O gün ben de mutluydum. Gerçekler her şey demek değildi. Hugh'un bir hikâyesi vardı ve bu hikâye güzeldi. Bir grup kış güneşi çiçeği, parkın sonunda cig dansı yapıyordu. Vanilya kokuyorlardı. Artık Bay Wheatley hakkında konuşmuyorduk. Hugh daha çocukken ölen büyük John Wheatley, Glasgow'un aya yakın olan, sıcacık güneşe yakın olan yüksek binalarını hiç görmemişti. Hugh bunların hepini uydurmuştu.

Arabalar kurşun dolu dumanlar bırakarak geçip gidiyordu. Öfkeli renkler. Kamyonetler ve dizel dumanları. Saatler beşi çeyrek geçeyi gösteriyordu. Hugh hava kararmadan Auld Alloway Kilisesi'ni görmek istedi. Birkaç dakika içinde oraya sürdük sandalyeyi. Kilise avlusundaki

taşlar eğilmiş ve grileşmiş gibi görünüyordu. Basamaklara çarpa çarpa çıktık. Kilise harabe gibiydi. Bir pencereden eğreltiotları fışkırıyordu; kaşık otları duvarın kenarında çürümekteydi. Avlunun önündeki taşa bakarken tekerleklerden birinin yanına çömeldim. Taş neredeyse bembeyazdı. Zımparalanmış, pudralanmıştı. Bir defter yaprağı gibi beyazdı.

William Burnes. Şairin babasının mezarı.

"Bak," dedi Hugh. "Robert Burns adını değiştirmiş olmalı."

"Evet," dedim. "Babası Burnes, 'e'si var."

"Neden böyle bir şey yaptığını merak ediyorum. Bir muamma."

"Babasına hayran olduğunu biliyorum," dedim. "Ağır bir işçiydi. Dindar bir adamdı. Çocuklar için fedakârlıklar yapmıştı. Belki Burns bunun daha sade bir şair ismi olacağını düşünmüştür."

"Belki," dedi Hugh. "Kafası çalışırdı."

Hugh beyaz taşa bakarak bir dakika bekledi, gözleri taşın ta içine giriyordu sanki. "Şu ihtiyar adamın hikâyesini asla gerçekten duyamazsın. Böyle bir evlâda sahip olmak, dâhi bir evlâda. Herhalde kendisi de olağanüstü bir insandı."

"Kim bilebilir ki?"

"Dildeki en güzel sözler," dedi Hugh. "Gerçekten öyleler. Dünya çapında ünlüler. İşte, şairin işi bu."

Kararlı görünüyordu.

"Ne?" diye sordum.

"Şöyle," diye başladı Hugh. "Şairler bizi kendimize yakınlaştırır, Jamesie. Bizi daha iyi insanlar yaparlar. Hayatımızı yaşamamız için bize yardım ederler."

Ruh hali bir an için değişti. Taşa donuk gözlerle baktı. Sonra vahlayıp kafasını kiliseye doğru çevirdi.

"Bütün bu işleri kutlamamıza neden olurlar," dedi.

"Ya da yasını tutmamıza," demek istedim. Ama demedim.

Kilisenin etrafında tahta çitler vardı. Daha yakına gittik ve çimenlerde durduk. İkimiz de "Tam o'Shanter'ı" düşünüyorduk. Hugh daha küçücükken şiirin tamamını ezberlemişti. Acılı sesiyle şiiri bağıra çağıra okumaya başladı. Bu sözler uzun zaman önce İskoçya'nın reformist çekiçleri tarafından dövülmüş ve yerel hava tarafından parlatılmış bu taşın içine kadar işledi.

İnleyen ağaçların arasında parıldarken,
Alloway Kilisesi rüzgârlı görünüyordu;
Küçük •yuklarından, ışık huzmeleri bakıyordu;
Ve bir cümbüş ve raks sesi yankılanıyordu.
Cesur John Barleycorn'u hatırlatıyordu!
Bizi ne gibi tehlikelerle korkutabilirsiniz ki!
Viskileri içince, hiçbir şerden korkmayız;
Biraları yuvarlayınca, şeytanla bile yüzleşiriz!

Birbirimize gülümsedik; Auld Kilisesi'ndeki alevleri hissederek bir saniyeliğine güldük. Küçük kızlar kısa etekleriyle dans ediyorlardı. Mavi karanlık bizi sarmalamaya başlamıştı.

O avluda bir sıcaklık vardı. Ilıklığı hissettik, yanan bir ruh, zamanın içinden hiçliğe doğru yuvarlanan sıcak bir şarkı parçasıydı bu, durup dinleyen bu avluda çok güçlü hissettik onu, o akşam soğuk kemiklerimize dokunmak için yerden yükselen o vahşi alevi. İkimiz de gülümsedik -orada olmayan bir şeyin yüreğine gülümsedik- ve kendi

günümüzde ürperdik, o daracık ölüler tarlasında birbiri ardına ilerleyen iki adam. Alloway Kilisesi'nde soğuk, sıcak gibi hissediliyordu.

"Sert rüzgâr," dedi Hugh.

Kilisede devam eden bir çalışma olmalıydı. Çitlerin arkasına iki torba çimento bırakılmıştı ve tepeye kadar çıkan bir merdiven dayalıydı. Hugh çanlar hakkında birkaç şey bilirdi. Bana kiliselerdeki çanları, ne kadar yaşlı olduklarını, onları hangi Hollandalı, Fransız ya da İskoç adamın yaptığını, nasıl yaptığını, hangi yıl yaptığını anlatır dururdu. Ben daha küçük ve onun Glasgow'daki evinde yalnız bir ziyaretçiyken, iş dolabının rafı üzerindeki bir dizi paslı çanı gösterirdi bana. Elimi çanın gövdesinin üzerine koyardı.

Omuz, kalıplanan teller, yazılı şerit, hane, dildeki top, taç, dudak.

Bazen caddede durup kulak kabartırdı. Galsgow'daki kaldırımda yürürken yanında ben. "Saint Mary'nin çanı," derdi. "Sain Aloysius'un." "Saint Alphonsus'un," derdi, ya da, "St Paul'ün."

Ben onun duyduklarını duyamazdım. Büyükbabamın bakışı kilometrelere ötede olurdu. İşte buydu; Hugh'un dünyada meydana gelen olaylar konusunda dehşet bir sezgisi vardı sanki. Tanıdığım başka hiç kimse çalan çanlar türünden şeyleri ayırt edemiyordu. Fakat Hugh edebiliyordu. Hatta çanların tonunu, sayısını, onları yapanları, metallerini bile biliyordu.

"Bir şeyleri uydurursan onları fark etmek de kolay olur," demişti babam, bir defasında. "Gittiği kiliselerin yarısının çanı bile yok."

Alloway Klisesi -ya da cesur Tam- bir şeyler içme isteğimizi uyandırmıştı. Aslında geç kalmıştık; avlunun tepe-

sindeki çana bakarken bayağı oyalanmıştık. Çitlerde bir boşluk vardı. İki tahta yerinden çıkarılmıştı. Merdivenler de uğursuz alacakaranlıkta parıldıyordu. "Cesaret edebilir misin, Jamesie," dedi Hugh, yanımdan. "Merdivenden çıkıp çana bak."

Hafif muzip bir tavırla gülümsüyordu.

"Hadi davran. Merdivenden çık."

Bir saniyeliğine sessizlik oldu. Yapabileceğimi biliyordum. Cesur bir adam asla hayır demezdi. Fakat gözlerindeki bakış, o anın canlılığı.

Merdiveni yarıladığımda aşağıdaki büyükbabamı görebiliyordum, mutluluktan hırlıyordu, o kıvrılmış çelik kütlesinin üzerinde suratı Willie Burnes'in mezarı kadar solgundu.

"Hadi, Jamesie! Devam et, evlât!" Yumruğunu salladı.

Yoğun akşam karanlığında tırmandım. Tepeye geldiğimde bir süre dinlendim. Kilometrelerce uzanan boğuk turuncu cadde ışıkları görülebiliyordu; kara tarlaların üstünde yükselen ev sıraları. Bir yerlere giden araba farları, insan sesleri. Yıldızlar görünmeye başlamıştı. Merdivenin tepesinde bir şey oldu. Bir hisse kapıldım; baş döndürücü, korkutucu bir histi, şefkatli bir merhamet hissiydi. Gökyüzü gözlerle kaplıydı; milyonlarca yıl öteden aşağı gözleyen; soğuk, sonsuz mesafelerden bize ışık bahşeden.

Aşağıya, duramadan aşağıya.

Yukarıdaki karanlık maviliğe baktım. Işık aşağıya geliyordu; bileklerimdeki nabzıma, sıkıca tutunan ellerime dokunuyordu, sonra tekrar yükseliyordu, merdivenin gümüş rengi çubuklarının üzerinde, en üstteki iki basamağın üzerinde bir saniyeliğine parlıyordu. Uzaya çıkan ilk insan gibi hissettim kendimi; aşağıdaki dünya, yukarıdaki gökler; hiçbir şey bizim bildiğimiz evreni utandıramaz-

dı; hiçbir şey dakikalarımızı, bizden alamaz, yaşamamış olduğumuzu, bu hava zerreciğini soluyarak iyi yaşamaya çalışmadığımızı söyleyemezdi. Derin bir nefes aldım. Işıklar bizi tanıyor gibiydi. Bu kilise avlusunu maviye boyamak için sonsuzluktan çıkıp geliyordu.

Hugh aşağıda, ağaçların arasındaydı.

"Hadi, Jamesie oğlum! Ne diyor? Çanın üzerini oku."

Omzumu çatıdaki yan duvara dayadım ve içeri elimi uzattım. Çanı dilinden yakaladım. Görmek çok zordu. Bir nota çınladı. Ben el yordamıyla onu ararken dil çanın içine çarpmıştı.

"Evet!" diye bağırdı Hugh.

Üzerindeki yazıyı göremiyordum. Ama vardı. Kabartma yazıları hissedebiliyordum.

"Ne diyor, Jamesie?"

Aşağıdaki ses. Parmaklarımla harfleri okşadım. Ayaklarım merdivenin üzerinde yeterince sağlamdı. Parmaklarım yavaşça yaşlı çanın etrafında dolandı. Bir daha, bir daha. "Kenar süsü," diye bağırdım.

"Evet!" diye cevap geldi. "Güzel, Jamesie. Peki kelimeler?" Parmaklarım bakır alaşımının üzerinde geziniyordu.

"A.l.l.o.u.a.y. Kilise. Allouay Kilisesi. İçin. Allouay Kilisesi İçin. 1659." Parmaklarım santim santim gezerken ben bağırdım.

Hugh sessizleşti. Merdivenden aşağı indiğimde çimenlerin üzerinde ayakta duruyordu. Tekerlekli sandalye boştu.

"Gerçek bir güzellik," dedi Hugh. Bir adım öne geldi. "Bu çan Burns'ten ya da burayı gören babasından yüz yıl öncesinde de burada asılıydı. Babası burada iki yüz yıldan fazla zamandır yatıyor. Sen ne düşünüyorsun?"

Bütün bunları söylerken sesinde bir merak vardı. Eli kulağını kaşımak için yukarı kalktı.

"Sen ne düşünüyorsun?"

Ne düşündüğümü söyleyemedim. Sadece Hugh'un gülümseyen yüzüne baktım. Gözleri gökyüzündeki yıldızlar kadar parlaktı.

"Evet," dedim.

Hugh biraz huzur içinde durmak istedi. Avlunun sonuna geldiğimizde heykelleri görmek için deliriyordu. Bazen, tıpkı avlunun bahçesinde olduğu gibi bu açlık ölgünleşiyordu ve o, kurak çöllerden çok daha fazlasını ifade eden bir ihtişamla kendisinin farkına varıyordu sanki. Fakat bu uzun sürmezdi. Büyük duyguları her zaman daha küçük bir şeye teslim olurdu.

Cottars' Arms'a doğru sandalyeyi sürerken Hugh'a bir kasvet bastı. Geçip giden zamanı azaltmaya çalışıyordu. O çanların aslında dayanıklılık konusunda diğer şeylerden hiç farklı olmadığını söyledi. Bu bir şans meselesiydi. Dijital çağda çanlara yer yoktu. Her nasılsa çanlar da kırılıyordu. Irvine'in bahçesindeki çan iki defa kırılmıştı; Reform Yasası'nın geçmesini takip eden sevinç seli sonrasında ve Kraliçe Victoria'nın Elmas Jübilesi'ne katılan çılgın insanların kopardığı yaygara sırasında.

"Birçoğu bugüne kadar geldi," dedim.

"Fazla, değil," dedi.

Küçük bir kalabalık vardı. Masalardan birine oturduk. Şömineden gelen ışık bardaklarda dans ediyordu. Barmen kız makine gibi çalışıyordu; İskoç kızılı saçlıydı; dolgun dudakları boyalıydı.

Viski ve yarım bardak hafif bira içtik. Isıtıcı ve serinleticiydi.

Ellerimizi bakır yüzeyli masaya koyduk. Ateş yüzünden parmaklarımızın gölgesi bu yüzeye altın renginde düşüyordu. Yansımaları görebiliyorduk; altın-etli, ateş haleli.

Dörder viski, dörder bira içtik; kan dolaşımımda bir hızlanma oldu. İçki yolunu bilir. Bizi biz yapan şey içicilerin âdetlerinde, derinlerde yatan o kanallarda, birbirine tutunan o hücrelerdeydi, bütün bunlar genlerde inşa edilmişti. Alkol, kalbi yatıştırmak için acele ediyordu. Şişelere yüz çevirenler bile bilir bu hikâyeyi.

Sert bir içki. Mutlu bir hüzün.

Duygusal bir hiddet.

Aciz bir tutku.

Onurlu bir utanç.

Vahşi bir şefkat.

Kötülüğe düşkünlük.

"*Şarap aldatmacadır, sert içkiler heyecan verir!*"

Köşeden bir şarkı yükseldi. Adamın yüzü kıpkırmızıydı. Gözleri sulanmıştı. Önünde bir yerlere bakıyordu; elleri boş bir bardak üzerinde uyuşmuştu.

"Ne zaman göreceğiiiiiiiiiiz... onların emsallerinıiiiiiii?"

Masasındaki adamların yüzü de ona benziyordu. Kırmızı ve sulu gözlüydüler. Eski güzel günlerin izleri vardı üzerlerinde. Gür saçlar. Sert çeneler. Ve imansız mayalarında anlaşılmaz sözler geveliyorlardı. Hugh gibi sarı parmaklıydılar. Hava onların dumanlı kahkahalarıyla ve müzik kutusunun sesiyle dolmuştu. Müzik, kahkaha, sözlerin gölgesi.

Hugh derhal onların arasına karıştı. Tekerlekli sandalyesinde kıdemliydi. Tıplı kendilerini sevdikleri gibi,

toparlayabildikleri bütün acıma duygularıyla gibi onu da hemen sevdiler.

Karşımda Hugh. Terden sırılsıklam olmuş.

Beşinciyi de içti. Sonra bir tane daha. Hugh içiyordu ve on viskiye kadar çıkmakta ısrarlıydı. Oradaki çocuklara kasabalarının büyük tartışmaları hakkında nutuklar attı. Onlar doğmadan önce yaşanan tartışmalar. Hepsi onlar doğmadan olmuştu. Konuşması yangına körükle gitmişti. Hiçbir anlam ifade etmeyen bağırışlarla tekrar tartışmaya başladılar. Hugh başını salladı. Cömertlikleri masanın üstünde patlayan, mutsuzlukları ev yolculuğunun yollarını yapan bütün bu adamlar. Hugh yapılan şakalar ve hayat derslerinden sersemledi. Köşenin tamamını kükremesiyle çınlattı. O öksürünce diğerleri sırtına vurdu.

"Çok haklısınız," dedi. Zil zurna sarhoştu, kendinden, seyircilerinden zevk alıyordu ve yan masada hakem koltuğunda oturan beni unutmuştu.

"Ben Japonya'dayken," dedi, "savaşta yani, kampa gelen kızlar vardı. Bir takım ardından diğer takım. Sırayla. Cıvırların kulakları çekilmekten fil kulağı gibi uzamış olurdu."

Kahkaha uğultuları. İçki tepsisi. Hugh daha fazla konuşmaya başladı. Savaştan önce hayatın nasıl olduğunu anlattı; kara evler, yalın ayaklar falan.

"Siz bugünlerde yaşadığınızın farkında değilsiniz."

Onlara insanların sahip oldukları için nasıl savaştığını anlattı. Özgürlükleri için, güzel evleri için. Sonra bir tane daha muzır fıkra anlattı; bir yalan daha salladı. Meclis çatlayacaktı.

"Sen komünist misin?" diye sordu, içlerinden biri Hugh'a.

Hugh dumanlı gözleriyle bana baktı.

"Ona sorsanız daha iyi olur," dedi. "Eğer bugünlerde böyle sözcükler kullanmamıza izin veriliyorsa bence ona sorun."

"Şurada oturan adama mı?" dedi, sırıtkan suratlı adam. "Kim o, baban mı?"

"Öyle," dedi Hugh. "Şimdi o baba oldu."

Yiyecek bir şeyler ısmarladılar.

Lazanya; vadiyi yarıp geçen bir beyaz sos çığı.

Stirling Kalesi kadar yüksek yığılmış patates kızartması.

Bir yığın fırında fasulye.

Sarılmış biftek parçaları; morumsu kırmızı et, ıslak kabarık hamur.

Patatesler parçalanana kadar haşlanmış.

Oklavayla nefes nefese gelişigüzel yapılmış ekmek topakları, kahverengi bir sepetin içine yığılmış, ekmek kırıntıları turuncu renkte.

Bezelyelerin oluşturduğu bir çamur göleti. Ekşi görünen bir domuz bifteği. Adamlardan birinin yüzü gibi kırmızı ve ekşi görünüyordu, tam ortaya yarım bir ananas dilimi oturtulmuştu, sarı dişli bir gülümseme. Tabak bir aynaydı; adam kendi İskoç suratını yiyordu.

Tuz.

Stalin'le ilgilenen adam lazanyasının üstüne sirke döktü. Ben de saçma sapan konuşuyordum. Sarhoştum. Dört tane büyük sosis, bir yığın sulu lapa yedim.

İçkileri yuvarladım. Kalabalık bulanıklaşmaya başladı. Bir telefon etmek istedim. Hugh elektrik sayacıyla oynamanın en iyisi olduğunu meclise anlatmakla meşguldü. Fark edilmeden kapıdan çıktım. Diğer tarafta gece çok soğuktu. Dondurucuydu. Ben yürürken bar arkamda

parlıyordu. Telefon kulübeleri yolun epeyce aşağısındaydı. Kare biçiminde bir ışık. Görebiliyordum. Yollardan birinde bir ok işareti vardı; The Tam o' Shanter Müzesine Gider."

İki kızla bir çocuk telefon kulübesinin içine doluşmuşlardı. Çocuğun başında beyzbol şapkası, boynunda aşk ısırıkları vardı. "Telefon bozuk, ahbap," dedi.

"Hayır," dedi kızlardan biri. "Bırakın adam telefonu kullansın." Pencerenin camında sigarasını söndürdü. Sigaradan kıvılcımlar fırladı. "Hadi."

Kulübede yalnızdım. Sonra yağmur yağmaya başladı. Yağmurun tavanda çıkardığı hafif tıpırtılar eşliğinde kulübede dikildim. Numarayı çevirmeden önce, orada ne yapıyor olabileceğini düşündüm. Ön odada. Acaba o anda keyfi yerinde miydi? Mutfak masasının üzerinde çalmayı bekleyen telefon. Gazeteler yığılmış. Nektarin ve pırasayla dolu bir Afrika kâsesi. Baharat rafının üzerindeki şişeleri hep çevirir, düzeltirdi. Etiketli kısımların öne gelmesini severdi. Acaba elinde fırın eldiveniyle ocağın başında mı duruyordu? Yoksa çıplak ayaklarıyla buzdolabının önünde yoğurt mu yiyordu? Televizyon ve pembe dizileriyle, yanında yastığı, açık bir evrak çantası ve bir fincan çayıyla sırtını kanepeye yaslamış, bornozuyla halının üstünde mi oturuyordu? Beni düşünüyor muydu? Pencereden dışarı, Dale Caddesi'nden, Exchange Meydanı'ndan aşıp Liverpool'un arabalarına bakarak beni düşünüyor muydu? Yoksa gökyüzüne mi bakıyordu; telefon kulübesinin üstündeki yıldızlarla, bulutlarda ve mesafelerle dolu olan bu aynı gökyüzüne?

Banyodaki Karen. Her tarafta şişeleri ve losyonlarıyla. Her şey yumuşaklık için; her şey nemlilik için. Onun

'sonsuza kadar sürecek tazeliği' için. Onun Vücut Dükkânı. Palmiye gibi toplanmış uzun kahverengi saçları. Dudaklarındaki serin limon tadında gülümseme. Ve hiçbir şey istemeyen pürüzsüz teni. Sadece parfümlü suda nefes alan. Boynunun bittiği yerde parlak bir çukur. Ayna gibi ıslak. Öpülecek, iç çekişlerini kilometrelerce öteden duyurabilecek yer. Bütün havluları bedenin etrafında iki kez dolanacak kadar büyüktü. Rahatlık için. Huzur için. Tertemiz paspasları da onu sevmek ve korumak için oradaydı.

Karen.

Paspasın üzerindeki tertemiz boyanmış tırnakları.

Kulak memelerine krem sürülmüş.

Eski zamanlara ait buğuları. Karen ve endişeli olmayan gözleri.

Buz tutmuş gölge, aydınlatıcı... dudak kalemi.

Ilık teni. Bütün o kremler ve gençlik vaatleri. Gözlerini kapatıp parmak uçlarıyla pamuğu yüzünün her yerinde ve boynunda gezdirir; pamuk temizleme losyonu yüzünden ıslaktır, aşağıya doğru, aşağıya doğru ovalar.

Yavaşça.

Tonik. Nemlendirici.

Bir pamuk çubuğunun tepesini yalar ve kaşlarını taramaya başlar. Karen'in yüzü. Bana çiçeklerin ismini sorar. Çiçek demetlerini mavi cam vazolarının içine koyar.

"Bu isimleri nereden biliyorsun, yumuşak çocuk? Gel buraya."

Sözleri yapışkan kâğıtlara yazan. Saçımı yüzümün önünden çeken. Tek parmağıyla merhemi dudaklarımda yumuşatan. Kapalı gözlerimi öpen. Ben onun parmağını emiyorum; avucunun içini yalıyorum. Limon tadında.

Çoğu geceler kanepenin üstünde kediler gibi kıvrılırdık. Fransa'daki insanlarla ilgili video filmleri seyrederdik. Kocaman kadehlerden kırmızı şarap içerdik. Kadınların neden sürekli cezalandırılmak ya da öldürülmek zorunda olduğu konusunu tartışırdık. Aynı kitapları okurduk; ben kitabı ortadan yırtar, yarısını ona verirdim (her zaman benden çabuk bitirirdi). Ben tıraş olurken hep arkamda dururdu. Kaburgalarımı sayar, dudaklarını omuzlarıma dayardı. Elleri çıplak göğsümün üzerinde gezinirdi. Bir eli aşağıya kayar, aletimi okşardı. Limonlu ağzı kollarımdan aşağı iner, bileklerimi ısırırdı. Onu öperek gülücüklere boğardım; yüzüne, saçlarına tıraş köpüğü sürerdim.

Yatağa giderdik. Günlük hayatımızın bütün döküntüleri oturma odasında yerde kalırdı. Video kasetler başa sarılmazdı. Hiçbir şey söylenmezdi. Karen'in yatağındaki çarşaflar uzun otlu bir tarla kadar serindi. Bu yüzden sonsuza kadar orada uyumak isterdim. Uzun otlar. Teras pencerelerinde geçen Mersey geceleri. Karen'in temiz pamuktan oluşan sessizleştirici dünyası. Uykumda fısıldadığımı söylerdi hep. Usulca. İnlemeler, hırlamalar değil, sessiz sözler. Elleri saçlarımın arasında.

Uyurduk.

Çam kokuları. Eski çam kokuları.

Gecenin her uzun anında onun dairesinde kendi nefeslerimizi alırdık. Kendi okyanus rüyalarımızı, doğmamış bebek rüyalarımızı görürdük, pencereler lomboz gibiydi, rüzgâr vuruyordu ve ikimiz de kendi tuhaf sözlerimizi söylüyorduk bilinmeyen kimselere. Birbirimize söyleyemeyeceğimiz sözler vardı; ayrı yastıklarımızın içinde birbirine karışıyordu. Karen bebek istiyordu. Ben yüzlerce kez buna başımı salladım.

"Daha da büyük bir aile olmayalım."

Gece hâlâ üzerimize çöküyor. Gece çöküyor, şehrin soluklarının mavi dönüşü, on milyon ruh uyuyor, karbondioksitimiz, çiçek kokulu soluklarımız, sessiz, saksılarında canlı. İngiltere'nin kuzeyi radyoaktif. Gazların içinde uyuşuyoruz; her yatağın kalbinde kırmızı bir ışık var. Enerji santralleri gece boyunca çalışıyor. Otoyollarda arabalar sislerin içine giriyor. Tıkırdayan camlardaki asit yağmurları. Çarşaflarımızın kırışıklıklarında esen rüzgârları duyabiliyoruz.

Uyurduk.

Gece garajları ışık seli içinde soğuk ve nemli. Kuzey Kutbu'nda servis istasyonları var ama bizim odalarımızda bebek sesi yok. Bütün gece uyurduk. Mahremiyetimize müdahale edecek bir ağlama sesi yoktu. Bebek sesi yoktu. Bu da dertlerimizin ölü noktasıydı. Karen ve ben bir bebeğin hayatını başlattık. Gözlerindeki ışıltıdan anlamıştım, istediğini biliyordum.

Bizim bebeğimiz.

"Lütfen, Karen..."

Işıldayan gözleri. İstediğini biliyordum.

"...daha büyük bir aile olmayalım."

Buna bir son verdi. Bir daha asla bebekler hakkında konuşmadık.

Bizim hamileliğimiz. Hiçbir yere ulaşmayacak bir şeye sebep olduk. Buna ben sebep oldum. Temiz hayatlarımızda, karanlık uykularımızda hep bunu düşünüyoruz. Benim hatamdı. Bunu da düşünüyoruz. Anneler. Babalar.

Derdimizin ölü noktası. Bütün ağırlığıyla üzerimize binmişti. Karen geleceği durdurduğumu söyledi. Kafam pişmanlıkla dumanlanmıştı.

Kulübenin çatısında tıngırdayan yağmur.

İkinci çalışta telefona cevap verdi. "Karen, benim."

"James."

"İyi misin, bebeğim?" Karen bir süre bekledi.

"Yüzde yüz değil, hayır. Sarhoş musun?"

"Bebeğim, seni özledim. Bugün onu dışarı çıkardım. Büyükbabamı. Bir bardayız. Yağmur yağıyor."

"Bu şekilde dışarı çıkabilecek kadar iyi mi? Ölmek üzere olduğunu sanıyordum."

"Bir iyi bir kötü. Seni özledim. Bu... bu çok korkunç Karen."

Birden telefonda ağlayabileceğimi düşündüm. Bunu duyacağını biliyordum.

"James, oraya gelmemi ister misin?"

"Hayır, gelme. Her şey yoluna girecek."

Bana güç vermeye çalışıyordu. "Aksanın İskoçlaşmış, tatlım. Eğer bir an önce eve dönmezsen ne dediğini anlayamayabilirim."

"Biraz daha sürecek, Karen. Çok tuhaf... bütün bunlar."

"Beni daha sık ara, James. Orada seni zorluyorlar mı?"

"Yo, yo. Mesele o değil. Herkes için zor, biliyorsun."

"Gidip mesajlarını kontrol ettim. Çoğu sıkıcı mesajlar. Senin ofisten Phil numaranı arıyor..."

"Ona burada numara olmadığını söyle. Kimsenin aramasını istemiyorum..."

"İzin süreni uzatman gerekiyor. Benim aramamı ister misin..."

"Aramamalarını söyle. Burada telefon yok, bu..."

"Tamam, hayatım. Oldu."

"Phil'i arar mısın? Burada kalmam gerektiğini söyle. Anlamak çok zor gerçekten."

"Tamam. Bir de, bir adam mesaj bıraktı... hmmm, McCluskey. Glasgow'dan. Glasgow'da bir danışmanlıktan söz ettiğini söyledi. Bir blok yapıyorlarmış. Aramak istiyor musun?"

"Bana numarayı verebilir misin?"

"Bir saniye bekle."

Mutfakta yürüyen ayak seslerini duyabiliyordum. Bir yerlerden televizyon müziği geliyordu. Yatak odasından. Numarayla geri döndü. Numarayı bahis kâğıdının arkasına yazdım.

"İşte böyle," dedi. "Beni özlediğinden emin misin?"

"Eminim, Karen. Kendimi şey gibi hissediyorum... aslında nasıl hissettiğimi bilmiyorum. Buradan çıkabilirsem... bütün bunlar bir biterse... tatile falan gideriz, sen ve ben. Sana bir pardösü alırım."

Artık gülüyordu. "James, sen sarhoşsun. Daha fazla konuşma..."

"Daha iyi olabilir, Karen. Daha iyisini yapabilirim."

Çok sessizleşti. Telefonun hışırtısı, uzaktan gelen televizyon sesi. Nefes alıp verişlerini duyabiliyordum.

"Daha iyi," dedim. "Biz iyiyiz, biliyorsun. Sen ve ben."

Nefes seslerimiz.

"Orada kendine iyi bak," dedi. "Eğer iyileşirse hemen geri gel... sonra yine gidersin... yani kötüleşirse. Bu kadar uzun süre sana neden ihtiyaç duyuyorlar, anlamıyorum. Her neyse. Seni tek parça halinde geri istiyorum. Tamam mı? Seni seviyorum, James."

"Seni seviyorum, Karen."

Sonra telefonu kapattı. Fakat ben onun Liverpool'daki halıda çıkardığı ayak seslerini kafamın içinde duyabiliyordum hâlâ.

"Seni seviyorum, Karen.

Ben.

Seni seviyorum."

Yağmur suları saçlarımdan süzüldü, yüzümden aşağı aktı, ağzıma girdi. Yolda mazgal yoktu. Her yer su içindeydi. Kaldırımın kenarında durdum, midem bulandı. Hiç bitmeyecek sandım. Bir ağacın alt dallarından birine tutundum; kolumdan sular süzülüyordu. Sinirlerin isyanı, vahşi bir gedik. Bir süre yağmurun altında durdum.

"Neden o aptallarla bıraktın beni?" dedi Hugh. Kafası aşağıdaydı.

"İyi vakit geçirdiğini düşünmüştüm," dedim.

"Ama seni burada istiyordum," dedi. "İyi vakit geçiren *biziz.*"

Kalabalıktan biri araya girdi.

"Baban pek yaman adammış," dedi. "Büyük adam."

Sadece başını salladım.

Hugh beni inceliyordu. Düz bir bakıştı, uysal bir bakış. Diğer adamlar kendi meseleleriyle meşguldü.

"Yozlaştığımı düşünüyorsun, değil mi?" dedi Hugh.

"Ne?" Ona komik bir tavırla baktım.

Kendi büyüsüne kapılmıştı. Benden çok kendisiyle konuşuyordu. Viski bütün bedeninde geziniyordu. Kendine sakladığı şeyleri söylüyordu.

"Yani, daha iyi tren istasyonları, daha iyi maaşlar, temiz evler ve okul sütü için buradaydık," dedi.

Çok uzun zaman önce giden bir şey geldi gözlerine. "Basit şeyler. Kendimizi daha iyiye götürmek istedik. Ev içindeki tuvaletler. O günlerde düşmanı tanıyorduk. Bebeler için süt istedik, dişleri sağlam olsun istedik. Evet, insanlar kendileri için kullandılar. Evet, evet. Bu işler

böyledir. İlerlemeden kârlı çıkan birileri mutlaka vardır. Ama ben asla yapmadım. İşler yolunda gittiği sürece yapmadım. Benim ilgilendiğim tek şey buydu."

Ben hiçbir şey söylemedim. Bütün hararetiyle tekrar konuşmaya başladı.

"O sikindirik düzenlemelerinle, Jamesie, benim üzerime gelme. Kim olduğumu biliyorum. Senin sürün sınırdan benim bulduğum çözümle çıkıp gidecek, öyle mi?"

Hiçbir şey söylememeyi düşündüm; midem kaynıyordu. Gözlerine baktım.

"İlerleme bile değişir, Hugh," dedim. "Farklı fikirler. Yeni bir zaman, hepsi bu. Önemli değil."

"Farklı zamanlar?"

"Yeni bir zaman."

"Sen ve senin kafadarların bu mezbelelikten yeni bir şey mi çıkaracaksınız? Yarattığınız bu molozdan? Hayır, Jamesie. Sana bedavadan bir şey söyleyeyim, evlât. Birkaç slogan ve büyük bir pankarttan daha fazlasına ihtiyacınız olacak. Tahrip bombası ve dinamit lokumundan fazlasına ihtiyacınız olacak."

Onu duymazdan gelemeyecek kadar sarhoştum. Daha iyisini bildiğimi düşündüm.

"Başlangıç için iyi bir nokta," dedim.

Bugün onu korumak için verdiğim kadar çatırdamaya başlamıştı, daha önce de çatırdadığı gibi, sona ermeden önce de çatırdayacağı gibi. İçkili olmama rağmen, yine başımı sallamam gerekiyordu.

"Biz her şeyi yerle bir ettiğimizde başlamıştı," dedi. "Senin kısmetin işin içine girince o başlangıç falan olmaz. Son olur."

"Bir şeyleri değiştirebiliriz," dedim.

"Sana iyi şanslar," dedi. "Biraz daha bedava nasihat vereyim sana. O günlerde kötü örneklerin peşinden gidiyordun. Biz iyi örnektik."

"Burada dört bir taraftan yıkılan duvarlar var," dedim.

Kafasını kaldırıp baktı, gözlerinin kenarları kızarmıştı, hasta görünüyordu. Göğsüne vurdu ve havaya işaret etti. "Bizim mayamız daha sağlamdır," dedi.

O zaman kendime geldim. Hiçbir şey söylemeyecektim.

Arkasına yaslandı.

Yan masadaki kız için bir taksi geldi. Şoförden telsizle bir taksi çağırmasını istemesini rica ettim kızdan. Hugh eve gitmeye hazırdı. Başı öne düşmüştü, artık fıkralarla, şarkılarla, dünya hakimiyeti hakkındaki büyük hikâyelerle eğlenen masaya liderlik etmiyordu. Halinden memnundu; bıkkın bir gülümseme takınmıştı. Seyircisinin kendisini sevmesini sağlamıştı. Kendine ait bir dünyaya çekilmiş gibi görünüyordu. Sigarası yandı. Bana gülümsedi. Benim sırılsıklam saçlarıma.

Uzaktaki evlerin üst tarafında pembe bir havai fişek patladı. Havai fişekler için bu ay geç bir zamandı; hainlik ayini için geç kalınmış bir gündü.

Arabamız Ayr sirkine doğru ilerledi. Eğilmiş ağaçların arasından sular akıyordu; yağmur sisinin arkasındaki evlerin ışıkları solgundu. Şehrin varoşlarında fonda denizin gürültüsüyle Glengall House'un yanından geçtik. Sıradan bir gözle bakıldığında içinde devam edip giden kendi tatsız işleriyle başka bir beyaz bina gibi görünüyordu. Bir huzur evi. Sessiz duvarlar; sarı odalar. Fakat hâlâ içinde Hugh'un doğduğu o eski tımarhaneydi. Annesinin hayaleti bir yatakta yatıyordu.

Dizleri, karnı ve başı Arran'ın dorukları gibiydi.

Binanın önünden bir saniyede geçtik. İkimiz de arka koltuktaydık. Huzurevinin içindeki deniz tuzundan oluşan tayflar geride kaldı. Bir müzik göleti. Hugh başını pencereden çevirdi ve ekşi kokan ağzıyla bana baktı.

"Guy Fawkes," dedi.

Glengall'ın odalarında yanan alevleri düşündüm. Dans eden kadınları: Gal klarnetleri, cigler, İskoç dansları ve İskoç müzikleri. "Aferin, Cutty-sark!"

Zifiri karanlıktı. Hugh uzun süre baktı bana. Bütün yıllarını geride bırakmıştı. Glengall arkamızda kaldı. Birkaç dakika sonra ihtiyar adamın uykuya daldığını işaret eden sesler duydum. Başım benim tarafımdaki pencereye döndü. Evlerin ön kapıları gözden kayboluyordu. Oturma odaları. Bütün evler hızla arkaya kayıyordu; hızla giden bir tuğla akıntısı. Bir hayalet sürüsü geliyordu arabanın arkasından. Arka pencereden dışarı baktım. Arkada, kıvrılan sis dışında hiçbir şey kalmamıştı.

Ayrshire'ın karanlığına çektik arabayı. Gözlerim faltaşı gibi açıktı.

Geçmişteki çocuk haliniz sizi asla terk etmeyecek.

5
DÜNYADA

Margaret, holdeki dolabın içinde bir Noel ağacı olduğunu söyledi. Bir kutunun içine tıkıştırılmıştı, telden yapılma dallarının şekli bozulmuş, süslü yeşil şeritlerin içine hapsolmuştu. Düzinelerce parlak biblo, geçen yıllarla ufalanmış Noel Baba heykelcikleri ve melekler de vardı orada. Elimin kutunun en altına soktum; gümüş bir yıldız, ev yapımı bir yıldız, yıllar önce onlar için yaptığım bir şey.

Dolap ağzına kadar buna benzer eski şeylerle doluydu. Kutularca Collins yayınevi kitabı. Çiçek düzenlemelerinin plastik tabanları. Bir karton kutudaki demir çanlar.

Dokuma tahtaları. Oraya açtığımda, Hugh'un eski planlarını ve zaman çizelgelerini fark ettim. Onları bir torbaya koydum, Noel kutusunun altına sıkıştırdım ve hepsini birlikte kaldırdım. Ayağa kalktığımda elektrik saati çarptı gözüme. Sayaç dönmüyordu. Bükülmüş uzun bir elbise askısı, kutunun içine sıkıştırılmış ve sayacı durdurmuştu. Işığı söndürdüm ve kapıyı kapattım.

Hugh öksüremeyecek kadar yorgun görünüyordu. Ayağa kalkamadı. Bazı zamanlarda uyuyor mu, yoksa uyanık mı olduğundan emin olamıyor, homurdandığını duyuyorduk.

"Siktir, siktir. İbneler."

Bazen öğleden sonraları yatağının kenarına oturup ona Burns ya da Sven Hassel okur, ya da sigara sarardım. Arada bir kitabı kapatmak için elini uzatırdı. Ya da sardığım sigarayı bana geri verirdi. "Çok sıkı olmuş," derdi. "Ondan bir nefes çekebilmek için... boynumun... arkasında bir yara lapasına ihtiyacım olacak."

Öksürüğü geri gelmeye başladığında bizi de yeterince iyi tanıyormuş gibi görünürdü. İki şey bir araya gelirdi. O ekşi öksürük ve biz. Bazen anlık sebeplerden dolayı alevlenebilirdi. "Karımın şarkı söylediğini duyuyor musun?" dedi, o zamanlardan birinde. "Onu duyuyor musun? O asla unutmaz, o kadın."

Hiçbirimiz unutma konusunda iyi değildik. Bu bir aile hastalığıydı. Ancak Margaret konusunda haklıydı -o asla unutmazdı- ve hafızası hepimizinkinden çok daha genişti. Margaret hafızasıyla yaşardı; onun dünyanın ne için var olduğuna dair hissettiği şey hikâyeler ve o hikâyeleri saklamaktı. Hayatlarımızın hesabını tutardı. Hepimizin burada neler olduğunu hatırlamamızı isterdi. Sa-

bahı kahvelerinde kadınlarla, arazideki çocuklarla, televizyon programlarındaki adamlarla, ailenin kaba üyeleriyle birlikteyken tepesi attığında, sebep çoğunlukla onların 'cahilliği' olurdu. Hayattaki bir kimse için söyleyebileceği en ağır söz buydu. Onlar cahildi. Doğruları ve yanlışları unutmak kolaylarına geliyordu, çok ilgisizlerdi ve zır cahillerdi.

Adetleri öğrenme konusunda Margaret çok büyük bir kişiydi. Benim özel eğitimim onun evinde başlamıştı. Popüler tarih kitaplarıyla birlikte beni yanına oturtur, bana büyük insanların isimlerini ve kutsal korkularla ilgili son sözü söylerdi. Yürekten öğrenmemi sağladığı o külçe gibi kitapları hâlâ hatırlayabiliyorum. Margaret ve Hugh'un ikisininde de içinin derinliklerinde bir ihanet duygusu yatıyordu; bu onların varoluşunun önemli bir parçasıydı. İkisinin de arkasında bıraktığı yolda, ya da konuştukların sözlerin arkasında binlerce hektar boşaltılmış arazi -bataklıklar, dereler- ve bir zamanlar atalarının zenginleştiği, heyecanlanıp öfkelendiği, ama şimdi koyunlar ve yitik sözlerden arda kalanların sesiyle dolan yerler uzanıyordu. Margaret bana insanlarının isimlerini, eski İskoçya'da evleri yakılan, arazileri dümdüz edilen adamlarının isimlerini öğretmişti. Kendi babaları tarafından büyütülen elma ağaçlarına asılan adamlardı onlar; çomaklarla dövülen kadınlardı; sevdikleri topraklardan koparılıp beyaz yelkenlilerle Kanada'ya gönderilen, koyu renk ekoseleri kefenlere dönen çocuklardı.

Aylar geçtikçe Margaret'in hayatta olan bir arkadaşının kalmadığını fark etmiştim. Sabah kahvelerinde kadınlarla görüşüyordu, ama hiçbirine yakın değildi. Hayatını bir hayaletler ortamında sürdürüyordu. Ölüm, ken-

dine yakın hissettiği insanları, arkadaşlarını ve hiç tanışmadığı akrabaları çoktan alıp götürmüş, düşmanlarının, yani bu ülkeyi bir yas mekânına çeviren o lordların ve leydilerin sesini çok uzun zaman önce kısmıştı. Margaret sonsuz bir bağışlayıcılığa sahipti, fakat sadece yaşayanlar için; cahil olabilirlerdi, hatalı olabilirlerdi, her şeyin ötesinde bencil olabilirlerdi ama o sadece yaşayan insanlar için üzülürdü. Arada sırada ölçüyü kaçırabilirdi, ama gerçekten kendini üzgün hissederdi. Hataları yüzünden insanları suçlamaya yönelik en ufak bir eğilimi yoktu. Alçak ölülere karşı hissettiği öfkesi baki kalmıştı. Onlardan nefret ederdi. Halkına ihanet eden insanlardan. Varlığının her zerresiyle nefret ederdi onlardan.

Noel ağacını büyükannemin odasında süsledim. En sevdiği sandalyesinde oturuyordu. Dizlerinin üzerinde bir *Ayr Advertiser*, katlanmış bir şekilde duruyordu. Bir fincan ve tabağı. Dakikada bir kazağının bileklerindeki kabarık yünleri koparıyordu. Erkek kazağıydı. Genellikle erkek kazağı giyerdi.

"Senin tarih derslerini hâlâ hatırlayabiliyorum," dedim.

"Eminim öyledir, Jamie oğlum. Çok geçmeden kendi bebelerine de anlatırsın onları."

Başımı kaldırıp ona bakmadım. Bir Noel biblosunun üzerinden yansıyan yüzüme dikmiştim gözlerimi. Gözlerim babamınkilere benziyordu. Bir dakika geçti. O zaman kafamı kaldırıp baktım. "Ben de bir gün çocuk sahibi olmak istiyorum," dedim.

Bu sözlerin ağzımdan çıkması beni şaşırtmıştı. Doğruydu ve daha önce hiç bu şekilde söylememiştim bu sözleri. Odayla ilgili bir şey, halının üzerine uzanma şeklim, Noel

ağacı ve büyükannemin beyaz yüzüydü belki de sebep; ısıtıcıyla ve ondan yayılan ısıyla, onun eski fotoğraflarının üzerine düşen ışığın görünüşüyle ilgiliydi. O zaman bunu ona neden söylediğimi bilmiyorum. Bir şeyler bunu söylemek istememe neden olmuştu. Sanırım benim hakkımda özel bir şeyler bilmesini, kendi yetişkinliğimin pırıltısı içinde beni bir an da olsa görmesini istemiştim.

"Bir defasında neredeyse bebeğimiz oluyordu," dedim. "Fakat ben kendimin iyi bir baba olacağımı sanmıyorum."

"Böyle düşünmemelisin," dedi. "Günler geçiyor, Jamie. Olup biten hiçbir şey seni korkutmamalı. Sen iyi bir adamsın."

"Henüz değil," dedim.

Sözler usulca çıktı ağzımdan. O da bu sözlerden sonra biraz duraksadı.

"Karen senin kız arkadaşın mı?" diye sordu.

"Bunu sana kim söyledi?"

"Sen söyledin," dedi. "Buraya geldiğin ilk günlerde, onun adını sayıklıyordun, ama sadece uykunda. Güzel mi?"

"Bir Protestan için hiç fena değil," dedim.

İkimiz birden sırıttık. Büyükannem gözlerini devirdi.

"Vallahi, ben bir şey demiyorum," dedi. "Siz modern insanlarsınız. Hayatınızı endişelerle boşa harcamayın, oğlum. Ben senin mutlu olmanı isterim."

İki parmağını yaladı ve eteğine damlayan bir damla kahveyi sildi.

"Tarihin minik kırıntılarını aklında tutmana sevindim," dedi. Sonra bana bir güven ifadesiyle baktı. Büyükannemin her şey için ayrı bir bakışı vardı. Sonuncusu-

nun iki anlamı vardı: Dinlemiş olduğuna güveniyorum; her zaman dinleyeceğine güveniyorum.

"George Granville Leveson-Gower," dedim.

Zavallı Margaret'in gözleri karardı.

Sanki vücudu birdenbire sıcaklığa ihtiyaç duymuş gibi iki elini de çay fincanının etrafına koydu ve içindeki bütün havayı bir nefeste dışarı verdi. "Kötü," dedi. "Sahiden kötü."

Dizlerimin üzerinde yükseldim ve onunla yüz yüze geldim. Aramızda kısacık bir halı mesafesi vardı. Noel süsleri hâlâ elimdeyken ezberden oklumaya başladım. Sözler aklıma geldikçe gülümsüyordum. Margaret gözlerini kapadı.

"George Granville Leveson-Gower. Büyük Gelişmeciydi. Fikirlerinde hoyratlık ve vahşet dışında hiçbir şey yoktu, otuz dört köprü ve yaklaşık yedi yüz otuz kilometre yol inşa etti ya da kendisi için hükümete ettirdi. Komisyoncular, hukuk temsilcileri ve kara subayları tarafından kurutulan dereler (askerlerin ve gerektiğinde polisin hazır desteğiyle) üzerlerinde 200 bin gerçek dağ koyunu otlatan ve yılda 187 bin kilo yün kırkan Lowlands'lilere bırakıldı ya da kiralandı."

Bunun üzerine büyükannem gözlerini açtı; kaşını kaldırıp çayından bir yudum aldı. Bir sonraki bölümü unuttuğumu sanıyordu. Fincanı elinden bıraktı. "Bir yıllık gelirin..."

Parmağımı kaldırdım, gülümsedim ve devam ettim.

"Bir yıllık gelirin üçte ikisi gibi cüzi bir miktar için Sutherland eyaletini geçmişinden kopardı. İngiliz olduğu ve Gal dili konuşamadığı için, halkının arasındaki şairlerin acı protestolarını duymadı."

"Ayrıca, piç kurusunun tekiydi," dedi büyükannem.

"Maggie!" dedim, ağacın alt tarafından gülerek ve sandalyesine bir biblo fırlattım. "Böyle konuşmak Hıristiyan bir kadına hiç yakışmıyor."

"Peki," dedi, kıpkırmızı olmuştu artık, "ona şüphe yok."

Gözlerinde büyük bir ışık vardı. "Bunları aklında tuttuğuna çok memnun oldum," dedi. Sonra televizyonunu açtı. İşimi bitirip kapının kenarına oturduğumda tekrar bana baktı.

"Çok güzel olmuş, tam Noellik," dedi.

Gözleri ekrana geri döndü, tırmaklarını yemeye başladı. Aslında televizyondaki şekilleri seyretmiyormuş gibi görünüyordu. Bakışları ekranın biraz dışında donup kaldı. Boşluğa bakıyordu. Seğirmelerinden, anlık gülücüklerinden orada kendine ait şekiller gördüğünü tahmin ettim.

Bana o dizeleri öğreten, çok daha genç bir Margaret'ti. Ezberlediğim her paragraf için bana süt kreması verirdi. Daha sonra bütün bunların ne anlama geldiğini anlatan hararetli nutuklar çekerdi. Bazen mutfak seminerlerimizde ağlar, şarkılar söylerdi. Bunlar ona çok şey ifade ediyordu.

Geçmişin korkularının Hugh'un büyük girişimleriyle nasıl da ilişkili olduğu fikri o derslerin satırları arasına saplanıp kalmıştı. Büyükannem, büyükbabamı -diğer büyük gelişmeci- eskinin uzun isimli tahripçilerinin tam karşısına yerleştirirdi. Hugh'un o zoraki nakillerin meydana getirdiği korkuyu anladığını, onun da bunlara karşı savaşan insanların arasından geldiğini anlatırdı bana. Onun annesinin başka bir zamanın mal sahiplerini geri

püskürten ünlü bir kadın olduğunu söylerdi. Hugh'un büyük deneyleri de bu evcil davalardan kaynaklanmıştı. Margaret bundan emindi.

Hugh çok büyük adamdı. Büyükannemin gençliğinin kahramanıydı ve güçten düştüğünde bile, onun için, çok daha yüksek şeyleri vücuda getiriyordu. O farklılık yaratmıştı; insanlara daha iyiyi sunmuştu. Onu hem bunun için, hem de kendisi olduğu için sevdiğini söylerdi. Onu değerlendirme biçimi buydu. Belki de kimse büyükanneme bunu söyleyerek ne demek istediğini soracak kadar yakın olmamıştı. Onu yaptıkları için ve kendisi olduğu için sevmek. Bütün o kesin düşünceleriyle sarmalanan sert bir gurur çekirdeği vardı Margaret'in içinde; ve küçük bir merhamet çiftliği, bir kozmoz. Margaret'in sesinin boğulduğunu ve kendini tutmak zorunda bırakıldığını -bu merhamete karşı hissedilen bir görev duygusunun içine hapis olarak- söylemek onun arzularının aksi bir şey söylemek olur. Margaret, gerçeklerden korktuğu için yıllar boyunca babamın hareketlerini savunan annem gibi değildi. Kocasının yeteneklerinin yeterince farkındaydı; onun partneri ve savunucusu rolünü tam olarak yerine getiriyor ve sürdürüyordu. Hugh'un dertlerinin onu hep kendini tutmaya zorladığı, Hugh'un takıntılarının onun kendi sıkıntılarının sesini kıstığı öne sürüldüğünde mutlaka karşı çıkardı. Bunların kendi başına geldiğini hissetmiyormuş gibi görünüyordu. Hugh'ın sıkıntıları ve onun sıkıntıları evliliklerinin kaynağında yan yana duruyordu. Eğer biri kalkıp Hugh'un bu kule blokları meselesine ve dünyanın değişimine çok uzun zamandır kafa yorduğunu söylerse, o sadece kafa yorulacak daha da kötü şeylerin olduğunu söylerdi. Yüksek sesle konuşmaz-

dı. Yüksek sesle konuşmaya ihtiyacı yoktu. Sahip olduğu endişelerin, kendi kendine sebep olduğu endişeler olduğunu söyler ve Hugh'un her zaman uğraşacak çok fazla şeyi olduğunu, üzerine çok büyük görevler aldığını eklemeyi de ihmal etmezdi. Tükendiği bir anda -ilk ışık, son mum- bazen mutsuz olmuş olabileceğini itiraf edebilirdi. Fakat bu tür sözleri söyler söylemez hemen geri alırdı.

"Hepsi benim hatam," derdi. "Hiç kendime kadın arkadaş edinmedim, şu kapının dışına çıkmadım."

Özel olarak hissettiğim şu ki, Margaret birden fazla kez o büyük gelişmecilerin kazazedesi olmuştu. İlki evlerini yakmış ve insanlarını gemilerle başka dünyalara göndermiş, ikincisi onu gerçekliklerden uzakta sürgünde tutmuş ve kendi lekesizlik fantezisi içinde onu bir hamiye dönüştürmüştü. Hayatının son yıllarında Hugh, onun bir hamiden daha fazlası olmasına neden olmuştu; o propagandanın kaynağı ve hayat kurtarmanın gündelik menşeiydi. Bu konu hakkında bir şey söylemeye hiçbir zaman niyetlenmedim. İskoçya'da geçirdiğim o aylar böyle konuşmalar yapmamaya çalışarak geçti. Ben de bir hami ve kaynak haline gelmiştim. Ben de sonuçta onun rahat olmasını istiyordum. Büyükannem sırlarını kendine saklardı. İş diğer insanların özelliklerine geldi mi her zaman sabır gösterir ve kendini tutmayı bilirdi. Noel yaklaşmaya başlayınca, büyükannemin Hugh'un bu son ıstırabında onu korumak için ürettiği yöntemleri gölgeleyerek, bunu yaparken de kendi ıstırabı içinde kendini korumak için yöntemler uydurarak ortaya koyduğu örneği takip etmeye azmettim. Fakat genellikle onun kadar başarılı olmayı beceremedim. Bu tür sorumluluklar almak için geç kalmıştım. Bazen tamamen yanlış anlıyordum.

Bir gün birlikte yatağında Hugh'u yıkıyorduk. Sabah kötü bir şekilde yayılmıştı her yere. Alt kattaki dairelerde çok gürültü vardı. Kırılan cam sesleri. Çocuklar saatler boyunca dakikada bir posta kutusunu tangırdattılar. Merdiven aralığına çıktım. "Burada hasta olan biri var," diye bağırdım. "Kapıdan uzak durun."

"Siktir git, lan," dedi, merdivenlerden aşağı koşturan küçük bir çocuk.

İki asansör de bozuktu yine. Dışarı çıkıp apartman yönetimine telefon etmek istedim.

"Onları arama," dedi Margaret, bezleri sıkarken. "Okullar tatil oldu. Çok geçmeden yaparlar asansörleri."

Hugh'un yeşil gözleri ara sıra açılıyordu. Duvara baktı.

Bütün bunlara, çukurlaşmış yanaklarına, sararan kafa derisine rağmen, Hugh'un bir zamanlar ne kadar yakışıklı olduğu hâlâ görülebiliyordu. Yüzü mermerden yontulmuş gibiydi. Uyuyup uyumadığı anlaşılmıyordu; her yer sessizliğe büründü. O yatak odasında her şey çok tuhaftı; duvarlardaki yumruk izleri, bizim ilaçlı sabunumuz, aşağıdaki ses, duvara hareketsiz bir okla tutturulmuş bir McCormack albüm kapağı.

Ben Hugh'un ayaklarını yıkıyordum; Margaret başıyla ve göğsüyle uğraşıyordu. "John McCormack şarkı söyledi," dedi Margaret, "sesine gelen şeyleri söyledi. Bunun mümkün olabileceğine inanmazdın. O İrlandalı, şarkı söyleyebiliyor. Büyükbaban da buradaydı, halkı sağ salim özgür kılmıştı kendini. İrlanda'nın ve İskoçya'nın insanları, aynı suyu içerler. İrlanda kendi başına bir ülke oldu..."

Sabahki meseleler beni zıvanadan çkarmıştı.

"İrlanda kendi başına bir ülke oldu ama İskoçya'ya bir teşekkürleri yok," dedim, soluğum kesiliyordu. "Ayrıca İrlanda'nın size hiç iyiliği dokunmadı."

Margaret tokat yemiş gibi suratıma bakıyordu.

Hugh gözlerini açtı.

Yavaş yavaş, gayet maksatlı ve manasız bir şekilde, hiçbir şekilde dönüşü olmayan birtakım laflar etmeye devam ettim. Neden bilmiyorum. Her sözüm bir şeyleri hançerliyordu. Hastalık, sinir, yalanların neden olduğu kızgınlık. Aptal ağzımı açmıştım işte.

"Hakkında şarkılar söylediğimiz Sutherland'ın cesur halkı, o büyük kılıç ustaları 1978'de İrlandalıların isyanını bastırmak için İngilizlere yardım ettiler. Vinegar Dağı'nda kan dökülmesinde İskoçların da payı var."

"Kapa çeneni," dedi Hugh, kımıldamadan.

"Sonra," dedim, ellerim biraz titremeye başlamıştı, "daha sonra, o İrlandalılar, o açlık ve savaş kurbanları, sizin babalarınızın derelerinin kapışılmasına katıldılar."

"Kes sesini," dedi Hugh, yatakta doğrularak.

Ayağa kalktım.

Margaret'in gözleri çakmak çakmaktı.

"İhanet ettiğimiz o İrlandalılar bize ihanet etmeye gelmişti," dedim. "Senin kitapların, büyükanne, bildiğim tek kitaplar değil. Kötü İngilizler! Hugh'un adamlarının kafasını uçuranlar sizin halkınızdan birileriydi ve Highland evlerini yakanlar da onun adamlarıydı. Üzerinde dolaştığınız arazileri temizlediler. Anlıyor musunuz? Başka kitaplar da okudum. Başka şeyleri de ezbere biliyorum, büyükanne."

Hugh çok kötü öksürüyordu.

"Siktir git buradan!" diye homurdandı. "Yavşak bir yalancı o. İngiliz piçi. Aynı alçak babasına benziyor. Çıkar onu buradan!"

Maggie'ye baktığımda onu yastıkların üzerine itmeye çalışıyordu. Gözleri ıslanmıştı. Ölebilirdim. Hugh kendi

kendine küfürler mırıldanıyordu. Hugh'u yerine yerleştirir yerleştirmez bana baktı.

"Bizi biraz yalnız bırakır mısın, Jamie. Büyükbabanın ortasını yıkamak istiyorum."

Sonra elindeki bezi leğene batırdı.

"Üzgünüm," dedim. "Çok üzgünüm."

"Kibarlık etme, evlât," dedi.

Ben arkamı döner dönmez tekrar konuşmaya başladı. Uzun zaman önce olan bir şeyden alıntı yapıyor gibiydi. Bir gerçekler kitabesi. Orada utanç içinde kalakaldım.

"Söylediklerin doğru değil. Bizim halkımız İrlandalıların davullarını duyunca ayrıldılar. Kan dökülmedi. Bunu da yazdık."

Hatalar üzerine daha fazla konuşulmadı.

Evrenimiz söylenmemiş şeylerle doluydu. En yararlısı da buydu. En iyisiydi.

Fergus McCluskey, Glasgow'daki yıkım işlemlerinden sorumluydu. Benden gelip Gorbals, Florence Meydanı'ndaki bir bloğun yıkımına nezaret etmemi istemişti. Bina Marcus Booth tarafından yapılan gösteri bloklarından biriydi. Hugh da bu binaların yapımında görev almıştı. Açıldığı gün onunla birlikteydim.

McCluskey'nin numarası Hugh'la birlikte Ayr'a gittiğimden beri cebimdeydi. Birkaç defa Annick Suları'ndaki büfenin önündeki telefon kulübesine inmiştim. Elimde telefon, bahis kuponunun üzerinde telefon numarası ve ilerlemem gerektiğine, Hugh'un bana öğrettiği işi devam ettirmem gerektiğine dair bir duyguyla orada dikilmiştim. Fakat bunun aynı iş olmadığını biliyordum. Hugh bana o evleri planlamayı öğretmişti. Beş yıldır onları yıkmakla meşguldüm. Bu yeni plandı. Liverpool'da anlamı vardı.

Fakat burada, Annick Suları'nın eteğinde, on sekizinci kattaki sapsarı ışığın altında o numarayı çevirmek bana çok zor geldi. Hugh'un yemyeşil gözleri yukarılarda bir yerlerdeydi. Elim ahizeyi yuvasına geri bıraktı.

McCluskey'yi ona yardım etmek için çok geç bir zamanda aradım.

"Fergus," dedim. "Ben James Bawn, buradayım."

"Tanrı aşkına, neredesin sen?" dedi. "Burada yardıma ihtiyacımız vardı."

"Üzgünüm, Fergie. Karen bana numarayı verdi. Bu zamana kadar arama fırsatı bulamadım. Bununla yüzleşemedim yani. Bu aralar işten biraz uzaklaştım da."

"Ofisten de öyle söylediler. Ama bir numara vermediler. Sen iyi misin?"

"Evet, iyiyim," dedim. "O blok işte. Florence Meydanı'ndaki. Biliyor musun, Fergie, o Hugh'un yaptıklarından biriydi."

"Elbette," dedi, "ama artık onunla görüşmediğini sanıyordum."

"Ayrshire'da ölüyor. Onunla birlikte buradayım. Sadece düşünemedim..." Sonra durdum. Söyleyemeyeceğim çok fazla şey olduğunu düşündüm.

"Üzgünüm," dedi Fergus McCluskey. "Burada kimse bunu bilmiyor."

"Yarın sabah, tamam mı? Yıkım. Sabah saat onda."

"Evet."

"Bir şey daha var, Fergie. Malzemeyi binanın ortasına yapıştır. Kirişlerin tam altından patlat. Orada çok fazla çelik vardır ve onun altına koyarsanız hemen bükülür. İzleyicileri de uzak tutun. Her zamankinden daha uzak. Biliyorsun; makas kuvveti. Onları uzak tutun."

"Caddeler çok yoğun. Bu yüzden yardıma ihtiyacımız var. Metal parçalarının uçmaması lazım. Oraya girip çıkan bir sürü insan var."

"Zincirle çevirin," dedim. "Bütün bölgeyi. Radyolardan insanların tehlikeleri duymalarını sağlayın."

"Haklısın. Her şey kontrol altına alabilir."

"Yakında görüşürüz," dedim.

"Umarım," dedi. "Baksana Jamesie. O koca adama da selamlarımızı söyle. Onu her zaman anıyoruz."

"Tamam," dedim.

Telefon kulübesinden dışarı çıktığımda iki şey biliyordum. Birincisi, Gorbal bloklarının sonuncusunu görmek için ertesi sabah yola çıkacaktım. İkincisi, Hugh'a çıraklarının onu sorduğunu asla söyleyemeyecektim.

Sabahın erken saatlerinde ayaz insanın kemiklerine işliyordu. Havada kar tadı vardı. Aşağıdaki konutların orada neredeyse hiç ses çıkmıyor, boş sokaklardaki lambalar sessizce vızıldıyordu. Lambalar sanki aralarında sohbet ediyormuş gibi, sanki kimse seyretmiyormuş, kimse uyanmamış gibi vızıldıyordu. Böyle mekânlar geceleri terk edilir. Sokaklarda in cin top oynar. Tuhaf bir bağırış, tuhaf bir araba sesi duyarsınız bazen, ama çoğunlukla sokak lambalarının vızıltısından başka hiçbir ses gelmez kulağınıza...

Kendi kan dolaşımınızın sesi.

Cumartesi sabahıydı. Daha önceki cumartesilerde de o camın önünde durmuştum. Ferguson okulundan, annemden ve babamdan kurtulduğum o güzel gençlik yıllarım, başlamak üzere olan yeni günler karşısındaki o zamanlarki hevesim; sabahın köründe uyanıp, sandaletlerim ve balık oltamla pencerede dururdum, ya da sütçü kamyonetinin gelişini beklerdim, usul bir pırlama sesi,

camların şıngırtısı, caddemizin kıvrımından yumuşacık geliverirdi.

Onu o sabah da gördüm; sütçü kamyoneti başka bir güne pırpırlıyordu. O cadde, bu bina ve izleyen insan, artık hiçbirimiz yeni değildik, hiçbirimiz bu gezegende ilk değildik.

Hugh darmadağın olmuş fitilli yatak örtüsünün altında uyanık yatıyordu. Oda havasız ve bulanıktı; Hugh bir oda dolusu şüpheyle karanlıktaydı.

"Sabah oldu," dedim.

"Evet," dedi. "Buzdolabından bana biraz peynir getir, olur mu?"

Tekrar içeri girdim ve bir tabağın üstünde peyniri kestim. Peyniri ağzının içinde yumuşattı.

"Ağzımda ekşi bir tat var," dedi. Battaniye yaşlı erkek teri kokuyordu.

"Biliyorum," dedim. "Yavaş yavaş ye."

Parmağımın ucuna biraz antiseptik krem sıktım ve ağzının etrafına sürdüm.

"Uzaklaş," diyerek omuz silkti.

Küvet ıslak çarşaflarla doluydu. Lavaboda tıraş oldum. Su ılıktı. Biraz daha açtım, avuçlarımla omuzlarımdan aşağı döktüm, kollarımın altını yıkadım. Geldiğimden beri vücudum değişmişti. Sabahları spor salonuna gitmiyordum. Keyfime göre yiyordum. Kollarım incelmiş gibi görünüyordu. Sanki, tuhaf bir şekilde, vücudum zaman içinde geri gidiyor, çocukluktaki haline dönüşüyordu. Bütün gücüm kuvvetim beni terk etmişti; göğsüm ve kollarım zayıf düşmüştü; uzunca bir zamandır seks düşünmüyordum. Bedenim bir çocuğunki kadar gizliydi. Kendimi onunla başbaşa hissettim.

Margaret bana birkaç tane gömlek ütülemiş ve holdeki çamaşır askısına sermişti. Mavi bir gömlek giydim; kımızı çizgili bir kravat bağladım.

Aynadaki yüzüm inceydi.

Bir iskan adamı olarak fazla zeki olamazsınız.

John Wheatley ve onun bastonu. Şehir Meclisi'nin koridorlarında yürüyen. Daktilo odasına bir bakış bahşeden. Uzun boylu, sevilen, büyük iskan adamı. Zeki. Göğüs cebinde beyaz bir mendil. Pencereden görünen vinçler. "Aaah, Effie Bawn gibi."

Bay Wheatley, Hugh'un ofisinde çok kibar. Bay İskan'ın elini sıkıyor.

Saçımı kestirmem gerekiyordu. Alnımdaki saçları karıştıran eller hayal ettim. Dudaklarımda limonlu nemlendiricinin tadını.

Kafamı yatak odasının kapısından içeri uzattım.

"Ben çıkıyorum, Hugh."

Bir sessizlik oldu; usul, sakinleşmiş bir soluklanmadan başka bir şey duyulmuyordu.

> O sabahki *Scotsman* gazetesinde bir haber vardı. Gorbal'ların kocaman bir resminin altına konulmuştu. "Booth'un Kulesi Bugün Aşağı İniyor."
>
> Sorunlu Gorbals bölgesindeki çok katlı binalar yerle bir olurken, bu sabah Gorbals'ta bir çağ kapanacak. Florence Meydanı'ndaki, Sör Marcus Booth tarafından planlanan ve 1972 yılında bir milyon pounda mal edilerek inşa edilen gözden düşmüş Maxton Bloğu, sabah saat onda konrollü bir patlamayla sonunda yıkılacak. 'Maxie' bloğu o zamanlar mimari bir deha olarak görülüyordu ve Halk İşleri Komitesinin tartışmalı eski başkanı Hugh Bawn tarafından, 'Glasgow'un Kurtuluşu' diye değerlendirilmekteydi. Şeh-

rin meşhur iskan problemine cevap vereceğine inanılan o sözde 'göklerdeki caddeler', altmışlarda ve yetmişlerin başlarında tehlikeli bir hızla inşa edildi. Fakat son yıllarda, Bawn'ın binaları 'Glasgow'un küfü' olarak tanınmaya başlandı; rutubet ve vandalizm Florence Meydanı'ndaki yaklaşık 500 sakin için hayatı kâbusa dönüştürüyor.

Carntyne'a taşınmadan önce altı yıl kadar bu blokta yaşayan Bayan Moria McPhail (42) yıkılmalarını görmekten memnun. "Pis çöplükten iyi bir kurtuluş bu," dedi. "Onlar eziyetti, daha en başta yapılmamaları gerekiyordu. Göz zevkini bozmaktan başka hiçbir işe yaramıyorlardı." Bayan McPhail o binada yaşarlarken büyük oğlu Ewen'ın astımının daha da kötüye gittiğini söyledi.

Fakat Maxie'nin gidişine herkes sevinmiyor. Hayatı boyunca Gorbals'ın sakini olan, emekli Jim Ainsley, dün o binalara ne kadar alıştığını belirtti. "Onları özleyeceğim," dedi, "yaz günlerinde hoş olurlardı ve daha önceki gecekondulardan daha iyiydiler." Şehir Meclisi'nin yozlaşmasıyla ilgili söylentiler nedeniyle hakkında soruşturma açılanlar arasında olan Eski Başkan Hugh Bawn'ın yorumları alınamıyor. Irvine New Town'da yaşıyor ve sağlığının kötü olduğu belirtiliyor.

İskan Dairesi'nden bir sözcü, kule blokların o zamanlar iyi bir fikir gibi göründüğünü söylemekle yetindi. Bu sabah bölgenin boşaltılacağı ve izleyicilerin güvenlik perdesinin arkasında kalmaları gerektiği konusunda uyarıda bulundu.

"Bir Çağın Bitişi mi?" Yorum, sayfa 16

Demiryolunun yan tarafında iki kerkenez kuşu uçuşuyordu. Daha önce hiç iki tane birden görmemiştim. Bir tanesi daha yüksekte, temiz havadaki noktasına asılı bir durumda kanat çırpıyordu, gözlerini otların içindeki kü-

çük bir şeye dikmişti. İkincisi daha aşağıda asılıydı. Tren istasyona girerken tam dalış yapmak üzereydi. Gazeteyi koltuğun üzerine geri bıraktım.

Ayrshire ve onun mor yaprakları oradaydı işte. Tam önümdeki bir tepede yıkık bir Fransisken manastırının son kalıntıları vardı, alçak bulutlarla örtülen kubbesi griye boyanmıştı. Pencere kalıntısı gibi bir şeyler vardı. Yanından geçtiğimiz anda pencerenin önünden bir sağanak boşandı. Karşımda oturan okul çocuğu elindeki hesap makinesiyle uğraşıyordu. Yeşil bir spor ceket giymişti. "Eve mi gidiyorsun?" diye sordum.

"Evet," dedi. Glengarnock Gölü'nün kıyısından geçtik. Çocuk eliyle işaret etti.

"Bunu bana bir haritada gösterebilir misin?"

Eğer elinde doğru harita varsa kolay olduğunu söyledim.

Sırt çantasının içinden lastik bantla birbirlerine tutturulmuş, birkaç taneden oldukça fazla, bir yığın askeri harita çıkardı.

"Bakalım," dedim.

Yığının içindeki ikinci harita Kuzey Batı Ayrshire'ındı. Açtım, pencerenin alt tarafında, benim bacaklarımla çocuğun bacaklarının arasındaki düz bölüme yaydım. "Buradayız," dedim. "Üzerinde olduğumuz hattı görebilirsin. Burası. Kilbirne ve Milliken Parkı arasında. Parmağınla Glasgow'a kadar takip edebilirsin. Göl de burada. Mavi renkli yer."

Haritayı kendine doğru çevirdi. Sonra sessizce baktı, elleri çizgilerin üzerinde, tepelerin ve huş ormanlarının üzerinde, sahillerin kumları üzerinde bir aşağı bir yukarı geziniyordu. "Buralar hep deniz mi?"

"Evet," dedim. "Adalara kadar hep deniz."

Bir süre sonra haritayı katlayıp yeniden hesap makinesiyle uğraşmaya başladı.

"Haritaları severim," dedim.

Çocuk, ben sanki hiçbir şey söylememişim gibi kafasını kaldırıp baktı. Dudaklarını ve çenesini büzüp kaşlarını çatarak gülümsedi. Çok ötelerdeki, şaşkınlıktan uzak gözleri onun da haritaları sevdiğini söylüyordu; ama konumuz haritalar değildi.

Paisley'de Avis'ten bir kiralık araba buldum. Bir kredi kartı, arabayı iki haftalığına benim yaptı. O güne kadar bir araba istememiştim. Her yer, yürümek, ya da otobüslerde oturmak, trenlerde bunalmak, taksilerin arka koltuklarında gelecekle yüzleşmek istemiştim, ama şimdi bir arabaya sahip olmak kolayıma geliyordu. Kiraladığım araba ciddi sigaracılar için yapılmıştı. İki tane çakmağı vardı. Bir paket sigara koymak için yeri de. Bir iki dakika sonra arabanın içi Türk hamamına döndü.

Radyoda bir herif-ekşi sesli, boş kafalı- bir ordu yeniyetmeyle telefonda saçma sapan şeyler konuşuyordu. Sarhoş taklidi yapan bir sarhoş gibi konuşmaktaydı. "Artık Aziz Andrew'nun bayrağını yakma zamanı geldi," diyordu. "Cesur İskoçya, şahane İskoçya, gerçekleri yanıltmayalım. Evet. Garngad'dan Regina hattımızda. Gina, sen misin?"

"Merhaba, Lou. Program'a bayılıyorum. Biraz önce o salakları sepetlediğine çok sevindim. Lou, söyle bana. Söyle. İskoçya o kadar cesursa, neden hiç Dünya Kupası'nı kazanamadık? Senin programında futboldan bahseden o gerzekler falan. İyi konuşuyorlar. Sana bir şey diyeyim, Lou. Göt ister biraz; oradakilere öyle söyle. O kadar akıllıysanız bize Dünya Kupası'nı gösterin."

"Kendi kendine devam et, Regina. Yolun yukarısından küçük Regina'yla konuştuk. Harika laflar. Kendin söyle, kuşum. Bu ülkenin sorunu şu, burada beyni olan çok az insan var. İşte, problem bu. Şimdi, gök cisimleri. Bizi arayın ve fikirlerinizden yararlanalım. Bu sabahın konusu İskoç Ulusu: Neden Her şeyin Bokunu Çıkardık? Telefonlarınızın yanında kalın. Tamam. Foxbar'dan Jim, düşüncelerini bizimle paylaş."

"Tamam, Lou. Deminki çıtır var ya. Onun iyi bir şeye ihtiyacı var..."

"Aferim, evlat. Bu zeki yorumu çok beğendik. Senin gibi ahmaklar yüzünden ülke leşe battı. Bir sonraki hat, hat iki, Doğu Kilbride'dan Angela. Angela?"

"Günaydın, Lou."

"Radyonu kapat, kuşum. Burada fena gürültü kopuyor."

"Tamam, Lou. Oldu mu? Tamam. Sebep şu, Lou, ülkenin darmadağın olmasının tek sebebi, bak, erkeklerin kadınlarla konuşma biçimi. Tıpkı deminki geri zekâlı gibi. Kadınlara, kadınlara hiç saygı gösterilmiyor. Eğer babam da annemle erkeklerin bizimle konuştuğu gibi konuşmuş olsaydı..."

"Sen olmazdın tatlım," dedi Lou.

"Haklısın," dedi Angela, gülerek. "Bir şey daha var. Şu prezervatifler. Şu sıralar gayet kolay bulunuyor. Sistemi kötüye kullanmaları için de onlara gaddar bir cesaret veriyor. Kadınların prezervatife ihtiyacı yok, onların işe ihtiyacı var. Ayrıca, erkekler doğru düzgün konuşmayı öğrenebilir."

"Tamam, tamam... Hat üç..."

Radyoyu kapattım.

Yaşlı İşçi Partili insanlar ev yapımı konusunda konuşmaya bayılırlardı. Hâlâ duyabiliyorum. Bekleme listesiydi, iyiydi, halkı koruyordu, sırt sırta binalar kınanıyordu. Az olan para değil araziydi. Varoşların uyum içinde olması için bir tat yaratıyordu. Gecekonduları temizliyordu. Kaliteyi artırıyordu. Estetik açıdan memnun ediciydi.

"Glasgow'un kurtarılması."

Büyükbabamın en eski dostlarından biri, bu türden ifadelere bayılan, sürekli pipo içen bir mimardı. Bunların hepsine de inanırdı. O bloklardan toplumsal kurtarıcılar, artistik harikalar, bunun şu üzerindeki zaferi diye bahsederdi. Bir defasında Sheffield'ın bayırlarında kendi tasarımı olan kreasyonlarını, loş ışıktaki Tuscan dağ köyleri gibi göründüğünü söyleyerek betimlemişti. İskan Komitesi'ne St. Mark Meydanı'nın kartpostallarını dağıtmıştı. "Bu karışık tarzdaki örneğimiz," dedi.

Çok istiyorlardı. Onların bu kadar istemesi, bizim bir o kadar az istememize neden oldu. Hâlâ yaşayanlar Liverpool'a bana bir kınama mektubu gönderiyor. Bu mektubu McCluskey de alıyor. Mektuplar hâlâ eski şirket stiliyle yazılıyor. Tarihlerde virgüller. İlgi canlı tutuluyor. Daktiloyla yazılıyor. Ve herkes için şahsi bir mesele. Hep özür dilemek istiyorum. Teşekkür etmek ve özür dilemek istiyorum. Artık aynı fikirde değiliz.

Kusura bakmayın. Teşekkür ederim.

Evet, biliyorum. O zamanlar aerosol falan olmadığını söylüyorlar. Uydu televizyonu, yemek odası da yoktu. İnsanlar diğer insanlar gibi olmak istiyordu. Şimdi de kendileri olmak istiyorlar. Garajlar, yurt dışı gezileri ve farklı renkte kapılar istiyorlar.

Evet demek istiyorum. Biliyorum. Özür dilerim.

O mektuplar Hugh sebebiyle beni üzdü. Fakat sadece Hugh yüzünden değil. Her defasında bir blok yıktığımızda, onu yapanlar adına olayı hissetmeye çalışıyorum. O yaşlı adamlar her zaman aklımızda. Özür dilemek istiyoruz. Teşekkür ediyoruz. Karanlığın içinde planlarımızla ve sözlerimizle sizin gibi yaşıyoruz. İsimleri blokların önündeki tabelalarda yazılı. O gazete kupürleri. Komite bir gün dışarı çıkıyor. Şapkalı kadınlar. Koyu renk paltolu erkekler. Gözler yukarıya bakıyor.

Arabayı Argos Superstore'un önüne park ettim. Düğün kıyafetleri satan bir butiğin önünden geçtim: "Özel istek üzerine kilt ve duvak yapılır." Sonra halk barlarının uğultusu duyuldu, Stockwell caddesinin gündelik büyüsü, âşıkların, kemancıların ve tabelaların yeknesak sıkıntısı. Tebeşiri yarıya gelmiş bir kara tahta vardı: "Şarkıların Mutlu MacDonald'ı."

Geçen gecenin kahkahaları. Caddedeki ekşi içki kokusu. Dönüp duran insanlar. Köprünün yukarı tarafında binlercesi toplanmıştı. Nehrin aşağısında da. Bütün gözler hava koşullarının lekelediği duvardan öteye bakıyordu. Bütün gözler. Clyde Nehri'nin üzerinden bakıyorlardı. Yükseklerde de Gorbals'ı gölgeleyen bulutlar, Florence Meydanı kuleleri ve griler, pencereler gri, onların üst tarafında da tek vücut halinde hareket eden bir sürü sığırcık kuşu.

Bu kıyılardaki, uzun yıllar önceki kalabalıkları düşündüm. Boneli, pankartlarını yukarılara kaldıran kadınları. Çamur içindeki Green'i. Adımların gümbürtüsünü. Bir eski güzün yaprakları halk parklarından daireler çizerek düşüyordu. Caddelerde tek bir amaca doğru yürüyorlardı. Gladstone ve St. George imgeleri için kötü bir gündü.

Adımların gümbürtüsü giderek daha da artıyordu. Alay St. Enoch surlarının altından geçti, bir feryat yükseldi, ağır ilerleyen saatleriyle şatafatlı binaların önünden hızla kaydı. *Barbar Ev Sahiplarine Karşı Savaşıyoruz.*

Muşambadan bir pankart, bloğun çatısının üzerine gerilmiş, üzerine bağlanmış, mendil kenarları gibi düğümlenmişti:

DALE YAPIM-YIKIM İŞLERİ.

Parmakların orada yanımdaki kadınlar çocukları için sandviç bölüyordu. "Gözlerinizi açık tutun, yoksa kaçırırsınız," dedi kadınlardan biri. Her yerde telaşlı konuşmalar ve cumartesi sohbetleri yapılıyordu. "Saat onu on geçiyor," dedi kadın yine. "Eğer çabuk olmazlarsa bandonun majörü Donna'yı kaçıracağız. Kapıda kalacak."

"O bizi bekleyecek," dedi arkadaşı, kek yiyerek, sonra elindeki portakal suyu şişesini dudaklarına götürdü. Şişeyi trompet gibi ağzında tutuyordu. Clyde Nehri'nin kuzey yakası boyunca alkış tutup çığlıklar atan çocukların sesi ve onların ağzını silip yemeklerini hazırlayan uzun çoraplı anneler, erkek arkadaşlar ve dümdüz karşıya bakan babalar vardı.

Trompet gibi şişeler; cumartesi cümbüşü.

Gözlerim kahverengi nehir sularının içine gömüldü. Orada neredeyse hiç hareket yoktu. Sadece su vardı; sakin, kaygan ve bihaber. Akıntının tam ortasında Gorbals'ın bayılmak üzere olan kulelerinin yansıması görülebiliyordu. O yüksek binalar. Pencerelerin sudan yansıyan pırıltısı; camın hayret verici parlaklığı. Ve suyun sakinliği. Sakin, kaygan ve bihaber.

Tam o sırada bir canavar düdüğü çok net duyuldu. Yarım dakika sonra sustu. O susunca bir sessizlik oldu. Kim-

se konuşmadı; çocuklar yukarı doğru baktılar. Su benim gözlerime hâlâ çok sakin görünüyordu. Dünyanın çekirdeğinden gelen bir ses gibi bir patlama yükseldi. İyi bir patlayıştı; ayakkabılarınızın altından yükselen sarsıntıyı hissedebiliyordunuz. İnsanlar derin bir nefes aldı.

Clyde'dan kafamı kaldırıp yukarı baktım; blok aşağı inivermişti. Bina gökyüzünden ve nehrin yüzeyinden silinmişti, yerinden toz ve duman yükseliyordu. Bir dakika için suyun kenarı yeniden sakinleşti; yaygaracılar gitmişti.

Her yer sessizleşti.

Bir ev yıkıldığında hissettiğiniz üzüntü. O üzüntüyü orada yaşamış olan insanlar için hissedersiniz. Bütün oturma odaları ve boyalı duvarlar aniden gidivermişti, sanki onun içinde harcanan zamanlar hiçbir anlam ifade etmiyormuş gibi, sanki onlar hiç olmamış gibi. O odaların şekilleri daima orada yaşamış olan insanların zihninde kalacak. İnsanlar Glasgow'a yukarıdan bakan bir manzaranın anısıyla büyüyecekler. Asansörlerin sesini, aşağıdaki ışıkları, halıların kokusunu hatırlayacaklar. Bir zamanlar Gorbal'ın tepesinde yaşadıklarını bilecekler. O odaları düşünmek sohbetleri geri getirecek, televizyon şovlarının müziklerini akla getirecek; onlara partileri, tartışmaları ve acıları hatırlatacak. Hepsinin de ötesinde masumiyeti geri getirecek; o günlerin hatıralarını canlandıracak; o odaların modern ve güzel olduğunun düşünüldüğü, yok edilmelerinin akla bile gelmediği zamanların hatıralarını. İnsanlar o kulelere umutla girmişti; hayat hep böyle olacak, diye düşündüler. Fakat düşündükleri her şey molozlarla birlikle yerle bir oldu. O odalarda yaşadılar, ama bir daha asla onları göremeyecekler. Onlar gitti artık.

Enkazdan yükselen duman Gorbals'ın üzerinde, kalorifer kazanın her gün kustuğu o dumanla birleşti, yükselen dumanlar yukarıda kıvrılıyorlar, çifte sarmal oluşturuyorlar ve hiçliğe doğru sürükleniyorlardı.

Kahkahalar ve sohbetler geri geldi. Çocuklar bağırıyordu. Yanımdaki anne gözlerini sildi.

"Ya," dedi, "işte bu kadar." Sonra çocuklarını duvardan uzaklaştırdı.

Aşağıda, nehrin yüzeyinden yansıyan Gorbals öncekinden daha inceydi.

Annem Alice tekrar evlendi. On yıl önceydi. Çoğu zaman kendimizi kötü hissetmiyorduk; kendi hayatlarımızı sürme konusunda anlaşmıştık. Onu bir defa Blackpool'da bir otelde gördüm. İşçi Partisi Konferansı vardı. Ben bir meslektaşımla gelmiştim; kutular taşıyorduk. Annem arkadaşıyla birlikte barda oturuyordu. Blackpool'a tatil için gelmişlerdi.

"Merhaba yabancı," dedi gülümseyerek.

"Merhaba anne," dedim.

Biz böyleydik işte. Birbirimizi çok yalın severdik, haberleşmek için, kucaklaşıp öpüşmek için, kötü giden şeyleri konuşmak için prova yapmaya gerek yoktu. Bu annemin benim için yaptığı bir şeydi. Sürekli iyi zamanları paylaşarak büyümeyi talep etmemişti; benim taşınmama izin vermiş ve katı fakat güvenilir bir tavırla iyi zamanların geçmişi unutmak anlamına geldiğini hissetmişti. Yıllar önce Saltcoats'daki inek tarlalarında ayakta yaptığımız o açık hava kahvaltılarında beni çok iyi eğitmişti.

İnekler kocaman kahverengi gözleriyle bizi seyrediyormuş gibi görünüyordu.

"Hoşça kal," dedi. "Derslerden iyi notlar alacağından eminim. Buralarda kalın kafalıları istemiyoruz."

İki sıcak ekmek; bir kutu süt.

"Sakın endişelenme... buradan sadece geçiyorsun, Jamie."

Benim de alışkın olduğum bir tavırla -diğer insanlara delice gelen bir tavır- onun hayatından da sadece geçiyor olduğumu söylemek istemişti. İnsanlar bu tavrın onun anormalliği olduğunu, kabul etmenin de benim anormalliğim olduğunu düşünüyordu. Fakat biz daha iyisini biliyorduk. Birbirimize iyi dileklerde bulunmaktan başka yapacak hiçbir şey yoktu. Seneler önce farklı olduğumu söylerdi. "Sen farklısın," derdi, "zaten bu da kendi dertlerini beraberinde getiriyor. Büyükannem Margaret'in seninle zaman geçirmesine izin ver."

O gün hastanede benimle tartışmadı. Geri dönmeyeceğimi söylediğim gün. Koridorda yürürken ağladı. Fakat bunun doğru olduğunu biliyordu. Bu terk edişi benim için kendisi hazırlamıştı. Alice, babamın gelecek yıllarda onu canından bezdireceğini daha o zamanlarda biliyordu. Böyle şeyleri anlama konusunda çok iyiydi. Benim için huzur istemişti; gerekiyorsa evliliği batsın istemişti, fakat beni de o evlilikle birlikte batırmak istemiyordu. Alice böyleydi işte; hayatımı benden önce görmüştü. Fakat onunkini kimse görmemişti. Hiçbirimiz onun sahip olduğu gücü düşünmemiştik.

O soğuk mavi sabahta yollara düştüğünde biliyordu: Ailemiz ölmüştü. Karlı pencereden bakarken biliyordu: Hayatlarımızı ayırmanın vakti gelmişti. Blackpool'da karşılaştığımızda, bunun ona da yaradığının işaretlerini görebiliyordum. Bana daha önce hiç o kadar sağlıklı görünmemişti. O kadar sarışın. Yabancıların arasında birbi-

rimize gururla baktık. İkimiz de kaçtığımız acı gerçekleri biliyorduk. Bardağının altına iki yirmilik sıkıştırdım.

"Çok hoş görünüyorsun, anne," dedim.

Birkaç şaka, bir bardak bira, sonra hatırladığımız şekilde ayağa kalktık. Vedalaştık. Katı bir veda ve bana ihtiyacın olursa ara lafları.

Ancak yıkım günü bir şeylerin değiştiğini hissettim. Nehir sakin, kaygan ve bihaberdi. Geçmişi kaybetme düşüncesi eskide kalmıştı. Annemi görmek istiyordum. Alice'le konuşmak, kendini nasıl hissettiğini öğrenmek istiyordum. Şu andaki hayatı hakkında, kocasının işi hakkında bir şeyler öğrenmek istiyordum. Bir şey söylemek istiyordum...

Kaçmayı kes. "Kaçmayı kes," demek istiyordum.

Hadi, aynı yerde durup hava durumunu tahmin etmeye çalışalım. Ona Karen'in resimlerini göstermek istiyordum. Artık iyiyiz, kaçmayı bırak, demek. Karen'dan iyi anne olur. Tıpkı senin gibi. Senin bahçende. Lütfen, kaçmayı bırak artık. Artık her şey yolunda. Büyükbabam ölüyor orada, ama ne işe yarıyor? Bugün en sevdiği binasının yıkıldığını gördüm. Hayatındaki bütün o yeni insanlar kim, anne? Kocan sana iyi davranıyor mu? Bu kasabalar ne kadar da değişti. Hiçbir şey sonsuza kadar sürmez. Sel bile sonunda bir yere varır.

Sakin ol. Tek evlâdını dinle. Artık her şey sakin: sakin, kaygan ve bihaber. Serin sudan içelim. Ona şöyle dediğimi hayal ettim. "Hadi, suyun kenarına inip, gülüp eğlenelim, tıpkı bir aile gibi."

Auchentiber'da direksiyonun başında uyuyordum. Aynı biçimdeki çalıların gözümün önünden akışı beni uyuşturmuştu. En fazla iki saniyeliğine daldım. Ama durmamı sağlamak için yeterdi. Arabayı bir çiftlik barının

yanına çektim. Kış bitkileriyle dolu bir tekerlekli vagon vardı. El frenini çekerken ağzımdan duman çıkıyordu. Aynaya baktım. Saçlarım nemliydi. Yüzüm beyazdı. Dudaklarım kar üzerindeki kan kadar kırmızıydı. Bütün gün kendimi pek iyi hissetmemiştim.

Bu değişiklik, bir ruh hali değişikliğinden başka bir şeydi. Kendimi farklı hissediyordum. Daha önceden bildiğim bir şeyi artık bilmiyordum; bir şeyler değişmişti; uzun sürecek olan bir vardiya çıkagelmişti.

Ancak hayatımda beliren bu türden vardiyalar tek bir yöne eğilimliydi; temel iradeyi güçlendiren değişiklikler; asla geri dönüşlerin olmadığı kısa yeni gelişmeler. Bildiğim değişiklikler mevki değişiklikleriydi; genellikle kendimi aile meselelerinden apayrı hissettiğim, bütün o karmaşanın bana hiç dokunmadığı zamanlardaki türden değişiklerdi. Aslında pek değişiklik de denemezdi; kendini kabul ettirmenin verdiği bir güven hissiydi. Yıllar geçtikçe o kesinliğin yavaş yavaş artması beni mükemmel yabancı haline getirdi. Bir evim yoktu. Eski kişisel eşyalarım yoktu. Şu anda olduğum yerin kesinliğinden başka hiçbir şey yoktu elimde. Şüphelerim yoktu, geri dönüşlerim, ruh hallerim yoktu. Bir şey olmak, ya da başka bir şey olmanın ne anlamı gibi bir mefhumum yoktu. İsteksizliğim yoktu. Mücadele etmiyordum. Kendi kendime acıma duygu geliştirmemiştim. Sadece ben ve şimdi vardı, diğer insanlar kendileriydi. Gerisi sadece tarihten ibaretti.

Ne var ki, şu anda bunların hiçbiri bana doğru görünmüyordu. Bütün savunma duvarlarım yıkılmıştı. Bu sabah olanlar beni kendime yabancılaştırmış, derimin altına beni tuhaf kılmıştı. Ruh haliyle, depresyonla, ya da gittikçe yükselen duygu yoğunluğuyla bir alakası yoktu

bunun. Nostalji ya da Noel pişmanlıkları da değildi. Bunların hiçbirinin asıl sebep olduğunu sanmıyorum. Taze bir kalkış, bir ölüm fikri, o öğle sonrasında hissedilen bir bitiş duygusuydu. Ümidim kırılmamıştı. Korkmamıştım. Sadece annemle konuşmak istemiştim, hepsi bu. Ona Karen adında bir kız arkadaşım olduğunu söylemek istedim. Onu bir yere götürmek, bir şeyler anlatmak; ona bakmak, işte buradayız demek, bak, nelerimiz var, bir dakika sarıl bana, her zaman haklı değilim, demek istedim. Karen'la ilgili bir iki çift laf etmek istedim. Onu sevdiğimi düşündüğümü söylemek. Neredeyse bir bebeğimiz olacağını anlamak. Bir gün arabamın içinde ölebilirim diye düşündüğümü söylemek istedim. Yıllardır kapıdan çıkıp yürüyordum. Uzaklara yürüyordum. İlerdeki yolu bildiğimden her zaman son derece emindim. Ama şimdi içeri girmek istiyordum. Mutfak masasının başında oturmak. Bana bir fincan kahve yaparsın değil mi, diye sormak? Bana yıllar öncesini anlatmasını istemek. Ve dinlemek; büyükbabamın binası yere yıkılırken hissettiklerim bunlardı. Böyle duygular hissetmiştim. Belki de planlarımız, sadece bizim planlarımızdır. Belki de iş tek gerçek değildir. Belki de aslında hiçbiri gerçek değildir.

Telefon kulübesinden 192 bilinmeyen numaraları aradım. Adı hâlâ aynıydı. Evi hâlâ aynı evdi.

"Annenin ve adı her neyse o adamın nikâhsız yaşadıkları sonucunu çıkardım. Geçen sene dünya evine girmeleri iyi bir şey. Onların yaşındakilerin böyle yapması tuhaf."

Nikâh, Büyükanne Margaret'e göre İncil'in gereğiydi. Hattaki kadın bana telefon numarasını verdi. Her nasılsa bildiğim bir numara gibi gelmişti bana. Numarayı aradım.

Adı-her-neyse cevap verdi. "Merhaba," dedim, "aslında daha önce hiç karşılaşmadık. Ben Jamie, Alice'in oğlu."

"Ah, merhaba, evlât," dedi, kibar bir edayla. "Seninle tanışma şansım olmadı."

"Ya," dedim, "ama umarım yakında tanışırız."

"Evet, harika olur. Alice şu anda burada değil. Demiryolları Kulübü'ne gitti. Oranın numarasını ister misin?"

"Hayır," dedim, "acil bir şey yok. Saltcoats'tan fazla uzak değilim. Gelip bir görürüm diye düşünmüştüm."

"Çok memnun olur, evlât. Sen onu kulüpte bulursun. Belki ben de gelip seni görürüm. Ama oraya gelebilir miyim, bilmiyorum. Bu gece, gece vardiyasında çalışmam gerekiyor."

"Tamam," dedim, "şu ya da bu şekilde görüşürüz. Şimdilik hoşça kal."

"Seninle konuşmak güzeldi," dedi.

Sonra telefonu kapattı. Annemin çok özenli konuşan birini bulmuş olması benim için hiç sürpriz olmadı. Hayatının ilk yarısı iğrenç bir dille geçmişti. Bunun annem için bir öncelik olduğuna bahse girebilirim; yani, kadınların ve yabancıların arasında kibar konuşacak bir adam bulmanın. Hiçbir şey olmasa bile, bu durum artık koşullarının değiştiğini hissettirecekti ona; yeni hayatı daha iyi seslerden oluşuyordu. Bu bile başlı başına çok şey ifade ediyordu onun için.

Saltcoats'un sahil şeridi kış mevsimi nedeniyle ölüydü. Sahil bej rengi ipek giysisiyle uzanıyordu. Oyun parkının demirlerine vuran çocuklar yoktu. Küçük su birikintilerinde bira kutuları yüzüyordu. Yolların kenarında bir yığın midye kabuğu işe yaramaz bir şekilde duruyordu. Her çayhane bir kişi için sığınak olmuştu. Bilemedin iki

kişi için. Sezon dışı kâğıt helva. Bir fincanda şıngırdayan kaşık sesi.

Müzik ve ışıklar, bir kahve makinesinin sinir bozukluğu.

Bir pamuk şeker arabasının üzeri örtülmüştü. Eğlence terk edilmişti; sahilde yalnızca sokak hayvanları bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Bir adam, bir köpek, bir cips paketi. Havadan başka her şey hareketsizdi. Resimlerle süslü sinema kapalıydı; afişlerden biri tamamen duvardan sıyrılmıştı. Kale duvarındaki martıların canı sıkılıyordu. Çok rüzgârlıydı orası. Pansiyonerler küçük otellere gelmişlerdi; sert, ucuz çay için çok istekliydiler.

Sepetin içinde otlu çörekler. Yulaf ekmeği. Biraz daha çay. Sıcak bir sherry.

"Bu yaşta seni durduracak hiçbir şey yok, Helen. Onu içerken yapabileceğin..."

Yazın gelmesine çok zaman yoktu. Daha sıcak olacaktı. Arran teknesine binmek için daha güzel günler.

"Şu küçük kıza söyle, bu McEwens Export içkidir."

Ferguson okulundaki günlerimden beri kasaba oldukça büyümüştü. Bütün tarlalar caddelerle dolmuştu. Barratt evleri, oval biçimli pencereler. Üçgen bahçeler, farklı kapılar. Akan bütün derelerin üstü kapatılmıştı, güvenle yürünüyordu. İki yüz dönümlük arazide artık baca fala görünmüyordu. Ne soğutma kuleleri, ne gerçek kömür ateşleri vardı. Gençliğimde bana çok modern görünen bölümler bile -siyah beyaz fabrikalar, meclis konutları, kahramanların adını alan caddeler- şimdi gri, küçülmüş ve her nasılsa solmuş görünüyordu. Beyaz evler kötü yıpranmıştı. O binaların görüntüsüyle ve onları yapanların düşüncesiyle altüst olan o çocuğu hayalimde can-

landırmak o gün çok zordu benim için. Artık hiçbiri o kadar da modern görünmüyordu.

Okul harap olmuştu. Yıkılmıştı. Çalışanların ve orada kalan öğrencilerin çoğu Ayr yakınlarındaki güvenli bir ıslahevine götürülmüştü. Mulligan Gölü artık yolun altındaydı ve o boğulan adam şimdilerde kimsenin umurunda değildi. Hiç göğsüm sıkışmadan kasabanın içinde arabayı sürdüm. Buraları gördüğüme memnundum. Büyüdüğünüz yer bir tercih değildir. Yetişkinlik döneminizdeki yerler gibi, üzerine tartışılmış, ücreti ödenmiş, bir gün arkada bırakılmış değildir. Çocukluk yuvalarınız rüyalarda vardı; sadece sizin için mevcut olan yerler gibi görünmüştü; bir şekil, duvardaki şekiller, bizim sorgulamalarımızdan uzakta, evet ya da hayır deme gücümüzün çok ötesinde... Sizin tarafınızdan seçilmeyen, efsanevi bir adres. Şehrin merkezinden yükselen bir kilise kulesi. Tepenin yamacında bir sıra ağaç. Ağaçların parmakları. Denize giden yol.

Demiryolu Kulübü, bir kayanın üzerine sağlamca oturmuş parlak mavi boyalı bir kulübeydi. Pencereleri adalara bakıyordu. Yoldan oraya doğru çıkan yılan gibi kıvrılan merdivenler var. Arabayı aşağıda bıraktım ve tırmandım, her taraftan rüzgâr esiyordu, basamaklar yeşil ve yağlıydı. Ardorssan Şebekesi. Merdivenin yarı yolunda duran bir duvar var, bir makine dairesi kalıntısı.

Her kuytuda bir ot öbeği. Kare yapı taşları.

Bir zamanlar yeraltında bir gaz patlaması oldu. Yirmi kişi öldü. Bir aileden dört kişi. O gün rüzgârın hiç merhameti yoktu. Rüzgâr yine geldi. Kayanın tepesine tuz ve deniz serpintisi taşıyordu.

Clyde Körfezi, bir gökkuşağı.

Deniz siyah bir cam. Rüzgâr yukarıda soluklanıyor. Rüzgâr soluklanırken renkleniyor gibi görünüyor; sarılar, kahverengiler, yeşiller var. Rüzgâr esmeye devam ediyor. Renkler kayboluyor. Deniz tekrar siyah camdan bir levhaya dönüşüyor. Karanlık sular; yarım saniyelik bir huzur. Deniz siyah bir cam, rüzgâr yine esiyor. Sarılar, kahverengiler ve yeşiller.

Bir trol balıkçıso, dalgaları, EEC'yi kayaları ve Savunma Bakanlığı'nı önüne katarak karanlık denizin ortasında süzülüyor. Bembeyaz deniz köpükleri aşağı sahile vuruyor. Yukarıya çıktığımda üzerinde bir işaret ve soluk bira logoları olan kapının önünde söyleyeceklerimi hatırlamak için durdum. Fakat aklıma hiçbir şey gelmedi. Sadece rüzgâr, kayanın kavisi ve ben vardık. İçerden bardak sesleri ve şarkılar duyuluyordu.

Gülümseyen dudakları olan yaşlıca bir adam ziyaretçi defterine imza atmamı istedi. Kravatı V yakalı kazağının içinden fırlamıştı.

"Minik Alice köşede," dedi, "kızlarla birlikte."

Üstlendiği rolden duyduğu memnuniyetle gülümsedi.

"Bu kalabalıkta kendine dikkat et," dedi. "Onlara yetecek kadar çapkın var içerde."

Defteri kapatırken kendi kendine gülmeye devam etti ve bıraktığım bozukları kumbaranın içine attı. Kapıyı geçince kâğıt oynamakla meşgul insanlarla dolu masalarla karşılaştım. Kapağı açılmış 50'lik bira şişeleri ve tütünden yayılan belli belirsiz kokular. Katlanan masalar, plastik sandalyeler. Bardaki adamlar futboldan konuşuyorlardı. Briyantinli saçlı, bira göbekli, yüksek sesli ve üç düğmeli gömlekleri içinde rahatsızdılar, her biri öfkelenmeye ya da eğlenceye hazır gibi görünüyordu, böbürlen-

meye ya da bir eğlence vaadine pek istekliydiler. Her birinin sert bir görünüşü vardı; yüz hatları tanıdık bir şeyler söylüyordu.

Onları tanıdığımı düşündüm. Her biri tanıdığım bir kişiye benziyordu.

Gözlerim çok uzun gibi gelen iki saniye kadar orada takılı kaldı. Sadece başımı salladım. Onları tanımıyordum. Gömleğim ve kravatım küçük bir çocuğu huzursuz etti.

"Ben değilim o," dedi, kâğıt oynayanlardan birini işaret ederek. "Vergi kaçıran o."

Masadakiler bir kahkaha attı. Ben de güldüm. Şu çenenin ve dudakların yayılmasıyla oluşan gülüşlerden biriydi.

Kadınlar çok neşeliydi, hepsi altınlarla süslenmişti. Hepsi aynı bluzun değişik varyasyonlarını giymişlerdi. Ben dans pistinin karşısına gelince annem masadan kafasını kaldırıp yukarı baktı. Kızlar sus pus oldu.

"Biri mi öldü?" diye sordu annem, doğrudan.

"Hayır," dedim. "Hâlâ yaşıyoruz. Sana bir içki ısmarlamaya geldim."

Gülümsedi ve dudağını ısırdı. Kızlar etrafa bakınıyor, ya da tırnaklarıyla uğraşıyor, Alice'in lafı açmasını bekliyorlardı. Çok büyük bir olay olduğunu biliyorlardı. Bu yabancı, bu koyu renk takım elbise. Alice, gözlerinde bir ışıltıyla ayağa kalktı.

"Kızlar," dedi, "bu benim oğlum, Jamie. İngiltere'de yaşıyor."

Hepsi yüzlerindeki gülümsemeyle bir rahatladı, elleri annemin bileklerindeydi.

"Ne hoş bir arkadaş," dedi, benim beğendiğim. "Senin gibi sıska, Alice. Ah, aman aman. Büyük sarışın." Kıkırtılar azaldı, masaya yeni içkiler kondu.

"İstediğin zaman yanıma oturabilirsin, evlât," dedi pancar suratlı olan.

Hafif gülüşmeler.

"Hey, zavallılar," diye bağırdı, bardaki adamlara, "hepiniz eve gidebilirsiniz. Aramıza bir yetenek geldi."

"Umarım bol parası vardır," dedi, kocası gibi görünen adam, "tabii seni bir yere götürecekse, işte bu kadar."

"Arsız piç," dedi kadın, diğer kızlar güldüler ve kadeh kaldırdılar.

Masanın etrafından dolaştım ve Alice'in yanına oturdum.

"Güzel bir oğlan," dedi arkadaşı ve sonra bize biraz mahremiyet sağlamak için diğerleriyle birlikte geri çekildi.

Bu grup belaya alışkın gibiydi. Aice'in, İngiltere'deki oğlundan daha önce onlara bahsedip bahsetmediğini bilmiyorum. Fakat hiç utanma, hiç saf bakışlar yoktu. Herkes Alice için rolünü çok güzel oynamıştı. Ne yanlış sorular sorulmuş, ne de sahte sürprizler yapılmıştı. Eminim, daha sonra konuşulacak şeylerdi bunlar. Fakat o zaman, annemin yüzü hâlâ kıpkırmızı, gözleri endişe doluyken, hepsi arkasını döndü, yeni espriler patladı, sigaralar yakıldı, Alice ve ben bir anı kendimize ayırdık.

"Biraz zayıflamışsın," dedi. "Saçların fazla uzamış."

"Şu sizin İskoç suyunuz," dedim. "Hiçbir zavallı ruhun işine yaramaz."

"Hey, söylediklerine dikkat et. Şu anda kaliteli şişelerde satıyoruz. Sizin aşağıdaki o zeki insanlar bundan yeterince içemiyor."

Masaya dönerek güldük. Garson kız geçerken, kedili bardağın içindeki adisyonu aldım ve parayla birlikte kıza uzattım. "Herkese getirir misin, lütfen," dedim, "bir de içine biraz ithal içki koy."

"Herkesinkini ödemek zorunda değilsin," dedi Alice.

"Bizi boş ver, evlât," dedi en yakındaki kadın, öksürerek.

"Önemli değil. Sorun yok."

Annem ve kadınlar bakışıp gülüştüler. Alice harikaydı; çok canlı, çok uyumlu görünüyordu. Etrafında neler olup bittiğini biliyordu. Olmak istediği insan buradaydı işte. Saçları katlı kesilmiş ve hafifçe boyanmıştı. Makyajı hafif ve dikkatle yapılmıştı. O zaman onunla ilgili her şeyi kavradım. Parfümü eski zamanların Avon kokularından daha ileri gitmişti.

Bir zamanlar haftalık taksitlerle gelen kokuları vardı. Bu yeni koku onundu; zengin günlerini dillendiriyordu usulca.

Onu boyalı tırnaklarla hiç görmemiştim. Açık kahverengi renkliydi ojesi, hatta manikür bile yapılmıştı.

Annemin böyle tırnaklara sahip olabileceğini hiç düşünmemiştim. Şu anda onunla ilgili her şey bana öyle görünüyordu. Olgun, şık ve kontrollü. Görünüşü, kendine ayırdığı zamanı anlatıyordu, para sıkıntısının çok az olduğunu, sürekli temizlik yapmadığını anlatıyordu. Kredi kartı olan kadınlar gibi görünüyordu. Görüşleri, fikirleri ve söyleyecek şaşırtıcı şeyleri olan bir insana benziyordu. Sessizliklerin ve düşüncelerin kadını. Bunların çoğunu orada, daha önce hiç görmediğim şekliyle görebiliyordum. Annem seks yapan bir kadın gibi görünüyordu. Uzun zaman önce onu koyduğum yerin nesnesi değildi artık; arzu duymayan bir mucize, tahammül kraliçesi değildi. Karşımdaki kadın o değildi. Gördüğüm kadın seks yapıyordu. Bu da beni çarptı. Yeni ve önemli bir şey gibi çarptı beni.

Annemle ilgili böyle şeyler düşünmenin, saçının dalgasında, bardağı tutan elinde pek çok şey görmenin; sesinin tonunda, gülüşünün derinliğinde, boynundaki fuların bağlanma biçiminde çok fazla şey bulmanın tuhaflığı; bunun, yani bunları kavramanın tuhaflığı, onun şu andaki kimliğinin gücü tarafından silinip temizlenmişti. Onu tanımadım. İlk hayatının olmasına izin verdiği kadından farklıydı artık. Çok farklıydı. Benim hayalimdeki kadın da değildi. Birdenbire kendisi oluvermişti, çok gerçekti ve hiç kimseninkini değil, sadece kendi hayatını yaşıyordu. O anlarda belki de hiçbirimizin onu aslında hiç tanımadığını düşündüm. Onun hakkındaki kendi fikirlerimizden başka hiçbir fikrimiz yoktu. Ve bu fikir artık ölmüştü. Artık kendi hayatını sürüyordu. Bu yeni bir hayattı. Demiryolu Kulübü'nde onun yanında otururken birdenbire onu ilk defa gördüm. Bir çocuğun kayıp annesi, ya da zaman içine sıkışıp kalmış bir kurban değildi. Başka bir şeydi. Hayatını bir kayıp olarak yaşamamıştı. Buradaydı ve kafamın içinde yapayalnız yaşayan çıplak ve terk edilmiş şeyden çok, çok daha fazlasıydı.

Onu Blackpool'da bir kez görmüştüm. Fakat bu kadar kendisi olduğunu fark edememiştim.

"Bazı yönlerden babana çok benziyorsun, Jamie," dedi, "hepimizin mutfakta yaşamasını istiyorsun yani."

"Hayır," dedim. "Sadece merak ettim. Sosyal kulüplere gelmeye ne zaman başladın? Barlara. Yani, buralara gelenlerle nasıl tanıştın?"

"Sana bir şey söyleyeyim, Jamie. Sen kendin hatırlayacaksın. Bütün o şarkılar ve danslar yıllar önce benden çalınmıştı. Sen daha bebekken, hatırlıyor musun? Fakat benim o zamanlardan önce de bir hayatım vardı; iyi bir

hayatım. Benim annem de şarkı söyleyen, dans eden bir kadındı, o zamanki kız arkadaşlarımla birlikte Scarborough'a giderdim. Babandan önce de bir hayatım vardı, o zamandan beri de var... bütün olanlar bittiğinden beri. Kendimi bırakıp ölmeyecektim herhalde. Burada arkadaşlarım var. Bana iyi davranıyorlar. Bob da öyle. Ancak, bilirsin, her şey karşılıklı. Ben de ona karşı iyiyim."

"Seni Blackpool'da gördüğüm zaman," dedim. "Senin adına mutlu olmuştum. Başarmış gibi görünüyordun... yıllar önceki o çöplükten sağ çıkmayı başarmış gibi görünüyordun."

"Seninle hiçbir şey konuşmadık, Jamie,"

"Biliyorum."

Sonra konuşurken bütün gün boyunca söylemeyi düşündüğüm şeylerin hiçbirini söylemeyeceğimi fark ettim. Kule bloğunu, yıkımı, Hugh'un kötü olduğunu ve ölüm döşeğinde olduğunu. Bazen arabamda paniğe kapıldığımı. Hiçbirini. Uzun vadeli planlarımı. Tekrar birlikte olma düşüncesini. Karen'ımı ve doğmamış bebeğimizi. Hiçbirini. Alice'le birlikte orada olmaktan, oradan buradan birazcık konuşmaktan ve kendi hayatında ortasında onu seyretmekten mutluydum. Her şey bir başka günü bekleyebilirdi, ya da bu uğurda hep bekleyebilirdi. Buraya bulmayı bekleyerek geldiğim şey bambaşkaydı. Alice'in görüntüsü kendi başına bir cevaptı.

Bir defasında annem beni salıvermişti, evler hakkında, tarih ve çiçekler hakkında bir şeyler öğrenmemi, bir varoluş hareketiyle sıkıntılarımdan arınmamı istemişti, şimdi sıra ondaydı, şimdi o özgür olmak, sıkıntılarından arınmak ve önündeki güçler tarafından susturulmamak istiyordu. Bu gerçek gayet açıktı. Onu kendi çelişkilerim-

le karıştırmamalıydım. İstemiyordum da zaten. O ana kadar olduğum adamdım.

Yeterince kararlı, onu destekleyen. Alice'i düşünen.

Saltcoats'un tepesindeki kayalılarda mutlu ve özgürdü. Annem böyle söylediğinde de -"Seninle hiçbir şey konuşmadık, Jamie"- büyük iddialar öne süren, birbirlerini etkilemeye çalışan ya da gönül kıran insanlar olarak değil, arkadaş olarak kalmamızı istediğini biliyordum. Aile şartlarının gerektirdiklerine uyum sağlayan biri değildi. Bunu kendi kendine birçok kez söylemişti: "Olduğumuz gibi kalalım, Jamie oğlum. Daha da iyisi olalım, içimizdeki iyi şeyleri daha çok duyumsayalım; böyle günler daha çok olsun."

"...sonra anneciğin içeri geldi," dedi Ella, kırmızı suratlı olan kadın. "Hepimize birer ufak votka verdi. Minik votkaları bilirsiniz. Sigaralarımızı sarmış orada oturuyoruz, sarhoşuz da; ve bastıbacak kel herif çenemizi kapamadığımız takdirde bizi sepetlemeye hazır. Anneciğin ve votka. Bir dakika sonra, cesaretleniyorlar. Burası ahmaklarla dolu. Ben tuvalet bulmak için merdiven aralığına çıkıyorum. Bir kapı görüyorum. Sorun yok, giriyorum içeri. Duvarlara tutunuyorum. Bir leğen. Bu işe yarar diyorum kendi kendime. (Maymun gibi bağırdı.) Gece elbisesiyle oralarda dolaşıyorum. Işıklar yanıyor. Büyük Malcolm! Onun odasına girmişim. Ya. Suratındaki ifade. Birden delirdi. Annen de sabah oraya gidip onunla güzel güzel konuşmak zorunda kaldı. Tamamen zıvanadan çıkmıştı. Ne güldük ama."

Masadaki kadınlar çığlık çığlığa kahkahalar atıyorlardı. Bütün hikâyeler Rothesay'da geçirdikleri bir hafta sonuyla ilgiliydi. Annem de kıkır kıkır gülüyordu.

"Ne tipler ama," diyordu fısıldayarak, her hikâyenin sonunda.

"Orada biraz sessiz olun," diye bağırdı, barda oturan kocalardan biri. "Buradaki emekliler işitme cihazlarını kapatmak zorunda kalıyorlar. Kesin şunu."

Fakat kadınlar aynı şekilde gürültüye devam ettiler. Alice onlar konusunda haklıydı. Kendilerini nasıl eğlendireceklerini biliyorlardı. Felaket yaşanmasını beklemek zorunda kalmayacaklarını biliyorlardı. Hâlâ gelecek olan yıllarda kanserler, tedaviler, kalp sekteleri, sinirlerde yıpranmalar olacaktı. Kocalar aylak aylak dolanacaktı; bir araba ansızın hiç yoktan belirecekti. Bu gruptaki kadınların kapılarına bir gün polis dayanacaktı. Uyuşturucular ve biten evlilikler; yalnızlık, depresyon. Ve tabii torunlar da; dertler kapıdaydı.

Hepsi felaketi bilecekti, her birinin kendi felaketi olacaktı. Annemin arkadaşlarının, annemin. Bir ikinci bahar rüzgârında yol alırken. Birbirlerine güldüler ve içkilerini diktiler. Burada olmayan bir dünyayı düşünmemek için. Alice bu kadınlar konusunda haklıydı. Kendilerini eğlendirebiliyorlardı.

"Sen iyi bir arkadaşsın," dedi annem bana. Kıkırdamalarımı, espriler patlatmamı, Ella ve Joan'la salakça fingirdememi fark etmişti. "Ve bir içki içiyorsun," dedi.

"Peki," dedim, "benim sıkıcı ve sıradan olduğumu mu düşünüyordun, anne?"

"Yo, hayır," dedi, "sen komik bir çocuktun. Her zaman ağzın biraz sıkıydı. Durmadan düşünürdün. Durmadan plan yapardın. Çok haşin bakışların vardı. Ben çığlık çığlığa bağırmama rağmen bunun üstesinden gelemedim."

"Ah, çılgın ben," dedim sırıtarak, suratım kızardı. Yine biralara gömülüp güldük.

"Bob," dedi.

Masada gümüşi saçlı Bob vardı, yumuşak başlı, takma dişli, uzun boyluydu.

"Tanıştığımıza memnun oldum, Jamie," dedi.

Elimi silkip atmak istermiş gibi sıktı. Fakat hevesi tıpkı benimki gibiydi. Bob'dan hoşlanmak çok kolay görünüyordu. Annemin kocası. Zor biri de değildi. Gri tişörtü ve mavi blazer ceketiyle -büyük şahane yüzüğüyle- Bob babanın tam tersiydi. Konuşurken karşısındakine bakıyordu. Dişilere özgü bir sabırlı bir tavrı vardı. Bir küçük bira içti. Eşyalarını cüzdanında taşıyordu. Alice'i dinlemekten hoşlanıyormuş gibi görünüyordu. On dakikada, babamın ona benim varlığımda on senede dokunduğundan çok daha fazla dokundu; bir fiske, bir çimdik, bir sıkış, bir öpücük.

Bob'da anlık bir cömertlik havası vardı. Akıp giden temiz su gibiydi.

"Bara gelsene," dedi. "Bu kadınların arasında yorulmuşsundur."

Bardaki adamların hepsi küfelik olmuştu. Yok yere gülüyorlar, içkilerini döküyorlardı. "Eğer takım elbisen bugün gelecekse," dedi biri, "acele etsen iyi olur."

"Sen puştun tekisin, Jimmy," dedi yumuşak başlı Bob.

Bu da bir sürpriz değildi. Bu da kesin bir tavırla söylenmişti, zararsız ve özel bir tavırla. Dünyanın bu bölümündeki erkeklerin böyle anlar için sakladıkları bir sesleri vardır. Kadınlar uzakta bir yerde olduğu sürece, barlardaki erkeklerden yükselir her zaman; bir bilgidir, bütün-erkekler-omuz-omuza, Masonvari bir şey, 'sikler', 'yaraklar' ve muzır şakalardan oluşan marifetli bir orkestra. Kocaların en kibarı bile kabiliyetlidir. Katılmayı severler

ve şifreyi fark ederler; dünyevi olduklarını göstermek için, her şeyin ortaklığına açık olduklarını göstermek için şakalara katılırlar. Genç çocuklar ilk elma şaraplarının üzerinden sırıtmaya başlarlar. Erkekler cemaati. Bağlılık duygusu.

Yağlı yüzlü Sammy sıkışarak aramıza girdi. "Üç memeli bir kadına ne dersiniz?"

"Bilmiyorum," dedi Bob, on poundluk bir banknotu cüzdanından çıkarırken.

"Tanrı vergisi," dedi Sammy. Siyah birasının üzerinden anlaşılmaz şeyler söyledi. Bir geri zekâlı gibi sırıttım. Bob kıkırdadı.

"Çok güzel," dedi Bob. "Şimdi siktir ol git."

Herif uzaklaştı, sonra biraz ilerde yine başkalarına yapıştı.

Bir ya da iki kez birlikte konuşmayı denedik. Nihayet Bob hamle yaptı.

"O çok cazibeli bir genç kız, annen," dedi. "Beni yeniden yaratıyor."

"Ya," dedim, demek istediğimden daha vurgusuz olarak, "onu çok iyi gördüm."

"Daha mutlu," dedi Bob. Sonra düzeltti. "Yani. İnsanın kendi kendini mutlu edebilmesi her zaman mücadele gerektirir."

Her zaman mücadele. Bununla neyi kastettiğini sormadım.

"Biliyorsun, annemle ben, birbirimizi çok fazla görmedik. Son yıllarda yani."

"Evet, biliyorum," dedi Bob. "Yani, ilk defa karşılaşıyoruz, daha ne olsun."

Bob huzursuz konuşuyordu. Söylediği her şey müphemdi, sanki kararlı olmak, kesin olmak ve yargıda bulu-

nuyormuş gibi görünmek şu anda, bu ilk buluşmamızda onun için mümkün değildi. Fakat yargılarda bulundu. En yararlı olacağını düşündüğü şeyi söylememek için de fazlasıyla hesaplı bir insandı.

"Biliyorsun," dedi, "Alice'in önceki hayatımı hakkında fazla bir şey bilmiyorum. Bana düştüğünü de sanmıyorum... ama, neyse, Alice seninle ilgili çok güçlü duygulara sahip ve bilmeni isterim ki evimin kapıları her zaman sana açık. Her zaman."

"Teşekkür ederim."

Fakat birdenbire yürüyüp gitmek istedim. Ya da sadece oradan ayrılmak. Bu dünyaya ait olmadığıma dair ani bir duygu karşısında çaresiz kaldığımı hissettim. Belki de hiç olmamıştım. Alice'i gördüğüme sevinmiştim; kocası iyi bir adamdı. Ama şimdi bunun benimle ne alakası vardı?

Benimle ne alakası... ben neden buradaydım?

Tutarsızlığımı bir yudum birayla yutmaya çalıştım.

Bir su birikintisi. *Sakin, kaygan ve bihaber.*

Bob kendisi ve Alice için istediği güzel hayatı anlatmaya devam etti. Pitlochry yakınlarında bir karavan. Via Dolorosa'ya uçak biletleri. Verandalarda beyaz şapkalar ve şortlarla güzel yemekler. Bol bol güneş kremi. Bütün dertler arkalarında. Daha önce iki defa evlendiğini anlattı bana. Üç kızı varmış. Bir oğlu. Oğlunu hiç görmüyormuş.

"Hepimiz hatalarımızla yaşamak zorundayız," dedi.

"Evet," dedim.

Karaoke başladı, Ella hemen kalktı. "Yatak odasından battaniyeyi aldım," diye şarkı söylemeye başladı, "böylece her yerde dolaşabiliriz. Ay ışığında yürürüz, gerçek aşkımızın, nın nıın nın. *Boktan sözleri göremiyorum.*"

"Bu kadınlar kendilerini nasıl eğlendireceklerini biliyorlar," dedi Bob.

İçkiyi hissetmeye başladım. Barmen önümüze iki kadeh viski daha koydu. Ben de bize iki tane küçük bira daha aldım. Viski bardağını kaldırdım. Bara sırtımızı dönüp oturduk.

"Pekâlâ, Bob," dedim, "iyi bir adamsın. Anneme iyi davrandığın için de memnunum."

Bardağımı onun bar tezgâhının üstünde duran bardağına vurdum. Bob birasını kaldırdı. "Daima, evlât," dedi. Sonra gülüşünü koyuverdi. "O harika bir kız."

Alice bizim tarafa doğru bakıyordu. Selam vermek için bardağımı kaldırdım. O sadece bize baktı. Sanki bizi görmeden ötede bir yerlere bakıyordu. Yüzündeki ifade özel hiçbir şey anlatmıyordu. Aslında bir şekilde anlatıyordu. Adamlar kafaları çekip kadeh tokuşturuyorlardı. Bizi, bizim onu gördüğümüzden daha net görüyormuş gibi görünüyordu. Bu onun bakışıydı. Bu havasız dans pistinin üzerinden geçip gelen yumuşak, fani bir kibirdi.

Köşedeki bar taburesi yığınının arasından bir herif çıktı. Çıkık çeneleri kamufle etmek için uzatılan o zavallı sakallardan bir vardı suratında. Bir başka Sammy. Tokalaşması soğuk ve cıvıktı. Gömlek ve kravata gösterilen alışılmış ilgiyi sergiliyordu. Nezleli gözlü ve sıkıldığı belli olan Sammy yerel bir gazetede muhabirdi.

"Bu birayı bırakmam gerek," dedi Bob. "Üstesinden gelmem gereken işlerim var. Kendine dikkat et."

"Tamam, Bob," dedim. "Seninle tanışmak..."

"Harikaydı," dedi. "Seninle tanışmak harikaydı."

"Haklısın. Harika," dedim. "Umarım yakın zamanda tekrar görüşürüz."

"Ben de umarım," dedi. "Annenle iletişimi koparmaman iyi."

Bob, neşeli bir baba otoritesi havasıyla göz kırptı, kolumu sıktı ve meşgul bir niyetle uzak köşeye, yüreğinin arzusuna doğru yürümeye başladı.

Gazeteci adam bana yaklaştı. Nefesi pis kokuyordu.

"Benden hoşlanmadın, değil mi?" dedi.

"Seni tanımıyorum, ahbap," dedim.

Fakat haklıydı. Ondan hoşlanmamıştım; onun gibileri bildiğimi düşündüm. Gerçekten oldukça açık sözlüydü. Söyleyecek lüzumsuz lafları olan birine benziyordu. Bilgiyle yüklüymüş gibi sendeledi. Haberleri olan birisi gibi. Bu tip adamlar kendiniz hakkında bir şeyler öğrenmek isteyeceğinizden çok daha fazlasını size anlatmaya pek heveslidirler. Bana bir şeyler öğretmeye niyetlendiğini suratından okuyabiliyordum. Kontrolsüz bir taşkınlıkla lafa daldı; gerçekte hayal kırıklığına uğramış bir profesyonelin talihsiz gazabıydı onunkisi.

"Sen muhteşem Hugh Bawn'ın uzun zaman önce yok alan kabilesinin üyelerinden biri olmalısın," dedi.

Bir sigara yaktım ve dumanı yere üfledim.

"Duyduğuma göre bir ayağı çukurdaymış. O ihtiyar delikanlı eskiden sadaka gibi ne konferanslar verirdi. O yaşlı parmakları şimdi çamurun içine batmış gibi görünüyor."

"Kaybol," dedim.

Defolup gitmesini istiyordum. Kavga etmek istemiyordum. Ancak kımıldamıyordum da. Annemin yanına da gitmiyordum.

"Hayır, bak çok ilginç," dedi, suratını boyayan sırıtışıyla. "Çok ilginç. Yani, görüldüğü üzere senin ihtiyar adam, o büyük sosyalist, etrafındaki en ufak şansı değerlendirmekten bile geri durmamış."

"Kes artık," dedim.

"Hayır, çok ilginç. Kendisini çok büyük bir kurtarıcı falan sanması. İnsanların yeni evler için yanıp tutuşması. O evleri çabucak dikebilmek için ucuz asbestle yapmış galiba. Sadece bir tartışmayı kazanabilmek için. Ucuz malzeme. Güvensiz. Sünger gibi suyun içine batmış evler. Senin ihtiyar adamın anlaşmaları iki taşın arasında yapıyordu herhalde. Küçük bir anlaşma burada, şuradakini elinin tersiyle it..."

"Yüzünü gözünü dağıtırım senin," dedim, bardağımı bara koyarken.

Biraz daha yaklaştı.

"Şimdi, ya şimdi, koca adam. Keyfini bozma. Söylüyorum, çünkü çok ilginç. Bay Bawn, ilerlemeyle, gelecekle falan ilgili nutuklar atıyordu ama aslında söyledikleri pek öyle olmadı. Şu anda söylediklerine göre kârın minik bir kısmını cebe atmış. Bu mümkün olabilir mi acaba?"

"Asla," dedim.

"Duyduklarım çok ilginç. Yani..."

Köşede oturan annemi görebiliyordum. Şarkı sözlerinin yazılı olduğu kâğıda bakıyordu. Adamı gırtlağından yakaladım.

"Hastalıklı gazetene bununla ilgili bir şey yazarsan kahrolası çeneni kırarım," dedim.

Bardaki adamlardan birkaçı bir olay olacağını sezerek döndüler.

"Ne yapabilirsin ki?"

Suratı bir sinir girdabıyla şöyle bir döndü. Kıpkırmızı olmuştu. Bas bas bağırıyordu. "Senin puşt büyükbabam insanları kandırdı! İlerleme, ilerleme, gelişim, kıçımın kenarı! Buradaki insanları suçlama. O boktan ahırlarda

yaşamak zorunda kalanlar bizleriz. Çek pis ellerini üstümden, siktiğimin İngilizi."

Onu bıraktım. Ondan oldukça uzundum. Benim sinirim daha anlamlıydı. Fakat o korkunç sözler biraz başımı döndürmüştü. Her şeye hazır olduğunu görebiliyordum. Onu bıraktım ve ona dik dik bakarak öylece durdum.

"Midemi bulandırıyorsun," dedim.

"Ne? Siktir git, orta sınıf götü," dedi. "Buraya gelerek..."

Onu yere yapıştırabileceğimi hissettim. O surata sahip olduğu için, o sözleri söylediği için, uydurduğu yazılar için. Bizi madara ettiği için. Hugh'un hatalı değerlendirmelerini ucuz ve yanlış gördüğü için.

Ne kadar yanlış davrandığını asla bilemezdi.

"Bırak, Sammy," dedi adamlardan biri, onu çekerken.

Doğruluk için verdiğimiz mücadele.

Sözler ağzımdan peş peşe çıkıyor, sonra yere çarpıp yok oluyordu.

"Hugh Bawn bir idealistti," dedim. "Ya sen kimsin? Hugh Bawn'ın yanında sen nesin? Yaptıklarına hayatını verdi. Onlara inandı. Başka insanların da inanmasını sağladı. Sen onun yanında nesin? Seninle karşılaştırıldığında o tanrıdır be!"

İnsanlar şu anda gerçekten bakıyorlardı. Muhabir ayağıma tükürdü. "Sana bir şey söyleyeyim," dedim. "Onun en büyük hataları bile, senin doğrularından çok daha sağlam bir yerden çıkıyor. Büyükbabam hayatı boyunca çalıştı. Parasının her kuruşunu kazandı. Yaptığı blokları çok ucuza getirdi. Biriktirdikleriyle daha fazla ev yaptı. Onun yanlışları senin doğrularından daha iyi. Kahrolası domuz."

Alice yanımdaydı. Kolumu dürttü.

"Hadi gel, Jamie," dedi. "Oturalım. Hadi."

Muhabir onu arkadan tutan kollardan kurtulmaya çabaladı. "Siktir git, evlât," dedi. "Geldiğin yere git."

"Haklısın," dedim. "Babalarınızı öldürmenin yeni yollarını bulun. Yanlışları için onları çarmıha gerin."

Sarhoştum ama şimdi sesim daha alçaktı. Muhabirin arkasından bir adam çıktı. "Şimdi daha değişik bir ilerleme anlayışı var," dedi. "Bu yozlaşma. Bunun sona ermesini istiyorlar. Biliyorsun, ahbap."

Adama baktım. Anneme baktım.

Hatalarımızla yaşamak zorundayız.

"Şehir babaları artık yıkılıyor," dedi. "Bilirsin böyledir. Daha farklı bir ilerleme anlayışı. Eski sistem artık işe yaramıyor."

Ona baktım. Kanım damarlarımda çekiliyormuş gibi geldi.

"Bana da öyle söylüyorlar," dedim.

Kadınlar hiçbir şey olmamış gibi oturuyorlardı. Unutmaya çalıştık. Kulüp hafif şarkılarla aydınlandı.

Karaoke. Günbatımı.

İçmeyi bıraktım. Kadınlar birbiri ardına kalktı.

Şimdi oturacağım ve kendime bir mektup yazacağım.

Asabi bakışlı bir adam. Notalar eşliğinde mikrofonun kablosunu kaldırıyordu.

Lochnagar.

Garson kızlar şarkı numaralarını ezbere biliyorlar, molalarında şarkıları mırıldanıp tempo tutuyorlardı.

"Alice," dedim, "ihtiyar Hugh yolun sonuna geldi. Ölecek."

"Biliyorum," dedi. "Duydum. Bu çok üzücü, Jamie. Sen ona hepimizden daha yakınsın. Biliyorsun, yaşlandı artık. Denemeli ve seni bu kadar etkilemesine izin vermemelisin. Hugh iyi bir hayat yaşadı."

Ona bir an baktım.

"Evet, haklısın," dedim.

Daha fazla bir şey söylemedim. Annick Suları'ndaki evde kalıp kalmadığımı sormadı. Bana bu tür sorular sormadı. Tekrar şarkı söyleyenlere baktı. Söylediklerini neredeyse fısıldayarak söylüyordu.

"Zavallı Margaret senelerce çekti onu. Kolay değil. Ama onsuz nasıl yaşayacak, Tanrı bilir."

"Onun da hatıraları var," dedim.

Sesim kendi içinde yitip gitti.

"Ah, evet," dedi annem, "hatıralar her zaman vardır."

Onun şarkı söyleme sırası gelince eline dokundum. Ne dendiğini duymuştum; çok hoş bir şarkıcıydı. Arkadaşlarının, mümkün olduğu kadar fazla birlikte olduğu dostlarının bütün ilgisini topladı. Fark edilmeden masadan uzaklaştım. Ella ve Joan annemin söylediği şarkıya ağızlarını oynatarak eşlik ediyorlardı. Gözleri yaşlanmıştı. Eğleniyorlardı.

Yıldız topu.

Alice'e baktım. Çok iyi bir şarkıcıydı. Hakkını da veriyordu doğrusu. Bir elimin parmaklarını kaldırdım, sonra yavaşça kapattım avucumu. Yıllar önce, Ferguson'ın karanlığında Berry'ye ettiğim veda gibiydi.

"Hoşça kal anne," dedi ağzım.

Bana bir öpücük yolladı. Şimdi çok rahat, çok özgür olan annemden gelen bir öpücük ve bir gülücük.

Bir bahçe duvarının yanında, yıldızlar parıldarken,
Sen kollarımdasın.
Bülbül bir masal anlatıyor
Güllerin açtığı bir cennet masalı.

Kapı arkamdan çarpılarak kapandı. Yine rüzgâr. Siyah cam denizin üzerindeki nefes.

Nafile hayaller kurduğumda. Kalacak yüreğimde.

Yılankavi merdivenlerin başında dururken annemin şarkı söyleyen güzel sesini duyabiliyordum.

Bir yıldız topu melodisi...

Maden harabelerinin tepesinde dört saksağan kırık bir taşı gagalıyordu, yeşil merdivenlerin üzerindeki deniz tuzu serpintileri taze ve rahatlatıcıydı. Kayanın üzerindeki izler rahatlatıcıydı. Yüzüm soğukta üşümüş, yenilenmişti. Merdivenlerin tam ortasında durdum ve bir saniyeliğine tuzu ve denizi hissettim. Kıyafetlerimin içinde hiçbir şey kalmamıştı, benden hiçbir şey, sadece tuz ve deniz, bir de yükselen dalgaların gürültüsü.

5
CENNETTE GİBİ

Half-owre, half-owre to Aberdour,
'Tis fifty fathoms deep,
And there lies good Sir Patrick Spens,
Wi' the Scots lords at his feet!

Hugh, Aziz Stephen Günü'nde öldü. Suların alçalışı gibiydi ölümü, çekilen sularla birlikte gitti. Hayatının sonunda hiç gürültü olmamıştı. Her şey sessizdi. Kendi kendine öldü, bir metre yüksekliğinde bir hastane yatağında, her tarafında yeşil naylondan perdeler vardı. Her nasılsa son saatlerinde sanki o eski serin çayırlarına geri dönmüş gibi nefesi uysallaşmış, berraklaşmıştı ve bütün

dünyaya sahip olmak istiyormuş edasıyla eskiden olduğu gibi göğsünü kabartıp burnunu havaya kaldırarak derin derin nefes alıyordu. Akşam onu ziyarete gittiğimizde gözleri açık, öylece yatıyordu. Nefesi ağaçların yüksek tepelerinden aşağı inmişti. Hemşire az önce soluğunun kesildiğini söyledi. Son soluğunu zümrüt yeşili perdelere vermişti; Martin Luther Koğuşu'ndaki uzun gün sona ermişti.

Bir önceki gün ağır geçmişti. Margaret küçük bir Noel yemeği hazırladı. Krepon kâğıdıyla örttüğü masayı kendi odasında kurdu, Dundee pastasının altına dantelli bir örtü koydu. Masanın ortasında bir tabur baharat ve çeşni kümelenmişti. Malt sirkesi, bir kavanoz pancar kökü, bir şişe kahverengi sos, domates şeklinde bir plastik kutunun içinde ketçap, bir kavanoz soğan turşusu, tuz ve karabiber. Domuz paçası çorbası yapmıştı. Biftekleri ve bezelyeleri tabaklara koydu. Pek fazla konuşmadan yedik.

Elektrikli ısıtıcıyı yakmıştı. Bütün resimleri, ısıtıcının etrafını kaplayan ahşap yüzeyin sıcağında duruyordu. Etrafta İspanya'dan gelen hediyeler vardı; deri kaplı bir sangria şişesi; flamenko yapan bir oyuncak bebek; İbiza adası, şeklinde bir kül tablası; üzerinde, 'Santa Ponsa'ya Hoş Geldiniz' yazan süslü bir masa çakmağı. Margaret oralara hiç gitmemişti. Hugh'un Glasgow'daki İskan Bakanlığı'ndan, ya da yapı işleriyle ilgili olan eski arkadaşları, onlar gitmişlerdi ve plajlardaki şarap ve güneş banyosu hikâyeleriyle birlikte onları da getirmişlerdi, her zaman 'çok teşekkürler' ederek getirirlerdi onları. Margaret onların korkunç eşyalar olduğunu düşünüyor, ama insanları hatırlamaktan hoşlanıyordu.

Margaret konuşurken neredeyse fısıldıyordu.

"Büyükbabanın evrakını yatağının yanında gördüm," dedi. "Yani olup bitenleri biliyorsun. Glasgow'daki söylentileri?"

"Evet," dedim. "Bunu daha önce de konuştuk. Soruşturma altında olduğunu söyledin. Hasta olduğunu biliyorlar mı?"

"Evet," dedi. "Konuşmak için onu çağırdılar. Mektupla. Ben de olduğu gibi geri gönderdim. Konuşamıyor ki, dedim."

"Anlamazlar, büyükanne. Biraz tutumlu davranmış olabilir. Ama iyilik olsun diye. İnsanlar için daha fazla daire istiyordu. Ve çabuk olmasını istiyordu. Doğru değil mi?"

"Doğru, Jamie," dedi. "İyilik olsun diye. Bu evlerin güzel olmadığını düşündüğünü biliyorum. Ancak biz o zamanlar onların güzel olduğunu düşünüyorduk. İnsanların istediği her şey olduğunu düşünüyorduk. Sen onları yıkıyorsun. Ama Hugh'u yıkamazlar. Nasıl olsa kendi yöntemleriyle bir gün tarihe geçecek. Her zaman en iyisini yapmaktı niyeti. İşte, onu sürükleyen bu oldu. İnşaatçılarla anlaşmalar yaptı; daha ucuz malzeme dağıtmalarını sağladı, böylece aynı paraya daha fazla malzeme alıyordu. Bazen işleri hızlandırmak için parayı peşin öderdi. Daha fazla, daha fazla ev yapmak istiyordu. Fakat yüksek binalar asla olması gerektiği kadar iyi olmadı. Çok ucuza yapılmışlardı. Çok nemliydiler. Bu onun hatasıydı. Öyle hevesliydi ki."

"Ben karşıma çıkan her yerde onun tarafını tutacağım," dedim. "Paraları alan, malzemeleri alan insanlarla onu aynı kefeye koyuyorlar. Hugh sadece..." Kelimeyi bulamadım.

"Sen iyi bir insansın, Jamie," dedi.

Parmakları boynunun gevşek derisinde dolandı.

"Büyükbabana yenilikçi derlerdi eskiden. Şimdiyse sen öylesin. Ama sen onu yıkmaya çalışmıyorsun elbette, değil mi? Buraya tekrar gelmen iyi oldu. Yıllar önce olduğu gibi; yıllar önce üçümüz beraber olduğumuz gibi."

"Elimden geleni yapacağım," dedim.

"Daha fazla konuşmayalım," dedi. "Kraliçe şimdi televizyona çıkacak. Bakalım bu sene ne söyleyecek."

Bu, Hugh'un sorunlarına göndermeler yaparak konuştuğumuz nadir zamanlardan biriydi. Bu nadir zamanlardan birinde gerçekten dile getirdik bunu. Her zaman aklımızın bir köşesinde olmasına karşın -ilk kez Liverpool'dayken bundan söz edildiğini duymuştum- bunu çok fazla gözler önüne sermenin hiç anlamı yoktu. Bu halk arasında gerçekleşen büyük bir şeydi, Hugh'un büyük mesleğinden ve onun bana edindirdiği meslekten yükselen kötü ve karışık bir gürültüydü. Büyükbabamın cesur kararları, yeni iskan yöntemleriyle ilgili sonu gelmeyen takıntıları, şekiller ve bütçelerle ilgili dik başlı tavrı, kuralları ihlal edişi ona zarar vermek için, en derin bağlılıklarımızı alt üst etmek için öne çıkarılmıştı. Hatalar yapmıştı. İlk başta beni de o kuru kalabalığın bir parçası sanmıştı; geçmiş gereklilikleri unutanlardan, eski hataları düzeltenlerden biri sanmıştı. Benim gelişimi gördüğünü sanmıştı; öldüren gerçekle birlikte gelen adam.

Halbuki geçen aylarda, Hugh ölüm döşeğindeyken, onun da benim gibi halkın sesini duymazlıktan geldiğini düşünüyorum. O arada özel meselelere dalmıştık. Kule blokları etrafımızda yükseliyor -hem bizde onlardan bir tanesinin içine hapsolmuştuk-, bizi bir araya getiriyordu.

Kükrediği, inlediği, duvara baktığı zamanlarda, benimle birlikte Ayrshire'ın dar sokaklarında gezmeye çıktığında, Hugh'un halkın sorunlarını, uçsuz bucaksız gelecekle ilgili dertleri geride bıraktığını düşünüyorum. Bir günde hepsi geride kalmıştı.

Hugh, Margaret'le benim, onun içindeki iyiliği gördüğümüze inanıyordu. Biz onun tarafındaydık. Zaten bulmayı bekleyerek geldiğim şey de buydu. Onun sıkıntısını çektiği geçmiş içinde yitip gitmiştik. Ve şunu her zaman söyleyeceğim; onun zamanının içinde kaybolmak, kendi zamanımı daha da görünür kıldı. Kendi günümü yaşamak istiyordum, fakat kendi günümden önce gelen her günün pahasına olmamalıydı bu. Hugh'un kazançları ve kayıpları da benimdi. Onun öfkesi ve üzüntüsünün sonunu izledim. Onun bitişini gördüm. Hugh'da özel bir cesaret olmamasına karşın, o hep değişiklikler yapmaya, yalanlarıyla yaşamaya çalışmıştı ve bu da bir tür cesaretin göstergesiydi. Hugh'un kuruntularının karşısında durabileceğimi düşünerek Ayrshire'daki eve geldim. Fakat öyle olmadı. Onun yanında durdum, hayatını dinledim, elini tuttum ve nihayet büyüdüm.

Margaret ve Hugh henüz hayatımın başında olduğumu söylerlerdi. Belki de öyleydi. Ama bütün o hikâyeleri, eski şarkıları, tarihleri, ihtirasları, sıkıntıları ve çöküşleri, evde geçirdiğim o mevsimde bana, benim de geçmişe dair büyük ve şahsi bir hesaplaşmanın bir parçası olduğumu düşünmeme neden olmuştu. Bana bunu hissettirdiler. Ben de kendime bunu hissettirdim. Tanıdığım ve sevdiğim bir dünyanın Hugh ve Margaret'le birlikte öldüğünü hayal ettim. Hiçbir zaman iyice göremediğim, solmakta olan bir ışık vardı. Onun beni de değiştirdiğini

gördüm. Annem ve babam aklıma geldi. Ve hâlâ edinmek zorunda olduğum çocuklar. Babalarımızın keder için yaratıldığını öğrenmiştim; ben daha vaktim gelmeden keder içinde boğuluyordum.

Noel gecesi büyükbabam yatağını ıslattı. Alçak tavana bakarak yatıyordu. Onu turta ve kek parçalarıyla doyurmaya çalıştık. Korkup geri çekildi bizden. Margaret'le arasında bir anlaşma varmış gibi görünüyordu; onun evde ölmesini istiyorlardı. Fakat aklı odanın dışında bir yerlerde geziniyordu. Margaret onun annesi gibi olduğunu söyledi. Parmaklarının uçları gibi gözleri de sarıydı. Hugh'un elini tuttum.

"Konuşma," dedim. Diğer elimle başını, yanağını okşadım. Gözlerinde korku vardı. Üzerimden ayırmıyordu onları.

"Seni çok seviyorum, büyükbaba," dedim.

Bunu söylerken kendi nefesim tıkandı. Gözlerim dolmuştu. Ellerim, bir bebeğin yüzüne dokunan eller gibi kocaman görünüyordu. Bunun gibi küçük bir insan için çok büyüktüler. Korku dolu yüzü.

"Sen en büyüklerdensin," dedim. Sarı gözleri yaşlarla dolmuştu. Nefes almaya ve konuşmaya çabalayarak dudağını büktü.

"Hayatımı sana borçluyum," dedim.

Nihayet sesi çıktı.

"Biz iyiydik, Jamie," dedi.

"Çok iyiydik," dedim. "Daha iyi olamazdık." İki elini de tuttum.

"Güzel oğlum," dedi. Zorlandığı için gözleri hafif kısılmıştı. Sonra tekrar açtı.

"Maggie," dedi. Büyükannem elleriyle yüzünü kapamış, ayakta duruyordu.

"Efendim," dedi ve ellerini Hugh'un bacaklarına uzattı. "Buradayım, Hugh."

Onları sessizliğe bırakmak istedim. Ya da birbirlerinin gözlerine. Koridora çıkıp odama gittim. Bütün bunlar zamanın dışında gelişiyormuş geldi: Hugh ölüyordu. Kitaplar ve resimler raflarda duruyordu. Kâğıt yığınları da. Oradaki anıtlar, ya da yoldaki duraklar. Keir Hardie'nin yüzü, alaycı çay rengi bir sima.

Bu kusurlu oda. Çökmekte olan bu kule.

Ağlamaktan sinirlenmiştim. Resimlerin üzerine yastık kılıfını örttüm.

Ben yatakta yatarken Margaret'in sesi geliyordu. Hugh'u sakinleştirmek için ona şarkı söylüyordu. Ondan şarkı söylemesini isteyip istemediğini o zamandan beri merak ederim. Bana hiçbir zaman anlatmadı, böylece ben de Robert Burns'u isteyip istemediğini hiçbir zaman bilemeyeceğim. Yine de Margaret'in sesi duvarları aşıp net bir şekilde geliyordu bana. Hugh şarkı bittikten bir saat sonra bilincini kaybetti. Bir daha da geri gelmedi.

John Anderson, benim Jo, John,
İlk karşılaştığımızda,
Buklelerin kuzgun gibiydi,
Güzel alnına dökülen saçlar gürdü,
Ama şimdi alnın çıplak, John,
Buklelerin kar gibi,
Ama kırlaşan saçlarında bir lütuf var,
John Anderson, benim Jo, John.

John Anderson, benim Jo, John,
Dağa birlikte tırmandık,

Ve birçok kalleş günde, John,
Hep birlikteydik,
Şimdi düşe kalka aşağı iniyoruz, John,
Ama ele ele ineceğiz,
Ve dağın eteklerinde uyuyacağız,
John Anderson, benim Jo.

Öldüğü günün sabahında doktor Riccarton'u aradım. Gece içime bir korku düşmüştü. Ölmesini istemiyordum. Bu şekilde olmamalıydı. Burada olmamalıydı. Dondurucu bir Annick Suları sabahında, kış güneşi süt renginde odanın içine süzülürken o, tek kişilik yatağına serilmiş, bilinçsiz bir şekilde yatıyordu. Radyo, adalara giden tekne seferlerinin durduğunu söyledi. Bir meteoroloji uçağı Tarron kayalıklarında bir felaket yaşamıştı. Yükselen sular Paisley'deki meclis binalarının oraya doğru akıyordu. Black Cart nehri yatağından taşmıştı. Ve bu haberlerin hiçbiri Hugh'u ilgilendirmiyordu; yatağının derinliklerinde hiçbir şey duymuyordu. Dünya'nın gailesi için ne bir göz kırpış, ne bir soluk vardı. Şimdi çok ince bir nefes geliyordu ondan sadece. Huzur arayan dudaklarına bir gülümseme yerleşmişti. Neredeyse bitmişti.

Riccarton kurnaz, ihtiyar bir kuştu. Küçük ve kibirliydi, bir adımda daldı içeri, kesinliklerle, soğuk uyarılarla dolu, tavsiyelerinde hünerliydi, bu arada durmadan sakalının kıllarını çekiştiriyordu. Sapına kadar tam bir Ayrshire doktoruydu. İçen bir adam, Masonvari bir general. Saçlarına özenle şekil verilmişti; koyu kahverengiydi ve sabitlenmek için sprey sıkılmıştı. Giydikleri biraz umut vaat ediyordu; üç parçalı bir tüvit takım, bir çift beyaz spor ayakkabı. Yeni Kasaba'nın emektar hizmetkarların-

dan biriydi. Herkes hakkında her şeyi bilirdi. Karaciğerleri, meme kistlerini, orta yaş bunalımlarını bilirdi. İstenmeyen gebelikleri, iktidarsız babaları bilirdi. Kalp rahatsızlıklarını bilirdi. Hezeyan içindeki kendini bulamamış yeniyetmelere Valium verirdi. Bütün bu bilgiyle birlikte bir yetki duygusuna kapılıyordu. İnsanlar bunu hissediyor ve ona saygı gösteriyorlardı; kendine karşı hissettiği, yıllar boyunca gittikçe derinleşen bir önemlilik duygusu elde eden Riccarton'un talep etmek için geldiği saygıyı gösteriyorlardı. Ben çocukken Riccarton için bunlar doğruydu. Şu anda bunun daha da doğru olduğunu görebiliyordum. Margaret, doktorun şimdilerde Ayr'da Viktorya dönemine ait bir malikânede yaşadığını söyledi. Piyano öğretmeni olan bir kadınla evliydi. St. Andrew Üniversitesi'nde bir kızları vardı. Riccarton, kasabanın içinde şu malum ciplerle dolaşıyordu. Margaret'in söylediğine göre, "pencereleri açık, içeride bangır bangır konçertolar çalarak" sürüyordu arabayı.

"Merhaba, doktor," derken buldum kendimi. "Bu kadar kısa sürede gelmeniz iyi oldu."

"Ben de burada olduğum için memnunum," dedi, "soğuk da kendini gösterdi. Ya sen, James. Tanrı aşkına nerelerde saklanıyordun? En iyi kaynaklardan güney bölgelerinde oldukça parladığını öğrendim."

Margaret burnunu çekti.

"Aslında," dedi. "Benim Jennifer'ım da senin cinsinden. O da araştırmasını yapmak üzere Bristol'a gitmeye pek meyilli, bilirsin."

"Peki ya, Bayan Riccarton?"

"Her zamanki gibi işte," dedi. "Arka odaya ve bahçeye âşık. Korkarım, onu buradan koparabilmeyi başarmak

pek mümkün değil. Temizlik yapmaya kızlar geliyor, ama korkarım ki bu Sylvia'nın yüküne daha da fazlasını ekliyor. Şimdilerde onların arkasından tekrar temizlik yapmakla harcıyor zamanını, anlarsın ya."

Margaret çok geçmeden ona biraz çay ve bir tabakta bisküvi getirdi.

"Çok incesin, Margaret," dedi.

Koridorda ayakta duruyordu. Bisküvilerden birini çaya batırdı ve ağzına attı. Sonra bir fincan çayı bir dikişte içti.

"Eskiden kasabamızın ne kadar sevimli olduğunu hatırlarsın," dedi bana. "Ne hoştu, eski dükkânlar, tarlalar falan. Ama şimdi! Sövüp sayıyorum. Göçmenler var -sen onlardan değilsin, tabii- göçmenler, Glasgow'a yayıldılar, yüce Tanrım, buranın ormana dönmesinde çok büyük rol oynadılar. Uyuşturucular falan. Biliyor musun, James? Bütün ilaçlarımın olduğu çantayı yanımda taşıyabildiğim günler geçti artık. Artık sadece bir iki ilaç taşıyorum. Bağımlılar bizi soyuyorlar. Üç kere arabamda soyuldum. Şimdi sadece bir hasta için ilaç taşıyorum. Sonra tekrar muayenehaneye dönüyorum. İnanamıyorsun, değil mi? Hem de bu kasabada? Bütün bunların nerede biteceğini tahmin etmeye cüretim yok."

Margarete baktım. Yüzündeki ifade, bu eziyeti daha önce de çektiğini söylüyordu. Sırtımın gerildiğini hissettim.

"Doktor Riccarton," dedim, "odaya gidip büyükbabama bakabilir misiniz?"

Tabaktan bir bisküvi daha aldı.

"Şimdi, söyle bana, James, huzursuzluk belirtileri gösteriyor muydu? Bilirsin. Adı gazetelere falan çıktı. Ben kendi adıma, inanamadım..."

Bisküviyi elinden aldım ve masanın üzerine attım.

"Orada bilinçsiz yatıyor," dedim. "Git ve ona bak."

Riccarton'un yüzündeki ifade daha önceden teyit edilmiş bir kuşkuyu imâ ediyordu. Bir saniye duraklayarak sakalını sıvazladı. Sonra çantasını eline aldı ve koridorda ilerledi. Biz de arkasından gittik. Büyükbabamın bileğini kaldırırken duvarlardaki deliklere baktığını görebiliyorduk. Stetoskopunu büyükbabamın göğsüne koydu. Sonra bizimle yüz yüze konuşmak için döndü.

"Eminim buna karşı çıkacaksınız," dedi, "fakat benim fikrimce burası Bay Bawn'ın ölmesi için uygun bir yer değil. Zaten kısa zaman içinde ölecek. Eğer bu binalar hakkında birazcık bir şeyler biliyorsanız, asansörlerin her daim çalışmadığını da bilirsiniz. Şu anda sadece bir asansör çalışıyor. Yarın da çalışacağını garanti edemem. Büyükbabanın bu merdivenlerden aşağı tekerlekli sandalyeyle taşınması ihtimaliyle karşı karşıya kalabilirsiniz. Bunu yapmayacağımı söylemek boynumun borcu. Bay Bawn'ın hatırı sayılır derecede itibara sahip bir adam olduğunu söylememe sanırım gerek yok ve ben onu burada bırakmayacağım. Zaten uzun zamandır oksijen ihtiyacı var. Kararı size bırakıyorum."

Bunu söyledikten sonra -yüzünde tam bir pişmanlık ifadesiyle- aletlerini toparladı ve kapıya doğru hareketlendi.

"Üzgünüm," dedim ona.

"Hepimiz üzgünüz, James."

Ev kapısını kapadığında Margaret'i kollarıma aldım. "Hugh böyle istiyordu," diye fısıldadı.

"Ama biz böyle istemiyoruz," dedim.

Riccarton haklıydı. Bu yüksek binaların kusurlarından biri de asansörlerdi. Onlara güvenilmezdi; hatta ça-

lıştıkları zamanda bile içine bir tabutu sığdıramazdınız. Tasarım hatasıydı; tabut sığmazdı. Aşağı indirilmesi gereken bütün insanlar merdivenlerden aşağı sandalyede indirilirdi! Hayır. Buna izin vermeyecektim.

Margaret gözleri kapalı, kafası önünde başını salladı. Merdiven boşluğuna çıktım. Riccarton asansörün gelmesini bekliyordu. Gözlerimiz o kasvetli boşlukta birbirine kitlendi.

"Doktor," dedim, "onu alması için birini gönderebilir misiniz?"

Asansörün kapısı kapanırken bip sesi duydum. Ambulansı aramak için kendi telefonunu kullanıyordu.

Bawnlar'ın ortak özellikleri vardı. Hepimiz iyi birer yalancıydık. Hepimiz aşkı çağırır, yine de sevilmeden kalırdık. Hepimiz kaçardık. Hiçbir zaman evde kendimizi rahat hissetmedik. Ev hepimiz için bir sorundu. Kendi kendimize çok fazla konuşurduk, ama başka insanlarla yeterince konuşmazdık. Hugh'un babasının yegâne arkadaşları Ypres yakınlarında ölenlerdi. Hugh'un arkadaşlar yerine kahramanları vardı. Sevilmesi kolay ama anlaşılması zor bir insan olmuştu hep. Hiç kimsenin kendisine yardım etmesine izin vermedi. Hepimiz birazcık böyleydik. Sonradan büyükbabamın kendi hayatı içinde ne kadar da yalnız olduğunu fark ettiğimde çok şaşıracaktım. Yemekte biriyle yan yana oturmayalı yıllar olmuştu.

Bizim ailedeki erkeklerin yorgun kalpleri vardı. Hepsi de bu yorgun kalpleri daha gencecikken edinmişti. Çoğu zaman bu benzerliklerin benimle son bulmasını umut ederdim. Ben kalıbı kırmıştım. Ya ruhum, tıpkı on-

larınki gibi, daha geniş olsaydı, fakat hapis olmamış, yaşadığım günlerin ortasında zehirlenmiş olarak yatmıyor olsaydı? Ne kadar farklı olabileceğimi düşündüm.

Sen farklısın, Jamie, ve bu da kendi dertlerini beraberinde getirecektir.

Buna çok fazla inanmıştım. İnanmıştım ki, mümkün olan bütün ışıkların dünyasında gezinebilir, nefes alabilirdim, nefes alabilirdim, nefes, nefes.

Onlardan daha akıllı olmak için üniversiteye gittim. Daha güçlü olmak için spor yaptım. Dr. Riccarton'dan çok da farklı değildim. Her şey hesaba katıldığında, an an düşünüldüğünde, benden önceki Bawnlar'dan farklı değildim aslında. Bunu en çok da doğal hilekârlığımız söz konusu olunca görüyordum.

Thomas Bawn
Tarlaların meleği, anlaşılamaz bir dinginlik adamıydı.
Fakat kendini şişelere verdi ve kendi kalbini kırdı.
Anlamadığı bir ülke uğruna öldü.

Hugh Bawn
Usta İnşaatçı; elitlerden biriydi,
Bir Truvalı gibi savaştı,
insanların umutlarına can verdi, sosyal mühendisti,
annesinin başlattığı iyi işi sürdüren bir adamdı,
ağaçların adını, çanların tarihini bilirdi,
sevdiği yerlerin manzarasını değiştirdi.
Kendini bir ihtiras dalgasında, güvensiz binalarda,
ucuz malzemede kaybetti; daha fazla blok yapabilmek için
kitaplara ihanet etti.

Robert Bawn
Bağıran çağıran türden bir alkolikti.

Hiçbir zaman iyi niyetli olmadı, hiçbir zaman iyilik yapmadı.

Yine de kendini çabalarken buldu.

Hugh, hastane koğuşunda ölü gibi yatıyordu. Her tarafımızda ekranlar vardı. Bütün hayatı gözlerimin önünden geçti; onun babalarının, oğullarının hayatı.

Akreple yelkovan saatin üzerinde çok yavaş hareket ediyordu.

Hugh'un büyük bir ikici benliği, bizim onu korumaya çalıştığımız bir benliği vardı. Gerçeğe arkasını dönen bir gerçekçi; kolay çareler uğruna sezgilerini alçaltan yüksek fikirli bir öncüydü. Elinde fazla onur kalmadan öldü. Fakat şimdi huzurluydu. Ve biz onun hakkında bundan fazlasını biliyorduk; biz daha iyisini biliyorduk.

Ölüm döşeğinde yatarken Hugh zihnimin içinde geziniyordu. Peki, bize ne olacaktı? Yabanilik içinde yitip giden babamı düşündüm. Kendimi düşündüm. Margaret diğer tarafta oturuyordu. Başını kocasının göğsüne dayamış, merhamet dilemek üzere onun avucunun içine gözyaşı döküyordu.

Hugh'un ölümünden itibaren Margaret şarkılarındaki o kadınlardan biri haline geldi. Kederden çıldırmıştı neredeyse. Hiç sesini çıkarmıyordu. Fakat düşünceler deli gibi yarışıyordu kafasında. Bu başkaldıran cansız bedenle, Luther Koğuşu'nun bu elektrikli uğultusuyla sonunda karşı karşıya gelince, büyükannem Margaret bu dünyadan ayrılıp daha iyi bildiğimiz bir yere gitti. Güvenebileceği tek teselliye sarıldı, haftalarca süren bir tesel-

liydi bu ve bir süre kayboldu, cenazede ve daha sonra. Bu onun çocukluğunun tesellisiydi; baladların tesellisiydi. Bütün işaretleri ve onlar hakkında söylenenleri biliyordum. Margaret'i ondan daha iyi tanıyordum. O eski sözler bir ya da iki senelik acısı içinde düşüncelerine tercüman oluyordu. Daha uzun süre yapacaklardı bunu. O zaman bana söyleyecek hiçbir şeyi kalmamıştı. Sadece onu korumak zorundaydım. Sıradan konuşma ihtiyacını çoktan geride bırakmıştık.

Bu arada azizlere yarenlik etti. Beyaz dudakları kutsal yakarışlarla kımıldadı. Sesinde Zeytin Dağı'nın ağaçları arasındaki hışırtı gibi yumuşak bir mırıltı vardı. Duvardaki saat sabit duruyordu. İlerleyen saniyelerin sesini duyabiliyorduk. Uzun saatler boyunca ıslanan tespihiyle orada oturdu. Yüzü meleklere duyduğu özlemle kızardı. Hugh'un soğuk kanı damarlarının içinde ağırlaşmıştı.

Rahip gelip gitti. Margaret öğleden sonra çağırttı onu. Büyükannem dualarıyla ve şiirleriyle, yaşaması gereken o karanlık zaman gelenekleriyle hazırlanırken, takdir gören bir adam, bir zamanlar tanıdığım bir adam, yağlar ve itikatlarla büyükbabamın etrafında dolandı. Geç saatlere kadar ölü idolümüzle orada oturduk. Koğuş loştu. Gecenin çoğunda onunla birlikte kalmamıza izin verdiler. Gölgeler arasında oturduk. Etrafımızda yaşlı adamlar uyuyordu. Margaret'in gözleri karanlıkta parladı. Son duygularımızla huzura ermiştik. Zaman iyice yavaşladı; bir kurtuluş umudu dolaştı havada, sonra sabun kokan koğuşlara doğru ilerledi.

Margaret onun ellerini tutarak uykuya daldı. Onların iki genç âşık olduğu düşüncesi düştü aklıma. Margaret saçlarındaki mis gibi kokuyla Clyde nehrinde yelkenliyle

geziyordu. Yüzü Cadell'inkiler gibi renkliydi. Daktilocu kızlardan yükselen kahkahalar. Çocuklar ve biralar. Uzun zaman önce Rothesay'daki bir baloda verilen öpücük. Ve önlerindeki engin gelecek. Hugh'un dünyanın gidişatıyla ilgili sevimli planları. Modern fikirleri. Birlikte inşa ettikleri yuvalar. İnşa edecekleri binalar.

Büyükannemle büyükbabamı hâlâ görebiliyordum; kolları bir havuzun kenarında birbirine kenetlenmişken, benim etraftaki deniz kabuklarının ismini bilmemden zevk alırken, küçük yeşil kitabımın arasında bir not bulurken... Carrick Tepeleri'nin yukarılarında, hikâyelerle dolu çimenlerin üzerinde, bize hikâyeler anlatan eski İngiliz kalelerinde de görebiliyordum onları, el ele tutuşurken. Onlarınki böyle bir aşktı; birbiri ardına hikâyeler çıkarıyordu; topraklar antlaşma yapıyordu. Birbirlerini sevdikleri dünya hakkında bir şeyler bilmek istiyorlardı. Kendilerini net bir şekilde görebilmek istemişlerdi. Ve ne yaptıklarını bilerek, oldukları gibi kalarak, ellerinde tuttukları aynayı kırmak istediler. Hırslı gözlerle takip ettiler mevsimleri. Yenilenmeye ve ilerlemeye inandılar. Bu, onlarla tekvücut haline gelmişti. Tarih ve doğa, derslerini sunuyordu; yenileyin; geleceği yaratın; dünyayı yeniden, yeniden döndürün. Galston'un tepelerindeki yağmuru hissedin.

Bütün bunlar birbirlerine duydukları aşktan doğmuştu.

Kalbim eziliyordu onlar için. Eskiden iki genç insandı onlar.

Elimi Hugh'un çöken göğsündeki kıvrık kılların üzerine koydum. Şimdi hiçbir şey yaşamıyordu orada. Boş bir evdi. Nabız, kalbinin küçük odacıklarını terk etmişti. Ne var ki, öyle olduğuna inanamıyordum. Henüz değil.

Orada yaşamış olan güç bakiydi. Hugh'un ani yokluğuyla başa çıkmak kolay değildi. Dünyada çok fazlasıyla vardı o. Bedeni yüzlerce fikre mezar olmuştu. Uzun hayatı boyunca yanmasından geriye ne kalabilirdi?

Hareketsiz yatıyordu.

Artık hayattan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Suratı tuhaflaştı. Reddeden bir bakışla karanlıklara gitmişti.

Yaşlandı artık... Denemeli ve seni bu kadar etkilemesine izin vermemelisin. Hugh iyi bir hayat yaşadı...

Bu cansız beden, Hugh Bawn'ın gölgesiydi; bize ondan hiçbir şey bırakmamıştı. Sonra gece iyice çökünce, yataktaki insan aslında hiç var olmamış, hiç yüksek sesle bağırmamış, ya da harekete geçmemiş ve hiç kimse tarafından sevilmemiş biri gibi görünmeye başladı. Tuhaf ve yeni bir kemik koleksiyonu gibi görünüyordu. Bu amaçsız kadavra üzerinde hiçbir işaret yoktu. Hiçbir iz yoktu. Saatin sesi yükseldi. Yataktaki hikâye çoktan anlatılıp bitmişti.

Gece insanın düşüncelerini ele geçirir.

Hugh ölüm döşeğinde bir hayvana dönüştü. Soğuk, ölü bir hayvana. Yolun üzerindeki gürültüyle havalanan tüylü bir kuş. Uzun çimenlerden oluşan yatağındaki su kurbağası. Bir fare. Bir defasında ölüp ters dönmüş bir kaplumbağa görmüştüm. İşte, Hugh öyle görünüyordu. Etinden uğursuz bir şey çıkmıştı. Şer alametiydi. Çamurlarda yaşayan küçük bir omurgalı gibiydi. Bir daha asla güzel sözler sarf edemeyeceğini biliyordum. Fakat erken saatlerde havayı tırmalayabileceğini, dikileceğini, kaçacağını, ya da uzaklardaki acısının derinliklerinden yükselen çığlıklar atacağını düşünmüştüm. Tıslayabileceğini düşündüm. Ya da anıracağını.

Hiçbir şey olmadı. Sessizce yattı. Deriyle kaplı hayvan lifleri, ölü gözlü yaşlı bir katır, ya da çürümüş bir tavşanın son kalıntıları; zavallı dünyevi yaratıklar şimdi tıpkı onun gibiydiler.

Her şey sonunda hiçliğe gider. Aynı böyle işte, ayın altında hiçliğe dönüşür.

Gözlerimi karanlığa açıp hayal kurdum. Kanının pıhtılaşma sesini duyabildiğimi hayal ettim. Geri çekilmenin seslerini. İhtiyar adamın bütün sıvıları sızıp gidiyordu. Ya da tekrar maden sertliğine dönüyordu. Gözyaşları kurudu. Er suyu köreldi. Ağzındaki tükürük yoğunlaşıp pıhtılaştı. Midesi taş gibi büzüldü. Beyninin zarı küçük, kupkuru bir torbaydı. Ölmüştü.

Bu odanın içinde benim bu sesleri duyabileceğimi düşünmeme neden olan şey neydi?

Perdelerin arkasında oksijen sterilize tüplerin arasında sızıyor, huysuz adamlar öksürüyor ve horluyor, asansörler metal iplerinden tırmanıyor, hemşireler aydınlık adalarında kıkırdıyordu. Burada da Hugh'un kasılan cesedi yatıyordu. Ölümün jeolojisi kendini ispatlıyordu. Zaman ve basınç, gününü gün ediyordu.

Karbon meyvesi. Madeni sertlik.

Başımı battaniyeye koydum ve gidişini hissettim. Bilebildiğim kadarıyla, hiç kimseydi. Ölmüştü.

Ülkede dolaşan ruhunu gözümün önünde canlandırmaya çalıştım. Nehirlerin üzerinde. Kulelerin etrafında. Çamurlu göllerin ve yosun havuzlarının etrafında çırpınıyor; Alloway Kilisesi'nin çanını çalıyordu.

Donmuş toprak üzerindeki süratli ayakları; Mauchline ve Ochiltree'deki tarlalar. Troon ve Saltcoats limanlarında geziniyordu.

İrlanda Denizi'nin üzerinde gördüm onu, yüzünde bir gülümseme; sonra bir saniyeliğine ona ismini veren insanların mezarları üzerinde durdu, ya da sonsuza kadar durdu, elinde viski ve ekmekle. Çirkin bir Bakire Meryem'in önünde eğilirken gördüm onu. Yüzündeki mücadele ifadesi yok olmuştu. Clyde Nehri kenarında yaşayan halkın üzerine tuğla ve sıva yağdırdığını gördüm. Elinde yıpranmış bir İskoçya bayrağıyla Nekropolis dağına tırmandığını gördüm. Genç saçları ve o eski bayrak arkasında dalgalanıyordu. Bir gönye ve bir kalemle çimenlerin üzerinde uzandığını gördüm. Bacakları çocuk gibiydi. Gözleri çocuk gibiydi. Yanında da iyi insan Bay Wheatley oturuyordu. İkisini de gördüm. Şehre bakıyorlardı. Kitap yığınları üzerinde oturuyorlardı. Arazi tamamen yeniden şekillenmişti. Adamla çocuk oradaydılar. Onları orada gördüm, çimenlerin üzerinde oturuyorlardı, gün beyazdı ve onlar gözden kayboldular.

Sabah olduğunda gökyüzü bir şeylerin uyarısını yapar gibi kıpkırmızıydı.

Kolumu büyükanneme dolamış, Crosshouse Hastanesi'nin kapıları önünde duruyordum. Çalılar ve gökyüzü kilometrelerce uzanıyordu. Kilmarnock otobüsü ağaçların arasından altın rengi ışıklı oturaklarıyla geldi. İnsanların otobüsten inmesini seyrettik. Alçılı, sessiz genç adamlar. Umutsuz kızlar.

Margaret koluma girdi ve yaya geçidinden karşıya geçtik. Otopark çok genişti. Yüzlerce araba vardı, açık gökyüzünün altında.

"Bütün arabalar aynı görünüyor," dedi Margaret.

Hugh'un cenazesi eski usul hazırlandı. Bir kadın mumlarla, tütsü ve bezlerle geldi. Büyükannem nezaret

etti, eski sözleri vahim ve anlamsız geliyordu kulağa. Bana göre Hugh mezarında yatıyordu. Büyükanneme ve o ölümcül gözlü tuhaf kadına göre, büyükbabam "ölüm yatağını göğüslemişti".

Margaret yaşlı kadının yolunu yordamını kolladı. Levazımatçıların bu mahrem işe burunlarını sokmalarına izin vermedi. Tahta malzemelerini aldık. Arabalarını kiraladık. Taşıyıcı adamların o gün orada olmalarını istedi. Fakat Hugh'un cesedini levazımatçıların odasına bırakmayı reddetti. Hazırlıkların evde yapılmaması onu incitmişti. Cesedin hastane morgunda kalması için yalvardı, öyle de oldu ve bayan arkadaşıyla birlikte, dua kitabı ve matem elbisesiyle otobüste ileri geri sallandı.

Hugh'un bir yığın üç kuruşluk poliçesi vardı; hiçbir zaman doğru düzgün bir sigortası olmadı. Bir teneke kutunun içinde duruyorlardı; *İskoçya İmparatorluk Sergisi, 1938.*

Kilwinning'daki Friends Provident şirketinden dört yüz pound toparladım. Saltcoats'a arabayla gittim, sonra da Prestwick'e, yüz pound oradan, kırk pound buradan topladım. Margaret'in bana verdiği kitaplarda farklı mürekkeplerle yazılmış şekillerden oluşan sütunlar vardı. Her kitap yıllar önce kendi haline bırakılmıştı. Parayı Margaret'in odasındaki saatin altına koydum. Birkaç tane çek yazdım. *Evening Times* gazetesine bir ilan verdim:

Hugh Thomas Bawn
'Bay İskan'
Margaret'in sevgili kocası, Robert'ın babası,
James'in büyükbabası

26 Aralık 1995 günü Crosshouse Hastanesi'nde
vefat etti
Cenaze töreni 30 Aralık günü saat on birde
Aziz Joseph Kilisesi, Affleck'te yapılacak
Çiçek getirilmemesi rica olunur.
"Bir nesil göçüp gider, yeni bir nesil gelir;
fakat dünya sonsuza kadar baki kalır."

Aziz Joseph Kilisesi hatırladığım gibi değildi. Kilise kafamda bambaşka bir yere oturuyordu. Ama buradaydı işte; limanın oradaki yamaçta meyilli duruyordu; kilise binasının yeşil kepenkleri solmuştu ve denize düşmeye hazırdı. Eskiden oturaklar altardan kapıya kadar sıra sıra uzanırdı. Şimdi altar bir tarafa dönüktü. Oturaklar yeni bir tarzda kavisli yerleştirilmişti. Haçın etrafında çocukların yaptığı resimler vardı. Ama o eski, köşeli Meryem Ana heykelleri de oradaydı. Istıraplı yüzleriyle ahşaptan havariler, işaret eden parmaklar, açık ağızlar. Kocaman ayaklı Romalı askerler. Ve pencerelerde yeni boyanmış camlar. Çivit rengi camlar.

Yukarıda şükürler; aşağıda balıklar.

Savaşlarda ölen kasabalı çocukların isimleri de oradaydı; Gelibolu, Normandiya, Kaz Yeşili'ndeki bataklıklarda.

Altarın üstünde boyalı bir tahta asılıydı; Aziz Joseph'in mahalle papazlarının isimleri kırmızı yazılmıştı.

Peder Seamus Brady, 1948-62
Peder Dominic Savio, 1962-66
Peder Martin Healy, 1966-79
Peder Ian Timothy, 1979-

Şapel yarı doluydu. Hava ilahiler ve tütsüden ağırlaşmıştı. Büyükbabamın tabutu oradaydı. Biz arka tarafta ayakta dururken Peder Timothy geldi. Saçı hâlâ gürdü; gür ama griydi. Margaret'e sarıldı. Ellerini tuttu. Bir söz fısıldadı.

"İman," dedi.

Margaret, pederin zümrüt rengi cüppesinin önünü kavradı. Sonra peder bana döndü. Tıraş kolonyası kokusu üzerindeydi. Tam aramızdaki havada geziniyordu. Geçirdiği yılların çetin olduğunu anlayabileceğimi düşündüm.

"Sizi görmek güzel, Peder," dedim.

"James."

Birbirimizi kucakladık. Eskiden olduğu kadar kolay değildi. Aradan geçen onca yıl sonra birlikte yan yana durmak zordu. Kollarımın arasında bir çocuk gibiydi.

"Üzgünüm," dedi.

"Hepimiz üzgünüz."

Bir saniye kolunu sıvazladım. Sanki ben onu teselli ediyordum.

Peder, sakristaya geri döndü.

Margaret'le birlikte ön tarafa yürüdük. Tabutun yanından geçerken Margaret eğildi ve kapağı öptü. Tabutun üstü kartonla kapatılmıştı.

Sözler idareyi eline aldı ve tabii müzik de, yavaş adım adımlı bir ayin dansı başladı; ayağa kalkarak, oturarak, diz çökerek ve eğilerek, fazlasıyla dehşetle bilinen adımların hareketi.

Tanrı Baba, Tanrı Oğul, ve Tanrı Kutsal Ruh.

Çatıdan sızan mor bir ışık vardı. Binlerce zerrecik toz gibi pederin ellerine, boş sıralara ve vaftiz kurnasına dö-

külüyordu. Sonra hiç utanmadan, hiç acımadan Hugh Thomas Bawn'ın küçük görünen tabutunun üzerine indi.

"Merhametin Yedi Bedensel İşinden en kutsalı," dedi rahip, "ölüyü gömmektir."

Ona sonsuz huzur ver, Tanrım, izin ver ebedi ışık üzerine parlasın...

Çocukların köşeli çerçeveler içindeki resimleri sarı kırmızı şarkılar söylüyordu. Küçük ve büyük harflerindeki karışımda çok mutlu bir şey vardı. Dört tanesi vaftiz kurnasının üst tarafına pencere gibi asılmıştı. Başlıca Dört Erdem:

Sağduyu (takım elbiseli bir adam elinde birkaç tane altın para tutuyor); Adalet (elini kapının üzerine koymuş uzun takma saçlı bir kadın, bir ok 'özgürlük' diyor); Sebat (küçük bir tepede etrafı Kızılderililerle sarılmış olarak duran bir kovboy); ve Nefse Hakimiyet (kollarını önünde kavuşturmuş adam; üzerinde 'Votka' etiketi olan bir şişeye bakıyor).

Daha büyük bir resim arka duvara asılmıştı. Boya kalemleriyle mutlu olan birçok çocuğun eseriydi; P4 sınıfının işi. Dağlarla ve şimşeklerle doluydu, uzun sakallı bir İbrahim, korkmuş bir İshak. Gözleri faltaşı gibi açılmış dünyaya bakıyordu. İbrahim'in hançeri havadaydı. Oğul babasına hayır diyordu.

Hayır.

...göçmüş kullarının ruhlarını ihsan et, bütün günahlarını bağışla...

Peder Timothy ellerini yukarı çevirdi.

"Efendimiz İsa'nın aracılığıyla," dedi "bize doğru kutsal diriliş umudu parladı; mutlak ölümün bir gün gelece-

ğini düşünüp mutsuz olanlar, gelecek ölümsüzlük vaadiyle teselli bulabilirler. Senin inançlı kulların için, Tanrım, hayat sadece değişiyor, alınıp götürülmüyor; ikametimiz için ayrılan bu dünyevi ev dağılıp gittiğinde, cennette sonsuz bir mesken bizi bekliyor. "

Şapel büyük bir deniz kabuğu gibiydi; denizin sesi gibi.

Hugh ölmüş, tabutunda yatıyordu. Merak ettim; acaba Hugh intikam peşinde koşan bir hayalet olabilir miydi? Ülkenin üzerinde dolaşan bir fırtına olur muydu? Kendi sakatlığımız içinde gelip bizi taciz eder miydi? Duanın sözleri belirsizleşti. Ses kulaklarımda bulanıklaştı; tanıdık yüzler, kımıldayan dudaklar. Haçın duvarlardaki yansıması. Kederli annesine kavuşan İsa. Kyrene'li Simon'un üzerine yüklenen haç. Üçüncü kez düşen İsa. Tahtaya çivilenen İsa. Hayır diyen ağzı.

Hayır.

Yukarıdaki koroda bir kadın ayakta duruyordu. Kara bir kitap tutuyordu elinde. Kara bir pardösü giymişti. Dudakları diğerlerine uyumsuz bir şekilde kımıldıyordu. Kilisenin temizlikçisi. Onu kendimi bildim bileli tanıyordum. Yukarıdaki korodaydı. Dudakları kımıldıyordu.

"Confiteor Deo omnipotenti..."

Her şeye kadir yüce Tanrım, sana, sonsuz bakire Meryem'e, mübarek başmelek Mikail'e, mübarek Vaftizci Yahya'ya, kutsal havariler Petrus ve Paul'e, tüm azizlere, ve sana, Baba, itiraf ediyorum ki, düşüncemle, sözlerimle ve hareketlerimle ziyadesiyle günah işledim, hatam yüzünden, hatam yüzünden, en ağır cezayı hak eden hatam yüzünden beni affet...

Sözler bir kükreme şeklinde yükseliyordu. Hâlâ birbirine uyumsuz gidiyordu. İnsanlar farklı duaları okuyor-

lardı. Farklı kelimeler kullanıyorlardı. Ses balonları, birbirinden farklı dua akıntıları, nakarat girdapları oluşuyor, bazen birleşiyor bazen ayrı düşüyordu. Bazen sadece Peder Timothy'nin sesi kalıyordu havada. Onun sesi merkezdeki sesti; diğer her şey fısıltıdan oluşan bir gürültüydü.

"Bu Peder Brady'yle başladı," dedi arkamdaki bir kadın. "Ayinleri hâlâ eski usul yapıyorlar. Bu konuda çok mücadele ettiler. Eski sözler kullanıyorlar. Piskopos onları azarlamıştı daha önce, ama hâlâ uslanmış görünmüyorlar. Diğer yoldan çıkmış kiliseler de yapıyor bunu. Eski sözler kullanıyorlar, bazen de Latince kullanıyorlar."

Rahip, Yuhanna İncili'nden okuyordu. Sonra başını öne eğdi. Margaret çıkmama yardımcı olmak için bana yer açtı. Adımlarımı atarken bacaklarım iyice zayıflamıştı. Kırmızı halı bana dik dik bakıyormuş gibi geldi. Parlaklığında alaycı bir şeyler vardı. Sendeleyerek kürsüye doğru ilerlerken kendimi çok uzun boylu hissettim. Takım elbisem kısaymış gibi geldi. Gözlerimin önündeki saçları çektim. Yukarı baktım. Birkaç saniye bir dakikalar yüzyılı gibi geçti. Bütün yüzler önümdeydi. Pardösüsü ve siyah eşarbıyla büyükannem. Birkaç sıra arkada annem, yanında kravatı, beyaz tişörtü ve yüzüğüyle oturan Bob. Yüzlerini tanıdığım insanlar vardı orada. Yarım düzine sırada şirketten gelen insanlar oturuyordu. Fergus McCluskey ve büyükbabamın çırakları. Yerli bir parlamento üyesi ve aksi karısı. İngiliz Lejyonerler Kulübü'ndeki barmen. Bana hiçbir anlam ifade etmeyen bir dizi genç adam. Öğretmenim Bay Buie. Tek başına ayakta duruyordu. Gözleri daha da küçülmüş gibi görünüyordu. Yerel gazeteden ezeli düşmanım da oradaydı. Doktor

Riccarton'da. Kucaklarında bebekleriyle bir sürü genç kadın kapının önünde duruyordu. Onların ayinlere giden türden insanlar mı olduklarını, Hugh'u tanıyıp tanımadıklarını, ya da sadece yoldan geçerken mi uğradıklarını, yoksa barlarda derin mevzular üzerine mi konuştuklarını merak ettim. Belki de Hugh'un yüksek bloklarından birinde yaşamışlardı. Hiçbirini daha önce görmemiştim. Belki de sadece üzülmüşlerdi.

Erkeklerden bazılarının suratı içki âlemleri yüzünden bozulmuştu. Yüzlerindeki ifade hayatın halk için öngördüğü görevlere duydukları saygıyı yansıtıyordu; siyah kravatlarında derin yaralar taşıdıklarına dair bir şeyler vardı; kendilerini kötü giden işlerin adamları olarak taşıyorlardı. Birkaç söz söyleme vasfını taşıyormuş gibiydiler. Pür dikkat kesilmişlerdi. Dünyanın değiştiğini görmüşlerdi. Bütün bunları görebilirdiniz. Bütün o güven duyguları ve sıcak kibirleri soğumuştu; çürüğe çıkmış gibi duruyorlardı.

En arka sırada deri ceketli bir adam vardı. Kafası keldi; yan taraflardaki saçları kızıldı. Ağzı kımıldamıyordu. Uzunca bir ayrılığın ışınlarını yayan türden bir adamdı. Elleri tutunmak için önündeki oturağın arkalığına uzanmıştı. Yüzü solgundu. Babamdı.

Boğazımı temizledim.

"Sorumluluk İlahisi," dedim. "Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam."

Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam.

"Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun değilim,

Beni yeşil çayırlarda besler,
Ve refah sularının yanına giderken rehberimdir.
Ruhumu dönüştürür;
Ve beni doğruluk yollarında öne çıkarır.
Onun adı uğruna.
Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam.
Ah böylece ölüm gölgesi vadisinde yürüyorum;
Hiçbir beladan korkmayacağım;
Çünkü benimle birliktesin,
Sopan ve asan beni huzura erdirir.
Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam.
Sen önüme bir sofra hazırlarsın,
Canımı sıkacaklara karşı,
Başımı yağla ovdun,
Ve kâsem dolu olacak.
Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam.
Fakat senin sevgi dolu şefkatin ve merhametin beni takip edecek,
Hayatımın bütün günlerinde:
Sonra Efendimizin evinde sonsuza kadar oturacağım.
Efendimiz çobanımdır, bu yüzden hiçbir şeyden yoksun olamam.

Margaret avuçlarını yüzüne kapatmış, ağlıyordu. Yerime döndüm ve ona sarıldım. Şapel gözlerimin önünde dönüyordu, hatıraların boşluğu ve inanamama duygusuyla dolmuştu. Zavallı Margaret'e bütün varlığımla sarıldım. Onun kırık kalbi için ağlamak istedim. Bir şeyler söylemek, bu kutsal mekânda sesimi yükseltmek, kayıpla-

rımızı sadeleştirmek ve büyükannemin gözyaşlarının boşluğa akmasına izin vermemek istedim. Onun tecrübelerinin gizliliğini kırmak istedim. Bir dakikalığına, bir günlüğüne bütün duygusuzlukların şeytanını aldatmak, azizlerin ayağa kalkıp dinlemesini sağlamak istedim; engin bir gerçeklik anında o şapeldeki insanların bizim hayatlarımızı bilmelerini, kendi hayatlarını bilmelerini ve Hugh Bawn'ın gömülme gününün asil bir kabul zamanı, samimi yürekler için beklenen gün olmasını istedim.

Perişan haldeki Margaret'le birlikte orada tir tir titrerken garip mırıldanmalarımızın sesini kısmak istedim. Bir söz olmalıydı. Kendi sözlerimizi söylenmemiş kılabilmek için bir söz olması gerekiyordu. Fakat yoktu. O şapelde, o ülkede, o günde yoktu. Sahip olduğumuz tek şey fısıltılardan oluşan bir uğultuydu.

Dönüp Bay Buie'ye baktım. Öğretmenim kafasını öne eğmiş, dua ediyordu. Kendi aramızda konuşmadık. Hiç kimseyle konuşmadık. Margaret inancıyla baş başaydı. Arkamızdaki diğer insanlar tanrılarla konuşuyorlardı. Biraz huzur için kafalarımızın içinde dolanıp duruyorduk.

Peder Timothy kare biçiminde bir kâğıtla minbere çıktı. Kâğıdı açtı ve kafasını kaldırdı.

"Bu yüzyıl çok büyük mücadelelerle dolu bir yüzyıldı," dedi. "Savaşları, hastalıkları, açlığı, yeni teknolojileri, aya yapılan ziyaretleri düşünüyorum. Birçoğumuz için, sizin ve benim gibi kadınlar ve erkekler için, tüm mücadelelerin en büyüğü burada, kendi toprağımızda. Bunlar bizim nasıl yaşadığımızla ilgili mücadeleler. Bizim zamanımız gelişmeler zamanı; ahlâkta, kiliseye gitmekte ya da her gün bizi baştan çıkaran o Hıristiyanlık dışı alışkanlıkları kırmakta değil belki. Fakat bu çağ kendisi için yüksek he-

defler koyan bir çağ, özellikle de toplumsal reform alanında. Böyle küçük bir yerde bile, Ayrshire'da, Glasgow'da ya da İskoçya'nın tamamında; bu yüzyıl ilerleme yüzyılıdır. Hugh Bawn bu ilerlemeye inanan bir insandı. Genelde bu konuda onun yalnız olduğu söylenirdi. Fakat önayak olduğu şey iyi ve açıktı; temiz, kolay sahip olunabilen modern evler. Kendi neslindeki diğer insanlardan çok daha fazla gördü amacına ulaşıldığını. Korkunç kenar mahallelerin kanıtlarını görebilmek için cemaatimizin tarihinde çok da gerilere gitmeye gerek yok. Son savaşın bitiminden beri Hugh, bu ülkede gerçekleşen en büyük toplumsal devrime öncülük etmeyi kendine görev bilmişti; çok katlı apartmanlar, ya da kendi deyimiyle kule bloklar yapmayı.

"Savaştan sonra toparlanıp tekrar inşa etmek Hugh Bawn ve onun gibilerden başkasına düşmezdi zaten. Annesi kadınlara oy hakkı verilmesi için çabalayan ve kira boykotunu organize eden meşhur Effie Bawn'dı. Kendisine sosyalist diyordu. Hugh'a yurttaş olmanın, hayalperest olmanın ve Katolik olmanın ne anlama geldiğini öğretti. Bütün bunların yanı sıra Hugh aynı zamanda bir vatanseverdi. Ülkesini çok sevdi ve bütün hayatı boyunca ülkesini daha iyiye götürmek için çabaladı.

"Üslûp, zamanı dolanların üzerine gölge düşürmeyecektir. Hugh Bawn'ın binaları, tıpkı kendisi gibi, tıpkı hepimiz gibi, son zamanlarda kusurlu olarak addedildi. Hugh bu konuda her zaman düşünceliydi. Bir neslin daha zamanını yaşaması gerektiğini gördü. O yaman tutkuların adamıydı ve yine, son zamanlarda, bir tartışmadan ötekine savrulup durdu. Fakat Tanrı'nın sonsuz koruyuculuğuna çıktığı seyahatin başlangıcında, Hugh'un bü-

tün dünyevi alakaları arkada bıraktığından emin olabiliriz. Ve aynı zamanda, Kutsal Babamızın göksel merhametiyle umut edebiliriz ki, Hugh Bawn'ın öncü ruhundan bir parça bizimle kalacak ve onun bu sevgili adam hakkındaki düşünceleri hepimize örnek olup rehberlik edecek. Bu ülkenin modern kahramanlardan yoksun olduğu söylenegelir durur. Hugh Bawn böyle biriydi. Başka hiç kimsenin düşünemeyeceği bir geleneğin ve geleceğin hudutlarını belirledi. O yaşadığı için her zaman minnettar olmalıyız."

Kâğıdı katladı.

Sessizce oturduk.

Odaya kocaman bir kalp çarpması dolmuş gibiydi. Beni harekete geçirmesini beklediğim gerçek bu değildi. Bu, bir kişinin fark edebileceği bir hikâye değildi. Fakat o şapeldeki insanları sanki o ana kadar tek bir söz bile edilmemiş gibi etkilemişti. Rahibin bunu başarmasına öyle şaşırmıştım ki olduğum yere çivi gibi çakıldım. Sahip olduğu bütün güçle konuşmuştu. O günkü korkunç hislerimize bir şekil vermişti. Konuşmuştu. Cesaret göstermişti; gerçeğin her şey olmadığına inandığını gösteren bir cesaret. Altarın ortasına döndüğünde gözlerine baktım. Margaret'e odaklanmıştı. Bunu onun için yapmıştı.

"Bunu alın, hepiniz, ve bundan için: bu benim kanımla dolu kâse, yeni ve sonsuz ahdin kanı; günahların affı için, sizin ve birçoğunun uğruna dökülecek olan inanç hikmeti."

Peder kâseyi kaldırdı.

Ayağı sandaletli bir çömez çanı çaldı. Esnedi ve dudaklarını ısırdı. Yüzü neden orada olduğuyla ilgili en

ufak bir ipucu vermiyordu. Sadece esniyordu. Çanı çalıyordu. Sanki o an hep oradaymış gibi, sanki hep orada kalacakmış gibi, ses havada pırıldadı. Çömez, rahibin yanında duruyordu. Bir kapta komünyon ayininin ekmeklerini tutuyordu. Margaret'in hatırına sıraya girdim. Artık herkes kutsal ekmekleri eline alıyordu. Rahibe doğru bir adım attım ve dilimi dışarı çıkardım.

"İsa'nın bedeni," dedi.

Ekmeği dilimin üzerine koydu.

"Amin."

Çocukken ne yaptıysam şimdi de onu yaptım; mayasız ekmeği dilimin üzerinde yumuşattım, sonra damağıma bastırdım. Her zaman olduğu gibi oraya yapıştı; ayinin sonlarını, yine çocuk gibi, dilimle uğraşarak, mide bulandıracak kadar tatlı bu sıvayı damağımdan kazımaya çalışarak geçirdim.

Peder Timothy açık bir kitabın üzerine eline koydu.

"Onun kurtarıcı hükümleriyle," dedi, "yönlendirilip, kutsal müesseselerini takip ederek, tahmin ederiz ki..."

Sonra kafasını kaldırdı, durdu ve başını salladı.

Efendimizin Duası'nı okudular. Herkes okudu; şüphesiz ki herkesin okuyabileceği bir dua olduğu için rahatlamışlardı. Böylece kilisedeki ses daha da yükseldi. Dışarıdaki denizin, İskoçya'nın batı kıyısındaki bu sesleri alıp, bu ortak ibadetin sözlerinin başka bir yerde, başka bir zamanda duyulmasını sağlayacağını düşündüm. Ne var ki, çok fazla kendim olduğuma hiç şüphe yok. Gırtlaklarından yükselen duaları duyabiliyordum -yas tutan herkesin hayatından bir parça bu dualar ve gözyaşlarıyla yükseliyordu- ama bir hiç gibi dışarıdaki denize iniyor, hiçbir yere gitmiyor ve donmuş kayalara buhar olarak vu-

ruyordu. Kim söyleyebilir belli bir denizin yaşlandığını? Güneşten süzülür, ayla yoğrulur, yenilenir bir senede, bir günde, ya da bir saatte.

...senin krallığın gelir: cennette olduğu gibi, dünyada da olacaksın. Bugün bize ekmeğimizi ver...

Bunlar söylendiğinde neredeyse törenin sonuna gelmiştik. Korodaki esmer bayan kitabını kapadı. Rahip ve çömezi aralarında görüştüler. Birdenbire bir tütsü beşiği çıkageldi. Bir zincirin ucunda sallanıyordu. Çocuk ve adamın elleri, gözleri onun üzerindeydi. Nihayet koku bize de ulaştı. Biten bir hayatın sonunda akridin yanıyordu. Sallanan topun içinden kıvrım kıvrım mavi dumanlar çıkıyordu. Bu antikliğin kokusuydu; Roma'nın kokusuydu. Burun deliklerimizdeki bu yoğun kokuyla -bu mumyalayan koku, altın rengi topun hipnotize eden sallanışı- kudretli bir medeniyet gibi nefes aldığımız hayal ettik. Peder Timothy koku topunu Hugh'un tabutunun etrafında salladı.

Derinliklerden sana ağladım, ey Tanrım; Tanrım duy sesimi. Kulakların yakarışlarımın sesine lütfetsin. Eğer, Tanrım, sen günahlarımızı gözlersen, Tanrım, kim sürdürür günah işlemeyi...?

McCluskey ve dört adamından tabutu dışarıya taşımaya yardım etmelerini istedim. Margaret hiçbir şey söylemedi. Kararmış dudaklarla ön tarafa geldiler. Tabutu tahtaların üzerinden kolayca kaldırdık. Margaret arkamızdan yürüdü. Hugh'dan geriye kalanlarla kapıya doğru ilerlerken korodaki kadın bir ilahi söylemeye başladı. McCluskey'nin kolu tabutun altından dolaşıp omzuma geldi. Teknik ressam, elleriyle beni oraya sabitledi. Kadının sesi Aziz Joseph'in ötelerine uzandı. Yukarıda şükür sesleri; aşağıda balıklar.

Hâlâ yaşayan babalarımızın imanı, sana ölene kadar sadık kalacağız. Sana ölene kadar sadık kalacağız.

Hugh'un annesiyle birlikte olmasını istedik. Koyu renk arabalar, Glasgow'daki Royston Mezarlığı'na giden cenaze arabasını takip etti; ağaçlarla bezeli kırk beş kilometrelik Ayrshire, orada burada köyler, beyaz ikindi vaktini içlerine çekiyorlardı. Tarlaları geçtik, her tarla buzdan kaskatıydı. Lugton'un çıkışında bir çiftçi duruyordu, kuru otların arasına çakılmış kalmıştı, inekleri etrafında dolanıyordu. Kafile geçerken şapkasını çıkardı. Margaret şaşkınlıkla pencereden bana döndü.

"Güzel bir hareketti," dedi.

Ve Glasgow; tek yönlü yollardan oluşan hafif bir ekose kumaştı.

Eski belediye postanesini geçtik. Kapanmıştı. Tuzlu bir bayrak dalgalanıyordu orada, George Meydanı'nın üst tarafında, Fletton kalesinde. Margaret hızla yutkundu. Çok yavaş konuşuyordu.

Bana döndü. "Büyükbabanın hatalar yaptığını bilmeni isterim," dedi. "İnsanların her zaman seveceği biri değildi, ama ben onu her zaman sevdim. Hatalar da yaptı. Bunları kafanda netleştir, Jamie. Bir ev inşaatçısı olarak kendini aştı, parayı da biraz kıstı, sonra da evler çekti cezasını, ama kendisi için bir kuruş bile almadı. Bunun farkında olmalısın. Bunun doğru olduğunu bildiğini söylemiştin sanırım."

"Evet, biliyorum," dedim.

"Onun paraları aldığı iddiası," dedi. "Sadece başını sokacak bir evi vardı. Paraya hiç düşkün olmadı." Tül peçesinin ardından gözü parıldadı. "Ve bunların çoğunu senin ödediğini bilmiyorum zannetme."

"Şşş, büyükanne," dedim ve elini tuttum. "Her şey yoluna girecek."

"Onun yapmaya çalıştıklarına hiçbir zaman inanmayacaklar...."

"Şşşş," dedim. "İnanacaklar. İnanacaklar."

Birisi mezara gözkulak olmuştu. İki taraftaki mezar taşları yosunla kaplanmıştı. Ama Famie'ninki öyle değildi. Üzerinde yazanlar net bir şekilde okunuyordu:

Euphemia Bawn
2 Mart 1893'te doğdu. 19 Mayıs 1941'de öldü.
Encümen Üyesi ve Reformcu
6 Ocak 1918'de Ypres'da
ülkesine hizmet ederken ölen
Thomas Mangan Bawn'ın sevgili eşi.
"Başlangıcım sonumdadır."

O ana kadar hiç böyle bir sessizliğe şahit olmamıştım. Usulca esen bir rüzgâr vardı, otlar tel gibi titriyordu. Birkaç düzine kişinin nefesi havada buhar bulutu oluşturuyordu. Erkekler çoğunlukla elleri önlerinde bağlanmış duruyordu. Kadınların elleri genelde ceplerine sokulmuş ya da mendillere sarılmıştı. Peder Timothy sözlerine başladı. Söylediklerinin çoğunu duyamadım; sesi evlerin ötesine geçiyordu; gözlerim yüksek pencerelerin içine çekilmişti. Bir şey duydum:

"...Doğa'nın bize ödünç verdiği şeyleri geri istemesi kaçınılmazdır."

Margaret başka meselelerle ilgilenmeye başlamıştı. Bizimle değildi. Dudakları yavaşça kımıldıyordu. Rahibi duymazlıktan geliyordu. Kolumu onun omzuna koydum.

Hiç hareket etmedi. Tuzlu denizlerinin rahatlığında bir yerlerdeydi; ulusal hayaletleriyle konuşuyordu.

"Kuğudibine gömülmeliydi," dedi, sesi rahibinkinin yanında mırıltı gibi kalıyordu. "Sadece uyuyor."

İnsanlar gözlerini mezara indirilen tabuttan ayırmıyordu.

"Bayram günü göğsünden çıkıp kurtulacak," dedi Margaret.

Bir süre o üzgün kalabalığa baktım. Bazıları rahibin kutsal sözlerine karşılık olarak bir şeyler mırıldanıyordu. Bir iki kadın Margaret'i tutuyordu, fakat o anda bizimle değildi o. Yaşlı bir kabile kadını gibi görünüyordu, tuhaf ve şehvetle parmaklarıyla runik alfabeyi okuyan bir cadı gibi. İnlemeye başladı. "Hanımefendimiz beyaz pelerini içinde Darnley için ağladı," dedi.

"Büyükanne, bak buradayım. Elimi tut."

Sıkıca elimi tuttu.

"Benim canım oğlum," dedi, gözlerinden yaşlar boşanırken. Diğerlerinin varlığını yadsıyordu. Korkmuş gibi görünüyordu. "Jamie, oğlum," dedi, "ben bu mezarda son kalan olacağım. Gözcü olacağım, elbette değil mi?"

Topraktan geldik, yine toprağa döneceğiz...

"Susamışlardır diye su getireceğim," dedi Margaret.

"Şşş," dedim. "Buradayım. Buradayım, büyükanne."

Söyleyecek başka bir şey yoktu. Margaret kollarımda soğuktan titriyordu. Şehir merkezinin üstünde uçan gümüş rengi bir helyum zeplini gördüm. Uzaklarda parıldıyordu. Şehir Meclisi'nin üst tarafındaki bir hatta uçuyordu. Orada ne yapıyordu, bilmiyorum. Şimdilerde yaptıkları türden bir reklamdı herhalde. Birçoğumuzun yaptığı türden bir şeydi. Sanırım insanlara iyi bir yerde yaşa-

dıklarını hissettirmek için yapılıyordu. Belki de sadece yarın gelecek olan yeni yıl içindi. Bir Hogmanay balonu. George Meydanı'nın tepesinde yavaşça dönüyordu. Çok yavaş dönüyordu.

"Aynayı koyun, çanı da koyun," dedi Margaret. "Öğleden evvel hiddetle oradan çıkacak."

Artık sesi yükselmiş ve netleşmişti.

"Şşşş," dedim.

Gerilen kolundan tuttum. Gözleri korkudan ve kederden öylesine kamaşmıştı ki, kendisini çukura atabileceğini düşündüm; Hugh'un şerefini kanıtlamak için kendine zarar vereceğini, Galasgow'un bulut gölgeleri altında, Royston mezarlığının süpürge otlu yollarında eski Hintli kadınların kocalarıyla birlikte ölüme gidişini canlandıracağını düşündüm. Tabut çukura indirilirken gözyaşlarına boğuldu. Sonra sakinleşti. Peder Timothy bir avuç toprak aldı. Ona doğru yürüdüm. Elini iki elimin arasına aldım. Toprağı avcuma aldım. Elimi mezarın üzerine koydum; soğuk kil bir iki saniyede kayıp gitti, sonunda aşağıdaki tabuta ulaştı.

"Hoşça kal," dedim.

Margaret'in yanına döndüm. İnsanlar mezarın yanından ayrıldılar. Margaret, elinde küçük bir demet menekşeyle eğildi. Çiçekleri öptü ve mezarın içine attı. O büyük sessizlikte dört kelime söyledi.

"Uzun süre kalmayacağım arkanda," dedi.

Arabaya yürürken elini tuttum. Tepenin yamacından aşağı kadar sıra sıra mezarlar vardı, bir iki adım ötesine de evler yayılmıştı. Işık gökyüzünü yavaş yavaş terk ediyordu.

7
JAMİE, GEL BENİ DENE

Bruce Oteli
12 Market Meydanı
Dumfries.
3 Ocak 1996

Sevgili Karen,

Burası Peter Pan'ı yazan adamın çocukluğunu geçirdiği yer. Görsen burayı severdin. Bir sürü eski komünist ve elbise dükkânı var.

Buraya babamı bulmaya geldim. Sadece onu görmek istiyorum, o kadar. Dumfries olduğu gibi bir yer; bir köyün

sonu. Galloway tepeleri ve ağaçlar inanılmaz. Bütün okullar Protestan. Çok derli toplu bir yer. Mutlaka seversin. Belki bir gün birlikte gelip görürüz.

Ne günlerdi ama. Eskiden sadece eski evlerin ve yaşlı insanların perili olduğunu düşünürdüm. Artık her şey sona erdi. Eve geliyorum.

Sevgiler, Jamie.

Bu mektubu Dumfries'daki ikinci günümde otel odasındaki masada yazdım. Mektup Karen'a duyduğum bütün sevgiyi içeriyordu. Ama aynı zamanda, onu yazarken bir his bürüdü içimi, kızıl gözlü bir mahkûmiyet duygusu, peşimi hiçbir zaman bırakmayacak olan ve elimden kayıp giden şeylerin duygusu. Bir an için gücümü ve zayıflığımı hissettim. Artık dünyanın daha muğlak olduğunu ve benim bununla ilk kez karşılaştığımı, değişikliklerin nasıl oluştuğunu, bazılarının iyi, bazılarının kötü değişimler olduğunu ve bir günün kapanışında yeni bir günün açılışı olduğunu biliyordum. Kalemim kâğıdın üzerinde gezinirken değiştiğimi biliyordum. Sadece sevebileceğim yerde sevebilirdim. Sadece mutlu olmayı umut edebilirdim ve umut etmekte huzur bulabilirdim, tıpkı nerede olurlarsa olsunlar öyle yapan insanlar gibi.

Şu anda o mektubu önümde görebiliyorum. Eğer o mektup hayatımda şu ana kadar biriken takıntılardan bir iz taşıyorsa, bırakın öyle olsun, çünkü aynı zamanda o takıntıların günün birinde çözüme kavuşacağının, kendi kendine gelip geçip giden o saatlerin yerlerine iyileştirici bir rüzgâr üfleyecek olan geleceğin de izlerini taşıyor demektir. Gelecek günler belki de tıpkı bu günler gibi olacaktı; Karen ve ben, bir de aramızda kuracağımız ha-

yat. Arkama bakarsam tuza dönüşeyim diye düşünmüştüm hep; ama şimdi her şey yolundaydı. Kısa zaman içinde eve dönecektim. Otelin duvar kâğıdı rengarenkti. Perdeler beyazdı. Yatağa oturdum -karyola başının arka tarafında az kaynatılmış suyla yapılmış bir hazır kahve vardı- ve kıyıdaki evlerin pencerelerinde dolaşan Dumfries ışıklarını gördüm. Işık huzmelerinin dönüp durması arabalarla ve bulutlarla ilgili olmalıydı; karın üzerine düşen havai fişekler gibi kapılara gelince gölgeye dönüşüyorlardı. Işık odanın içine girdi, duvarlarda yer değiştirdi, sanki zaman bir hedef değilmiş gibi, sanki zaman tek başına, onun geçişinin altında kalan her şeye karşı çok katıymış gibi. Yapabildiğiniz tek şey geçip gitmesini izlemekti, gölgeler hoş arkadaşlardı, binlerce güneş saatinin kırık işaretleri zamandan ve benden kaçıyordu.

Mektubu postaladım. Sonra yatağın üzerine oturdum ve bir saat boyunca ışığı seyrettim. Sanırım bir saat sürdü. Gözlerimi kapadım ve genç adamların açık camlardan şarkılar söylediğini hayal ettim. Pijamalarıyla söylüyorlardı şarkılarını. Onları dinledim. Gece vakti kocaman gülücüklerle pencerelerinin önünde ayakta duruyorlardı. Sonra hep birlikte denize gittik. Tekne kuruydu. Teknenin her iki tarafında da kırmızı balıklar yüzüyordu. Hiçbir şeyin kötü gitmeyeceğini düşünerek yol aldık. Ve hiçbir şey kötü gitmedi.

Yol aldığımız tekne büyük ve kupkuruydu.

Uyandığımda, gölgelerden oluşan karanlık parmaklar duvarda dans ediyordu. Dışarıdaki ağaçlar. Işık artık ağaçlara kaymıştı. Yeni gölgeler oynuyordu duvarlarda. Halka şeklinde dans ediyorlardı. Uzak duvarın üzerinde oynayan bir çocuk filmi.

Çocukken ailemden kaçmıştım. Bir daha da geri dönmedim.

Dumfries, kafamın içinde tuhaf bir mekân haline geldi. Ara sıra düşünürdüm. Hugh bana kendisinin kırmızı bir kaya olduğunu söylemişti. Onunki gibi blokları hiç istememişlerdi. Harita üzerinde, Ayrshire'ın alt tarafında kırmızı bir utanç noktasıydı. Onu beğenmemenin iyi olduğunu düşündük. Ailemi son felaketlerine terk ettiğimde -acı ve akıl kaybı, nihai ayrılık- İskoçya'daki tek mekânlar babamın uğranılacak limanlarıydı. Büyükbabamın onun için bir çift lafı vardı. Ecclefechan'da temizlenecekti, Gretna Green'de cehennemi boylayacaktı, ya da Langholm veya Canonbie'de kendini kaybedecekti. İskoçyada'ki son yerler; İngiltere'nin başlangıcı.

Babam içki delisinden başka bir şey değildi. Ondan korkardım. O gün kan çanağı gözlerindeki o bakış, beni ortadan kaldıracağını söylediği o gün, yıllar önce Ferguson'daki ev, bizi sarmalayan nemli duvarlar. Bu, onun zihnimde taşıdığım resmiydi. Kasvetli suratı. Çökmüş yanakları.

Hayat veren kanım, düşmanım.

Okuldaki son senemde bu resim bir kez daha belirmiş, zihnimdeki yerini almıştı. Onu görmek için Dumfries'a gittim. Yazdı aylardan. Hugh ve ben yolda giderken Culzean Kalesi'ndeki gülleri incelemiştik. Oradaki denizin mavinin yanar döner tonlarıyla parladığını biliyorum. Yalnız o gün kayalar uyuyormuş gibi görünüyordu; aşağıdaki sahilde öylece yatıyorlardı, hayalet gibi görünen deniz tuzu serpintisinin ve yumuşaklığın içinde, o buzlu kalıntılar, acı hatıraları ve her taraflarında açan çiçekler ve yaz pırıltıları.

Kayalar hareketsiz duruyordu. İhtiyar Kadınlar kayaları, üçer üçer; efsanevi bir Irlanda'dan fırlatılmış, Hıristi-

yan gemilerinden önce suya indirilmiş taşlardı onlar; kâfir elbiseleri içindeki güzellikten nasibini alamamış arsız kadınlar o taşların yerindeki ağırlığını göstermek için oraya fırlatmışlardı. Bu, Culzean'daki kayaların hikâyesiydi. Hugh bunu tekrar anlattı. Anlatmaya bayılıyordu. İhtiyar Kadınlar kale duvarının altındaki sahilde duruyordu. Fosforlu lav kümeleri kıyıya vurmuştu; akıntının kenarında soğuyup dağılmışlardı o lavdan oluşan minik dünyalar. Dünün lağım pisliği bir mavi oburluğu içinde yüzüyordu.

Ölü yengeçler. Amerikan sesleri.

Kum, gelecek olan benzinin işaretini verir gibi yapışkandı.

Babamın arabasını Solway Körfezi'nin kenarında bulmuşlardı. Kapıları ardına kadar açık bir şekilde yukarıdaki çimenlerin üzerindeydi. Arabayı orada terk etmişti. Arka koltuk, içi boş şişe yığınlarıyla doluydu. Lanliq, Eldorado.

Anahtarlar direksiyonun altında sallanıyordu. Yerler şarap şişeleriyle doluydu. Tavana sert darbeler vurulmuştu. Sanırım kendini tekrar çevredeki bir bara atmayı başarmıştı. Bara dayandı ve bağırmaya başladı. Sadece bağırıyordu. Bir şey söylemiyordu. Bardan bir su sürahisi aldı. Bağırmaya devam etti. Sürahiyi kırdı ve bileğini kesti. Kolunun etini tekrar tekrar yardı.

Kan damlaları; bar havlularının üzerinde, buz kutusunun üzerinde.

Durmadan bağırıyordu. Kendine zarar veriyordu. Polis geldi.

Nith Nehri'nin çürümüş yosunla dolu suları; nehrin Blackshaw Ağzı'ndaki pırıltısı. Tepelerin ve vadilerin üzerindeki madeni tuzlu su kokusu; susuzluğun ve kayıt-

sızlığın suları. Dumfires Kasabası. Şehirlere özgü bir düzenlilik; Nith'in oluşturduğu kravatın etrafına dolanan gayet uygun bir yaka. Huzurun ve ibadetin mekânı. Postanede uzun kuyruklar; her caddede uydu antenleri. Fakat sessiz Dumfries. Kalıpların mekânı.

Babamı bir tımarhaneye tıkmışlardı. Eskdale Brattles. Yüksek çitleri olan modern bir yerdi; eski mâlikaneler gibi bir şeydi. Bir zamanlar sinirli erkeklerin geldiği bir yerdi. Onlara çorbalarını huzur içinde kaşıklamalarını öğretiyorlardı. Düzgün bir dünyada aradığınız her şey fazlasıyla vardı orada. Üzerlerinde isimlerinin baş harfleri yazılı çizmeler kapının yanına yığılmıştı. Danışmanlar köstekli saatler takıyorlardı. Bahçede gürültü yapan, her türden kuş vardı. O çimenleri hiçbir zaman unutmayacağım. Güneşin altında her renk vardı. Oraya gittiğim gün dışarıda arılar gördüm; vızıldayan ya da devedikenlerinin arasında uçuşan arılar. Çalılar tatlı tatlı kokan çan çiçekleriyle ağırlaşmıştı. Büyükbabam bahçede bir banka oturmuştu. Ben koğuşa yalnız gittim.

"Çok zayıflamışsın," dedim babama.

"Yemek diye lapa veriyorlar," dedi babam, "ve tuzlanmış balık."

Saçları her zamankinden daha kızıl görünüyordu. Koğuştaki ışık griydi. Elini kaldırdı. "Benimle uzaktan yakından alakan yok, o zaman sen benden değilsin."

"Sanırım değilim," dedim.

"Olamaz zaten. Benim ailemdeki herkes futbolda iyiydi. Sen kahrolası bir topa bile vuramazsın. Piçlerin ayak bilekleri kuvvetli olmaz zaten."

"Fazla değil. Ama sen oynayabiliyorsun, değil mi?"

"Çizmelerimi senin kıçına bile sokarım," dedi. "Tam ortadan. Hiç sorun değil. Mesele olmaz."

Yatağının yanında bir yığın kartondan hasta tepsisi vardı. Ve tuhaf bir şey daha; küçük, boyanmış, su mermerinden yapılmış bir Aziz Joseph heykelciği.

"Hepsi bok torbası. Hiçbir zaman gerçekleşmemiş hikâyeler. İbneler buranın etrafında ellerini kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Deli gibi gürültü yapıyorlar. Bir sürü kahrolası bok çukuru. Herkes kendi siktiğimin hikâyesini sana anlatmak istiyor. Tanrı şöyle, Tanrı böyle. Tanrı hepsinin götüne koysun. Bok çukurları. Sidik yığını."

"Eee..."

"Senin adın ne?" dedi.

"Adım mı?"

"Adın. Kahrolası adın. Ne olabilir ki?"

"Jamie," dedim.

"Ah, Jamie öyle mi? Minik Jamie. Jamie, siktirol git."

"Baba."

"Bana baba deme. Ben senin baban değilim. Şaka yapıyorsun herhalde. Siktir git buradan. Minik Jamie. Kocaman boktan bir kafa, minicik boktan omuzlar. Bir topa vurabilir misin? Siktiğimin topuna vurabilir misin ulan? Git ve kendini siktirmeyi dene, evlat. Ne kadar komik değil mi? Buradaki herkes deli. Onların uzakta olduğunu bana anlatma ve bu konuda hiçbir şey söyleme. Git ve kendini siktir."

"Bir şeye ihtiyacın var mı?"

"Huzur, mükemmel bir huzur. Karmaşa istemem."

Ağzını sildi ve battaniyelerine baktı.

"Gitmeni istiyorum."

"Bunu hak ettiğimi sanmıyorum," dedim.

"Bana neyi hak ettiğini anlatma. Minik Jamie'nin hak ettiği. Minik Jamie'nin hak ettiği şey nedir? Götüne sıkı bir

tekme. Şöyle esaslısından. Piç götüne iyi bir tekme. Sonra gidip başka ibneleri suçlayabilir. Devam et, arkadaşım. O aziz şöyle, bu aziz böyle deyip dur. Büyük yap, güçlü yap onları! Hadi bakalım, küçük adam. Hepimizi hasta ediyorsun. Ölüm vadisini koş bakalım... defol git!"

Ayakta durdum. İçimde tehlikeli bir öfke kabarıyordu. "Sen sikindirik bir bok çukurusun," dedim. "Oğlun sadece seni görmeye geliyor..."

"Siktir, siktir, siktir, siktir. Siktir git! Siktirol git! Siktir git! Göt yalayıcı!"

"Midemi bulandırıyorsun," dedim.

"Hemşire, hemşire, bu salak piçi dışarı çıkar! Hemşire! O bir günah tohumu. O çok kötü bir piç. Bana içki içmeyi teklif etti! Hemşire."

Hemşireler koşarak geldi.

"Bay Bawn, sakin olun bakalım. Böyle davranmamanız gerekiyor."

"Doğru söylüyorum, hemşire," diye bağırdı. "O kötü bir insan. Beni viskiyle kandırmaya çalıştı. Bana biraz getireceğini söyledi. Kocaman bir bardak Grouse viski. Tam burada söyledi."

Hemşirelere başımla işaret ettim.

"Tamam o zaman," dedim. "Gidiyorum. Şansın bol olsun. Mide bulandırıcı."

"Siktir edin onu!" diye bağırdı babam. "Kendini bir şey zannediyor. Topa bile vuramıyor daha. Hiçbir zaman vuramadı. Ümitsiz bir puşt. Saldırın! Saldırın! Buraya geldi ve bana içki teklif etti! Bu piç içkinin neye benzediğini bile bilmez. Tam puşt. Zavallı umutsuz bir ibne. Bakın bu arada çiçeklerinizi de çalmış. İbneler çiçekleri çok sever, o da çok sever. İğrenç yalanlarıyla buraya geliyor. Yalancı!"

Sesi kesilmeden dışarı çıktım. Büyükbabam bankta uyuyordu. Uyandı ve yüzüme baktı. Sonra gözlerini bahçeye çevirdi. Kafama hafifçe vurdu.

"Biliyorsun," dedi, "yolun yukarısında bir Fransisken manastırı var. Orayı biliyor musun? Robert Bruce'un Kızıl Comyn'i bıçakladığı yer. Savaşların başlangıcı. İskoçya'nın bağımsızlığı. Şu yukarıda oldu. Ne güzel bir gün."

O yüksek kapılardan geçerek sessizce çıktık. Fakat çok geçmeden bölgedeki taşlar hakkında, uzun zaman önce olan olaylar hakkında konuşmaya başlamıştık. Bana oğlu hakkında hiçbir şey sormadı. Fakat tepeden yukarı yürürken koluma girdi. Yolun sonundaki köşeyi dönerken kendimizi huzurlu hissettik. Eski manastır bir süpermarket olmuştu.

"Ya, ya," dedi Hugh. "Hayat devam etmeli. Sonunda hepimizin başına gelecek."

Babam cenazeden sessizce ayrılmıştı. Mezarlığa gelmedi. Onun arkada ayakta dururkenki görüntüsü -dua etmek için dudakları oynamıyordu- günlerce gözümün önünden gitmedi. Çok değişmiş görünüyordu, cemaatten bir insan olmuştu, deri ceketinin içini iyi dolduruyordu. Hiçbir zaman tanımadığım bir insana benziyordu. Birdenbire küçük bir şey gibi göründü; harcanmış bir güç, oldukça sıradan eğilimleri olan bir adam gibi. Görünüşünde trajik olaylardan hiç eser yoktu. Hiçbir zaman kendilerini bilmemiş olan o adamlar takımına benziyordu; küçük ve belirli birtakım farkındalıklardan bir hayat kurmuştu kendine. İşte, oradaydı. Kendisiyle yaşıyordu. Belki de zihinsel mücadelelerinden yorulmuştu ve şimdi onların son bir özetiydi, teslimiyet sonucunda şekillenen bir karakterdi ve bilip bilebileceği tek hayatın bu olduğuna dair yerleşik bir fikri benimsemişti.

Bu sonuca vardığını hissettim. Açık kahverengi atkısı boynunda, tükenmiş bir şekilde oradaydı işte. Mutlu değildim, mutsuz da değildim. Görüntüsü gözümün önünde kaldı, o kadar; ve buzlu suyun kalbe vurması gibi damarlarımda dolaştı.

Şu sıralarda Dumfries'da bir taksi durağında çalıştığını söylediler bana. Beyaz otelin merdivenlerinden indim ve İngiliz Caddesi'nin kalabalığında kayboldum. Ocak indirimleri başlamıştı. Her vitrin kırmızı harflerle yazılmış sözlerle bağırıyordu: İNDİRİM. YAKINDA SONA ERECEK.

Hayır işi yapan dükkânların vitrinlerinde güvelerin yediği oyuncaklar vardı. Dünün kıyafetleri içindeki, takma kirpikli mankenler. Afrika sepetleri ve Annan'dan gelen Hint turşuları. Bir genç erkekler takımı güçlendirilmiş bisikletleriyle gelip geçtiler; güçlü bir hava akımı; şeritlerden oluşan bir hat. Hepsi hava kirliliğine karşı maske takmıştı.

Kurşun zehri, bal arıları, deniz tuzu, asbest?

Kırlara doğru kaydılar. Uzaklaşırken tek bir halk gibi görünüyorlardı; ine ayak bilekleri, örümcek ağı gibi saçları. Bir halk; hayatta kalmak için bir araya gelen bir halk, hareket halindeki bir kabile. Parlak gözlü geçişlerinde iyimser bir şey vardı. Modern bir şey. Onlar olmadan cadde sıkıcı olurdu.

Dükkânların birçoğu eski yerleşimlerdi. Vitrin yapmak için tuğlaları sökülen Viktorya dönemi blokları. Birçok kapı gümüş kromla kaplanmış, her yere plastikle yazılar yazılmıştı. Kış güneşi krom ve plastiğin içine emiliyormuş gibi görünüyordu.

Woolworths'ün önünde pulunu yalayamayan bir adam vardı.

Durdum.

Adam yürüme desteğine yaslanmıştı; sanki başka bir yerdeymiş; bir futbol sahasında tel örgülere yaslanmış, ya da dumanlı bir barın salonunda takılıyormuş gibi dirseklerinin üzerinde öne doğru eğilmişti. Pulu yalamaya çalışıyordu. Dili ağzının içine kaçmıştı sanki. Kolunu yüzüne doğru kaldırmaya çalışmak onu tüketiyordu ve elini indirmek zorunda kaldığında yapışkanlı kâğıt dudaklarına bile değmemiş oluyordu. Tekrar tekrar denedi. Onun yanında durdum.

"Sizin için yapabilir miyim?" dedim.

Biraz doğruldu. Suratında kararsızlık vardı.

"Ben halledeyim sizin için," dedim. "Bunlar öyle kolay kolay yapışmaz."

"Harika," dedi.

Pulu yalayıverdim ve yapıştırdım. Bir kartpostaldı. Gözüme bir iki kelime çarptı: "Sevgili May."

Adama geri verdim.

"Bunu postalayabilecek misiniz?"

"Tabii evlât," dedi. "Teşekkür ederim. Posta kutusu hemen yolun yukarısında, şurada."

Bunu söylerken yürüme desteğine tutundu, ben de yoluma devam ettim.

Onu düşünerek uzaklaştım, acaba kimdi, neden buradaydı, ailesi kimdi, çocukları var mıydı? Günlerin nasıl geçtiğini düşündüm. Dişlerine sahip olduğu zamanlarda onların nasıl göründüğünü merak ettim. Acaba siyah saçlı mıydı? Acaba orduda ya da donanmada mıydı? Acaba kömür madeni işçisi miydi? Yaşlı adamın hatıralarını düşündüm. İyi mi yoksa kötü mü olduğunu merak ettim hatıralarının. Yolunu biliyormuş gibi görünüyordu. Kocaman pabuçlarını, emekli maaşını, 'Sevgili May'ini düşündüm.

Durdum. Aradığım yollardan birini bulmuştum.

Büyükbabam bana çevredeki her şeyin inşa ediliş biçimini fark etmeyi öğretmişti. Hiçbir şeyin hiçlikten çıkmayacağını, taşların bile bir hikâyesi olduğunu söylerdi. En küçük şeyin bile bir amacı vardı. Eşyaların hayatını olduğu gibi kabul etmek onun sevgisine karşı işlenmiş bir kusurdu. Baktığı her şeyin arkasında her zaman yapılan işi görürdü; insan işini, Tanrı işini.

Caddeler kırklı yıllarda çizilen resimlere, savaş sisinin içinde düş kuranların olduğu ve zaferden bir gün sonra kâğıda dökülen o resimlere benziyordu. Sıra sıra beyaz bungalovlar, bahçe yolları, sade, yuvarlak kapılı binalar ve kocaman bahçeleri. O resimler bir zamanlar insanlarda bir uzay çağı duygusu, bir ısı yalıtımı hissi uyandırıyordu; temizlikleri bir mika vaadiydi. Onları hayranlıkla seyrederdim eskiden. Evlerin oluşturduğu hat çok saftı. Açık hava ve durmaksızın azalan yerçekimi hissi.

Bazı insanlar bunlar gibi evler için yaşamışlardı. Gazetelerdeki ilanlar. Güzel giysileri içindeki, kalem inceliğindeki kadınların mutlu çizimleri. Tertemiz kaldırımlardaki gülümseyen çocuklar. Göz kamaştırıcı ağızlarıyla takım elbiseli kocalar. Beyazlık. Eşit aralıklı ağaçlar; ufak mutfak. Ve caddeleri birbirine bağlayarak, İskoçya havasının en kötü kokusunu yok edebilen bir kanalizasyon sistemi.

Yarının Evleri
Bugünün Gerçeği!
Sadece düzenli planlamanın garanti edebileceği
neşeli, sağlıklı koşulların tadını çıkarın.
Bu modern yuva, yeni İskoç ailesinin
hak ettiği konforu garanti ediyor.
Maxwell Emlakçılık, Dumfries. Sizi Bekliyor.

Yürürken ayaklarımın altındaki caddeyi hissetmeye başladım. Eski ilanların boş iyimserliğinden eser yoktu. Ölü insanların hayallerine dikilmiş bir anıttı, ama şimdi sadece uzayıp gidiyordu. Şimdi bir hayat alanıydı.

Yarının evleri, bugünün gerçeği!

Yarın buradaydı işte. O fütürist aydınlık mat bir sıradanlığa dönüşmüştü. Şimdi artık başkalarına aitti. Artık onların deneyimiydi. Beyazlığın çoğu kaybolmuştu. Yolun aşağısında dünyayı değiştirmek için argümanlar öne süren hayalciler ve inşaatçılar yoktu artık; küçük evler ve oralarda yaşayan insanlar vardı sadece, tuğlalarının özünde öyle büyük tartışmalar olmayan evler. Geçmiş fikirlerin soluğundan eser yoktu. Şimdi evler yalnızca evdi. Tuğlalar sadece tuğla. Caddeler geçip giden kendi günleriyle dopdoluydu.

Gri bir bungalova geldim. Büyük ahşap bir gölgelik gibi yapılmış bir garajı vardı. Kapının üzerindeki tabelada şöyle yazıyordu: Arrow Taksi Durağı. Biri çimenlerin üzerine sabunlu su dökmüştü. Solucanlar fırlamıştı topraktan. Yukarıda güneş bembeyazdı. Bulutlar kömür gibi siyahtı. Hiçbir tanrı bize yardım etmek için gelmemişti. Ne bana, ne solucanlara. En az beş dakika boyunca çimenlerin üzerinde durdum. Pencereler dikey gelen ışıkların aynasıydı. Gözlerimin gökyüzünden alacağı hiçbir şey yoktu; sadece, bir saniye içinde mor, sarı ve kırmızı olan pencerelere, Tanrı bilir, nereden akan bir sarı ışık huzmesine bakıyorlardı. Işık yer değiştirdi, pencere netleşti. Renk başka bir mekâna gitti. Bir kadının yüzü doğrudan bana bakıyordu.

Saniyeler geçmedi ki kapıyı açtı.

"Bir şey mi arıyorsunuz?"

Ona doğru yürüdüm.

“Evet, kusura bakmayın,” dedim. “Şoförlerinizden birini arıyorum.”

“Hepsi işe çıktılar,” dedi. “Hangisiydi aradığınız?”

“Robert Bawn,” dedim.

Tahmin etmeye çalışarak bana baktı. Sesi tatlıydı. “Siz kimsiniz?”

“Ben Robert’ın bir arkadaşıyım,” dedim. “Adım Jamie.”

Gözlerinde bir kıpırdanma oldu. Soğukluğu uçmuş gibi görünüyordu. Hareketleri işimi kolaylaştırmayı öneriyordu sanki. “Tamam o zaman,” dedi, “şimdi siz gelin içeri. Ben telsizle Robert’a ulaşmaya çalışacağım. Küçük bir fincan çay ister misiniz?”

“Biraz su rica edeyim,” dedim.

“Peki o zaman,” dedi, mutfaktan bardağı getirirken.

“Robert burada mı yaşıyor?”

“Hayır, hayır,” dedi. “Kocamın şirketi için şoförlük yapıyor. Taksileri bu evden çalıştırıyoruz. Robert’ın kendi evi var.”

Bir cüzdandan uzun bir sigara çıkardı. Konuşurken yaktı sigarayı.

“Çok soğuk bir gün,” dedi.

Bunu söylerken de odanın arka tarafına doğru hareketlendi. Telsizle konuştu. Aynı anda telefon çaldı. Oturma odasının cam kapısının arkasından geçen birini gördüm; elinde balık oltası olan bir çocuğa benziyordu.

Bileklerim dizlerimin üzerinde kanepeye oturdum. Bardak boşalmıştı. Sadece kanepelerle dolu odalardandı; bir televizyon döşeme kollarının arasına sıkıştırılmıştı. Üzerinde bovlingden ve dart yarışmalarından alınan madalyalar vardı. İskoç Curling’i* için alınmış bir de gü-

*) Buz üstünde ağır taşlarla oynanan bir İskoç oyunu. (ç.n.)

müş kupa. Duvarlarda mukavvadan yapılmış çerçeveler içinde resimler asılıydı; okul kravatları ve hırkaları içinde bir kız ve bir oğlan çocuğu. Alt tarafında bir şeyler yazan bir teriyer resmi.

"Bonny. Huzur İçinde Yat."

Bir sıra futbol videosu pencerenin uzunluğu boyunca dizilmişti.

Kadın kısık sesle konuşmaya çalışıyordu.

"Bilmiyorum," dedi.

Cızırtı.

"İstersen dışarı çıkabilirim," dedi. "Almam gereken mesajlar var."

Tekrar cızırtı.

"Tamam o zaman... oldu. Sonra görüşürüz. Hoşça kal."

Tekrar telefona cevap verdi.

"Nereden alacak?... Numaranız?... Beş dakika içinde orada olur, şekerim."

Sonra telsizin başına döndü. Arabalarındaki adamlara çağrı yaptı.

Cevap gelmedi.

Tekrar aradı.

Yine ses yok.

Sonra tekrar bir cızırtı patlaması oldu.

"Tamam, Jamie," dedi, başıma dikilerek. "Bu Robert'tı. Anıtın önünde buluşacakmışsınız. Caddenin sonundan sola dön. Yolun tam ortasında. Gidebilir misin?"

"Harika," dedim, bardağı halının üzerine bırakırken. "Yardımcı olduğunuz için çok teşekkürler."

"Sorun değil," dedi. "Umarım... kolayca bulursun."

Oltalı çocuk çimenlerin üzerine eğilmişti. Solucanları kaldırıp bir teneke kutunun içine koyuyordu. Okul fo-

toğrafındaki çocuğun biraz daha uzun saçlı haliydi. Yola doğru yürürken gözümün ucuyla annesini görebiliyordum. Pencerenin arkasındaydı. Pencere mavi renge dönüşüyordu.

Anıtın taşları yağmurdan yumuşamıştı. Yıllar onu kırmızı pudraya dönüştürmüştü adeta. Tepesindeki adam elinde tüfeğiyle zarif görünüyordu; miğferi metalden bir hasır şapkaydı, Henley ve dolu yağışlarından korurdu onu ama Alman kurşunlarına ya da kendi zamanlarından başka hiçbir zamanı ve kendi şarkılarından başka hiçbir şarkıyı bilmeyen Lowland karatavuklarının fosilleşen boklarına karşı işe yaramazdı. Askerimiz, mutlu bir gülümsemeyle ileri bakıyordu. Uğruna savaştığı insanlar arabalarıyla çevresinde dolanıyordu. Veda mektubu donmuş bir plakanın üzerine oyulmuştu.

"Yaşlanmayacaklar..."

Bakır adama baktım. Benimki gibi bir vücudu bu savaş giysileri içinde hayal etmeye çalıştım. Bu miğferin altında benim saçlarım vardı. Kan dolaşımım durmuştu. Argyll ve Sutherland Highland'lileri.

Babam birkaç dakika sonra geldi. Arabayı yolun üzerine park etti. Daha önce onu blucin giyerken hiç görmemiştim. Blucin giymişti. Yüzünde bir gülümseme vardı. Anıtın yanına geldi ve elini uzattı.

"Eee, evlât," dedi, "sarı saçlı bir kafan var."

Elimi çok güçlü sıkmadı ama derisi çok sertti; eli sıcaktı ve damarları gerilmişti. Çilleri her zaman vardı, hiçbir zaman genç, hiçbir zaman neşeli olmadılar ama şimdi deri kırışıkları arasındaki bu çiller tazecik görünüyordu. Sulu gözleri dikkat çekiciydi. Duygulanınca daha da yeşeren türden gözlerden. Orada dikilirken aynı babasına benzi-

yordu. Çalışmayı az önce bıraktığını hissettiren o aynı bakış vardı yüzünde. Yüzü onunki gibi genişti. Mahcup olduğunda aynı babası gibi burnunu çekmesi. Sigara içenlere özgü çuhaçiçeği rengindeki o aynı başparmak. Hayatının amacı olan birine benziyordu, her yolun adamıydı; bir tesisatçı, bir ressam, bir inşaatçının ortağı. Kötü çocukların gittiği okuldaki ahçıyı hatırladım. Onun kazan dairesindeki yüzünü hatırladım. O zamanlar ağzının kenarına yerleşmiş olan nefret ve kibiri. Elinde bir bıçakla çalıların arasında sergilediği uzun geceler boyunca süren o çılgınlığı. Fakat şu an önümdeki gözler huzur için çırpınıyordu; artık başka biri olmuştu. Elini sıktım ve merhaba dedim.

"Seni cenazede gördüm. Sonra gitmişsin."

"Biliyorum, evet. Tabutun yanına falan gidemezdim."

"Gidemezdin."

"Gidemezdim."

"Burada olup olmadığından emin değildim. Nasıl bir hayatın olduğunu bilmiyorum."

"Merhametli Tanrı'ya şükürler olsun."

"Pardon?"

"Yaşadığım için çok şanslıyım. Ölmemiş olmam bir mucize, Jamie. Tanrı'nın merhameti sayesinde. O kahrolası pazarlıktan da yoruldum artık. İçki beni öldürüyordu."

"Şimdi daha iyisin."

"Günü kurtarmaya çalışıyorum."

"Asla bu şekilde buluşamayacağımızı düşünmüştüm."

"Senin için her zaman elimden geleni yaptım, Jamie."

"Hayır, yapmadın."

"Denedim..."

"Hayır, denemedin."

"Biz..."

"Robert. Korkunç zamanlardı onlar. O günler hakkında daha fazla konuşmayalım. O zamanlar her şeyin iyi olduğunu anlatmanı dinlemeyeceğim. Sadece..."

"Canı cehenneme, Jamie, biz çok gençtik."

"Biliyorum."

"Biz *gençtik.*"

"Biliyorum."

O anda çekip gitmeyi düşündüm. Sadece yürüyüp gitmeyi ve bir daha dönmemeyi. Aramızda şerefli bir an kalsın istemiştim. Dünya biz olmadan da devam ederdi, biliyordum. Fakat o gün, beni dinlemesini istemiştim. Bir saniyeliğine durup beni dinlemesini ümit ettim. Ama o konuşmak istedi. Her zaman konuşmak istemişti. Ben de her nedense bunun için onu suçlayamıyordum. Acınacak haydeydi, ben de öyleydim. Kendi kendine acıma duygusunun ördüğü duvarlar, aramızda iyice yükselmişti. İkimiz de yollarımızı onarmak istiyorduk. Özgürlük istiyorduk. Gelecek istiyorduk. Birbirimize baktık; iki adam çiseleyen sessizliğin altında duruyorduk. Ceketimin koluna dokundu.

"Senin kim olduğunu bile bilmiyorum," dedi.

"Artık çocuk değilim."

"Hayır. Çocuk değilsin. Hiçbir zaman fazla çocuk gibi olmadın."

"Ama öyleydim, Robert. Çocuktum."

"Bu bir illet, Jamie. Ben hastaydım. O zamanlar hastaydım. Ondan sonra uzunca bir süre daha hasta kaldım. Bana ne istiyorsan söyle. Bana piç de. Fakat şu anda tek bildiğim, denediğim. Nefret edilmek çok korkunç..."

"Sen de babandan oldukça uzun zaman nefret ettin."

Bozguna uğramıştı. Yılların kederi gözlerine doldu.

"Ben ondan nefret etmedim," dedi. "Hiçbir zaman babamın istediği evlât olamadım. Şekillendirebileceği birini istiyordu; seni istiyordu. Büyükbaban hayalleri olan bir adamdı. Amaçlarına inanacak insanlara ihtiyacı vardı. Ben onun işine yaramazdım. Belki de hiçbir işe yaramazdım. Fakat ben ondan nefret etmedim. Kendimden nefret ettim desen daha doğru olur. Tanrım, Jamie; annen ve ben seni yaparken kendi mahkeme jürimizi ve yargıcımızı yapmışız meğer."

'Üzgünüm' sözcüğünü sarf ettiğimi duydum.

"Hayır. Üzgün olan benim," dedi.

Çenelerimizi kapadık. İkimiz de arkamızda yüzyıllık dert taşıyorduk. Tanıdığımız mezarların içine gömülmelerini sağlamıştık sadece. Söyleyebileceğimiz başka bir şey yoktu. Hayatlarımızı yüksek sesle birbirimize anlatmak istemiştik, ama sonuçta, ikimizin hayatı da bunun için uygun değildi. Bakır askere baktık. Birbirimize baktık ve neredeyse gülümsedik. Savaşlarımız hep çok evcildi. Mutfaklarda verilmişti mücadeleler. Yatak odalarında savaşılmıştı. Büyük Savaş. Uykularımızda savaşmıştık. Hayatlarımızı bizim için inşa edilen evler kadar iyi bir hale getirebilmek için. Kendimizi modern kılabilmek için. Kendimizi dinamik bir aile olarak düşünebilmek için.

Bir yerlerde deniz fısıldıyordu. Annelerimiz gözyaşlarıyla sulamışlardı onu. Oğullar ve âşıklar durup dalgaları seyrederken, o gözyaşları hiçliğe akmıştı.

Margaret'in savaşını düşündüm. Robert'ın savaşını. Hugh Bawn'ın savaşını. Annemin uzun savaşını. Her biri farklı savaş marşının arkasından gidiyordu. Bunu o zaman babama bakarken anlayabildim. Hiçbir zaman

Hugh'un büyük kampanyasının bir parçası olmamıştı, benimkinin de. Ama kendisi için savaşmıştı. Savaşmış ve kazanmıştı. İçkiyi bırakmıştı. Bir ayyaş değildi artık. O anda Robert'ı aniden anladım. Onun için geceler uzun ve yavaştı.

Boğulup kurtulmak, boğulup kurtulmak.

Bitmeyen bir kaos, kayıpları kusmak, hayatının mutsuz ve ebedi kalıntıları. Şimdi buradaydı işte; bir kış gününde, blucin pantolonlu ağırbaşlı bir adam, neredeyse hiç tanımadığı oğlunun koluna dokunuyordu. Havaya yeni bir fikir hakim oldu; onun için hiçbir şey kolay olmamıştı. Hiç huzuru yoktu; fakat ben başka bir şeyi daha anlamıştım. O artık buradaydı. Gözlerinde duygu vardı. Bir şeyler onu bir zamanlar olduğu insanın içinden çekip almıştı. Hayatta kalmayı başarmıştı. Kendinden kurtulmuştu. Babasından daha uzun yaşamayı başarmıştı. Robert'ın içinde iyi bir şeyler olduğunu kabullenmek, konuşma isteğimi bir anda derinlere gömdü. Hepimiz gibi o da kendi hayatını yaşamaya çalışıyordu.

"Ne söyleyeceğimi biliyorsam harap olayım," dedi.

Aramızdaki sessizlik hoşuma gitti. Bütün sözler kayıp gitti. Bütün hayatım boyunca, babama hiçbir şey söylemek zorunda kalmayacağım anı beklemiştim. Şimdi sessizlik istiyordum ve zamanla o eski sözleri unutup, ileriye bakıp tek bir şey söyleyebilirdik: "Biz iyiyiz."

"Seni benim eve götürebilirim," dedi. "Gidip bir fincan çay içeriz."

"Tamam," dedim. "İyi olur."

Babamın arabasından tepeler siyah görünüyordu. Tepelerdeki ağaçlar çatallı ve çıplaktı; hiçbir şey kımıldamıyordu. Arabanın kül tablası boştu. Bir zincirin ucunda Aziz Christopher madalyonu asılıydı. Araba tatlı kokuyordu.

Büyülü ağaç. Vanilya.

Babam dosdoğru ileriye bakıyordu. Şoförlük hakkında konuşuyordu. Taksicilik hakkında konuşuyordu. Dumfries'daki park etme sistemiyle ilgili fikirlerini söyledi bana. Diğer şoförlere sinirlendi. Bahar fuarını anlattı; şimdilerde oraya gelen turistler olduğunu söyledi. Konuşurken, gözleri yola odaklanmıştı. Yolu takip eden gözleri cam gibiydi.

Cummertrees'e giden yolun üzerindeki bir tarlanın yanında durduk.

"İşte yaşadığım yer," dedi.

Tarlanın tam ortasında babamın evi vardı; mavi bir karavan.

Etrafı çevrilmiş minik avludaki gaz şişelerinin arasından geçti. Büyük bir gururla bana etraftakileri anlattı - çamaşır ipi, turp bahçesi- ve kumdan kalesini yapmış ürkek bir çocuk gibi bana gösterdi onları.

Çayı yaptı ve içeride oturduk.

Katlanabilir bir formika masası vardı. Ortasında salatalık turşusu kavanozları, tuz, biber ve bir tabak tereyağı duruyordu. Margaret'in tarzında dizilmişlerdi, annesinin tarzında. Çok tuhaftı bu. Babamın kendi yetiştiği ortamdan bir şeyler almış olabileceğini ve aldıklarınız sadece nefretten ibaret olmayacağını unutmaya koşullanmıştım. Ailesi, onun alkolden sonraki hayatına önemsiz ayrıntılarla girmişti.

Yemek çeşnisi yığını.

Kapının yanına dizilen ayakkabılar.

Eski gazetelerin arasına sıkışmış bir hasır sepet.

Kraliçe Mary gemisinin bir fotoğrafı.

Ve çam kokusu, ağaçlardaki esintiden değil, yoğun bir mutfak kimyasalından gelen koku, döşemelerin üzeri bu-

nunla silinmişti, bütün bilinen mikropları öldüren ferahlık hatırası.

Daha önceden evli olan bir adamın düzeni. Temizlikten daha ziyade düzenli; süslü püslü olmaktan ziyade bakımlı. Zamanını doldurmak için çok istekli olan bir adamın izleri. Disiplinin, daha sakin suların, daha az pişmanlığın filizlerini veren bir insanın evi. Tekerlekli bir kutunun hafifçe sallanmasıyla sakinleyen dertli bir hayat.

"Hayatında biri var mı?" dedi.

"Karen diye bir kız arkadaşım var."

"Karen, evet. Güzel bir kız mı?"

"Ben seviyorum," dedim.

Dışarıda havlayan bir köpek vardı. Donmuş bir turp tarlasının karıkları arasında hoplayıp zıpladığını görebiliyorduk. Yağmur tekrar başladı.

Birkaç tane taş, evyenin üzerindeki rafta duruyordu. Biri bir mercan parçasıydı. Diğeri derin oyulmuş çizgilerle ve deniz kabuğu parçalarıyla kaplıydı. Onları elimde evirip çevirdim.

"Yolun yukarısında," dedi Robert, "tanıştığım bir çiftçi var. Becereksiz bir çiftçi, ama bunları biriktiriyor."

"Bunlar çok güzel," dedim.

Fosili eline aldı.

"Bunu bana Noel zamanı verdi. Sıradan bir örnek olduğunu söyledi. Karbonlu kayalardan çıkıyormuş. O zaman öyle söylemişti. Bana onları öğretiyor."

"Basınç ve zaman çalışması."

Babam sessizdi. Pencereden dışarı bakıyordu.

"Çok güzel," dedim, fosili elimde çevirirken. "Gerçekten harika."

Çaylarımızı içerek oturduk. Rüzgâr yağmuru karavanın çatısına savuruyordu. Oldukça fazla gürültü vardı

ama mekân çok huzurluydu. Sadece oturduk. Bütünüyle gerçek bir dünyada, gerçek bir zamanda, gerçek bir ülkede bu karavanın gerçek bir yer olduğuna inanamazdınız. Çatıdaki sesle ve tatlı, sevmemenin mümkün olmadığı çayla, o öğle sonrası daha ziyade bir düşünce, zihinde bir şeylerin birbirine karışması gibiydi; ve insanlardan, fosillerden, yağmurlardan ve tarlalardan oluşan dünyadan bir sahneye çok az benziyordu.

"Ben bu kızla bir gün tanışır mıyım sence?" dedi Robert.

"Bilmiyorum," dedim. "Belki bir gün olur. Belki."

"Tabii," dedi.

Çok fazla bir şey söylemeden yerimizde oturduk. Ona burayı sevdiğimi söyledim. Dudağını ısırarak bana baktı. Burnunu çekti.

"Sanırım," dedi, "...sanırım bu şu ana kadar istediğim her şey."

Bunu söylemenin onun için zor olduğu anlaşılıyordu.

"O zaman," dedim, "şu anda buna sahip olman çok iyi. En iyisi. Hayatın boyunca olmadığın bir insan olarak yaşayamazsın."

"Tüm istediğim buydu," dedi, kendi kendine söyler gibi.

"Artık sahipsin işte."

Bu tarlaların bir zamanlar insanlarla ve kömürle dolu olduğundan bahsettik. "Bu ülkedeki her şey artık ucuz," dedi. "Her şey aynı. Ucuz."

Ona gülümsedim.

"Önceleri sürekli inşa ediyorlardı, yapıyorlardı, yapıyorlardı," dedi. "Bunun ilgili olan hiçbir şeyi istemiyordum. Kendi kendime ayakta zor duruyordum."

Birlikte güldük.

"Şimdi yıkıyorlar..." dedi.

"Yapılması gerekiyor," dedim.

Fincanlarımız avuçlarımızdaydı. Yağmur şakır şakır yağıyordu. Havlayan köpek tarlayı terk edip ağaçların altına kaçmıştı. Ellerimin içine işleyen sıcağı hissedebiliyordum.

"Yapılması gerekiyor," dedim. "Değişimi durduramazsın."

Robert'ın gözleri yeşildi. Küçük, havasız evinin içinde kocamandılar. Gözler yeşil, sesi sakindi.

"Evet," dedi. "Sanırım haklısın."

Robert Burns, Dumfries'da öldü. Son haftalarını Solway Sahili'nde geçirdi. Yamaçtaki memba demir bakımından zengindi; dipsiz, tuzlu çamur. Annandale'nin rüzgârı insanın kemiklerine işliyordu. Şair, o sığ sularda yüzdü; gözleri İngiltere'nin üzerinde, ölümü bilerek yeşil suların içinde titredi. Son mektupları hâlâ hatıramdadır.

Jean Armour'a: "Deniz banyosunun sağlığımı nasıl etkileyeceğini sana anlatabileceğim zamana kadar yazmayı erteledim. Ağrılarımı hafiflettiğini inkar etmek haksızlık olur ve sanırım beni güçlendiriyor da, ama iştahım hâlâ son derece kötü."

Babası, James'e: "Bugün deniz banyosundan döndüm ve doktor arkadaşlar daha iyiye gittiğime neredeyse inandıracaklar beni, ama gücüm öylesine tükendi ki bu illet bana ölümcüllüğünü kanıtlayacak sanıyorum."

Ve George Thomson'a: "İftihar edilecek bağımsızlığımdan sonra, kahpe felek beş pound uğruna sana yalvarmam için zorluyor beni."

Islanmak yerel bir azaptır ve bununla beraber Hıristiyan hayatını da başlatır. Annandale'de insanlar her saat başı vaftiz olurlar. Yağmur nadiren duraklar. Mill Vennel'e doğru, saçaklarında Burns'ün son nefesinin hâlâ asılı durduğu, tuğlayla örülmüş, sonra tekrar kat çıkılarak yanındaki diğer binaları gölgede bırakmış sağlam bir yapı olan eski evin bulunduğu cadde boyunca yürürken sırılsıklam oldum. Cadde kafamın içini doldurmuştu. Yağmur çok şiddetliydi. Sırılsıklam olan ceketim üzerimde, kasabaya girdim.

Atholl Arms'ın barında cebimden beş poundluk bir banknot çıkardım. Islak parayı tezgâhın üzerine yaydım.

Culzean Kalesi ıslak maviydi.

Bir viski istedim. Bardakta turba kokusu vardı, eski fermantasyonun görünmez buğusu, kehribar parlaklığında, yanmış ot özü. Viskiyi bir yudumda yuvarladım. Dilimde ve boğazımda yandı.

Sloganlara o zaman dikkat etmemiştim. Ama şimdi onları görebiliyordum. Babamın karavanının duvarlarında her tarafa asılmışlardı; soğutucunun üstünde, yatağının kenarına dayanmış ahşap levhalar üzerine yazılı bir sürü slogan:

"Gün be gün yaşa."

"Yaparsan Kolaydır."

"Merhametli Tanrı'ya Şükürler Olsun."

"Artık Yalnız Değilsin."

Bir el havlusunun üzerinde, dua eden el resimlerinin altında şunlar yazılıydı:

Tanrım bana Huzur ver
Değiştiremeyeceğim şeyleri kabul etmem için
Değiştirebileceklerimi değiştirmem için de cesaret
Ve farkı anlayabilecek bilgelik.

Sanırım bu sloganları kendisi yazmıştı. Ağacı kesmiş, düzleştirmiş, verniklemiş ve düzgün bir yazıyla harfleri yazmıştı. Bunu yaparken hayal edebiliyordum onu. Onları yazarken bir yandan kendi kendine tekrarlamış olabilirdi. Sözler kendisi haline gelmiş, o da sözlere dönüşmüştü. Bir hayat kuruyordu. Slogan tahtalarını zımpara kâğıdıyla yuvarlaklaştırmıştı.

Robert'ı gördükten iki gün sonra Atholl'da, oturdum. Gökyüzü o zamana kadar gördüğüm en gri gökyüzüydü. Tıkanan ızgaralarda yağmur suyu fokurduyordu. Bar altın rengiydi. O gün babamı tekrar görecektim. Loreburn Salonu'nda, İsimsiz Alkolikler toplantısında bir konuşma yapıyordu. Barony sıra evlerinin oradaki Oughton Lokantası'nda buluşmamızı istedi.

Ben lokantaya vardığımda o çoktan gelmişti. Bir dakika kadar yağmur tentelerinin altında durdum. Kaldırımdan onu izledim. Başı ve elleri masanın üzerine çökmüştü. Kafasını toplamış, büyük umutlarla kalemini bahis kâğıdı üzerinde gezdiriyordu. Gömleği ve kravatı düzgündü.

"Tanrım! Sırılsıklam olmuşsun," dedi.

"Sular seller gibi yağıyor."

"Ceketini ateşin yanına as," dedi.

Gazetesinin yana doğru çevirdi.

"Lingfield'da koşan Ayrshire'lı güzel bir ihtiyar at var," dedi. "Üç kırk beş. Bire iki veriyor, favori. Corncake."

"Ah."

"Hiç bahis oynadın mı?" diye sordu.

"Bahis mi?"

"Evet. Bahis, bilirsin işte. At yarışı oynadın mı?"

"Hayır," dedim.

Garson kız çok gençti. Güneş gözlüklerini saçlarının arasına sıkıştırılmıştı.

Üst dudağını yaladı; menü tahtasını işaret etti.

Babamın yabancılarla iletişim kurma yeteneği vardı. Sadece kendisi olmaktan memnunmuş, cesaret gösterisi yapmayı seviyormuş gibi konuşabiliyordu onlarla. Ondan hiçbir şey beklenmezken, hiçbir ima, hiçbir umursamazlık yokken ilerlediği zaman dünyanın en mutlu insanı oluyormuş gibi görünüyordu. Arka planında gürültü olmayan bir dünya istiyordu. Kendisine kim olduğunun söylenmesinden nefret ederdi. Bu, delicesine istediği özgürlüğe ters düşüyordu. Artık kendi hikâyesinden kendisi sorumlu olmak istiyordu; karmaşaya meydan vermeden, her zaman daha iyisini bilenlerin yırtıcı müdahaleleri olmadan, bildiği gibi sunmak istiyordu kendini. Robert artık kendisiyle barışıktı. Başkalarına her zaman öyle görünmüş olabilirdi, ama şimdi kendine öyle görünüyordu.

Kıza gülümsedi ve onu güldürdü. Beni işaret etti.

"Ondan zarar gelmez, merak etme," dedi.

Kız güldü; genç kızların, yaşlı adamlar daha genç adamların önünde onları utandırdığında güldükleri gibi gülmüştü. Ben de istifimi bozmadan gülümsedim.

"Onu dinleme," dedim.

Robert iki tane Vimto ve pirzola sipariş etti.

"Tam buranın Dumfries'daki en iyi balık yapan yer olduğunu söylüyordun," dedim.

"Benim canım balık istemiyor," dedi. "Sen balık ye."

"Balık," dedim kıza.

"İki Vimto," dedi Robert.

"Bana söyleme. Ben içemem."

"Onu dinleme," dedi. "Vimto'yu herkes sever."

Gizliden istediğim şeyleri reddetme alışkanlığım her zaman vardı. İnsanlar bana bir içki daha ister misin diye sorarlardı; hayır derdim, sonra eve giderken bir bara uğrardım. Biraz daha ye derlerdi; istemezdim, sonra ikinci tabağı yiyenleri gıptayla seyrederdim. Birçok konuda böyleydim. İştahımı, dileklerimi, hayallerimi her zaman bastırıyordum. Zevkler benim için tehlike gibiydi. Hoşa giden şeyler bir risk içeriyordu. Benden daha büyük bir şey tarafından yönlendirilen dikkatsiz bir gücün öznesi olmuşum gibi geliyordu bana. Fazla rahatlıktan her zaman korkardım. Neden bilmiyorum. İçimdeki karanlık bir yerde, bağımlı olmaktan korkuyordum. Robert'ın akşam yemeğini yiyişini seyretmek onun adına beni korkuttu. Savunmasız bir insan gibi yiyordu.

İçki, sinir, şeker, patates, küfür.

Robert bağımlıydı; fırtınanın gözünde kendini evinde hissediyor, her şeyi silip süpürüyordu. Bir defasında onun biberonu elinde bir bebek gibi olduğunu düşünmüştüm. Bütün hayatı, ihtiyacın istekten üstün olduğu gerçeğini kanıtlamaya çalışmakla geçmişti. Her zaman bir şeylere ihtiyaç duyardı. Her zaman tıkınır dururdu. Bunun önüne geçemiyordu. Bu yeni aşırılıklar bedeni için kötü, zihni için iyiydi. Kızartma seviyordu. Şeker seviyordu. Ona karşı olan korkularımı geride bırakıp boğulmadığını gördüğümde, Robert'ın huzur için önündeki her şeyi hırsla yalayıp yutmasını sağlayan gücü, bir gün kendisini yutacağını bile bile her şeyi birden istemesini takdir etmeye başladım. Tabağına bir nihilist gibi yaklaşıyordu. Bedeninin tökezleyip ölmesine sebep olmaya ce-

sareti vardı. Kendini hiçbir şeyden yoksun bırakmayacaktı. Artık neye isterse ona sahip olacaktı. İçkiden uzak durmayı başarabildiği sürece. İstediği her şeye ve şimdiye sahip olacaktı.

Hayatı, ihtiyaç duyduğunu söyleyebildiği şeyler için yaptığı uzun bir arayış olmuştu. Bir zamanlar bir topa ve Celtic bandına ihtiyacı vardı; sonra bir eşe ve tek bir çocuğa ihtiyaç duydu; babasıyla arasında kilometrelerce mesafeye ihtiyaç duydu. Sonra, bir İngiliz sahilinin tesellisine; dünyadaki bütün içkilere; tekrar evine; bir hastane yatağına; uzun bir sessizliğe; iyileşmekte olan ayyaşlar için bir yere. Şimdi de yağmurdan sırılsıklam olmuş bir öğle sonrasına ihtiyacı vardı. Oğlunun gelip gitmesine ihtiyacı vardı. Kurtarılmış bir şeylere ihtiyacı vardı. Oughton'daki kızların onu sevmesine ihtiyacı vardı. Her yemekte patates kızartmasına ihtiyacı vardı.

Sıcak Vimto'dan bir yudum aldım. Dilimin üzerini demir gibi kapladı.

"Biliyor musun," dedi, "büyükbabanın en sevdiği kelimenin ne olduğunu?"

"İlerleme," dedim, doğrudan.

"Yaklaştın," dedi. "Küçük bir deneme daha yapmak ister misin?"

"Kurtuluş," dedim.

"Hayır. Benim düşündüğüm o değil. O Musa laflarını kullanırdı. Ama hayatında en sık kullandığı kelime, 'siktir'di."

"Hiç komik değil," dedim.

"Ama yine de doğru. Bunu geçen gün düşündüm. Bütün erkeklerin bildiği kelimenin 'sevgi' olduğunu söylerdi. Büyükannemin İrlanda kitaplarından birinde okumuş-

tu bunu. 'Bütün erkeklerin bildiği kelime nedir?' derdi; annem de ona gülümseyip, 'sevgi' diye cevap verirdi. Ben de bizim bildiğimiz kelimeyi düşünürdüm. 'Siktir'."

"Aynı şeyi senin için söyleyebilirim," dedim.

"Bak, bu da doğru," dedi. "Ama düşünüyordum da, bana onu hatırlatan kelime, bütün hayatım boyunca sürekli duyduğum bir kelime. Neredeyse siktir dediği kadar onu da söylemiştir. Ellilerde, altmışlarda, günde en az yirmi beş kere söylerdi bu lafı. Bu kelime 'Şehremaneti'ydi. 'Şehremaneti'. Minik bir çocuksan eğer söylenmesi zor kelimelerden biridir bu. Ben 'Şehremanteli' derdim. Ne anlama geldiğini bilmiyordum. Aslında ne anlama geldiğini bilmek de istemiyordum."

"Sevdiği türden bir kelimeydi," dedim. "Yapılanların nasıl yapılması gerektiğini ifade ediyordu. Şehirle ilgiliydi."

"Bugünlerde pek duyulmuyor. Niye acaba?"

O bana bu soruyu sorarken ben aramızdaki boşluğun ağırlaştığını hissettim. Hava, düşüncelerin özüyle nemlenmişti. Uzun bir hikâye duygusuyla doldum.

"*Neden acaba?*"

Bu babamın şu ana kadar bana sorduğu en büyük soruydu.

"Bilmiyorum. Eski bir kelime. Artık insanların bildiği bir şey değil. Eski bir kelime."

"Şehremanteli," dedi babam.

"Şehremaneti," diyerek nefes verdim, bardağımın içinde karanlığa.

Loreburn Salonu, düzgün şekilli granitlerle kaplı bir oda. Kapı yerel bir ağaçtan yapılmıştı. Üzerine birtakım aile armaları çizilmişti; bir gemi, bir çekiç, bir lale, kan

kırmızı bir el. Salon, mavi renkte nefes veren insanlarla doluydu. Herkes sigara içiyordu. Zamanın izleri yüzlerinden okunan binlerce insan; gülücükleri rujlu kadınlar; bastonlu ve emektar fötr şapkalı yaşlı adamlar; başı eşarplı sevimli anneler, hepsi sonu gelmeyen plastik sıralarında oturuyorlardı. Kenarlarda kumaş pantolonlu genç adamlar vardı. Hiçbir şey söylemiyormuş gibi görünüyorlardı. Kendi kendilerineymiş gibi görünüyorlardı. Geçici olarak bıraktıkları bıyıklarının ortasından duman halkaları bırakıyorlardı havaya. Gözlerinde, bir patlamanın ortasında kalmış birinin korkusu vardı. Gözleri parlak ve İskoç'tu.

Sahneye ekoseli bayraklar asılmıştı: 4. YILLIK MAVİ BAŞLIKLILAR BULUŞMASI. ARTIK YALNIZ DEĞİLSİNİZ. Babam kravatıyla çakı gibiydi. O konuşurken ben dışarıya yürümeye çıktım. Güldüklerini duyabiliyordum; "Adım Robert..."

İçeri girdiğimde koltuğuna oturmuştu. Etrafında insanlar vardı, elini sıkıyor, sırtını sıvazlıyorlardı. Kolunu yakaladılar; öpüp sarılıyorlardı, onlar, o kadınlar etrafına toplandıkça babam keyifleniyor, kahkahalar atıyordu. Yaşlıca bir adam platformun üzerinde duruyordu. Elinde bir mikrofon vardı. Orada ayakta dururken gözleri kocamandı, elinde bir pipo tutuyordu, saçlarını gümüşe boyayan bir balık akını vardı kafasında. Aaşağıdaki binlerce göze gülümseyerek baktı.

Bu kongrenin ilk düzenlenişinden, Dumfries'a ilk gelişinden bahsetti. "İsimsiz Alkolikler'de yeni bir şeye başlarken insan çok dikkatli olmalı," dedi. "Nerede biteceğini asla bilemezsiniz."

Seyirci alkışlayıp gülmeye pek hevesliydi.

"Alkolikliğimizin yanı sıra," diye devam etti, "Billy ve benim çok fazla ortak özelliğimiz vardı. Billy, Dumfries toplantılarının yardımcı kurucusuydu. Kendisi artık yaşamıyor. Hemen hemen aynı yaşlardaydık, Birinci Dünya Savaşı'nda ikimiz de Kralın İskoç Sınır Koruyucularına hizmet etmiş, alayın en meşhur gayda ezgisi, 'Mavi Kasketliler Sınırların Ötesine'yle kilometrelerce yürümüştük.

Babamın ahbapları sahneye gülücükler gönderiyorlardı; konuşmacı çok yaşlıydı. Salonun arka tarafında, titreyen florasan lambanın altında, bir gaydacı eski bir ezgiyi prova ederken gaydasını ağzından öptü.

"Savaştan epeyce yıl sonra..." dedi platformun üzerindeki yaşlı adam -o yaştaki bir insan için oldukça net konuşuyordu-. "...Liverpool ve Carlise'daki derneğin üyelerinin Dumfries'a geleceğini yazdım. Bütün İskoç İsimsiz Alkolikler gruplarına yazmasını ve bizimle orada buluşmalarını söylemesini istedim ondan. Şöyle yazdım: 'Onlara İngilizlerin İskoçya'yı yeniden istila ettiğini söyle. Sınırın o eski savaş çığlığını; Mavi Kasketliler Sınırların Ötesine'yi tekrar haykıralım!' Böylece, yılda bir düzenlenen toplantılar zinciri başladı. Bu toplantılara katılan herkes yeni hatıralarla, yeni arkadaşlar edinmiş olarak dönerdi evine."

Odanın tamamından bir sevinç çığlığı yükseldi. Başkan konuşmaya devam ederken, babam huşu içinde oturuyordu, sandalyesinin ayakları sıkışıklıktan neredeyse eğrilmişti, yüzündeki gülümseme giderek gerginlikten uzaklaşıp özgürleşiyordu.

Salonun arka tarafına yürüdüm. Çay semaverleri güvenlik görevlileri gibi dikiliyordu; gümüş zırhları içinde arkada duruyorlardı. İki düzine paketin içine limonata

tozu basılmıştı. Herkes hafif bir içecek taşıyordu elinde. Salon sıcaktı. Fakat bu sadece ısı değildi; Curry Red Cola şişelerini, toplantıya giriş pasaportu ya da kupalar gibi taşıyorlardı; artık yendikleri susuzluk, ahududu ve vanilyanın masumiyetine, Tizer ve Irn-Bru'nun baloncuklarına duyulan özleme karışıyordu.

Ellerinde gazoz şişeleriyle yüzlerce adam; ne kadar çok içerlerse o kadar ayılıyorlardı.

Arka duvara dayanmış bir masada satılık kitaplar vardı; *Büyük Kitap. On İki Adımda Hayat. Jack Alexander'ın Hikâyesi.*

Kelimelerin dizilişine, çok uzak mekânlardan gelen bilgelik kırıntılarına, *Saturday Evening Post*'tan bir sütun yazıya; kırklı yılların New York'undan kalan bir duygu çalkantısıyla, şimdi bu ekose örtülü masaya ellerindeki İskoç banknotlarıyla rahatça yaklaşan katılımcı sırasına hayretle baktım.

İsimsiz alkoliklerin birbirlerini nasıl çağırdıklarını anımsadım. Danny D. ya da Fergus Mac. veya Sheila C. Babamın grubu daha değişik adlar belirlemişti. Meslekleri dikkate alıyorlardı. Duvarcı Bill vardı. Vergi Memuru Murray. Marangoz Tommy. Bakkal Annie. Halıcı Ted. Makine Teen. Otobüs Şöförü Duncan. Sıvacı Jimmy. Hepsinin bu dünyada yapacak işleri vardı. Ya da bir zamanlar varmış. Belki de o işlere tekrar sahip olmayı umut ediyorlardı.

Fakat o gün, ikinci bir hayat duygusuyla kuşatılmış gibi görünüyorlardı. Kendi kendine yardım sloganlarının dili. İyileşme o anın hikâyesiydi, hepsi de bu hikâyeleri anlatıyor, birbirlerinin hikâyelerini dinliyordu; savaşların ve ideallerin, tarihin ve hayallerin, aydınlanmanın, aş-

kın, kurtuluşun ve ilerlemenin eski hikâyelerini getiriyorlardı gündeme ve kendi ilerlemelerinin gittikçe uzayan hikâyesine hizmet etmesini sağlıyorlardı bunların. İhtiyaçlarının birliğine inanmışlardı; kendi kendini kurtarma üzerine kurulan bir ulusdaşlık oluşturmuşlardı. Babalarımız ölmüş ve gitmişlerdi; işte yaşayanlar buradaydı, her gelenek rüzgârı onlarla birlikte esiyor, geçmişin her soluğu onları yenilemek için fısıldıyordu, buradaydılar, ekoseli bir toplantıda kararan yüzler, yeşil orman kıyısından seslenen hayaletler.

"Kendimize yardım edebilmemiz için bize yardım et," dediler. "Birbirimize yardım edebilmemiz için bize yardım et."

Ah, yaşayamadığınız yerde yaşamamız için bize yardım et. Yerini bilmeyi sadece hayal edebileceğiniz -baba, oğul- bir yer göster bize.

Gün be gün yaşamak. Babamın gözleri.

Bizim öğrenmeye çalıştığımız idealleri biliyorlardı. Islah olan ayyaşlar cemiyetinde ütopyayı bulmuştu. Bana baktı. O yeşil gözleri babasından almıştı. Sevincin karanlığında parlıyorlardı. İnsanlar kollarına dokunuyordu. Sırtını sıvazlıyorlardı.

Hayatlar tasarlayarak kurdu hayatını. Hepsi öyle yaptı. Gerisi bambaşka bir hikâye.

Bu insanlar içkiyi bırakmıştı. Kendilerini İskoçya'da ve dünyada bulmuşlar ve onu kendileri için, birbirleri için yenilemişlerdi. Bir gayda grubu çalmaya başladı. İsimsiz Alkolikler oturdukları yerde ayağa kalktı. Babam da öyle. Beyaz mendiller çıkarıp havada salladılar.

Lejyonerlerin Şarkısı.

Amerika'ya gitmek için yola çıkan yelkenliler denizi.

"Hoşça kal, hoşça kal," diye şarkı söylediler.

Elindeki tertemiz mendiliyle babamı seyrettim. Çok yükseklere sallıyordu onu.

"Hoşça kal," dedim, babamın gözlerine.

"Hoşça kal," dedi, o da benimkilere.

Hayatım boyunca babamın yüzünü göreceğim ve onu her zaman umut cümbüşünün içinde hatırlayacağım. Kapıya vardığımda dönüp arkama baktım. Oradaydı. Yaşıyordu. Işık solgundu, eski çatının üzerine yağmur yağıyordu, gözlerimiz tekrar birbirini buldu -aynı yeşil gözler- ve lejyonerlerden oluşan kalabalığın, babamın yeni arkadaş ordusunun üzerinden birbirimize gülümsedik, el salladık. İçimize ışık saçan gülümseme ve sallanan eller, zamanın, arkamızda kalan yılların ötesine geçti.

Margaret'in amber çiçekleri. Yaprakları yeşildi. Kâğıt gibi incecik turuncu taç yaprakları, zarif bir Çin süsü gibi bitkinin dışına doğru kıvrılmıştı.

Saksıyı bir tel sepetin içine asmıştı. Hugh'un eski odasının penceresine. Panjurlar gitmişti. Arran dağının doruklarından bir esinti geliyordu içeri, gün boyunca birlikte çalıştık, ellerimiz evini düzenlemeye çalışan iki yeni evli genç gibi boya ve tozla kaplanmıştı. Margaret bir Osmanlı sandığının üzerinde oturuyordu. Yüzü günün ışığına karşıydı. İncecik parmaklarını yaprakların üzerindeki damarlarda dolaştırdı. Diğer elini avucumun içine aldım ve parmaklarımı damarları üzerinde dolaştırdım.

"Neden buradan ayrılmıyorsun, büyükanne?" dedim.

"Burada çok iyi olacağız," dedi. "Hepimiz çok iyi olacağız."

Pencerenin ön pervazına bir saksı oturttum. Kilometrelerce ötesini görebiliyordunuz. Kasabayı, denizi, araba-

ları ve insanları. Oradaki bütün tepeler kadar yüksekteydik. Margaret bitkilerin dibindeki toprağı bastırdı. Bir sürü sallanan başı olan çançiçeği; mavi çiçekleri sabahı haber veriyor, ışığı içiyordu.

"Şuradaki fidanlıkta," dedi, "bunlara mavi çan demiyorlar. Biz öyle derdik, ya da tavşan çanı derdik. Şimdi hepiniz öteki ismini söylüyorsunuz, çançiçeği diyorsunuz."

"Sence bu kadar yüksekte yaşayabilecekler mi?" dedim.

"Deneyebiliriz," diye cevap verdi. "Onları ışığa doğru çevirip sularım. Eğer burada olmaktan memnun kalmazlarsa onları aşağıdaki parka götürürüm ve en baştan başlarız."

Kutunun kenarlarını süpürgeotuyla doldurdu. Dikenlerinin karışıklığı arasından gübrenin tatlı kokusu duyulabiliyordu. Ona bir fincan çay getirdim. Önce üfledi ve çayı içti.

"Yapılacak işler var," dedi.

Merdivenin metal basamaklarını tırmanmamı izledi. Polyfilla dolu leğeni almış duvardaki delikleri dolduruyordum. Alçının üzerindeki bütün delikler dolmuştu. Osmanlı sandığının üzerine oturdu ve ağlamaya başladı.

Yanına gittim ve iki elini ellerimin içine aldım.

"Burayı terk et, büyükanne. Güneye gelebilirsin."

"Bu benim hayatım," dedi. "Benim hayatım burada."

"Böyle olması gerekmiyor," dedim.

"Ben gayet iyi biliyorum," dedi. "Ben başımı sokacak bir ev ya da başka birinin arka odasını istemiyorum. Senin de kendi hayatın var, Jamie."

Ellerini saçlarıma götürdü. Gözünden yaşlar akıyordu ama sesi güçlüydü. Bana fısıldadı. Çok eski zamanlardan gelen bir sesle fısıldadı.

"Bir şeylere inan, oğlum. Git ve bir şeylere inan. Ve yaşa."

Hugh'un bütün evrakını kutulara koydum. Hepsini Liverpool'a gidecek diye işaretledim. Margaret en ufak şeyleri bile almamı istemişti; Glasgow'un eski planları; mimari çizimler; havadan fotoğraflar; annesinin mektupları. Eski kupürler ve broşürlerle dolu bir çanta.

"Bunları yanında götür," dedi. "Bir gün dönüp bakmak iyi olur."

Dolapta bir torba dolusu eski resim baskısı bulduk. Tozunu aldık ve resimleri yatağın üzerine yaydık. Renkler ve donuk figürlerden oluşan bir diyar.

"Küçük bir kızken benimdi bunlar," dedi Margaret. "Bazılarını otobüsle Muir of Ord'dan getirmiştim.

Resimlerden birinde boynuna mavi boncuklardan bir kolye takmış bir kız vardı. Dudakları kıpkırmızı, tedbirsizdi. Gözleri siyahtı. Yüzünde yeşi, mavi ve sarı renkler vardı. Saçları kahverengi boyalı bir fırça darbesiyle yapılmıştı. Kadın sanki bir kahramandı. Bize sanki bir şey söyleyecekmiş gibi bakıyordu...

"Ben hep buradaydım," diyecekmiş gibi.

Tabii, o resim daha önce hiç boya görmemişti, bir bıçak ya da bir fırça dokunmamıştı ona, sadece eski toz tabakaları vardı üzerinde. Yine de ıslak görünüyordu, sabah gibi taptaze duruyordu orada. Başka bir resim baskısında arka plan giderek kararıyordu. Karanlığın ölü merkezinde kırmızı bir sandalye vardı. Sandalyenin üzerinde mavi bir kavanoz duruyordu.

Bir portakal, bir limon.

Alt tarafında şöyle yazıyordu: "Cadell, 'Kırmızı Sandalye', takriben 1920."

Margaret resimlere baktı; kendi küçük nefeslerini yakaladı orada. Söylediklerinin çoğunu kendine söyledi. Seyrek gri saçlarını arkaya attı. Uysal bir genç kız gibi dudaklarını ısırdı.

"İsa, Meryem ve Yusuf adına," dedi. "Bunlar gördüğüm en güzel resimler. İnsanın aklından çıkmayacak türden resimler. Bak, Jamie. Bunlar beni güneye götüren resimlerdi. Bunları görmek istiyordum; modern şeyler görmek istiyordum."

"Hadi toparlayalım," dedim.

Resimler dağılmıştı. Lastik bantlarla birbirlerine tutturduk. Kırmızı şapkalı, çay fincanlı kadınlar. Kurumlu bacalar ve tekneler. Sarı bahçede oynayan çocuklar. Çarkların içinde çarklar, tekerleklerin içinde tekerlekler; yağmurun altında kübist bir kilise.

"Ah, bunların çok modern olduğunu sanırdık," dedi Margaret.

Bazı resimlerde makine gibi insanlar vardı.

"Öğretmenim bunlardan söz ederdi," dedi Margaret. "Bu resimlerden." Siyah beyaz resimleri, soyut hatları, basit makineleri işaret etti. "Bunlar sanatın ve bilimin buluşmasını göstermek içindi. Çok iyiydiler. O öğretmenin sınıfta Hugh MacDiarmid okuduğunu hatırlıyorum. Sanat modern olmalıydı. Şuna bak; saf duygu gibi görünüyor. Katıksız duygu."

Eline aldığı resmin adı, "Gethsemane" idi. Kaba yünden takım ebiseli otuzlarında bir adam, açıklık bir yerde ağaçların arasında diz çökmüş. Saçı ve bıyığı o güne göre kesilmiş. Hasır şapkası da yanında. Ağaçların gölgeleri uzun ve karanlık. Gelecek bir rüzgârın ipuçları var. Adam sağlam pabuçlar giyiyor. Kolej öğrencisi gibi görü-

nen bir grup genç adam, onun arkasında uzanmış kestiriyor. Savunmasız bir biçimde uyuyorlar. Efendilerinin ıstırabı için uyanık kalamazlar. Ve uzaklardan Glasgow'un silueti görünüyor.

Bir kilise kulesi. Yerleşim kümeleri. Zamanın bir günü içinde bir ışık kıvılcımı.

Margaret yanımda durup resme baktı.

"Hugh her zaman resimdeki adamın bir mühendis olduğunu söylerdi. Mühendise benziyor da. Bahçenin içinde bir melek. Yer de Glasgow'a benziyor; Bellahouston Parkı'na."

"Neden sadece bunu çerçeveledin?" diye sordum.

"Hugh yaptı," dedi. "En sevdiği resim buydu. Arkasına bak."

Resmi çevirdim. Arkasına bir şeyler karalanmıştı.

"Glasgow mühendisleri," yazıyordu, Hugh'un kaleminden. "Beceriyle resmedilmiş."

Altta başka birinin yazısı daha vardı. Kimin yazısı olduğunu bilmiyorum. Yine de o halkalara ve kıvrımlara dair hafızamda bir şeyler var, başka bir insanın hatırası, kendi hatıram. Oraya yazılan sözler benim değildi. Kopyalanmıştı. Resmin arkasındaki sıçrayışlarında, arka arkaya tekerlekler gibi yuvarlanan harflerde oyuncu bir şey vardı. Resim yabancıydı, sözler bir yabancınındı.

"Dünyada yıkıntı halinde binalar vardır," yazıyordu, "ama taş yıkıntıları yoktur."

Margaret onu yatağın baş tarafına astı. Hugh'un geçen aylar boyunca yattığı yatağın başına. Büyükbabamın, başının yağları yastığın içine emilirken ve her nefesi bir aşk hikayesiyle dünyaya açılırken o kansız karanlığa, İskoç gecelerine uzayıp giden yola uzun uzun baktığı yere.

ANDREW O'HAGAN

BABALARIMIZ

Hugh Bawn modernist bir kahramandı. Bir hayalci, sosyalist, halk adamı. Savaştan sonra İskoçya'nın konut programına yön veren adam. Şimdiyse on sekizinci katta, ölüm döşeğinde. Zaman değişmiş. Yaptırdığı binalar bir bir yıktırılıyor. İkinci Dünya Savaşı'nda kocaları askerde olan kadınların fahiş kiralar istenen evlerini boşaltmamak için verdikleri mücadelenin önderi olan annesinden kaptığı idealizm yok olup gitmiş.

Torunu Jamie, büyükbabasının kendisini çağıran mektubunu alınca ölmeden önce onu ziyaretine geliyor ve geçmiş bir hayalet gibi üstüne çöküyor. Kendi annesi, babası; hepsi birer gurur ve aldanma, milliyet ve sarhoşluk, inanç ve Eski Sol değerlere bağlanma hikâyesi. Modern evlerde kasvetli yürekler, Ütopya'yı arayan üç adam.

Ödüllü ilk kitabı *The Missing*'den sonra, son kitabı *Personality*'yle de 2004 yılında James Tait Black roman ödülünü alan, *Granta* dergisinin 21. yüzyılın en parlak 20 yazarı arasında saydığı Andrew O'Hagan, her birimizin karakterine şekil veren babalarımızın, hayatlarının sonlarına doğru yalnızlıkları içinde nasıl başka kişiler haline geldiklerini de gösteriyor bize...

ISBN 975-8829-38-6